

VERVOLG

De kroniek van de Nederlandse Beke eindigt met 1393, en wel met een bericht van Sint Margriet, 13 juli. Toen is het kasteel Altena door Willem van Oostervant overgegeven. Een halve bladzij tevoren vermeldt men de postulatie op 22 april van Frederik van Blankenheim. Dat bericht gaat naar Rome op 28 april en nog eens op 15 mei. In een brief van 7 juli deelt de paus mee, dat hij Frederik heeft benoemd, maar die brief schijnt nog niet ter kennis van de Utrechtse kapittels te zijn gekomen.

Dat is reeds door een voortzetter zo begrepen, want M (blz. 294), J (fo 89: Ende als Bonifacius die paeus die ix^{de} alsogenoemt vernam dat die bisscop Vrederic van der ecclesie also gecoren was ...) en P (... als voirs. is ende hy der kercken een onderstant ende een guet bescermer wesen soude, doe worde hem die kerc bevolen ...) vertellen dit. Men zou denken, dat deze regels door de vertaler zijn geboekstaafd. Maar de afsluiting van de kroniek met het eind van c. LXXXIX in de meeste hss is te duidelijk: we hebben hier een nieuw werk.

Dat is in alle hss door dezelfde hand geschreven als de hele kroniek van de eerwaarde vaderen af, met uitzondering van O1. Daar is het vervolg op wat zonderlinge wijze aan het handschrift vastgeplakt.

Na sunte mergrieten dach inden jaer voerscreven is door een cursieve hand veel later een vervolg geschreven, dat het laatste stuk van de kroniek herhaalt: ...nde hierom kwam die bisscop Jan van Ludijc des voerseiden hertoghes soen ... dus reg. 46, maar niet geheel hetzelfde. Het valt op, dat er Willam van Oestervant staat, terwijl O1 geschreven had: willam van hollant.

Als hij dan weer aan het eind is gekomen, gaat dezelfde hand verder met: ..tem doe bisscop Florens ghestorven was, doe kwamen binnen Utrecht twe doerluchtige vorsten ende baden den capittel elc voer enen sonderen heer, ende mitten corsten sij coren mit den meesten stemmen heren Frederic van Blanckenheim tot enen biscop. Ende doe hij aldus ghecoren was, dede hij als een wijs heer, die hemselven bewaren woude, ende seynde sijnen vrienden tot Romen en den paews Bonifacius om een confirmacy te hebben. Ende als die paews vernam dat hy van ecclesye ghecoren was ende hij der kercken een onderstant ende een goet bescermer wesen soude, worde hem die kerc bevolen. Doe gaf hem die paeus voers. die confirmacy

ende beval hem die kerck truwelic te bewaren als een goet herde^{a)}). Ende doe hem die confirmacye ghecomen was, sate hem^{b)} biscop Frederic om in sijn ghestichte te comen. Ende daerna in den wijnter op sunt Mertijnsdach in den wijnter kwam biscop ... *en zo gaat het voort tot: ...*nde want die besceyden heer wel vernomen had, dattet alinghe lant van Drent mitter stede ende borch van Coeverden den ghesticht van langhe jaeren tevoren toe te behoeren plach ende dat weder om aen den ghesticht te brenghen.

Dan is fo 102 vol en op fo 102' schrijft een heel nieuwe hand, nu niet cursief:

... tem doe biscop Florens gestorven was, die sijn tijt die kerck van Utrecht eerlic beleyt had, doe quamen binnen Utrecht doerluchtighe vorsten ... *ogenschijnlijk hetzelfde maar er zijn wel enige verschillen, want na het optreden van hertog Albrecht: kwam hertoech Willam van Gelre ende van Gulick, die een van hertoge Aelbrechts dochters voirg. te wive had, ten Doem ynt Capittelhuys mit veel vervolchs van heren, ridder ende knechten, daer die gemeen ecclesie vergadert was, ende badt zeer oetmoedelic mit gerechter truwen mit ganssen ernste voer haren Vrederick van Blankenheim sinen neve, die doe bisscop tot Straesborch was ... met bijzonderheden die we ook vinden in het straks aan te halen hs. ...* Ende doe hi aldus ghecoren was biscop, dedi hy (!) als een wijs heer die hemselven bewaren ende mit Gode ende mit recht an den bisdom comen woude, zeynde sijn vreende tot Romen aen den paeus Bonifacius die negende alssoe gheten om een confirmacye te hebben. Ende als die paeus Bonifacius vernam dat hi van der ecclesie gecoren was ende hi der kercken een onderstant ende een goet beschermer wesen soude ... *en dan zijn we bij het Vervolg aangeland.*

Deze zelfde omslachtige verbinding tussen het einde van de Beke-vertaling en het Vervolg vinden we bij L2, dat echter misschien een oudere lezing vertegenwoordigt. Wij citeren het volledig.

... op sunte Margrietendach in den jaer voers.

Doe byscop Florens ghestorven was, die sijne tijt de kerke van Utrecht eerlic berecht hadde, do quamen bynnen Utrecht doerluchtighe vorsten ende ontsiende moghende heren, als hertoghe Aelbrecht van Beyeren, greve van Hennegouwen ende van Hollant, myt groeten vervolge van heren, ridderen ende knechten ten Doem int capittelhues, aldaer die ghemeyne clesy van den vijf godeshusen versament waren, ende bat zeer vrendelike voer heren Rotghier van Bronchorst, die een edel man gheboren was, dat men den wolde kiesen ende ontfangen tot enen byscop. Hie haapte die kerke van Utert ende dat ganse bysdom solden daermede

^{a)} als enen guden hierden behoert L2

^{b)} besaete hem L2

bewaert wesen. Ende onlange daerna quam hertoech Wyllam van Ghelre ende van Gulic, die des voers. hertoghen Aelbrechts dochter te wijve hadde, quam ten Doem int capittelhues myt voel vervolchs van heren, ridders ende knechten, daer die ghemene clesy vergaddert was, ende bade seer oetmodelick myt rechter trouwen myt gantser neernst voer heren Vrederick van Blanckenhem, sijnen neve, die doe byscop tot Straesberghe was, een wijs heer, manlick ende edel van ghebuerten, dat men hem wolde annemen ende kiezen en tot enen byscop. Hie wolde daer voer spreken, dat hie den stichte van Utrecht en nut ende en guet heer wesen solde. Ende weert sake, dat sie byscop Vrederic voers. koren ende ontfengen tot enen byscop, hie wolde der kerken ende des ghestichtes een beschermer wesen. Ende hierna onlange versamenden hem die vijf godeshuse ten Doem int capittelhues, daer men plecht te vergaderen van groeten saken, die der kerken ende den ghestichte andraghen, ende aldaer waert ghecoren bij der meester partye van den vijf godeshuesen ende om bede wille hertoch Willams voers. ende om bede wille der stat van Utrecht, die zeer vrontelic myt hem badt her Vrederick van Blanckenhem tot enen byscop. Ende doe hie aldus ghecoren was byscop, doe dede he als een wijs heer, die hemselven bewaren wolde ende myt Gode ende myt rechte in dat bysdom commen wolde, ende sande sijne vriende te Romem an den paeus Bonifacius die neghende also ghenoeemt om ene confirmacy te hebben. In dezen tijden was dat oerloch ende belech voer den huse tot Althema. Ende als die paus Bonifacius vernam, dat hie van der clesy ghecoren was ende hie der kerken een onderstant ende een guet beschermer wesen solde ...

De zin over Altena wijst erop, dat dit genomen is uit een uitbreiding van caput LXXXIX; wij denken dat zij uit O1 is weggelaten. Het voegen van het Vervolg is, blijkens deze twee aanhalingen, niet op geheel dezelfde wijze verlopen in de verschillende hss. De andere, J. M en P, hebben dit herhalende, overbodige, maar door enkele bijzonderheden interessante stuk niet. Vermoedelijk is het Vervolg eerst als afzonderlijk werk, beginnende met dit stuk, opgesteld, terwijl later als verbetering dit tussenstuk is weggelaten, waardoor de aanhechting zeer goed is geworden. Immers, LXXXIX, 17-18 weet nog alleen van het zenden van de postulatie naar Rome, terwijl het Vervolg begint met het antwoord van de paus, 7 juni 1393, een paar dagen later in Utrecht ontvangen. Het is allemaal een bevestiging van de einddatering van onze Vertaalde Beke.

Toch is de Vervolger zich bewust ervan dat hij Beke voortzet, want § 1, 154 wijst duidelijk terug naar c. LXIII en § 7, 34 wordt c. LXXXI, 175 zelfs geciteerd als dese cronike. Deze laatste verwijzing ontbreekt in L201, die deze paragraaf missen.

Aan het slot van § 1 staat een soort algemene beschouwing over de taak van de historicus, ontleend aan een bekende arenga, die we kunnen be-

schouwen als een aanhef, geplaatst aan het eind van de eerste paragraaf, al is die in dit geval niet een inleiding als cap. I van Beke zelf.

De volgende paragrafen zijn uit verschillende geschriften bijeengezameld. Het is duidelijk dat Froissart van § 2 en 4 de basis is, maar de andere paragrafen vinden we in verwante geschriften anders. We halen het Chronicon Tielense, Pauli en Leydis¹ aan (afschrift van Fred. van Sevender), maar een oude kroniek die eraan ten grondslag ligt, is niet te reconstrueren. De oude voorstelling, dat Joh. a Leydis oude, verloren kronieken heeft gebruikt, kunnen we corrigeren in: Leydis gebruikt voor zijn eerste lezing onbekende, maar niet belangrijke bronnen, en voor zijn tweede o.a. onze kroniek. Zo ook Heda, die onze kroniek naast Leydis heeft gebruikt. Verder heeft Jan Veldenaer de kroniek in tweeën – Holland en Utrecht – gesplitst, maar voor de juiste lezingen hebben wij er niet veel baat bij gevonden.

Enkele paragrafen ontbreken in een deel van de handschriften en wij hebben de indruk dat ze in L2O1 zijn weggelaten. Van de andere hss komen M en het drietal P nogal overeen, terwijl J een soort gemiddelde daartussen is. Wij menen, dat § 3 reg. 1 beter bij § 2 aansluit dan bij § 1, en dat § 9 – ook niet in de wat gewijzigde lezing van L2O1 – niet past bij § 3 maar wel bij § 8. Het begin maakt de indruk uit allerlei bronnen te zijn bijeengeraapt; de Vervolger komt pas in § 7 tot een geregeld verhaal, dat na § 9 afwisselend over Utrecht en Holland gaat.

De schrijver is hoeksgezind: hij staat aan de kant van Albrecht en Willem VI. Misschien kan men beter zeggen, dat hij afkeurend spreekt over hun tegenstanders en over die van bisschop Frederik van Blankenheim. Gelderse gebeurtenissen komen in een later deel voor den dag, en een paragraaf over Luik heeft alleen zin doordat bisschop Jan van Beieren een rol in Holland gaat spelen.

In § 9 sluit de schrijver, ic, aan bij § 1, en het voornaamwoord komt vervolgens telkens voor. Maar we zijn helemaal niet overtuigd dat de ic van hier dezelfde is als die van § 45.

Voor het stuk over de Rijnse oorlogen denken we aan een belangstellende auteur, die net niet genoeg achter de schermen heeft kunnen kijken, vermoedelijk een Stichtenaar, misschien uit Amersfoort, maar toch wel over Utrecht goed ingelicht.

- § 1 Ende als Bonifacius die paeus die ix^{de} alsogenoemt vernam, dat die bisscop Vrederic van der ecclesie also gecoren was als voergeseit is, ende hi der kerken een onderstant ende een goet bescermer wesen soude, worde hem die kerke bevolen, gaf hi hem die confirmacie ende beval hem die kerc truwelic te verwaren als een goet herde. Ende doe hem die confirmacie gecomen was, besatete hi hem om in sinen gestichte te comen, dair hij nyelix toe gecoren was. Ende daerna op sinte-Martijnsdach in den winter des heiligen bisscops quam bisscop Vrederic voirscr. eerst binnen Utrecht. Ende her-
 5 toge Willam van Gelre ende van Gulic quam mit hem mit vele riddersen ende knechten. Ende aldaer wert bisscop Vrederic voirs. heerlic ontfangen van der clesien ende van der stat van Utrecht ende mit groter wairdicheit als dat behoirde ende van dier tijt voert pensede hi altoes, hoe hi dat bisdom bescudden ende in vreden bewaren mocht ende die goede die van den gesticht vervreemt waren, weder inwinnen mocht tot des gestichts behoef
 10 ende des gestichts viande krencken ende wederstaen na sinen vermogen. Ende daerna doe bisscop Vrederic vernam ende hem bigebrocht wert den groten scade die Jan van Raesfelt mit die sine in den gesticht dede ende oic voir die bisscop Florens tiden sijns voirvaders gedaen hadde, dat hem al te goede vergaen was sonder hem weder te krencken of te scadigen, ende
 20 Jan oic niet of en liet, hi ende die sine en scadichden in den gestichte sonder aflaten, dat bisscop Vrederic zeer verdroot. Hierom versamende die mogende heer in den jaer ons Heren mcccxciiii een groot roofheer mit een deel volcs te voet omtrent sinte-Bertelmeesdage ende toech in den gestichte van Munstren, daer Jan van Raesvelt geseten was, ende bernde hem of al dat
 25 hi buten sloots hadde, soerde ende woeste mede al dat men dan verderven mocht, dat Jan ende die zine toebehoirde. Ende want her Bitter van Raes-

§ 1

De verwijzingen naar verwante kronieken komen in de plaats van opgave van de bronnen. Chron. T. heeft hier p. 421 alleen: Fredericus autem optinuit confirmacionem a Bonifacio et sic ecclesie Trajectensis cath[olice] est episcopus. Pauli heeft een even vaag bericht. Sev. evenzo.

Wij volgen hier de lezingen van J1

- 1 9e ontbr L2 die 1 paus M
 dat t/m reg. 2 ende ontbr L2
 4 hi - die paeus vorseit L2
 5 als t/m herde - als enen gueden hierden behoert L2
 6 besatete hi hem - besaete hem L2
 11 wairdicheit - eerweerdicheit L2
 14-15 ghestichte ... ghestichtes ... stichtes L2
Het stuk 16-39 hebben wij nergens gevonden dan bij Heda, die het natuurlijk heeft ontleend.
 20 hi t/m scadichden J hi en dede zijn wille ende scadichde PM hi en dede den sinen scadigen daghelix O1 hie ende die syne en schadigeden daghelix L2
 22 roofheer - rosheer O1L2 (dit wordt als betere lezing aangenomen door Schmedding, diss. stelling 17, maar wij nemen dat niet over).
 25 soerde - scoerde MP

- velt (sijn vader) vast doer den vinger sach, als sijn soen scadichde in den gestichte ende daer geen weer toe en dede om dat te benemen, alst wel ge-
 30 behoirt had. Hierom wert bisscop Vrederic voirsr. viant heren Bitters voirsr. ende scicte enen hoop van sinen vrienden over Lippe, dair her Bitter geseten was, ende bleef mitten anderen leggen bi Raesvelt ende bernde heren Bitter een dorp geheten Oestendorp, dat dair gelegen was, ende ver-
 35 derfden mede al dat buten slote was ende heren Bitter toebehoirde, ende overgingen heren Bitter ende Jan zijn soen op die reyse, dats hem lange gedencen mach. Ende als die reyse also gedaen was ende die vrome bisscop sijn vriende weder bieen hadde, toech hi vandanen tot sinen sloten ongescaet van sinen vianden ende begaefde die gene die hem uut anderen heren landen te baten gecomen waren, dat zijt int goede namen.
- 40 Ende want die wijse besceyden heer wel vernomen had, dattet alinge lant van Drent mit der stede van Coevoirden ende mit der borch sinen gesticht lange jaren had toebehoirt ende dair sijn voirvaders menichwerven om gearbeit hadden, dat weder aen den gesticht te brengen, ende daer bisscoppen om doot gebleven waren, hierom sach dese voirsienige heer dicke ende
 45 veel, hoe hi dat bi brengen mocht, dat lant ende die heerlichede weder aen den gestichte te brengen. Ende alst die mogende heer wel verstaen had, dat die van Coevoirden voir ene somme van gelde die hoir voirvaders in voirtijden den gesticht geleent hadden ende daerom in die heerlicheit (saten) ende mit anders enghenen recht, hierom dede die wise heer versoecken tot
 50 allen steden in den gesticht, dair hi meende dat des gestichts brieve mochten wesen, mit wat besceyde die van Coevoirden in der heerlicheit saten, also dat men ten lesten vant den properen brief, dat die stede van Koevoirden mit den borch voir een somme van gelde verset was. Ende diegheen die dat gelt geleent had mit een deel van sinen magen den brief besegelt,
 55 so wanneer hem alsoveel gelts van den gesticht wedergegeven worde als die brief begrepe, dat hi dan dat huys mitter stede den gesticht vrij daerop overleveren soude, ende dat gelt mochten die bisscoppen betalen, wanneer si wouden ende tot wat tijden zij des te rade worden. Ende als die hoechgeboren heer die brieve daerof gesien hadde, also inhoudende, was hi daer
 60 zeer wel mede tevreden ende pogede van dier tijt voirt om also veel gelts te crigen als daert voir verset was. Ende doe die edel heer also veel gelts ver-

27 sijn vader *ontbr J Deze woorden ontbreken ook bij Heda (per quendam Bitterum de Campo furioso), die dus wellicht een hs met J-lezingen heeft gehad.*

40-156 *Het stuk over Coevorden, reg. 40-156, vinden we zeer kort Chron. T. p. 426 en Pauli p. 804-5: Item anno 1395 Fredericus episcopus Traiectensis obsedit castrum et oppidum Koevorden, situm in Drenthia, quod et cepit et vicit. Sev. mist dit, maar Leydis² p. 311 heeft het wel, wij vermoeden uit onze kroniek.*

48 saten *ontbr J*

54 had JL2 hadden P had, had M hadden die hadden O1

57-58 ende t/m worden *ontbr L2*

- sament had, dede hi vervolgen aen die van Koevoirden mit den brieven ende mit den gelde hem te bieden ende te betalen, dair die stede van Coevoirden mit den borch an hoir hant voir verset was ende was overbodich mit den gelde rechtevoirt te geven indien dat men hem huys ende stede terstont overleveren woude (dattie van Koeverden niet doen en wouden).
- 65 Ende als die wijse heer dit mit gunste had doen versoken ende dat niet baten en mocht, doe docht hi dat dair meer nernsten toe gedaen most wesen, of dat lant mit der heerlicheit soude den gesticht verloren bliven, alst lange
- 70 gedaen hadde. Daerom dede die ontsiende heer opslaen in den jair van xcv bastiën tegen die van Koevoirden, een tot Emmichem ende (dat ander niet veer daerof), dat die van Koevoirden zeer tonwil ende ondankelic was ende meendse dairmede gedruet (te)hebben.
- Ende daerna in denselven jaer, als bisscop Vrederic sach dattet niet en batede hoe hijt began, so docht hem best te wesen, zoude hijs te goeden eynde comen, dat hi Coevoirden besitten woude ende brochtet mit sinen steden als Utrecht, Deventer, Campen, Zwolle ende Amersfoirde, dair die steden willich ende bereet toe waren, horen heer dairin te helpen. Ende dairna omtrent sinte-Jansmisse te midsomer in denselven jaer versamende die
- 80 ontsiende heer een groot heer van (ridderen) ende knechten uut der stat van Utrecht ende uut den anderen steden des gestichts ende toech daarmede voir Koevoirden ende besat die burch ende stede ende bleef daervoir leggen mit ontwonden bannieren als een onversaecht heer om sijnre kerken goede weder in te winnen ende aen den gesticht te brengen, die hem ende sinen
- 85 voirvaderen lange onthouden waren. Ende als des joncheren mage van Koevoirden sagen, dattet den edelen heer ter herten ginc ende hem oic ducht dat men dat huys mit der stede hem niet onthouden en mocht sonder behulp ende ontset van vorsten ende van mogenden heren, so worden vyande des mogenden bisscops Ghijsbrecht van Bronchorst her van Borkel, Ghijsbert van Bronchorst oudste soen tot Batenborch mit anders een
- 90 deel van horen magen ende vrienden. Ende als den ontsienden heer dat bijgebracht wert, dat die sijn viande geworden waren, dede hi sijn amptlude dat te weten an beyden zijden van der IJsel, toe te sien, helt sijn bezit ende bewairde sijn leger te bet. Ende als die van Bronchorst sagen, dat dair geen
- 95 dinge om gelaten en worden, die ontsiende heer en voer voirt mit sinen be-

65 geven - betaelen *OIP*

66 dat *t/m* wouden *ontbr J*

69 lant - huys *M*

71 Emmichem *J* Emmenychem *O1* emichem *L2* Emghen *M* emge *P2* *ontbr P13*

een *L2MO* ende *JP*

71-72 dat *t/m* daerof *O1* open plek *L2MP2* *ontbr JP13*

73 hebben *J1* te hebben *J2L2O1P*

80 ridderen - rechten *J*

89 borkel - buerkel *MP*

90 tot - te *MP*

sitte ende beswaarde die stede ende die borch van dage te dage ende hoe langer hoe meer, doe versochten si den hoichgeboren vorst hertoge Willam van Gelre ende van Gulic ende gaven hem te kennen, hoe die bisscop van Utrecht voir Coevoirden lach om horen neve van Coevoirden te verder-

100 ven, die zijn man was ende van hem beleent, ende baden denselven hertoge om hulpe dairtoe ende sinen man te bescudden, die zeer beladen was, ende vermaenden hertoge Willam voirseit mede te gedencken, dat zi hem mit horen vrienden int lant gebracht hadden. Ende doe die voirseide heer vernam dattet also gelegen was dat Koevoirden ende die dairbinnen waren in

105 node stonden, en quame hem gene hulpe, dat die stede ende die daerin waren verderflic stoden, dairom sende die duerluchtige hertoge sijn vriende an den edelen bisscop voir Koevoirden om te dadingen tusschen hem ende die van Coevoirden, ende hadden zeer geern doen breken ende zuenen, dat niet comen en conde overmits dat die edel bisscop aen geen dadinge en

110 woude, hi en soude dat huys mitter stede vrij over hebben tot des gestichts behoef, ende so woude die bisscop dan die van Coevoirden wedergeven alsulc gelt, daert eerst voir verset was. Ende doe die rade van Gelre dat hoirden dat dair anders geen dadinge in en batede, dat en most wesen, togen si weder bi hertoge Willam horen heer ende gaven hem dat te kennen.

115 Ende doe die voirgenoemde heer dat hoirde, dat dair geen dadinge in en vorderde, die bisscop en woude Koevoirden hebben om der nersticheit wille, die hi dairtoe dede, doe wert die voirseide hertoge meer vererret dan hi tevoren was ende sende brieve an den ontsienden bisscop dair hi hem in opdroeck ende quijtscont alsulc leen als hi van hem helt, ende seyde

120 hem mede op mit den brieve manscip ende vrientscap die de hertoge mit him gehadt had. Ende die hertoge dede oic manen mit anderen brieven diegeen die daer mit den bisscop in den velde lagen ende sijn manne waren terstont uut den velde te trecken ende bi hem te comen op alsulc leen als zij van him hielden. Ende als die hoichgeboren heer die onverveerde bisscop die brieve verstaen had, dede die wise heer tot hem comen die heren die bi hem lagen, als den heer van Apcoude, den heer van Vyanen, den heer van Brederode, heren Jan van Rynesse van Rijnouwen ende meer van den ridderen ende knechten, ende dairtoe diegeen die van der stat wegen van Utrecht dair lagen ende van den anderen steden desgelijcx, ende beriet

130 hem daarmede wat best gedaen wair na der gelegenheit. Ende quamen des over mit gemenen rade, dat si dair bliven wouden ende bewaren die stede ende wachten dergeenre die hem comen wouden en waren des gemoet, liever mit horen heer dair te sterven dan mit oneeren uut den velde te trecken of dat besit te breken. Ende doe men dit vernam in der stat van Utrecht

135 dat die hertoge van Gelre alsulke brieve van gedreyge horen heer voir Coe-

98 ende van Gulic *t/m* *reg. 100* beleent *ontbr P*

119 ende quijtscont *ontbr L2*

121 ende die hertoge – ende *M*

- voirde gescreven had, doe saten hem die van Utrecht dairtoe, alse wanneer si vernomen hadden dat die hertoge te Coevoirden getogen had om horen heer enten sinen daer te misdoen, so wouden si dan rechtevoirt mit der stat van Amersfoirde weder in der Veluwen getogen hebben ende wouden die dan geroeft, gebrant ende uutgeslagen hebben. Ende die ontsiende bisscop, die niet of en liet, hi en dede dat huys ende stede nacht ende dach versueken mit den scerpsten ende hertsten dat hi conde, ende dede dengenen menich wee, die op den huysse ende in der stede lagen. Alsodat ten laetsten dat meeste zwaerste moste wegen, dat ten lesten gededingt wert, doe die van den huse ende uter stede geen ontset en vernamen, dat die van Koevoirden souden opgeven den edelen bisscop dat huys mit der stede, behouden hem hoirs lijfs ende hoirs goets in deser maten dat die bisscop soude bliven liggen noch achte dage voir Coevoirden, ende worden daerenbinnen ontset, so waren sij quijt ende wordet dan niet ontset, so souden si den edelen bisscop borch ende stede opgeven in der manieren voirsr. Ende die mogende heer bleef daer leggen die achte dage ende wachte al dergeenre die hem comen wouden. Ende doe die achte dage omgecomen waren, gaven si op den vromen bisscop dat huys mit der stede op alsulke dedinc als voirgeraemt was. Doe dede edel bisscop dat huys mitter stede besetten mit-tengenen die hijs geloofde ende dede die stede vestigen mit nyeuwen berchvreden meer dan daer voir geweest hadden, ende dede die mede besetten om of yemant uter stede of anders die van buten ingecomen hadden tegen hem hadden willen setten, dat hi ente sine altoes ter goeder tijt dairbi comen mochten om dat te weren.
- 160 Ende aldus heeft die hoechgeboren bisscop, al ist hem zuer geworden, die heerlicheit van Koevoirden mit den lande van Drent weder an den sticht gebracht, die menich jaer van den gesticht vervreemt heeft geweest, dair bisscop Otte van der Lippe ende menich goet man mit hem om doot gebleven sijn, die Coevoirden nochtan ongewonnen lieten. Ende omdat des menschen leven zeer cort is ende die memorie van den mensche onlange duert, daerom ist dat men aldus grote saken int scrift brenge, die geschiet

136 saten *J* besaten *OIP* besatten *M* besateden *L2*

137 te Coevoirden *JO1* te Koeverden wairt *PL2M*

144 dat meeste zwaerste moste wegen *J* dat zwaerste moste meest wegen *P* dat zwartste meest moste wegen *O1* dat zwaerste moste voer weggen *L2* dat swaerste mochte wegen *M*

145 en - ende *J*

160-171 *is een samenvatting van de eerste paragraafen de schrijver verwijst naar cap. LXIII van de kroniek van Beke. Hij is dus bewust een voortzetter daarvan, maar is toch zelfstandig genoeg om een filosofische inleiding te houden.*

sijn, omdattet onvergeten blive. Want die heren diet bezuert, becoft ende hoir lijf dairom geaventuert hebben, sijn weerdich ende hebbent verdient dat ment int scrift sette, omdattet dairmede in memoriën blive. Oic ist goet
170 voir die nacomen sullen, dat zijt in scrifte vinden om te weten datten heren dicke zuer geworden is thuer te behouden.

§ 2 In dezen tiden alse in den jaer ons Heren mccc xcv was die coninc van Hungariën zeer verladen mit groten zwaeren oirloge van enen heydenen coninc hiet Ammorat Bassekijn ende was een coninc van Turkijen ende een overste van xii conincrijke. Dese hadde den coninc van Hungariën
5 voirseit een groot deel afgegaen van sinen lande ende gedestruert. Waerom dese edel coninc van Hungariën dede sueken om hulpe, troost ende bistant an sinen hogen magen ende vrienden in kersten gelove, alse aen den alte duerluchtich(sten) vorsten den Roomschen coninc, aen den coningen

167 bezuert becoft – besuert hevet *M* besuert heeft becoft *P*

§ 2

Deze paragraaf ontbreekt L201.

Froissart, ed. Kervyn de Lettenhove 1871, tome 15e, p. 216-217: En ce temps escripvy le roy Henry de Honguerie lettres ... au roy de France ... roy d'Angleterre ... de l'Amorath-Baquin... à résister...

1 In desen tiden alse *JMP* Ende *P*

2 heydenen *alleen J*

De variant Lassekijn is van de drukker, niet van M

5 een groot deel *t/m* gedestruert *J* offgewonnen een groot deel van sinen landen ende had se destruweert *P* afgegaen ende hevet een groot deel van sinen lande verdestruert *M*

8 tich op het eind van de regel *J1* – tichsten *alle andere*

Froiss. 218-221: Quant ces nouvelles furent venues au roy de France ... envoya ses messages et ses ambassadeurs devers son frère le roy d'Allemagne ... le duc de Bourgoingne ... et Jehan de Bourgoingne conte de Nevers ...

Filips de Stoute († 1404) was de zoon van Jan II van Frankrijk (1353-1354), de broer van Karel V (1364-1380) en de oom van Karel VI (1380-1422). Zijn zoon was Jan zonder Vrees († 1419), als erfgenaam van Lodewijk van Male graaf van Nevers.

Het verhaal over Hongarije, waar Willem mee zou gaan (... le conte d'Ostrevan Froiss. p. 227), wat hem zou zijn afgeraden door zijn vader volgens Froissart, maar door Jan zonder Vrees volgens onze Kroniekschrijver, vinden we niet bij Sev. of Pauli, maar wel zonder enig verband met Holland in het Chron. Tielense p. 421-22.

Daarentegen heeft Pauli p. 810 het beroemde verhaal: Anno Domini 1395 in die epiphania, dum illustrissimus Wilhelmus Hollandie comes Oestervandie sederet ad mensam cum rege Francie et aliis multis principibus, venit quidam senior honoris (sic) scindens mensale in duas partes ... qui non haberet arma, quia arma sua ex parte proavunculi sui manserunt in Orientali Frisia... Sev. fo 98: Factum est ergo anno Domini 1395 in festivitate epiphania Domini cum idem Wilhelmus resideret cum rege Francie in prandio ad manducandum cum eodem rege, supervenerunt ibidem hystriones asserentes de eodem Wilhelmo comite predicto, quod indecens esset aliquem principem sedere ad mensam regis qui clipeo esset privatus ... Leydis² heeft, kennelijk overgenomen uit Pauli, wel: quidam heraldus scindens et dividens mensale ... (ed. Sweertius p. 312). Heda, die vrij nauwkeurig onze kroniek volgt, heeft, p. 265, dit verhaal, kennelijk uit Leydis: socialis (quem heraldum vocant) laceravit mantile ... En ook Div. 26 cap. 45.

van Vrancrijc ende van Engelant, aen den Rijnsschen heren ende aen anderen vorsten ende heren in Almangen ende in anderen landen des heiligen kersten geloven. Van welken vorsten ende heren hem doe hulpe gesant wert sonderlinge uut der crone van Vrancrijc, daer een hooftheer of was die edel grave Johan van Anniveers, oudste zoen des hoichgeboren duerluchtigen vorsten Phillips, die was zoen, broeder ende in dier tijt oem des conincx van Vrancrijc, hertoge van Bourgongen ende grave van Vlaendren etc.

Ende op die tijt was die edel grave Willem van Oestervant, oudste zoen des duerluchtigen vorsten hertoge Aelbrechts van Beyeren, grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant etc., tot Parijs ende hadde in den sinne, mede te riden in des conincx hulpe van Hungariën voirs. ende hem te versellen mit den edelen grave van Annyveers voirseit, want si elc den anderen buel plagen te hieten, so zij elc des anderen zuster te wive hadden. Mar dit wederriep sijn zweder die hoichgeboren durlychtige vorst hertoge Philps van Bourgongen voirs. ende hiet hem eerst trecken halen sijn zwaert ten Oestvriesen, want sijn oude oem die edel grave Willam van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant aldair in voirtiden verslegen ende gebleven was ende tot dier tijt toe noch aldaer ongewroken lach. Waerom dese edel grave Willam van Oestervant toech bij sinen heer vader den hoichgeboren durlychtigen vorste hertoge Aelbrecht voirs. in Hollant ende gaf hem dese sake te kennen. Ende dieselve hoichgeboren durlychtige vorste hertoge Aelbrecht ontboot doe bi hem sine baenroedzen, daertoe sine borgermeysters, scepene ende rade van sinen goeden steden, dair hi mede overdroech mit gemenen rade, een grote reyse te maken ten Oestvriesen, om sinen doden oem grave Willam voirs. te wreken ende die lande van Vrieslant weder te becrachtigen aen der graefliche de van Hollant, also dat behoirde.

Ende des jaers daerna doe men screef mccc xcvi vergaderde dese hoichgeboren durlychtige vorste hertoge Aelbrecht een overtallike groot heer van baenroedzen, ridderen, knapen ende gemeenre lude uut sijns selfs landen mit sinen oudsten soen grave Willam van Oestervant ende sinen jongeren zoen Aelbrecht van Beyeren ende hadde in zynre hulpe uut Duytschen lande den grave van Zalme, den grave van Zeyne, den here van Heynsberch, den here van Perveys mit veel ridderen ende knechten ende goeder mannen. Item uut Vrancrijc den grave van Synpoel, den grave van Namen, den borchgrave van Myens in Brye ende monsire Charle de Labret, des conincx oems soen van Vrancrijc van sijnre moeder wegen, ende was desselven conincx ammirael upter zee, mit veel beenroedzen, ridderen, knech-

23 dit *MP* die *J*

40 *Froiss. p. 277*: monseigneur Guillemme conte d'Ostrevan son aisé fils et Aubert monseigneur son maisné fils.

44 *Froiss. p. 280*: conte de Siant-Pol et monseigneur Charles de Labreth...

ten ende goeder mannen. Ende uut Engelant den grave van Scaelgis ende monsier Corgewaelle, monsier Collevale, monsier Bitterleye ende monsier
 50 Moerleye, ridders, mit veel goeder mannen ende omtrent vi^c artsiers. Ende als dese mogende vorste hertoge Aelbrecht voirs. dit wonnentlike heer voirs. versament hadde tot Enckhuysen des sonnendages na onser-vrouwendach assumpcio, voer hij over mit xliiii^c zeyle in die Kuynre. Ende op sinte-Johansdach decollacio quamen die Stellincvriesen van Stellincwerf
 55 mit den anderen Vriesen stoutelike tegen den hertoge voirs. te stride, mer die Vriesen verloren den strijt, ende dair bleven als men seide omtrent xliiii^c Vriesen, so verslegen ende verdroncker in sloten ende in graven, die waenden ontlopen als sijt verloren sagen. In dienselven tijde voer Pieter her Dircx zoen van der Beetze mit die van Amsterdam mitten bailjuscappen
 60 van Kenemerlant, van Westvrieslant ende van Aemsterlant in die Lauwers, dair die Vriesen opten oever des waters sterkeliken ter lantwere quamen, sodat si voir tlant bleven leggen ende hielden hoir scepen. Ende na desen sege voer hertoge Aelbrecht mit sinen wonnentliken heer voirs. weder in Hollant mit groten love ende mit blisscappen, danckede
 65 ende lovede dien edelen princen, baenroedzen, ridderen, knechten ende goeden mannen, die in deser reysen mit him in zijnre hulpe geweest hadden, begavedse ende gaf hem oirlof, weder te keren elc tot sinen lande.

§ 3 In dienselven jaer van xcvi omtrent sinte-Jacobsdach in den zomer vergaderde heer Jan van Rinenstein een deel goeder lude uut Brabant, uut den lande van Gelre ende uut den stichte van Ludic ende brachtse op sinen huuse te Rinenstein, dat doe lach an den lande van Vyanen, heimelic ende
 5 onverboot. Ende heer Jan ende die goede lude die bi him waren, worden rechtevoirt vyand des heren van Vyanen ende meenden den heer van Vyanen rueloos te overvallen, als zij deden. Ende also drade als hem die ontsegbrieve quamen, so liet hijt die stat van Utrecht te weten, die hem rechte-

49 *Froiss. p. 276: trois chevalliers d'Angleterre, nommés l'un Cornaille, le second Golleville et du tiers n'ay je peu savoir le nom... Zie Verwijs, Oorlogen, blz. LXXIX.*

52 *Froiss. p. 283: en sa ville de Enchuse. Als datum heeft Froissart slechts: à l'entrée du mois d'aoust, terwijl de Vervolger 20 en 29 aug. noemt.*

53 *Froiss. p. 287: jusques à bonde de Cundren.*

57 verdroncker J verdroncken P verdrenct M

58 *Verwijs, Oorlogen, hertog Albrecht (1869), blz. LI, kan Pieter v. d. Beets niet in de rekeningen vinden.*

64 voirs. ontbr M

67 weder t/m lande – trecken als tot horen lande P

§ 3

§ 3 is weer aanwezig bij L2 en O1.

1 *Pauli p. 815: Anno Domini 1396 circa festum sancti Jacobi episcopus cum civitate Trajectensi obsedit castrum de Rinenstein in dominio de Arkel, quod victum funditus destruxerunt. Hetzelsde bericht, verkort, Chron.T. p. 427.*

7 drade – vroe O1

voirt sonder langer beraet een deel van horen vrienden te baten sonden,
 10 die mit den heer van Vyanen togen te Vyanen uut ende quamen daerbi eer
 die viande te slote conden comen ende streken an die viande, hoe moede
 zi waren, als diegheen diet weren wouden. Ende aldaer wert zeer gevochten
 an beyden zijden, ende ten lesten mosten here Jan entie sine wijken, ende
 15 togen al vechtende tot heren Jans huys wert, dair here Jan entie sine
 opgedrongen worden, ende in den vechtelic bleven doden an beiden ziden.
 Ende also drade dat men tUtrecht vernam, dat dair gestreden was ende dat
 here Jan mit den zinen opt huys gedrongen was, wert die stormclocke al-
 daer rechtevoirt geslagen enden senden enen hoop van horen vrienden tot
 20 den anderen voir Rinensteyn, die van dienselven avont voir Rinenstein
 quamen ende deden doe dat huys al omme bewaren overmids of die viande
 van den huysse bi nacht hadden willen ruymen, dat men dan bi him ge-
 weest hadden om dat te benemen. Ende des anderen dages berieden hem
 die heer van Vyanen entie stadt, ende wordens te rade dat si daer bliven
 25 wouden, ende lieten hem brengen uter stat van Utrecht bussen, cruyt,
 steen ende anders alrehande reescap, alse men besigen soude. Ende als die
 hoichgeboren heer bisscop Vrederic dat vernam, dat die stat van Utrecht
 een groot deel sijnre vyande belegen hadde, die doe over IJssel was dair De-
 venter staet, toech hi haestelic vandaer ende quam sonder merren mit den-
 genen die hi lichtelic crigen conde in den velde bi sinen vrienden ende
 30 sloech hem daerbi neder. Ende dede sijn bannier rechtevoirt ontwinden
 om dair te bliven ende wille van den huysse ende van den luden te hebben
 of daervoer te liden. Ende dede bidden den heer van Apcoude, den burch-
 grave van Montfoirde, heren Jan van Renesse ende van Rijnouwen, heren
 Zweder van Vyanen, heren Steven van Zulen van Nyevelt ende meer van
 35 sinen vrienden, ridderen ende knechten, bi him te comen voir Rijnestein
 gewapent als zij gadelixte mochten. Ende doet die heren vernamen, dat die
 edel heer in den velde lach, deden nae sijnre begeerte ende quamen bi hem
 sonder toeven. Ende als die van den huse sagen, dattet den bisscop ter her-
 ten ginc ende veel goeder lude bi hem creech ende men se dagelix duen be-
 40 socht om bi hem te wesen, ende hem oic docht dat sijn niet langer onthou-
 den en conden ende geen ontset en wisten, hierom begeerden die van den
 huse, dat men sprake mit him houden woude. Ende doe den ontsienden
 heer dat bigebracht wert, nam hi raet van den ridderscap ende van der stat
 van Utrecht, die hem rieden, dat men hoir woirde hoerde. Ende dat gescie-
 45 de, dair doe niet of en quam. Ende cort dairna wert noch ene sprake ge-
 maict, dair oic niet of en quam. Ende doe die van den huse sagen, dat si
 mit droten niet winnen en conden, ende die provande bestoet te nauwen,
 begeerden si dat men weder sprake mit hem houden woude, dat die edel
 bisscop liet gescien.

10 uut ende quamen *J* wert ende quamen *L2O1* wetende *P* wetende togen *M*
 19 voir Rinenstein (*2e keer*) – voir dat huus *M*

- 50 Ende doe wert dair gedadingt aldus, dat diegene die opten huse lagen, souden gaen in des bisscops genaden, behouden hem hoirs lijfs, ende souden zijn gevangen wesen ende mit den huse ende mit der have die opten huse was, mochte die mogende heer sinen wille doen. Ende op dit dading wert hem dat huys opgegeven ende die gevangen worden tUtrecht gevoert. Ende
- 55 der gevangen was bet dan iii^e, ende daer waren mede Ghijsbrecht van Bronchorst soen te Batenborch, Guedert van Elderen, heer Jan van Rinesteyn ende veel goeder lude daertoe. Ende dat huys wert nedergeworpen ende geslecht, ende die gevangen worden gescat, dair groot (guet) of quam, ende deden oirvrede (ende loofden) van dier tijt voert, also lange als si le-
- 60 veden nimmermeer mit rade noch mit dade te doen tegen den mogenden bisscop, tegen der stat van Utrecht noch tegen den gemenen stichte, ende gaven daerof besegelde brieve mit horen segelen besegelt, ende die geen segelen en hadden baden goeden luden, dat over hem te besegelen ter meerre oirconde. Ende doe die jonchere van Koevoirden vernam, dat Rinesteyn
- 65 gewonnen was, sijn neve van Batenborch gevangen ende veel zijnre vriende dairmede nederlagen, doe docht hem dattet voir him ginge dat hi mit den bisscop verliket worde, alse dat diegheen die voir dairtussen gesproken hadden, doe beter gehoer van hem cregen, dan si voir van hem gecrigen conden. Ende die worden weder sprekende ende spraken also mit
- 70 beyden partyen, dat si eens dadincx overquamen, dat die van Coevoirden souden overgeven den edelen bisscop alsulke brieve als hi had van Koevoirden als van der somme gelts dairt voir verset was, ende soude behouden sulke erven ende goede als hi in der Drent had; ende die edel bisscop soude hem wedergeven (hondert) oude scilde, ende daarmede souden die
- 75 bisscop ende die joncheer van Coevoirden tevreden wesen. Ende hierop gaf die van Coevoirden over alsulke brieve als hij daerof hadde. Ende die ontsiende heer versekerde weder die van Coevoirde dat gelt tot sulken dagen als dairtoe geraemt waren, ende dat gelt wert hem wel betaelt den lesten penninc mitten eersten.

§ 4 In denselven jair voirs. toech die coninc van Hungariën mit sijnre machte ende mit sijnre hulpe, die hem gesant was uut Vrancrijc ende uut Engellant

58 guet volgens *P* ontbr *J*

59 ende loofden volgens *P* ontbr *J*

67 alse dat *J* also dat *MO1L2P* (wellicht beter)

voir dairtussen *JM* dair voir tussen *O1* daertussen *L2* te voir dairtussen *P*

68 dan *t/m* conden – dat si tevoren van hem niet krijgen en conden *P*

74 hondert oude scilde *MP* open plek oude scilde *JL2* die summe der oude schilden daert mede beleent was *O2*

§ 4

ontbreekt *L2O1*

Deze paragraaf sluit aan bij § 2 en begint met een samenvatting daarvan. Ook dit gaat terug op Froissart.

ende uut Almangen als voirs. is, tegens sine vianden ende ongelovigen heydenen in Turkeyen ende becrachtete sijn lant weder, dat hem afgewonnen
 5 ende verdestrueert was als hiervoir bescreven staet ende wan oic steden ende sloten in der vyanden lande voirs.

Doe woude die grave van Anniveers mit den Fransoysen, Engelschen ende Duytschen voirs. vorder in vyandenlande, om noch meer sege te vercrigen, dat die coninc voirscr. doe wederriet ende seide, wairt sake dat si optie tijt
 10 doe vorder reysden, sij souden zeer vermoeyt worden ende souden comen in een lantschap van alte overdragende sterken wreden volke, die dan wel verrust souden wesen. Ende dairom wairt beter, dat si aldaer bleven logieren om hem wel te verrusten ende die viande aldair te verbeyden, opdat die vermoyet worden: so wairt mitter hulpe Goids sonder anxt den sege te
 15 vercrigen. Mer leider die homoet des graven ende der Fransoyse voirscr. was so groot, dat die edel wijse coninc hem niet en mochte berechten, hoe besceydelike hijt hem onderwijsde. Want die grave van Anniveers voirscr. seyde, ten hoirde der cronen van Vrancrijc niet toe, dat zi die viande verbeiden souden, mer si souden die viande versoeken. Ende als dese coninc
 20 sach dat hi hem niet geraden en conde, was hem lede ende seyde: „Nadien dat ghi ymmer voert wilt, so sien wijt verloren, ende wairt dat wij mit al onser machte dair togen, so souden wij daer alle bliven, al waren wij noch also sterck. Ende hierbi, al ist ons hart ende zwair dat wij u aldus begeven ende verliesen moeten, want wijs ymmer niet gebeteren en connen, ende
 25 wij ons selven mit u niet verliesen en willen, so willen wij hier bliven ende laten u trecken in Goids gewout, mer wi hadden liever dat ghi hier mede blevet, mochtet wesen.” Doe toech die grave van Anniveers mit den Franzoyssen ende mit den anderen heer voirscr. voert, mer die coninc mit den sinen bleef daer leggen. Ende het verginc als die coninc voirgeseyt hadde, alsoot
 30 dengenen pleget te doen die hem niet en willen laten raden, mer na hoirs

4-9 *Froissart, ed. als boven, p. 242: ... pour conquérir toute la Turquie... p. 309: Et ja avoit dit le roy de Honguerie aux seigneurs de Fance, à Jehan de Bourgoingne conte de Nevers...*

8 in vijandenlande *JP* in den vyanden lande *M*

9-15 *Froiss., p. 313: le roy de Honguerie ... que vous alés commenchiez l'estour ne la bataille, ne assailler les ennemis jusques ad ce que vous aurés de par de roy autres nouvelles ...*

10 reysden *J* reisenden *M* reysende waren *P*

27 Le conte de Nevers ...

28 anderen *ontbr M*

M leest in de druk voirt meer; daarentegen heeft *P* een hoofdletter Voirt meer. *J* heeft geen enkele interpunctie.

29 leggen *J* logieren *PM* (kennelijk een moderner woord)

29-32 *Froiss. p. 315: car, se ils eussent attendu le roy de Honguerie et les Hongres ... ils eussent fait ung grant fait; et par euls et par leur fole outrecuidance et orgueil fut toute la perte ... p. 320: ... les Franchois, car ils furent tous mors et tous prins ...*

30 pleget *J* dicwile pleget *MP*

sels sinne wercken of voertvaren. Want si worden alle gevangen ende geslagen ende die gevangen worden alle jammerlijke gemartelijt ende gedodet, uutgenomen die grave van Anniveers ende dairtoe tusschen l ende lx van den besten die mit him waren worden hoir lijf gegeven ende na dier
 35 tijt gelossent uter vangnisse voirs. Dair stont die grave van Anniveers voirgenoemt voir den heydenen coninc voirscr. tot over sinen anckelen in der kerstenen bloede, die voir sinen ogen gemartelijt ende ontlivet worden.

§ 5 Na desen tiden was hertoge Aelbrecht eysschende rekeninge van heren Bruystijn van Heerwinde, so hi sijn tresorier te Hollant geweest hadde, dair heer Bruystijn voirnoemt zeer traech in viel ende hiltet vast, vertreckende dat hi den hertoge voirscr. geen rekeningen en dede. Ende dairom geboot
 5 die hertoge voirscr. denselven heren Bruystijn te ghisel te leggen binnen der stede van Aemsterdam ter tijt toe dat hij him rekeninge gedaen hadde van sijnre tresoryen als voirscr. is. Ende heer Bruysteyn voirs. toech tot Aemsterdam te ghisel, daer hi onlange duerde. Mer toech sonder enige rekeninge te doen den hertoge voirs. al heymeliken uut zjnre ghiselcap opten
 10 huuse tot Lovensteyn, dat hi optie tijt onder hadde van den hertoge voirscr., ende besettede dat voirs. huys te houden tegen denselven hertoge, leyde daer op tusschen lxxx ende xc manne, daer hij iiii hooftmannē ende casteleynen makede alse Volphert van Culenborch, Wemmaer van Buyeren, enen overlander, hiet Hofezel. Ende als her Bruysteyn voirn. dat huys
 15 wel beset had, toech hi in den lande van Gelre. Endē als die hertoge Aelbrecht dit vernam, geboot hi heervaert ende sende den grave van Oestervant, sinen soen, mit heercracht voir dat huys, die dairvoir nedersloech des donredages na mitvasten ende dede dat huys dagelix anstormen mit groten donrebussen ende quetsede enen toern die ant voirburch stont, sodat hi
 20 stortede, ende dair viel een stic van der ringmuer mede neder, dat men besceydeliken doir dat gat van buten mochte sien in dat voirburch. Ende ten

33 l ende lx J vijftich ende tsestich PM Froiss. p. 323-330 heeft een zeer uitgebreid verhaal, waar we deze bijzonderheid niet in aangetroffen hebben.
 33-35 Ook hier is onze auteur zeer vrij; Froiss. p. 355: comment et par quel pourchas et traittié ils pourroient ravoir leur fils Jehan de Bourgoingne conte de Nevers. Chron. T. p. 421-22 weet: Et Johannes primogenitus Burgundie captus est et tandem redemptus rediit.

§ 5

Hoewel zeer verschillend van de vorige paragraaf, ontbreekt ook deze L201. Het incident wordt zeer beknopt vermeld Pauli p. 821: Anno Domini 1397 circa medium jejunii Albertus dux et comes Hollandie obsessit castrum Loevensteyn et obtinuit nocte parasceves Domini. Ongeveer hetzelfde Chron. T. p. 424. Wat anders Sev.: Anno Domini 1397 Gwillelmus comes de Oestervant, filius Alberti ducis, recollecta milicia castrum Lovesteyn prope Woudrichem archipotenter obsedit atque obsidione cinxit illud. Et tandem per assultus creberrimos bellicosa manu optinuit nocte parasceves. Leydis² p. 315 heeft meer, kennelijk uit onze kroniek.

lesten wert die stedebusse van Dordrecht gelaten, die steen viel int voirborch, daer vuer in lach. Ende bi dien vuere saten Otte Bolcssoen van Driel ende iiii manne mit hem, die gewont waren. Die barch scoet neder ende
 25 ontstac in brande; die lude branden daerin. Ende mit dien quamen die
 Hollanders toe ende liepen hem tvoirborch of ende hieldent tegen thoge
 huys. Die ander weken opten hogen huys ende hieldent enen dach ende
 enen nacht, mer die Hollanders brochtent hem so na mit scutte, dat zi nergent een veynster ophouden en mochten ende anders, alsodat zij thuis oic
 30 niet langer houden en mochten, waerbi dat sijt opgaven opten goeden vridach
 int jair ons Heren mccc xcviij, ende gaven hem den grave van Oestervant
 gevangen tot behoeff zijns heer vaders hertoge Aelbrechts voirsch. in
 sijnre genaden. Doe toech die edel grave van Oestervant mit zege ende mit
 love bi sinen heer vader in Den Hage, die ne weerdelic ontfenc op den
 35 heiligen paeschavont. Ende daer presenteerde die grave van Oestervant sinen
 heren vader die gevangene voirsch., diere waren omtrent lxxx ende
 daer waren mede here Bruystijns iii sonen als here Willam van Herwijnde,
 here Jan van Herwijnde ende

- § 6 In den jare voirsch. corts na onser Vrouwendach purificacio makede heer
 Jan van Heenvliet van Cattedijc, bailju van Aemsterlant, van Waterlant
 ende van den Zeevang, ende here Gerijt van Heemskerc ene reyse tot Hyn-
 deloep mit der bailjuscippe voirsch. ende mit den Kenemers ende West-
 5 vriesen, dair heer Gerijt voirnoemt ende Tyman Avensoen van Muden
 hem eerliken quiteden ende manliken tierden. Mer here Jan voirsch. beginc
 daer luttel eren, waerbi dat zij dair weynich vorderden ende oic een deel
 lude afterlieten.
 In den jair van xcvi voirsch. omtrent sinte Jacobsdage in den zomer belach
 10 die hoichgeboren durluchtige vorste hertoge Willam van Gulic heren Reynouts
 huys te Scoenvorst. Ende want diegene die opten huys lagen, genen
 troost van ontsette en vernamen van heren Reynout here van Scoenvorst
 ende oic sagen, dat sijs langer niet wel houden en mochten, begeerden sij
 sprake te houden mit den hertoge voirsch., dat hem gesciede. Ende doe
 15 wert gededinct, dat zij den hertoge voirgenoemt dat voirsch. huys hem op-
 gaven behouden hem hoir lijfs ende hoirs goets.

22 gelaten – geladen *M*

38 ende en de rest van de regel opengelaten *JM* etc. en alineateken *P*

§ 6

§ 6, 7 en 8 ontbreken in *L201*.

1-8 is nergens elders te vinden, maar Jan van Heenvliet wordt in verband met Friesland genoemd *Verwijs, Oorlogen, blz. LVI*.

6 eerliken *J* heerliken *MP*

9-16 *Het beleg van Schoonvorst vinden we bij Pauli p. 812, en vrijwel gelijk, Chron.T. p. 420.*

In den jaer ons Heren mccc xcviij sdonredages voir pinxteren, dat doe was den viiden dach in junio, wan die grave van Cleve enen strijt mit grave Dirck van der Marck, sinen jongeren broeder, mit den graven van Zalweerden, die sijnre zuster te wive hadde ende is nu grave van Muerse, mit den heren van Voerste, mit heren Otte van der Lecke van der Lippe geboren ten Berge, mit heren Gumpert van Alpen voecht van Colen ende sinen tween broeders ende anders vele riddersen ende knechte, die hi in sijnre hulpe hadde, tegen den hertoge van Berghe sinen oem, die daer gevangen wert mit den jongen here van Gulic, heren Reynaut, die na hertoghe wert, mitten grave van Zeyne, den grave van Zalme, den heren van Hensberch, den voecht van Waldorp ende den heren van Rippersceyt mit v^c glaviën goede riddersen ende knechten, die alle in des hertogen hulpe voirsch. waren, dair die grave van Cleve voirsch. veel goets of scattede. Ende dese strijt gesciede al vaste bi Cleve, geheten in die camer van Cleve.

§ 7 In den jaer ons Heren mccc xcviij geboot hertoge Aelbrecht heervaert noch om wrake sijns doden oems, grave Willams van Henegouwen voirsch., om Vrieslant te becrachtigen, versamende sijn heer tot Enchuysen ende tot Hoirne, dair hij mit sijns selves live bleef leggen, sende sinen outsten soen grave Willam van Oestervant mit den heer over in Lemmers ende dairmede den here van Arkel, den here van Egmonde als hooft-heren of leydsmanne van den heer; dairtoe heren Jan here van Bredenrode ende anders veel baenroedzen, riddersen, knapen ende goeden luden uut sinen lande oic uut anderen landen ende uut Engelant mesiere de Cor-

20 hadde *J* heeft *PM*

Pauli p. 812 heeft een ander bericht: Item anno Domini 1396 in festo Petronelle virginis Adolphus comes Clivensis captivavit in bello ducem Montensem et Reynaldum Juliacensem et plures nobiles, quibus exactionatis gazam inestimabilem sibi acquisivit et oppidum Embrick a Reynaldo futuro duce Ghelrie et oppidum Keyzerswerde cum suis attentiis a duce Montensi. *Daarna gaat Pauli over tot het conflict tussen Holland en Arkel.*

22 Gumpert *J* Gumphert *M* gunsert *P*
alpen *J* alphen *MP*

§ 7

1 anderwerven vóór heervaert *P* ontbr *JM*

2 Henegouwen voirsch. *JM* Henegouwen ende van Hollant etc. *P*

3 om Vrieslant *J* ende om Vrieslant *M* om Oestvrieslant *P*

Froissart p. 287: ... de devers Encuse jusques à la bonde de Cundren ...

4 sende *J* ende sende *MP*

5 Lemmers *J* die Lemmers *M* die Lauwers *P*

6 *Froiss. p. 285: ... le seigneur d'Arkel ... le seigneur d'Egmont..*

7 dairtoe *J* ende daertoe *MP*

8 uut sinen lande ontbr *P*

9 mesiere *J* mit Syure *M* mit zynre *P*

Corgewale, zie noot bij § 2, 49.

- 10 gewale mit ridderen, knechten ende artsiers xiiii^c sterc.
 Dese edel grave Willam van Oestervant mits sijns vaders heer voirsr.
 sloech sine tenten ende pauwelioene op die Rode Geest, ende als hij daer
 ene corte tijt gelegen hadde, wert dair een Engelsman scheldende tegens
 enen Arkelschen man over een quaebort dat die Arkelsche man daer op
 15 hielt, dair groot rumoer of quam in den heer, sodat dair veel luden an bei-
 den ziden toeliepen, ende daer bleven an beiden ziden doot ende veel zeer
 gewont, wairbij dattet lange wile temael sorchelic stont int heer, dat si elc
 den anderen opgeslegen souden hebben. Doch wertet ten lesten vervallen
 mitter hulpe Goids.
- 20 Op een ander tijt dairne quamen die Vriesen uut Staveren om theer te be-
 stoken, mer si lagens neder. Dair bleven doot, als men seyde, omtrent iii^c
 Vriesen, so verslegen ende verdrenct in dien sluysen aldaer, zo zij vluchtich
 worden ende waenden te ontlopen.
- Onlange hierna quamen die van Staveren den grave van Oestervant te ge-
 25 naden, gingen him in hant ende huldene tot sijns heer vaders hertoge Ael-
 brechts behoef voirs. als hoeren rechten heer, gelijc dat behoirde. Ende also
 deden dairna alleyncken alle die lande van Oestergo ende van van Westergo,
 uutgenomen die viii kerspels. Ende grave Willam van Oestervant settede
-
- 13 schelende *J* scheldende *P* stolende *M* Het incident *Froiss.* 287: ou quel terme
 pendant, s'esmut ung débat dentre les Hollandais et les Anglais. *Onze schrijver*
heeft meer gegevens, of hij stelt zich bij voorbaat afkeurend op tegen Arkel.
- 14 quaebort *J* quaet bort (door *Verwijs* geciteerd p. LXXXII, misschien als vals spel
 te interpreteren) *MP*
- 20-23 *Bij Pauli 815-821 worden de tochten van 1396 en 1398 tezamen gevoegd, zo: truci-*
datis trecentis Frisonibus et amplius (wat op de slag van Schoterzyl in 1396 schijnt
te slaan) maar er volgt: hiis igitur peractis idem gloriosus dux Albertus destinavit
unum militem cum plerisque armigeris ad monasterium Floridi Campi, qui Wil-
helmum quondam comitem Hollandie abhinc asportavit ad Albertum ducem. Qui-
bus ita gestis idem cum ossibus avunculi sui prescripti ad Hollandie comitatum
cum triumpho laudis reversus est, et corpus avunculi sui sepelivit honore congruo
in Hannonia in urbe Valiscenorum. Ook Froissart kent maar één tocht en schijnt
gegevens van de tweede aan de eerste te hebben toegevoegd. Leydis¹ heeft een tocht
in 1396, waarin met veel gemeenplaatsen een slag bij Kuinre, nog een slag, en een
tocht naar Sint-Odulf wordt verhaald, met daarna: destinavit unum militem cum
plerisque armigeris ad monasterium Floridi Campi, qui Wilhelmum quondam
comitem Hollandie abhuc asportavit ad Albertum ducem. Quibus ita gestis dux
gloriosus Albertus cum ossibus avunculi sui comitis Wilhelmi ad Hollandie co-
mitatum cum victoriali laude reversus est et corpus avunculi sui sepelivit honore con-
gruo in capella curie Hagensis. Leydis² heeft dit verhaal aangevuld met onze Ver-
volgkroniek. Daardoor komt hij er te goed van af in het oordeel van Verwijs, Oor-
logen, p. IV, noot 1) en XII, en onze kroniek wordt aangehaald bijv. p. LXXXIII
noot 4, met instemming, maar Verwijs ziet niet, dat onze kroniek de oudste berich-
ten heeft, maar zegt wel (blz. LXXXII noot 3): „komt ook hier volkomen met de re-
keningen overeen”.
- 25 him in hant *J* in zijn hant *MP*
- 26 gelijc dat behoirde *J* gelijc alst mit recht behoorde *PM*

- van sijns heer vaders wegen voirs. sine amptlude, dienres ende
 30 rechtens overal dair hi gehult was als voirs. is, besettede sine steden ende
 sloten als Staveren, dair hi cappyteyn in makede heren Jan heer van Bre-
 derode, ende Dockem, dair hi capiteyne makede heren Gerijt van Heems-
 kerck ende heren Florens van Almade. Ende op dese reyse haelde grave
 Willam van Oestervant sijn zwairt, als sinen doden oem grave Willam van
 35 Henegouwen ende van Hollant, die God genadich zij, die in voirtiden ten
 Vriesen verslagen bleef ende gebalsemt lach in enen clooster van sinte Ber-
 nardus oirde dat Florencamp hiet, als hiervoer in dese cronike gescreven
 staet. Doe voer hi mit love ende mit sege bi sinen heer vader hertoge Ael-
 brecht, dien hi tot Hoorne in Westvrieslant vant, ende brochte sinen vader
 40 daer sinen doden oem, dien hij mit him voerde tAemsterdam in onser
 Vrouwen cappelle, dair hij laetste misse had gehoirt voordat hi aldaer te
 scepe ginc ende ten Vriesen bleef. Vandanen voerde hij en in den Hage
 ende voirt tot Valenchijn in Henegouwen, dair hi ne eerliken dede begra-
 ven bi den goeden grave Willam sinen vader mit betameliker uutvaart.
 45 Onlange na desen begonsten die Vriesen weder te ontwinden, niet gedenc-
 kende noch houdende horen eedt ende huldinge, die sij grave Willam cor-
 telic gedaen hadden, makeden vast ende besetteden Molkenhuse tegen die
 van Staveren, belagen Dockem ende meenden dat te winnen. Wairom die
 hoichgeboren durluchtige vorst hertoge Aelbrecht doe weder van nyewes
 50 heervairt geboet, versamende een groot heer uut sinen lande (ende) uut En-
 gelant, dair hi mede schickede te varen sinen oudsten soen grave Willam
 van Oestervant, sinen jonxten soen Johan van Beyeren, elect tot Ludick,
 den here van Arkel ende den here van Egmonde mit anderen sinen baen-
-
- 31 *Froiss. p. 285: le seigneur de Brederode, Waleran son fils ...*
Froiss. p. 285: messire Floris d'Alkernalde ... messire Gérard de Heinsberg (indien
dit Ger. van Heemskerck is). Sev.: (in 1397) Idem Gwilhelmus posuit ibidem unum
prefectum qui terram Frisie gubernaret et sic ad propria, id est ad Hollandiam, cum
triumphali laude reversus est. Pauli p. 823: (in 1398) idem Wilhelmus posuit unum
rectorem et capitaneum qui terram Frisie gubernaret; in Stavria posuit dominum
Johannem de Bredenroden et in Dockinga Gerardum de Heemskercke et Floren-
tium de Alkema milites. Et sic ad propria, id est ad Hollandiam, properavit.
- 37 *Verwijst naar LXXXI, 175 van dese cronike.*
- 38-44 *Onze schrijver wordt hier, speciaal het woordje voirt in reg. 43, gecorrigeerd door*
Verwijs, p. LXXXVII, noot 3 (het was pas mei 1400).
Westvrieslant J ontbr MP
- 45-47 *Sev.: Anno autem sequenti scil. 1399 Frisones orientales non servantes fidem ac*
rumpentes pactum rebellaverunt contra ducem Albertum et filium eius Gwilhelm-
um, et interfecerunt prefectum ipsis positum ...
Pauli p. 823: Sed anno 1399 Frisones orientales non servantes fidem sed rumpentes
pactum rebellaverunt contra ducem Albertum et filium eius et interfecerunt pre-
fectum ipsis ab illustri Wilhelmo ordinatum...
- 46 grave Willem J den grave MP
- 50 ende ontber J

- roedzen, ridderen ende knapen. Dese princen voeren mit den heer voirs.
- 55 omtrent meyedage in den jaer ons Heren m ccc xcix van Aemsterdam tot Staveren, dair si duerden omtrent vi weken lang. Dair quamen him vele Vriesen weder te genaden ende hulden den grave van Oestervant op een nye tot sijns heer vaders behoef als tot horen rechten heer, so dat mit recht behoirde. Dairna voeren si van Staveren over twat tot Sexbierum an tlant,
- 60 gingen des avonts tot Holwerden, dair si doe des nachts logierden. In dier nacht hadden heer Gerrit van Heemskerc ende heer Floris van Almade aldair onderlinge twist, sodat here Florijs voirs. den voirn. here Gerijt stack mit enen messe in sijn voirhoeft in der voirs. princen jegenwoirheit, die dat zwaer namen. Dat doch om sbeters willen vervallen ende in vreden
- 65 geset wort, alse overmits meerren last te verhoeden, want here Gerijt Camminc denselven princen waringe gedaen hadde, dat die Vriesen ingeset hadden him aldaer te bestoken in dier selver nacht, als sij deden. Ende here Gerijt Camminc voirs. dede den heren in derselver nacht vorder te weten mit vuerteyken, dat die Vriesen him naerre ende naerre quamen. Ende
- 70 smorgens een weynich voir dage quamen him die Vriesen al vaste bi. Doe wert dat heer dairtegen gescicket ter were, mer eer die sonne opginc worden die Vriesen weder wikende. Ende op dienselven dach streken die princen mit horen heer voirs. tot Dockem ende ontsetten die stede, duerden dairbinnen ii dage <lanc>. Dairtenden streken si Ter Luyne, dair si duerden
- 75 omtrent v weken lang. Binnen desen dattet heer aldus treckende was ende logierende, quamen noch vele Vriesen te genaden, die den grave van Oestervant van nywes hulden tot sijns heer vader behoef als horen rechten here, gelijk dat mit recht behoerde. Oic worden dair sommige dorpen ge-
-
- 54 knapen *J* knechten *MP*
 Dese princen *J* Dese edele mogende princen voirs. *P* Dese edele princen voer-
 genoemt *M*
 den heer *J* des hertogen heer *MP*
- 58 tot horen *J* horen *MP*
- 59 twat *JM* twat' *P* (*Verwijs, Oorlogen, blz. CVIII*). *Leydis*²*p. 317*: per aquam dic-
 tam Optwat ... usque Sesburam.
- 65 Gerrit Camminga *komt bij Froiss. p. 289 voor als*: messire Gérard Canim
- 66 waringe *JM* wairscuwinghe *P*
- 67 deden *JM* oec deden *P*
- 74 lanc *ontbr J*
- 75-78 *Hierover zegt Leydis*¹ *niets, maar Pauli p. 823*: ..in deditionem et gratiam comitis
 datis obsidibus transeuntibus ceteros terrore nominis sui et potentie triumphando
 vicit. Et sic filius denuo patri restituit subiugatam orientalem Frisiam. Qui cum tri-
 umphali laude ad Hollandiam properans redivivam amicitiam cum patre duce et
 omnibus civitatibus Hollandie gloriose reformavit. *Froiss. p. 296*: ..le duc Aubert
 et son fils Guillemme conte d'Ostervan .. y ralèrent la seconde fois et y conques-
 tèrent grandement et largement, et y firent de moult belles vaillances et sans nom-
 bre, ainsi que au plaisir de Dieu cy-après sera declairé. *Hij is echter overleden vóór-*
dat hij dit kon beschrijven. Over deze zaken ook Schmedding, Fred. v. Blanken-
heim, blz. 82 noot 4

- brant, die niet te genaden comen en wouden. Ende die van Grueningen
 80 quamen daer oec ende hulden den grave van Oestervant tot sijns heer va-
 ders behoef voirs. als horen rechten here, dat si onlange hielden. Want eer
 dieselve grave aldair van den lande sceyde, ontwonden zij weder ende die
 van Dockem ende anders vele Vriesen mit him, dair si ene vergaderinge
 ende opset mede makeden om desen grave mitten heren voirs. te verslaen.
 85 Ende op sinte Johansdach decollacio quamen die Vriesen mit groter macht
 tot <--> dair si enen dam sloegen over ene wateringe, om also voirt totten
 heer te comen. Op welken dam een Engelsman, hiet Pantier, int eerste also
 grote manlike weer dede tegens den Vriesen, die tehant hulpe ende bistant
 aldair creech, sodat die Vriesen niet over en conden comen. Ende ten les-
 90 ten worden si temael wikende, uutgeseit ix of x, die dair doot bleven. Ende
 hierna voeren dese princen mit den heere voirs. mit zege ende mit love in
 Hollant, mer die here van Huekelem liet daer een scip after mit omtrent
 xx manne. Ende als theer vandanen was, ontwonden die Vriesen weder al-
 temale, uutgenomen die stede van Staveren, so die wel beset was.
- § 8 In den jaer dairna doe men screef cccc in der vasten makeden die Vriesen
 ene vergaderinge ende belagen Staveren, dair doe in lagen here Floris van
 Almade als een capiteyn van der stede, here Gerijt van Egmond als een
 casteleyn van den huuse, wairom hertoge Aelbrecht voirs. doe corts na
 5 paesschen sende den here van Egmonde mit <heercracht uut> sinen steden
 van Hollant tot Staveren om die stede ende dat huys te ontsetten, als zij
 deden. Ende quamen weder mit love ende mit sege in Hollant.
 Dairna in denselven somer makeden diegene die van mijns heren wegen tot
 Staveren lagen, een opset om Molkenhusen te stormen of te beclimmen
 10 op eenre morgenstont vroeck voir den dage, mer dat ontstont him, want die
-
- 82 sceyde *MP* sceyden *J*
 die van Dockem *ontbr MP*
 84 desen grave *MP* dese graven *J*
 85 *St. Jan decoll. is 29 aug. Verwijs, Oorlogen, blz. CXII, noot 2: „misschien door ver-*
warring met den slag in 1396”.
 86 *Achter tot een open plek MP, geen open plek J. Heda heeft hier: Cuyne.*
 88 die *J* die aldair waren *M* die aldair *P*
 92 Huekelem *J* Hokelem *MP*
 93 xx manne *J* xix of xx man *MP*
- § 8
 1 doe *t/m* vasten *ontbr P2* mcccxcix *P3*
 4 *Het was pas in juni, Verwijs, Oorlogen, blz. CXXVII, noot 2.*
 5 heercracht uut *MP* *ontbr J*
 6 ende dat huys *ontbr MP*
 7 weder *J* corts weder *MP*
 8 mijns heren wegen *J* mijns heren hertoge Aelbrechts wegen *M* heren Aelbrechts
 wegen *P*
 10 dat ontstont him *JM* dat en geschiede niet *P*
 want *J* overmits *M* overmits dat *P*

Vriesen daervoir hoede ende waerde hielden buten Molkenhuysen (wairbij dattet wel scheen, dat sij wairscuynghe dair of hadden). Ende daer wert Walraven van Brederode zeer gewont ende (bleef dair) gevangen, die op een ander tijt lange dairna een wijl dach vercreech ende borge settede diene
 15 beloveden op ene benoemde tijt te leveren buten niet veer van Molkenhuysen. Ende alst sijn termijn was dat si ne geloof hadden te leveren, quamen sine borge mit him te stede dair si ne leveren souden ende leverden aldair dengenen dien si ne geloof hadden ende lieten hem van dien luden quijtscelden. Ende als zij quijtgeschouden waren, so ontliep Walraven den vianden
 20 ende quam weder binnen Staveren. Ende dair quam een priester uut Vrieslant mede in Staveren die him dit aldus had geraden (ende helpen insetten).

§ 9 Nu mach ic voirt scriven van bisscop Frederic den edelen heren, die him allewege onledich makede ende becommerde mit sijnre kerken saken ende mit den heerlicheden die sinen gesticht van recht toebehoorden ende die him ende sinen voirvaderen ontweldicht waren, om die weder aen den gesticht te
 5 brengen, die also stonden dat men mit aventuere ende mit wijsheden dairbi comen mocht. Ende want die edel here groten arbeit gedaen had, lijf ende goet in aventuren geset, eer hi die heerlicheit van Coevoirden weder aen den sticht bracht, ende omdat die eerber bisscop verstaen had, dat die stat van Groeningen die hooftstat van den lande van Drent was, ende oic wail verstaen had, dat die van Groeningen him in horen open brieve besegelt bekent
 10 hadden te staen in handen der kerc van Utrecht daer die edel bisscop een bewairre of was vanwegen des goeden sinte Martijns, ende des stoels van Romen. Hierom dede dese wijze heer te weten die van Groeningen, dat si bi him quamen ende deden den goeden sinte Martijn ende him dat sij scul-

11 daervoir hoede ende waerde *J* hoede ende wairden daervoir *M* wairde daervoir *P*

wairbij *t/m* hadden *ontbr J*

12 wairscuynghe *P2* verbeydinge *MP3*

13 bleef dair *ontbr J*

14 een wijl dach *JP* of een wijl dairna dach *M*

diene *J* dien *P* die men *M*

15 tijt is mannelijk bij *MP*

16 termijn *J* tijt *MP*

21 ende *t/m* insetten *ontbr J*

§ 9

Hier treden O1 en L2 weer op. Besproken Schmedding, blz. 83-90.

1 Nu mach ic *JMP* .c mach *O1* Ick mach voert *L2*

him *J* hem *MPL1* *ontbr O1*

2 becommerde - becommerde hem *P2*

3 sinen gesticht - sijn bisdom *P*

10 brieve besegelt *JO1* besegelden brieven *MPL2*

11 der kerc *t/m* *L2* vanwegen *ontbr P*

- 15 dich waren te doen: hij woude him een goet here wesen. Dair dagen of ge-
maket worden ende die gehouden, dair niet of en quam. Ende doe die voir-
sienige here verstoet dat si dair niet aen en wouden, mer bliven op him sel-
ven, als zij voir gedaen hadden, doe dochte hi, dair moste meer toe gedaen
20 ongelegen was, ende dede die begraven mit groten graven ende bereyden
mit swaren bolwerken ende dair blochuyse in maken, ende leide dair veel
lude in om hem dairmede te benemen dat si deser lande als Hollant ende
Gelrelant te lande niet gebruiken en mochten of aen te comen. Ende doe
dit een tijt aldus gestaen had ende bisscop Frederic sach, dat hi die van
25 Groeningen also niet bedwingen en mocht, nam hi raet ende hulpe an si-
nen steden ende bereyden hem daertoe, die stede te besitten, als hi dede.
Ende doe men screef m cccc ende een omtrent sinte-Jacobsdach ende die
edel heer sijn ridder ende knecht een deel ende van sinen steden ende uut
sinen lande versament had, toech hi dairmede voir Groeningen ende be-
30 lach die zide van der stede ter Drentwaert ende sloech daerneder, dede bol-
werken maken ende bewairde hem dairmede ende diegeen die mit hem al-
dair gecomen waren, dede sijn bussen bereiden, scoot in der stat. Ende die
van der stat schoten weder uut.
Ende doe die Vriesen vernamen dat die ontsiende heer voir Groeningen
35 lach quamen in Groeningen mit groten hopen, die daeromtrent geseten
waren, om die stede hem te helpen houden. Ja si waren dicke in der stat also
sterc als die Vriesen dair quamen als die edel bisscop was die dairvoir lach.
Ende wachte menichwerf daerop dach ende nacht ende waende mit him
gestreden te hebben ende also ten eynde comen. Mer hoe sterc sij wa-
40 ren of hoe dicke sij die poirten opdeden, also vroeck als si dan vernamen
dat men hoirre wachte ende mit him striden woude, togen dan weder in.
Ende dit duerde omtrent iii weken. Ende als die ontsiende heer sach, dat
hij der stede niet doen en conde, want si dagelix gesterct worden van pro-
vanden ende van luden, dat si niet benemen en conden, brac op mit sinen
45 goeden luden ende toech weder ten gesticht waert ende deden besetten
dat blochuys dat hi dair had doen maken, dat men die Blanckeweert hiet. Oic
dede die wise heer die wege bewaren, dair men in der Drent mocht comen,

-
- 25 hi *JP* ontbr *L2MO1*
32 Hier heeft *M* p. 316 geen drukfout, maar het staat zo in het *hs*.
33 van der stat *J* uter stat *L2O1* uter stede *MP*
weder uut *J* weder *L2MO1P*
35 quamen *JMO1* do quamen sie *L2P*
36 in der stat ontbr *MP*
38 Men verwacht meervoud, maar alleen *O1* heeft wachten en *M* waenden
42 dat hij *t/m* reg. 44 conde ontbr *O1*
43 dat si *JL2* die hij *MP*
conden *JL2* conde *MP*
46 Blanckeweert *JL2* -weert *MO1* waert *P2*

ende dede die mit lude beleggen voirt inrijden. Ende dairna wertet gedadinct.

- § 10 In denselven jair van m cccc ende een ontseyde die heer van Arkel, die doe Jan hiet, den hoichgeboren durluchtigen vorst hertoge Aelbrecht van Beyeren, grave van Henegouwen, van Hollant etc., ende maicte ene reyse op Oudewater. Ende waende dat gewonnen hebben mit vrienden die hij
- 5 dairbinnen had; dat hem ontstont, overmits dat dengenen docht die hem daertoe geholpen souden hebben, dat sijt die niet doen en mochten, want mens gewaer wert, dat die doer die men in den doelen gaet, des nachts open vant, die men alle nacht te sluten plach, ende die doer stont in der stedemuyer; dair lude om ruymden doe mens gewair wert, ende na gevangen
- 10 worden, diet lijden dattet gesciet soude hebben, dair tUtrecht over gerecht wert. Ende doe die heer van Arkel vernam, dat van der reyse niet comen en mocht, toech hij mit den hoop in Alblasserweert ende bernde dair, venc ende sloech dair arme lude ende toech weder in sinen sloten.
- Te dien selven tiden ontseyde hi oic den hoichgeboren here Willam van
- 15 Oestervant, dien hij sijn ontsegbrief mit sinen missagier sende in sijn tegenwoirdicheit, die doe was bij sinen zweder den hoichgeboren durluchtigen vorse hertoge Phillips van Bourgongen grave van Vlaendren etc op tshertogen slot voirs. buten Atrecht dat (Kaynout) hiet. Ende als dese edel grave Willam van Oestervant die ontsegbrieve ontfaen had, dede hi den missagier te gemake doen ende ghinc doe te rade mit sinen zweder den hertoge
- 20 voirs. Ende als hi hem dairmede wel beraden had ende die missagier van Arkel weder voir him quam om oirlof van him te nemen, vraechte hi hem: „bode, hebste wel te gemake geweest?” Die bode antwoirde: „Ja ic heer.” Doe begavede hij den bode rijkelic ende seide: „Bode, wes vrolic: du hebste ons lieve mare gebrocht. Dijn here is nu onse viant geworden ende nu statet an ons wanneer wij sijn vrient werden willen.” Welken hoemoet
- 25

48 gedadinct *J* ghededinct *L2MO1* ghedayngt *P*

§ 10

1 ontseyde *t/m reg. 2* hiet den *JL2O1* wert Jan heer tot Arkel tot Pierlepont ende des lants van Mechelen vyant des *PM*

3 etc. *JL2O1* Zeelant ende Vrieselant etc. dair hij zjn ontsegbrieven op sende op die Nijeburch bij Alcmaer *PM*

7 men *JO1* ontbr *L2* staat achter gaet *MP*

10 lijden *J* lyeden *L2M* leden *O1P*

13 sinen ontbr *M*

14 *reg. 14 t/m reg. 26* willen ontbr *L2O1*

17 op tshertogen ... dat open plek hiet *J* tot Kaynout in den hof van Henegouwen *PM*

ende viantscap den here van Arkel namails tot groten dragen quam, als men na wel vernemen sal.

- 30 Hierna haeste hem grave Willam van Oestervant te comen bi sinen heren ende vader hertoge Aelbrecht in Hollant. Doe geboot die hertoge voirs. heervairt, versamende een groot heer van sinen baenroedzen, riddersen, knapen ende goeden luden uut sinen steden ende landen, die hij mit sinen soen die grave van Oestervant sende in den lande van Arkel. Ende om deser saken wille wert die hoichgeboren vorst grave Alef van Cleve viant des he-
- 35 ren van Arkel ende quam mit enen suverliken hoep van riddersen, knechten ende goeden luden bi den grave van Oestervant in den lande van Arkel in den tiden alst koern op sijn scoonste stont ende versochten aldair den heren van Arkel mit rove ende mit brande, verderfdn ende vernielden tscoonste coern (op den velde) dat men dencken mocht. Ende als die heren dit gedaen
- 40 hadden, togen sij weder tot horen sloten wert. Ende als die here van Arkel sach, dat al sijn lant buten slote verbrant ende destrueert wert, volchde hi den Hollantschen here na buten an Vyanen toe mit sinen ontwonden banner, ontboot den Hollanders, die doe die afterhoede hielden, also die van Haerlem ende van Aemsterdam, die voir Vyanen opt sant stonden om te
- 45 scepe te gaen, dat hi op dien dach mit him striden woude. Doe quamen die van Leyden ende van Beverwijk weder aen lant mit horen bannieren bi dien van Haerlem ende van Aemsterdam, ende meenden mit den here van Arkel gestreden hebben, dat niet en geschiede. Mer die Arkelsche scoten mit donrebussen, die doch genen scade en deden int heer
- 50 ende hildense vaste tockende om theer alleyncken neder te trecken. Ten

27 tot groten dragen *JMOI* tot alten groten draghe *L2* tot groten last ende scade *P*

28 vernemen *J* horen *L2MOIP*

reg. 29-54 zijn in L2 en O1 sterk verkort, nl. (volgens O1):

...als men na wel horen sal.

Item yn denselven yaer doe dat koern op zyn schoenste stont, worden vyande des heren van Arkel doorluchtighe vorsten om der zaken willen voirschr. Willam van Beyeren, doe grave van Oestervant, ende mit hem grave Aleph grave van Cleve ende van der Marck ende veel heren, riddere ende knechten, ende togghen mit groter mogen (*lees: moghentheynt L2*) yn den lande van Arkel, ende versochten aldair den here van Arkel mit rove ende mit brande, verderfdn ende vernielden dat schoenste coern opten velde dat men decken mocht. Ende als die heren dit gedaen hadden, togen vandaer elc tot sinen sloten waert. Ende grave Willam dochte altoos om den groten homoet die de here van Arkel sinen heer sinen vader ende hem gedaen had... *enz.*

31 groot *J* scoen *PM*

34 Alef - Oeloff *P* Aloff *M*

39 op den velde *L2* opten velde *OIM* op dat velt *P* ontbr *J*

40 weder tot horen *J* elc tot horen *PM* elc tot sinen *OIL2*

43 afterhoede *J* afterhulde *MP*

44 die voir *J* ende voir *MP*

50 tockende *J* dockelende *MP*

lesten wert dair een Arkels man dootgeslagen ende die Hollanders togen
 stouteliken tegen den here van Arkel aen om mit hem te striden. Doe wert
 die here van Arkel vluchtich ende sijn bannier wert na him uten velde ge-
 sleept. Grave Willam van Oestervant dochte altoes om den groten hoe-
 55 moet die de here van Arkel sinen heer vader ende hem gedaen had, om hem
 dat also thuus te brengen, dat den here van Arkel enten sinen lange gedenc-
 ken mocht. Hierom versochten hertoge Aelbrecht ende grave Willam sijn
 soen aen der stat van Utrecht, dat die hoer hulper woude werden op den
 heer van Arkel. Ende hertoge Aelbrecht ende grave Willam voirs. wouden
 60 der stat also te baten comen in gebreke ende in afterwesen dat sij hadden,
 dats die stat mogelic tevreden soude wesen. Hierom scicte die stat van U-
 trecht hoer vriende bi der heren vriende om te weten oft gescien soude, mit
 wat manieren ende voirwaerden dat wesen soude. Ende dair wert aldus
 versproken, wair dat sake dat die stat vijand worde des heren van Arkel
 65 ende het namails gesoent worde, dat die heren voirsr. dan niet zuenen en
 souden, tenwair bi wille ende consent der stat van Utrecht. Ende want men
 die heerlicheden van Hagenstein ende van Haestrecht van ouden tijden
 ende lange jaren van den gesticht ende van der kerken van Utrecht gehou-
 den had, die die heer van Arkel mit den Lecstroem aen him gebracht had,
 70 dairom bededingden die van Utrecht dat mede mit der heren rade, so wan-
 neer ende tot wat tijden die bisscop dat helt mit zeven stoolen, dat die heer-
 lichen voirsr. mit den stroem van der Lecke hem ende sinen gesticht
 toebehoirden, so soude die bisscop van dier tijt voirt die heerlicheden daer-
 of dan vrilic voirt gebruiken. Oic bededincde die stat van Utrecht, wairt
 75 sake dat die van Lederdam mit den huysen den here van Arkel ofgewonnen
 worde, dat men dan dat lant van der Lee den bisscop van Utrecht ende si-
 nen nacomelingen vrijlic soude laten gebruiken, want die here van Arkel
 die heerlicheit daerof van den gesticht te leen helt. Ende hierop namen der
 heren ende der stat vriende hoer beraet elc bi zinen heren dat te brengen
 80 ende na den berade weder biëen te comen, alsodat die rade hem elc mit ho-
 ren heren ende vrienden bespraken. Ende die van Utrecht doe zijt hoirden,

51 togen *J* streken *MP*

54 *Hier zijn O1 en L2 weer in overeenstemming met de andere. Schmedding meent, dat de stukken die in MPJ aanwezig zijn, als invoegsels van Hollandse hand moeten worden beschouwd; wij denken eerder dat ze uit O1 en L2 zijn weggelaten, o.a. omdat hier een verkorting is gemaakt.*

55 sinen heer vader *MP* lijkt beter dan: sinen heer sinen vader *JL2O1*

56 dat den *JL2* dats den *MP* dattet den *O1* (*bedoelt hetzelfde als J*)

60 in *t/m* afterwesen – in horen gebreken ende afterwesen *MP*

61 dat sij *t/m* wesen *J* dat sy tevreden souden wesen *O1* dat sie hadden dats de stat mueghelic tevreden solden wesen *L2* die si hadden an den heer van Arkel dats die stat mogelic tevreden wesen woude *MP*

78 daerof *ontbr MP*

79 zinen – horen *MP*

en wouden hem alleen niet beraden mit horen rade, want die sake lastich was ende tot groten dragen nae mochte comen, ende maecten een gemeen vergaderinge in allen gilden ende geven hem die sake te kennen ende dat ongelijk dat die here van Arkel tot veel tijden der stat ende den borgeren gedaen had ende noch dagelix den luden dede die bi der Lecke voeren ende die stat wouden soeken mit onrechten tollē, die hi den luden ofnam, dair sijn ouders nye tollt en hadden. Dat den gemenen volc zeer verdroot ende bevalen den rade out ende nye, dat best dairin te doen. Ende die rade van beiden zijden quamen weder biēen ende elc gemachticht als voirsproken was, overdroegen ende sloten tesamen, dat die stat van Utrecht in der vee-den comen soude ende vyant worden des heren van Arkel op alsulc dading als voir geraemt was, ende dair worden brieve of gemaict. Ende doe die ontsiende vorsten overdragen waren mit der stat van Utrecht ende die brieve van beiden zijden besegelt waren ende overgelevert worden cort dairna omtrent sinte Jansmisse te midzomer in den jaer van tweeën, versamenden die mogende vorsten een groot heer van ridderen ende knechten ende veel lude uut den steden van Hollant ende van Zeelant ende togen dairmede voir Gorinchem ende belagen dat huys mitter stede, dair die here van Arkel selve binnen was. Ende doe die stat van Utrecht vernam dat die ontsiende vorsten in den velde lagen ende Gorinchem bestalt hadden, worden vyande der heren van Arkel ende besaten hem daertoe mit der meester haeste bi den duerluchtigen vorsten in den velde te wesen. Ende onlange dairna doe si bereyt waren togen derwaert ende quamen bi den vorsten als zij geseit hadden ende sloegen dairbi neder. Ende grave Alef van Cleve ende van der Merck doe hijt vernam dat die heren in den velde waren, quam mit veel ridderen ende knechten den vorsten te baten ende sloech dairbi neder. Ende cort dairna quamen die Zeelander aen, also dat Gorinchem doe belegen wert. An die side dair thuys staet, dair wast eerst sorchelic te begripen, overmits dat die van den huysē ende van der stede zeer wel versien waren mit veel steenbussen, groot ende cleyn, ende mit veel reesscappen, die dairtoe behoirden, ende mit veel goeder lude van ridderen ende van knechten ende anders mit al dat men behoeven soude alsulken borch ende stede mede te bewaren. Ende doe die mogende heren hem ende hoir vriende voir die bussen bewaert hadden, des groot noot was, want die van den huse ende van der groter stede int eerste begin altezeer scoten, doe deden

-
- 82 mit horen rade *ontbr MP*
 96 midzomer – somer *MPO1* *Andere kronieken dateren: in crastino Petri et Pauli Chron.T., in festo ... Petri et Pauli, Pauli en ook Leydis².*
 tweeën *JO1 ii L2* ons Heren mcccc ende twe *PM*
 99 *L2 schrijft soms Gorichem en soms Gorckem, P altijd Gorichem*
 100 doe – als *M ontbr P*
 116 huse – borch *M*
 groter *J ontbr alle andere*

- die vorsten hoir bussen bereyden ende stellen op die grote borch, die men mit clenen bussen niet doen en conde, ende deden oic bussen leggen dair men mede in die stede scoot. Dair wert zere ende veel gescoten van beiden
- 120 zijden ende die grote bussen die gestelt waren op die borch te schieten, dair scoot men mede op dat huys also lange ende also veel dattet huys onttwee gescoten ende verderft wert, dat een die stercke borch hiet die beneden Cuelen stoet. Ende binnen der tijt dat men dairvoir lach, plagen die van Gorinchem biwijlen uut te comen ende dat heer te versueken, also dattet
- 125 gevel tot tween tijden dat si uter stede ende van den huysse (quamen) eens dair die van Dordrecht lagen, ende vochten die aen ende vengen aldair Walraven van Brederode, die de van Dordrecht te baten quam doe si beladen waren. Ende ter ander reyse togen sij daer die Zelander lagen ende vengen dair heren Florens van Borsel ende veel goeder lude tot hem. Ende
- 130 want here Jan van Beyeren, elect tot Ludic, doe zoen te Hollant, hier lede toe was, so plagen sijn vriende van sijnre wegen dair zeer om te arbeyden om dat oirloge neder te leggen, ende vervolchden dat also lange ende also veel, dat zijt staende brochten ende gesuent wert. Dair die heer van Arkel veel willen in bedingde, want hij in al sinen sloten ende heerlichkeiten bleef
- 135 ende scatte al sijn gevangen, dair hij veel goets ende have of creech. Ende men seide doe, dattet Willem van Beyeren grave van Oestervant, doe oudste soen van Hollant, dair lede toe was, ende mostet liden overmits dat heretoge Aelbrecht, sijn heer ende vader, an der zuene woude, dien hi in geenre maten vertoern en dorst noch en woude.
- 140 Oic wast der stat van Utrecht leet, dat die zuen also gesciede, ende den here van Vyanen desgelijcx. Ende doet aldus gesoent was, had doe die here van Arkel hem bekent ende God onsen Here gedanct der groter genaden, dair hem God onse Heer, dair alle goet of coemt, toe geholpen had, ende had hem gesaet, die ontsiende vorsten dair en God of gevrijet had, te danc te
- 145 wesen ende mit sinen nabueren guetlic had willen ommegaen, so hadde hi een ontsiende heer gebleven, dat hi niet doen en woude. Want hem docht, dat hi alles verdriets overcomen was, ende screef onlange dairna enen brief aen der stat van Utrecht ende begeerde dairmede van der stat te weten, weder die stat mede in der zuene wesen woude of en woude, ende dat men
- 150 hem rechtevoirt een antwoirde dairvan screve, of hij woudt voir vede houden. Ende mit dien scriven maectet die here van Arkel weder gaende ende wert weder oerlogende mit den heer van Vyanen ende mit der stat van Utrecht, die dat oirloge mit him voerden ii s jaer lang of langer op hoirs selfs

125 quamen *onibr J*

129 borsel *JOI* bursel *L2M* berselen *P* Florentius de Borssel ook *Chron.T.* en Pauli, maar met veel andere gegevens.

144 en *J* hem *de andere*

153 ii s jaer *J* derdalf jaer *POI* derde halff jaer *L2* een jaer *M* Zie *Schmedding*, blz. 94 met noot.

hant, ende versochten den heer van Arkel binnen dier tijt in den lande
 155 van Arkel ende togen voir Gorinchem, dair hi selve binnen was, ende bern-
 den dat koern dat buten opten grave stont, dat die voncken in Gorinchem
 vlogen, ende deden hem doe ende tot meer tiden alte groten scade ende hel-
 den dat lant van Arkel den tijt voirsch., datter hem geen nutscap van comen
 en conde van dat buten sloten was. Ende die heer van Arkel dede weder
 160 scade in den sticht bi den Lecstroem, daert hem bueren mocht ende bernde
 die Nyevaert. Daer bisscop Frederic van Blanckenhem, doe hijt vernam,
 zeer qualic van tevreden was, dat die here van Arkel hem die hoomoet
 dede, want hij sijn viant niet en was. Ende binnen desen veeden als in den
 jaer ons Heren m cccc ende vier omtrent Lucie sterf hertoge Aelbrecht van
 165 Beyeren saliger gedachten, die de graefscap van Hollant, so ruwairt ende
 so recht heer, omtrent xlvi jaer eerlic geregiert hadde.

§ 11 Van hertoge Willem, oudste zoen des hertogen Aelbrechts
 voirsch., den xxiii^{en} grave te Hollandt.

Alsoe hertoge Aelbrecht voirs. was aflivich geworden, wert Willam sijn
 soen, die voir was grave van Oestervant ende na palensgrave upten Rijn
 ende hertoge in Beyeren, die xxiii^{te} grave te Hollant, een vroem heer, die
 manlic ende zeer wijs was, als men na wel vernemen sel.

5 Item in den jaer m cccc v ende het noch in der vede stoet tusschen den heer
 van Arkel ende den heer van Vyanen enter stat van Utrecht, quam here
 Willem van IJsendoern mit een deel lude uut Gorinchem ende van Wou-
 drichem, dat doe stoet in hertoge Willems handen van Beyeren, ende sloe-
 gen dat (volc) uut ende voerden dat goet binnen Gorinchem boven der zue-
 10 nen die de bisscop van Ludick tusschen den hertoge voirsch. ende den heer

164 *De sterfdatum van Albrecht van Beieren wordt verschillend overgeleverd: 8 kalendas
 januarii Sev. feria sexta ante festum sancti Thome apostoli scilicet in festo sancte
 Lucie in adventu Pauli. De datum van Sev. zal wel een copieerfout zijn, want Ley-
 dis² heeft 18. kal. jan.*

166 so t/m heer ontbr L201
 xlvi jaer JMP zess ende veertich jaer O1 open plek iaer L2

§ 11

*Opschrift volgens J. Hertoge Willem van Beyeren die xxiii^{te} grave te Hollant
 M geen opschrift L201P*

1-3 Alsoe t/m heer JMP Ende nae hertoge Aelberts doet wert hertoge Willam sijn soon
 die drye ende twyntichste grave van Hollant, een vroom heer O1
Hetzelfde, maar 23e ontbr, L2 Het herinnert aan cap. LXXXIV.

6 ende t/m Vyanen ontbr M

8 stoet J stont de andere hss

Beyeren – beyeren grave van hollant voirs. PM

9 volc ontbr JL201

10 de bisscop van Ludick – Jan van beyeren elect tot Ludic voirmaels PM
 tusschen den hertoge voirsch. – tusschen der graeflicheit van Hollant PM

van Arkel gededinct had. Ende doe hertoge Willam vernam, dat Woudrichem gewonnen was, verdochtet hem ende wert toernich, dat hem dit gesiede boven der zoenen die sijn broeder van Ludick gededinct had, ende docht, hi soude den here van Arkel thuysbringen of hi woude daervoir liden. Ende maecte weder vrienſcap mitter stat van Utrecht in alre maten als die stat eerst mit hem ende mit sinen heer ende vader overdragen waren doe die stat in der vede quam. Ende in denselven jaer onlange na paesschen vergaderde hertoge Willam een deel goeder lude van sinen ridderen ende knechten ende uut der stat van Utrecht ende toech daermede voir Hagestein ende Eversteyn, ende betymmerde beide die slote mit drie blochuyſen. Ende dat een blochuyſ wert geset boven Everstein op der Lecken ende dair wert die Lecke overgepaelt om te benemen dat hem geen provande bij den stroom gebracht en soude werden, ende op die pale worden namels horden geleyt, dair men overginc. Ende die ander twee blochuyſe worden om te landewert geset ende dair worden graven gegraven van den enen blochuyſe tot den anderen omdat men niet lichtelic van beiden sloten op ende of en soude comen. Ende dat huys te Eversteyn lach van der stede ende van den huys te Hagestein licht een vierendel van eenre mile. Ende op den Lecstroem ende mit der borch dwanc hi den coopman ende alle die dair bi den stroom voeren, ende daer mosten die Cleveſſche vertollen. Ende doe die blochuyſe gemaict ende gevest waren, worden beset mit goeden gaden luden van hertoge Willams wegen ende van der stat wegen ende ende lieten <t> doe dairmede staen ende togen dair also uten velde. Ende want die heer van Arkel in der vede tuschen hem enter stat groten scade dede ende gedaen had, ende dat hi nochtan des bisscops viant niet en was noch die bisscop die zine, ende oic niet of en liet in den sticht te scadigen, dat den edelen heer al te zeer verdroot: hiermede vertoernde hi den ontsienden bisscop. Ende doe die van Utrecht vernamen, dat die here van Arkel hem niet en ontsach horen heer te scadigen ende van dage te dage dat meer dede, so vervolchden sij den vromen bisscop horen heer also veer dat si wel verstonden, dat hem leet was dat die here van Arkel hem dat gedaen had. Ende vervolchden dat voirt an horen heer ende an hertoge Willam van Beyeren also lange, dat sij die vorsten bijeen te Vianen brochten. Ende overdroegen aldair samentlic, dat si beyde Hagestein ende Eversteyn besitten wouden, ende namen enen sekeren tijt, hem elc te besaten ende dan in den velde te comen. Ende bisscop Frederic wert viant des heren van Ar-

20 drie - drien guden *L2*

29 ende mit - mit *MP*

31 worden *JL2* worden se *M* doe worden se *OIP*

32 wegen *JO1* wegghen voirs. *PM* wegen van Utrecht *L2*

33 lietent - lieten *J*

34 stat - stat van Utrecht *MP*

40 sij - sij 't bij *M*

kel. Doe dede die here van Arkel sijn slote provanden als hi eerst mocht ende scicte goede lude in den sloten te bewaren, die hijs gelovede. Ende in denselven jaer des dages voir sinte Laurens avont ende die heren hoir
 50 vriende bieen hadden, togen die in den velde, elc mitten sinen, ende hertoghe Willam bestalde Hagestein, beide die borch ende die stede, ende biscoop Frederic besat Everstein, ende voir enich werck dat men dair begreep, soe worden die bolwercke gemaict om die lude te bewaren.

Ende die hertoge Willam voirsch. plach een sac te dragen om den hals mit
 55 sinen ridders ende knechten ende was na enen tuyn gemaict ende voir mit enen heck gesloten dair men den tuyn of ende an dede. Ende dat sac hadde die hertoge gedragen een wijl eer hi voir Hagestein quam, ende int gemeen en wyst men niet wat die tuyn beduden mocht. Ende doe die ontsiende heer ene corte tijt voir Hagestein gelegen had, doe mocht men merken, wat
 60 die tuyn bedudet had, want die mogende vorst dede halen alle die lange wilgen die men crigen conde ende dede die stede ende dat huys al omme begraven ende lange wilgen al om twijcast op den graven setten ende dairbinnen mit aerde ende mit rijse hooch opvullen. Ende besloot binnen den tuyn die borch, die stede, die lude ende al dat dairbinnen was, also dat si
 65 uut noch in en mochten. Ende die tuyn en stoet niet verre van der stede noch van den huysende dien tuyn wert mit groter hoede nacht ende dach verwaart, omdat diegene die dair binnen waren, dair bliven mosten. Ende dede op dat huys ende in der stede mit groten steenbussen zeer schieten voir ende na. Ende die van den huysende uter stede scoten sonderlinge
 70 weder uut ende deden groten scade in den heer ende meest doe men hem den tuyn began te maken.

§ 12 Nu wil ic scriven van bisscop Frederic ende van den sinen, die voir Everstein lagen ende niet en vierden, mer arbeiden altoes om den vianden lede te doen ende om bi den huysende te comen. Ende want aen die ene zide van den huysende een hoich lant lach, so wert bisscop Frederic te rade met der stat
 5 van Utrecht ende bij goetducken van goeden wercluden, dat men aen die zide dairt hoge lant lach, soude maken (vijff) sluysen ende die aerde dairuut altoes uten slusen over te werpen ten huse wert aen. Ende wanneer men also iii of iiii voet gewonnen had mit der aerde over te werpen, so plach men houten gebinde dan dair te setten. Ende als der gebinde also ii of iii
 10 geset waren, so plach men beziden mit rijsen ende mit aerden te cleden voir

55 tuyn *JP* tuen *L2* tuun *O1* twy *M*
 62 twijcast *JO1* twyscaft *M* twijgcast *L2* ontbr *P*
 68 dede (*men versta*: men dede) – deden *MP*
 70 hem ontbr *MP*

§ 12

6 open plek *J* vijf *MP* ontbr *L2O1*

dat inscieten van besiden, des noot was, want si grote steenbussen op <den huse> hadden, ende boven decte men die gebinde mit horden voir dat sprengen mit den bogen. Ende in deser manieren worden die slusen gemaakt, die gravers ende die lude mede te bescermen ende om bewairt te wesen
 15 mede bi den huse te comen. Ende men mach wel dencken, dat die wercke nacht ende dach bewairt mosten wesen, want die wercke niet veer van den huse en waren ende alle dage hem naerre gebrocht worden. Dair die stat van Utrecht den cost of dede van den slusen te maken ende voirt te brengen, ende oic mede den last had van den slusen ende gravers nacht ende
 20 dach te wairnen. Ende die van Utrecht en rusten niet, mer arbeiden altoes om bi den huse te comen ende brochten ten lesten mit groten cost ende arbeide die een sluse op horen utersten graven ende wonnen hem die of. Ende onder dat bolwerc van den utersten grave dat der viande geweest had, dede die stat van Utrecht mit huse ende mit loedzen betymmeren ende
 25 daer worden een deel goeder mannen in geleyt, die op die vianden waerden. Ende dat was wel also na den huse als men mit enen clenen steen overwerpen mocht, ende dat doochden die van den huysen al te node, mer si en conden hem niet benemen. Ende die van den huse sagen die nersticheit die die stat van Utrecht dairin besichde ende geen ontset en wisten, ende zij
 30 den heer van Arkel hoir gestant hadden laten weten, so begeerden si aen den ontsienden bisscop ende aen der stat, dat men sprake mit him houden woude. Dat gesciede tweewerf of driewerf, dair niet of en quam. Ende dairna begeerden si weder sprake, doe wert hem geseit: „Ghi weet mijns heren meninge ende der stat wail ende en wildi dat niet doen, so en can
 35 dair geen dadinc in baten.”
 Doe baden si dat men mit hem spreken woude, alst gesciede. Doe werter gededinct, dat si den edelen bisscop souden opgeven dat huys tot Everstein mit alsulker haven als die heer van Arkel daer op had. Ende si souden ofgaen mit alsulker haven als elc van him daerop had, ende soudent houden
 40 mit horen ede dat die have hoir waer ende die here van Arkel dair niet aen en had sonder argelist. Ende si souden oervede doen ende dair brieve of geven, nymmermeer tegen hertoge Willam, sinen landen ende luden te doen in geenrewijs, noch tegen bisscop Frederic, noch tegen der stat van Utrecht, noch tegen den sticht van Utrecht. Ende bi rade van den durluch-

-
- 11 inscieten – inspeten *MP*
 op *JO1* op den huse *L2 ontbr MP*
 15 wercke – werckluyden *P*
 16 bewairt – gewairt *J*
 20 mer arbeiden *JO1* meer sie arbeiden *L2* mit arbeiden *PM*
 25 die *t/m* waerden *JO1L2* die *t/m* waecten *M* tegen den vyanden *P*
 28 benemen – geweren noch benemen *M*
 35 dair – dair nochtans *MP*
 40 dair *L2O1* voir *J* dair voir *MP*

- 45 tigen hertoge Willam wert dat deding also gesloten ende ii dage voir sinte-Luciëndach wert den ontsienden bisscop dat huys opgegeven in der manieren voirsr. Ende also cort als die have van den huse was, wert dat huys aangesteken mit enen brande ende dairna rechtevoirt gebroken ende nederge worpen.
- 50 Nu wairt onrecht dat ic zwege van hertoge Willam den vromen vorst, ic en soude voirt scriven van den groten dingen die hi voir Hagenstein begonnen had ende van den groten arbeide die hij ende die sine dairom deden om wil van den sloten ende van den luden te hebben, want men dach noch nacht en vierde, die van binnen te beswaren mit al dat men mocht. Ende
- 55 doe die uter stede ende van den huys vernamen, dat Everstein opgegeven was, ende zij des bisscops ende der stat bannier opten huse sagen steken ende onlange dairna dat huys van Everstein sagen bernen, doe wert goet raet mit him duer. Want si sagen wel, dat dair geen troost en was om hem te ontsetten, ende sij en mochten den ontsienden vorst huys noch stede niet
- 60 lange onthouden. Hierom begeerden die van den huys ende uter stede, dat men spraec mit hem houden woude. Dat gesciede ende boden den durluchtigen vorst huus ende stede op te geven, behouden hem hoirs lijfs ende hoirs goeds ende alsulker haven als zij daer hadden. Dat hem niet geschien en mocht. Ende onlange daerna want sij sagen, dat si niet bet en mochten,
- 65 doe gaven sij op die borch mit der stede behouden hem hoirs lijfs, ende anders in des hertogen genaden. Ende dit gesciede des dages voir sinte-Thomasavont in denselven jaer. Ende also drade als huus ende stede geruymt waren van den gevangen ende van der haven die dairbinnen was, worden huys ende stede aangesteken mit enen brande ende onlange dairna nederge worpen ende te gronde wechgebroken. Ende aldus heeft hertoge Willam
- 70 den heer van Arkel weder thuisgebracht den groten homoet die hi hem ende sinen vader gedaen hevet.
- Ende bisscop Frederic ende die stat van Utrecht hebben den heer van Arkel oic vergouden die smaetheit die hi hem gedaen had. Ende al was Everstein
- 75 voir opgegeven, bisscop Frederic bleef nochtan in den velde leggen mit den sinen ende mit der stat van Utrecht ter tijt toe dat Hagenstein gewonnen wert. Ende men sel weten, dat Everstein niet lange gewonnen was, die Leck en wert groot van den opwater, dat die pale daer die Lecke mede overpaelt was, mit den last van den water wechdrevē. Ende had dat xiiii dage eer
- 80 gesciet, die slote hadden beyde ontset geweest.
- Ende nadat Everstein gewonnen ende opgegeven was, ontboot die hoich-

45 en 66 *Deze datums ook Div. 27 c.4.*

61 ende – ende sij *MP* (verbetering van een regelmatig voorkomende stijleigenaardigheid.)

64 want si saghen *MP* doe si saghen *O1* sagen si *L2* ende sij sagen *J* (de meest onlogische van alle varianten)

65 doe – so *MP*

- geboren bisscop bi hem te comen een deel van sinen prelaten ende cano-
 niken van <den> vijf goidshuysen ende beval hem, mede te brengen alsulc
 85 bethoen alst gesticht had van den heerlicheden van Hagenstein ende van
 Haestrecht, alst geschiede. Ende doe die voirsienige heer sijn prelaten ende
 canoniken bi hem had ende dat betoen daermede, ende dat mit sinen vrien-
 den besien had, ontboot die eerber bisscop den durluchtigen vorst hertoge
 Willam voir Hagenstein, dat hij sijn vriende bij hem ende bij sinen prelaten
 scicken woude voir Everstein op enen sekeren tijt, hem benoemt: bisscop
 90 Vrederic woude sijn gehout dan doen mit sinen prelaten van den lande van
 Hagestein ende van Haestrecht, als die stat van Utrecht dat bededinct had.
 Ende doe die tijt quam, dat men tgehout doen soude, was bisscop Frederic
 bereyt mit sinen prelaten ende canoniken ende heltet mit vii stolen, dat die
 heerlicheden van den landen voirsr. hem ende sijnre kerken mit vollen
 95 recht toebehoirden ende van outs toebehoirt hadden. Ende doe die ont-
 siende vorsten hoir reyse aldus gedaen hadden ende die sloot gewonnen
 ende verderft waren, togen uten velde elc tot sinen sloten wairt, dankeden
 ende loveden Gode, daer alle goet of comt, der genaden ende der eeren die
 hem God gedaen had. Ende dat oirloge bleef staende, ende elc scadichde
 100 den anderen dair hi mocht.

Hierna volgt in MP een paragraaf, die met andere bewoordingen overeenkomt met § 17. Hoe dit bericht van 1411 hier terecht is gekomen, begrijpen wij niet, maar het is duidelijk, dat verschillende auteurs stukken aan elkaar hebben gevoegd.

- § 13 Nu mach ich voirt scriven van den heer van Arkel ende hoet mit him ver-
 ginc, doe hi sijn slote aldus verloren had. Men zel weten, dat die heer van
 Arkel had enen zoon, die Willam heet, bij des hertogen dochter van Gulic,
 die jonc geweest had ende man begonst te werden. Desen Willam behage-
 5 det zeer qualic, dat sijn vader hem tot dien last geset had ende sijn slote also
 verloren had ende noch in oirloge bleef, ende was dairvoir beducht, dattet
 sinen vader ende hem tot meerre last ende tot zwaerren verliese comen
 mocht. Ende begeerde van den vader tot veel tijden, dat hij zuenen woude

- 83 den vijf L2MO1 vijf JP
 85 alst geschiede JL2O1 gelijk alst gesciede P gelijk dat gesciede M
 90 dan - daer MO1
 96 sloot J sloten MP slote L2O1
 97 togen JM doe toghen si PL2 togen si O1 Voor de mogelijke stijl van de auteur
 van dit stuk, blijkende uit het weglaten van een voornaamwoord, vergelijk reg. 61.
 § 13
 1 verginc - voortginck O1L2
 2 sijn slote t/m had - sijn sloten van Haghestyne ende van Eversteyn verloren hadde,
 gelijk alst voir geroert is PM Het verhaal gaat hier voort met aansluiting bij § 12:
 de zinswending van M en P is nodig, wanneer § 17 is ingevoegd, wat wel waarschijn-
 lijk is wegens de verkeerde plaats van die paragraaf, die plotseling naar 1411 over-
 gaat, terwijl hier de gebeurtenissen bij 1406 aansluiten.

- mit den heren ende sonderlinge mit hertoge Willam, wanter hoirre beider
 10 verderfnisse an lage, bleve hi oirlogende, dat die heer van Arkel ten lesten
 qualic nam van den zoen. Ende doe die zoen sach, dattet niet en batede
 wat hi sinen vader bat, ende sijn vader na geenre zuene en stoet, doe wert
 die zoen toirnich, ende hiermede worden zij tonvreden ondereen, dat hem
 beyden na dier tijt tot groten verliese quam, als men na wel horen sal. Want
 15 die soen socht ende dede zoeken vriendscap aen den besten van Gorinchem,
 diet oec zeer mishagede dattet die heer van Arkel also uterlic aventuerde
 tegen dengenen die hem veel te rijk ende te machtich waren, ende dat hi
 oirlogede om sijn ende sijnre kinder ewige verderfnisse, die oic dic den heer
 van Arkel gebeden hadden, dat hi hem van den oirloge had willen laten
 20 helpen. Ende doe die van Gorinchem vernamen, dat hoir heer niet te be-
 rechten en was, hi en bleef in der herdicheit voort, hoe qualic het hem verg-
 ginc, doe docht hem dat hi een verloren ding in handen had, ende meen-
 den, woude die zoen te sijn vallen, hij wair jonc ende toecomende zeer
 machtich van magen, hem bi geseten, want hertoge Reynout van Gelre sijn
 25 oem was van der moeder wege. Dit aengesien hierom overdroegen die best
 van Gorinchem mit den zoen horen joncheer, ende die waren der stede
 ende der slote machtich, maikten verbande ende vriendscap tesamen, dair
 brieve van gemaict worden, als men doe seide. Ende als die here van Arkel
 vernam, dat sijn soen in dading was mit die van Gorinchem, sat hij op sijn
 30 peerde ende reet te Gorinchem werts, ende meende dat benomen hebben.
 Ende doe hi aldair quam ende mens gewair wert, worden die poirten toe-
 gesloten ende hi daerbuten. Ende om wie dat hi vraechde, hi en mocht nye-
 ment spreken noch men wouden niet inlaten. Dit mishagede hem zeer,
 alst mogelic was, ende tis wel te vermoeden, dat hij zeer toirnich most we-
 35 sen optengenen die hem aldus uut den sinen sloten. Ende doe hijt also
 ghestelt sach, keerde hem om ende reet ten Bossche wert.
 Nu mach men dencken, hoe den heer van Arkel doe te moede was ende
 dat hij dicke most dencken, hoe dat hi weder bi den sinen comen mocht,
 ende menigerhande wege most overdencken om den sinen weder te gena-
 40 ken. Also dat hem docht, tgesienste wesen, mit sinen soon toverdragen, of
 hij conde, ende maicte heimelike vriende toe, die bi den zone togen ende
 dairmede spraken. Ende die voirsprakent also mit beiden, dat zij verlijct
 ende verenicht worden. Ende doe die van Gorinchem dat vernamen, die
 mit den joncheer overdragen waren, dat hi mit sinen vader overdragen was
 45 boven dat hem die joncher gelovet had, niet mit sinen vader te dadingen,
 tenwair bi hem, want sij den last daerop mit hem angenommen hadden, doe

-
- 10 verderfnisse – erffnisse *P*
 11 die zoen *JL2O1* die heer van Arkel sijn soon *MP*
 30 benomen hebben – te benemen *MP*
 32 daerbuten – reet buten *L2*
 34 most wesen *J* mochte wesen *L2* was ende wesen most *O1* was *MP*

waren die zeer tonvreden, dat hoir joncher dat gedaen had, ende sorchden
 voir tquaetste. Ende doe die heer van Arkel mit sinen sone verlijct was,
 maecte hi een heymelic opset mit den soen, in stilre weren in Gorinchem
 50 te coomen ende denghenen thuus te brengen die hem uutgesloten hadden.
 Ende doe die joncher mit sinen vrienden dairbi quam ende meende die ste-
 de gewonnen hebben, doe wordens die van binnen gewair, also dat si doe
 niet vorderen en conden ende mostent doe overslaen. Ende diegeen die mit
 den sone overdragen hadden tegen den vader, waren zeer beducht ende sa-
 55 gen scerpelic toe om die stede ende hem te bewaren. Want si wisten wel,
 quamen si in tsheren handen van Arkel, zi waren verderft van live ende van
 goede. Ende omdat die der deding wel of geweest hadden, doe die heer ente
 joncher verlijct waren, doe deden die van Gorinchem versueken an hertoge
 Reynout van Gulic ende van Gelre, die een oem van den joncher van Arkel
 60 was, dat zij geern bi sijnre genade van den heer van Arkel ende van den
 joncheer gesceyden hadden; dies him niet bewinden en woude. Doe waren
 die van Gorinchem zeer begaen ende en wisten wat beginnen. Want si had-
 den den hertoge van Hollant mit al sinen landen te viande, den bisscop van
 Utrecht mit den gansen sticht aen dese zide der IJsel, den heer van Vyanen,
 65 der stat van Utrecht, ende en mochten nergent dat hoeft wel uutsteken
 ende waren begangen lude, want si genen troost an nyement en wisten.
 Ende wordens te rade, dat zij hertoge Willam van Beyeren wouden doen
 versueken om te vernemen of zij tot eniger genaden mit hem comen moch-
 ten, twair mit dadinc of mit zuene, ende dedent heimelic vertasten, dat ge-
 70 sciede. Ende doe die durluchtige vorst dat vernam, was hij wel tevreden
 ende dochte, mocht hi mit him overdragen ende also aen den sloten comen,
 dat hi den heer van Arkel dan den hoemoet, die <hi> hem voir gedaen
 had, wel weder vergouden had, ende beval heimelic mit him te spreken.
 Also dat des hertogen vriende ende die van Gorinchem bieen quamen ende
 75 verspraken van alrehande saken die hem dairtoe dienden also lange, dat
 sijs mit goeden berade ten lesten eens worden bij goetduncken van hertoge
 Willam in deser manieren, dat die van Gorinchem souden hertoge Willam
 overleveren dat huys te Gorinchem ende die stede, dat huus mitter stede
 van Lederdam. Ende hertoge Willam soude hem loven in brieven, te ont-
 80 heffen van den here van Arkel, van sinen soon ende van allen last die hem
 of horen vrienden in enigerwijs daerof comen mocht of van enigen heren
 die hem des bewinden mochten. Ende wes last hem daervan quame, dair
 soude die hertoge hoir hoiftheer of wesen, ende dat ten eynde toe mit hem
 uitdragen. Voirt want die heer van Arkel som van desen geloeft had, doe
 85 si eerst mit him in der veden quamen, wes scade hem gedaen worde om

72 hoemoet die hem voir gedaen had *J* homoet dien hij voir gedaen had *M* die hem
 den hoemoet voir gedaen hadde *P* homoet die hi hem voer gedaen had *OI* hoe-
 moet die hem gedaen had *L2*

die vede voirsr., dat die heer van Arkel hem dien scade versetten soude, ende voir den scade die sij dairom geleden hadden, soude hem hertoge Willam doen geven hondert dusent vranck. cronnen. Ende hierop worden den hertoge die slote ende steden overgelevert. Ende doe hi die slote ende stede
 90 in had ende die steden hem gehult ende voir enen heer ontfangen hadde, versach die voirsr. hertoge die steden mit nyen privilegiën ende handvesten, der stede recht voirtaen mede te houden, ende dede die slote ende die steden besetten mittengen die hijs geloofde. Ende doe die heer van Arkel ende die joncher sijn soon vernamen, dat die mogende vorst aldus aen sinen steden ende sloten gecomen was ende die mit sinen vrienden had doen besetten, ic laet mi duncken dattet doe begangen heren waren, alst wel te vermoeden was. Want si mochten wel dencken buten der hulpen Goids nemmermeer weder aen den sloten te comen, na der vrienescap die de here van Arkel hertoge Willam bewijst had bij sijns heren tiden hertoge Aelbrecht sijns vader. Nochtan arbeiden zij altoes, hoe ongesien het hem was, om weder bi den horen te comen, ende meenden, mochten sij mit geliken lude in die stede comen, sij hoopten dair vriende te hebben die hem behelpen soudent. Ende op alsulker troost ende opdat hem hoir vrende uut Gorinchem deden te weten, hierop versamenden die here van Arkel ende die
 105 joncher sijn soon een deel van horen vrienden ende oic uut den lande van Gelre in stilre weren, dair die joncher mede toech te Gorinchem wert, ende bij hulp der vriende van binnen beclam die joncher van Arkel die stede van Gorinchem op des heiligen cruys avont in den herfst int jaer mcccc vii, dair hi binnen vant Walraven van Brederode, die des heren gevangen van Arkel
 110 sijns vader geweest had zint dat men voir Gorinchem lach. Ende doe hertoge Willam van Beyerem vernam, dat sijn vriende mit quader wacht Gorinchem verloren hedden, wert hi toernich op dengenen die hi die stede bevolen hadde, alst wel mogelic was. Mer hi dede als een wijs heer ende docht om tmeest, dat was om weder bi Gorinchem te comen ende om die borch van Gorinchem te bewaren, die niet ver van der stede en stoet, dair geen
 115 merren toe en hoerde. Ende sat op ende toech te Gorinchem wert mitter meester haest mit denghenen die hi haestelic crigen conde, ende dede den anderen ridders ende knechten te weten ende den steden, hem voir Gorinchem mit der meester haest te volgen. Ende sloech hem neder bij der borch

-
- 99 aelbr(*J* aelbrecht *MP* aelberts *OIL2*
 100 vader *JP* vaders *L2MO1*
 ongezien – ongesiet *J*
 109 die ...had *J* die des heren van Arkel sijns vaders gevangen geweest had *M* die des heren van Arkel zijns vaders gevangen had geweest *OIP* die des heren van Arkel sijns vaders ghevangen man had geweest *L2*
 115 dair *t/m* hoerde *J* daer gheen merren toe en behoorde *O1* ontbr *M* daer gheen meerre en stoet *P* daer ghien toeven toe en stont te hebben *L2*
 118 voir Gorinchem *achter* steden *MP* te gorichem *achter* haest *L2* hem voer Gorinchem *achter* haest *O1*

- 120 op ene stede die de Quellinge hiet, ende bleef daer leggen ende screef aen den heer van Vyanden ende aen der stat van Utrecht ende bat dien, dair bi hem te comen, alst gesciede. Ende doe hertoge Reynout van Gulic ende van Gelre vernam, dat sijn neve van Arkel mit den sinen Gorinchem gewonnen had ende hertoge Willam mit clenen volc voir Gorinchem hem
- 125 nedergeslagen had, vergaderde veel goeder lude van ridderen ende van knechten ende veel volcx uute sinen steden, die hij in also corter tijt sonder voirraet qualic vergadert mocht hebben, want men seide doe dat die van Ruermonde hoir lude dair mede in die reyse hadden; ende wert vyant des hertogen van Hollant, dair hi voir Gorinchem lach. Ende hertoge Reynout
- 130 tooch mit sinen hoop te Gorinchem wert cort nadat hi hertoge Willam ontseit had, ende quam na den middage van Vueren of tot Spijc toe in Vogelwerf niet veer van der cappellen in Dalum mit veel wagenen, geladen mit provande, donrecruut ende ander gereesscap die men in Gorinchem behoefde om die stede mede te spisen ende te stercken, als hi dede. Want die
- 135 van Gorinchem quamen dairtegen mit royscepen die Lingen uutroyen ende haelden die provande ende reesscip in. Ende als hertoge Willam dat vernam, brac hi op uut sinen leger, streec te voet mit sinen heer bi der capelle voirscr. opten dijc niet veer van dair hertoge Reynout lach ende meende mit hem gestreden hebben, dat niet en gesciede, overmits dattet

120 die de Qu, hiet *JO1* die Quellinge hiet *L2* hiet die Qu. *M* ende hiet die Qu. *P*
 122 Reynout *t/m* vernam *J* Reynout van Gelre ende van Gulic *O1* Reynolt vernam hertoch van Gulic *L2* Willem van Gulic ende van Gelre vernam *M* *hetz. maar* vernam *ontbr P*

124 hertoge willam *J* willam van beyeren *L2MO1* willam van hollant *P*

125 vergaderde *JL2O1* vergaderde hij *M* doe vergaderde hij *P*

128 in die reyse *JO1* in der reysen *MPL2* (*kan wel juister zijn*)

- 129-149 des hertogen van hollant – shertoch willems van beyeren grave van hollant *PM*
luiden O1 en L2: Ende hertoge Reynout toech mit sinen hoop te Gorinchem wert cort daerna dat hi hertoge Willam ontseyt had. Ende stoet of te voet nyet veer van Spijc ende toech derwärts daer hertoch Willam lach. Ende was te Spijc toe gecomen nyet veer van daer hertoch Willam lach, ende quam [Ende was *t/m* quam *ontbr L2*] mit ontwonden banyeren mit grote geruft van trompen ende woude mit hertoge Willam gestreden hebben. Ende doe die hertoch Willam dat vernam, die sijn vrenden noch niet vergadert en had, bleef yn sijnre legheer ende waerde die [ende bewaerde dat *L2*]. Ende doe hertoch Reynout dit aldus ghesocht hadde [versocht had *L2*], ende vernam dat hertoghe Willam nyet strijden en woude, toech hij rechtevoort weder ten lande van Gelre waert sonder merren [sonder toeven *L2*]. Ende optenzelven dach yn der mergenstont omtrent zeven uren, doe die hertoghe tot Spijck was, doe quamen die heer van Vyanden ende die stat van Utrecht terselver tijt bij Arkelre kerck mit haren vrenden ende saghen hem over die Ghelessche of en aen trecken. Ende daer lach die Linghen tusschen hem beyden, dat die een bi den anderen nyet comen en conde. Ende die Ghelessche waren op dyenzelven dach weder yn haren sloten.

Ende doe hertoch Willam dat huys te Gorinchem besat ende wel bewaert had, toech doe te Hollant wert, daer hi te doen had

- 136 reescip in – ander reescip binnen Gorinchem *PM*

- 140 doe nacht wert. Doch bleef hi dien nacht aldair leggen tot des anderdages
om dan te striden. Mer eer die ander dach quam, porrede hertoge Reynout
mit sinen hoop voir der sonnen opganc ende toech doe rechtevoirt weder
ten lande van Gelre wert sonder tueven, so hijt al gescaft had, dair hi om
uut was, als voirs. is. Ende in dier selven morgenstonde voirs. quamen die
145 heer van Vyanen ende de stat van Utrecht mit horen vrienden bi Arkelre
kerck ende sagen neven hem over die Gelressche in rueren, so si porrende
ende treckende waren, ende dair lach die Lingen tusschen hem beiden, dat
die een bi den anderen niet comen en conde. Ende die Gelresschen waren
op dienselven dach in horen sloten.
- 150 Ende als hertoge Willam sach, dat hertoge Reynout also wech toech ende
niet striden en woude, streec hi weder in sijnre leger, besette dat huys te
Gorinchem ende sijn ander slote ende steden dairbi gelegen, toech doe we-
der te Hollant wert, dair hij te doen (hadde). Ende die heer van Arkel ende
die joncher sijn soen droegen doe op in hertoge Reynouts handen die stede
155 van Gorinchem. Ende die hertoge dede die stede besetten. Ende dair wert
doe een gelegen oirloge, want die van den huse scoten mit steenbussen in
die stede ende die uter stede scoten weder op den huse ende dat bleef also
een wijl staende. Ende elc van den heren scadichde die een den anderen
dair si mochten.
- § 14 In denselven jair voirseit onlange voir kerssavont begant te vriesen ende
wert een overdragende hert vorst, want het vroes elke nachts een ganc ijs,
dat mer mit pairden over mocht. Deze vorst duerde omtrent x of xi weken
lanc ende eynde omtrent vastelavont int jaer ons Heren m cccc viii. Ende
5 doet began te doeyen wert een storm van winde ende van weder ende dair
quam een opwater, dat mitten ijsgange alte groten scade dede. Binnen des-
sen herden vorst maicten hertoge Willams vriende die in sinen steden ende
sloten aen den cante van den lande van Gelre lagen, menich opsette, scic-
keden hem heymelic tesamen, togen in den lande van Gelre, vengen ende
10 sloegen dair menichwerve ende haelden rove, so te Brakel, so te Beesde,
so anderswair in Tielrewairt ende in Bomelrewert, ende quamen telken on-
gescaet weder binnen horen sloten. Die Gelres plegen hem voirmaels me-
nichfout te vermeten, wairt sake dat Hollant wair een heel lant ende hert;

151 sijnre leger *J* sijn leger *MP*

153 hadde *ontbr J*

156 gelegen *JP* gestadich *M*

§ 14

ontbr L2O1

2 overdragende *JP* overdringende *M* druk
een ganc *JM* een overganc *P*

12 gelres *J* ook later gelressche *MP*

- dat ment inrijden mocht, zij souden daer veel willen in schaffen: <ende>
 15 nu wast hem al wel gebrugget ende hert mitten vorst, dat men overal mocht
 over water ende over lant, te wagen ende te pairde <of te voet>, hoe sterc
 ende wanneer sij wouden. Nochtan en quamen si doe nye in Hollant meer
 dan twee reysen, in dan lande van Huesden als die ene, in een dorp hiet
 Hoehusen, dair si brant voerden. Ende als heer Jan van Cronenburch,
 20 castelein tot Huesden, dat vernam, toech hi uut mit dien van Huesden
 ende van Sinte-Geerdenberge totten vyanden mit groten geruchte, mit
 trompetten, hoernen ende gecrij, roepende „Hollant! Hollant! sla al doot!
 sla al doot!” Ende die Gelres hadden dair wel x man tegen een, als men
 na vernam, met alsoet in dier tijt een nevelich weder was, dat men an geen-
 25 re zide bekennen en conde, hoe sterc die ander waren, so verloren dair die
 Gelres den moet, overmits den voirs. geruchte. Ende so zij in hoirre viande
 lande waren, namen die vlucht, penden him weder over die Mase te comen,
 dair hoirre een deel verdranc mit horen peerden in eenre rete van den
 ijse, dairt overmits den stroem gescuert ende van den lande ofgeset was.
 30 Her Jan voirs. mit dien van Huesden ende van Sinte-Geerdenberge sloech
 ende venc daer veel Gelres ende brochte meer gevangen in dan hi mit die
 van Huesden ende van Sinte-Geerdenberge sterc uutgecomen <waren>.
 Ende uptieselve tijt verdwaelden vii Gelres in den dorp voirs., liepen ende
 copen in een verkenscot om hemluden aldair te bergen enen tijt in der
 35 nachten, totdat si souden menen wech te comen, mer in den avont alst bescemert
 was, quam een suege dair an stoten mitten muyle. Zij waenden,
 dattet lude geweest hadden die hem dair hadden willen dootslaen, waren
 verveert ende riepen: „wij geven ons! wij geven ons!” sodats die lude aldaer
 gewair worden, die dairtoe quamen ende namen se also gevangen.
 40 Ende die ander reyse quamen die Gelressche mit heercrachte van boven
 doir den lande van Brabant neder in den lande van Huesden tot Vlijmen
 ende tot Ingelen, roveden ende branden dair een deel in elken dorpe voirn.,
 togen van dane voirt over die Maze in den lande van Gelre ongescaet, eer

-
- 14 willen in schaffen *JM* wils in bedriven *P*
 ende *ontbr J*
 16 of te voet *ontbr J*
 18 als die ene *wordt opgenomen in reg. 40* Ende die ander
 19 hoechusen *J* echuysen *P* Ethusen *M* *Het is: Hedikhuizen.*
 27 penden *J* peinden *M* pijnnden *P*
 32 uutgekomen *J* uitgevaren waren *MP*
 33 den dorp voirs. *J* een dorp dat echuysen hiet *P2* een dorp tot echusen voers.
P2M
 34-36 om hemluden *t/m* bescemert was *J* om hemluyden des nachts aldair te berghen
 ende in den avont alst bescemert was *PM*
 37 die *t/m* dootslaen *MP* *ontbr J*
 38 wij geven ons! wij geven ons! *JP* *en ook Div. 27, cap. 7.* wij geven ons gevanghen
M

- dats die van Huesden conden gewair werden ende tot hem uitcomen.
- 45 Dairna in der vasten dede hertoge Willam van Beyeren, grave van Hollant, tymmeren een blochuis ende als dat bereyt was, sende hi sijn vriende dairmede in Dalum neven Lovensteyn over die Wael, die dat aldaer opsloegen opten witten donredachs nacht bi Fuytgens wael. Ende als si dat werc al-dair begrepen ende opgeslagen hadden, smorgens eert bevest was, quam
- 50 hertoge Reynout van Gelre mit heercrachte ende meende aldair optieselve stede een blochuis opgeslagen hebben. Ende als hi dat voirs. werc daer sach, scoet hi vreeseliken mit bussen ende mit scutte. Die Hollanders weer-dent cloeckeliken, arbeiden zeer, makeden hoir bolwercke vaste ende hiel-den dat blochuys mit horen bolwerke tegen den hertoge van Gelre. Ende
- 55 cortsweges na Paesschen arbeiden deser vorsten vriende an beyden zijden om enen vrede ende bestant tusschen beiden heren ende landen, dien sij aen denselven heren verworven, duerende iii jaer lanc, mit sulken voirwairden dat die ondersaten an beiden zijden onderlinge veylich souden varen ende keren, hoir comanscippe hantieren ende alle hoir goede gebruiken op ho-ren ouden tolle ende rechten, duerende den tijt des vreden, behoudeliken dat diegene van Gorinchem die om hertoge Willems wille uut Gorinchem waren, niet in Gorinchem comen en souden binnen der tijt des vreden voirscreven: des souden him hoir goede volgen.
- § 15 In desen tijden waren veel Likedeelres ende zeerovers, die goeden sciphe-ren ende coopluden zwairliken plegen te bescadigen bi der zee, ende had-den onthout in die wester Eemse onder Edo Wynkes ende Enno to Noer-den, hovetlinge. Wairom sommige Henzesteden, alse Lubic, Hamborch
- 5 mit der stat van Campen met der stede van Aemsterdamme ende sommi-
-
- 45 hertoge Willam van Beyeren *J* hertoch Jan van Beyeren *M* die *P*
 48 fuytgens *J* fuykens *MP*
 50 Gelre *J* gulic ende van Gelre *MP*
 51 hi *J* die hertoge *MP*
 54 van Gelre *J* voorgenoemt *M* voirs. *P*
 55 cortsweges na Paesschen *J* corts weges na *M* corts dairnae *P*
 60 ende rechten *t/m* behoudeliken *J* ende rechten uygenomen *MP*
- § 15
ontbr L201
- 1 likedeelres *J* lidekeelres *M* lykeraers *P*
 goeden scipheren *J* menigen goeden scipheer *M* menigen goeden scipman *P*
 2 plegen *J* plagen *MP*
 3 Edo Wynkes ende Enno to Noerden *J* Enno to Norden ende Edo Umkes *M* een-re te Noirden ende Edo Wimckes *P*
- 4-10 Henzesteden *t/m* pontgelde *J* steden van der duutscher Hense als Lubic, Ham-burch ende sommige anderen als Campen ende Aemsterdam te rade worden mit Kene hovetlinghe ten Broec ende toe Aewerde, ende mit anderen hulp die sij krij-ghen conden, ende Lykeelrers ende hoirre onthouders te trecken (crencken *M*), ende dien cost die men dair om doen soude weder te namen (nemen *M*) ende te garen van pontgelde ... *PM*

gen anderen steden uut Hollant ende bi der Zuderzee gelegen samentlic overdroegen ende mit him Kene hovetling ten Broeke ende to Awerke, als dat si die Likedeelres ende hoir onthouders souden krencken, ende dien oncost die men daerom doen soude, wedernemen ende gaderen van pontgelde van allen scepingen en goeden van der zee. Ende dit wort overdragen ende gesloten mit consente des hoichgeboren durluchtigen vorsten hertoge Willems van Beyeren, grave van Hollant, sijns hogen raeds ende goeder steden, also dat die van Aemsterdam uutmakeden twee grote scepe als enen hulck ende enen ever mitten scipheers ende scepskinderen, dairtoe enen
 15 hooftman mit c xxxvi soudenaers gewapent. Dese voeren uut van Aemsterdam omtrent pinxteren, quamen tho Eemde bi den anderen steden ende bi Kene van den Broeke voirsz, wonnen aldair samentlic viii slote ende destrueerden die meeste deel dair die Lykedeelres voirs. onthout plegen te hebben of hoeren onthouders toebehoirden. Ende wat slote voirs. si staen
 20 lieten, nam Kene van den Broeke in om hem mede te behelpen tegen sinen vianden, ende belovede den steden aldair, nymmermeer Likedeelre te onthouden. Ende als dit aldus gesciet was, quamen si weder tAemsterdam omtrent onser Vrouwendach nativitas.

§ 16 Van den stride te Ludick.

In denselven tiden voirsz. waren die van Ludic contrary hoeren here hertoge Johan van Beyeren, elect tot Ludic etc., dair die heer van Perveys zeer

12 steden *J* luyden *PM*

13 dat die van Aemsterdam uutmakeden *J* dat die stat van Aemsterdam uytmakede *P* dattie steden uytmaecte *M*

13-20 twee *t/m* Broeke *J* enen groten hulc, dair scipper off was Jan Gherijtsz., ende een groten ever, dair scipper of was Jan Alfaertsz. Ende scippers voeren beyde mit horen scepskinderen gewapent ende dairtoe c ende lxxxvi soudenaers, ende Claes Petersz. tot een hooftman. (Deze voeren uyt omtrent Pinxteren ende quamen *M*) toe Eemden bij den anderen steden bij Kene voirs., die doe samentlicken arbeyden, dair sij om vergaert waren, als dat si wonnen achte sloten, dair die rovers op laghen ende dair op onthouden waren, ende horen onthouders, die sij die meeste deel destrueerden. Ende die (sij *M*) staen lieten, nam Kene van den Broecke *PM* Deze tekst komt in aanmerking als de oorspronkelijke.

21 Likedeelre *JM* likeelres ende rovers *P*

23 nativitas *JM* nativitas der moeder ons Heren *P* Hier eindigt *J2*

§ 16

ontbr L201 Pauli heeft dit verhaal ook, maar veel korter. Verg. ook Chron.T., 440-441. Opschrift alleen J

Reg. 1-36 zijn in P heel anders, terwijl J en M overeenstemmen. Wij lezen in P2: Ende in denselven tijden voirs. waren die van Ludic contrarie horen here hertoch Jan van Beyeren, elect tot Ludic etc., ende gheconfirmeert van den paeus. Doe quam die heer van Pervis ende bat hertoch Jan van Beyeren, off hij een van sinen zonen dyaeck woude maken van der stat tot Maestrecht tot Sinte Servaes, ende dat dede hertoch Jan voirs. ende maecte hem daeroff een heer. Mar dairna ghinc den heer van Pervis, die men Heynric noemt, tottie van Luydic ende bat hem dat se zijn

toe help overmids dat hi sinen soen gheern in dien bysdom geholpen had. Ende hertoge Johan voirs. had aldair alleen te baten die stat van Maestrecht, dair hi mit sijns selves live in lach. Ende die van Ludic besaten die
 5 stat alomme mit groter heercracht, sodat kume yemant in of uut dier stat mocht comen sonder grote behendicheit. Wairom die hoichgeboren dur-
 luchtige vorst hertoge Willam van Beyeren, grave van Henegouwen, van Hollant etc. hem satede den voirs. hertoge Johan sinen brueder te ontset-
 10 ten van dien swaren besitte, vermaende dairtoe in sijnre hulpe hoichgebo-
 ren vorsten alse sinen buel hertoge Johan van Bourgongen mit sinen broe-
 der hertoge Anthonijs van Brabant, die hem des beide weygeringe deden

zoen bisscop wouden kiezen ende dat si hertoch Jan weer uut wouden jagen. Ende si overdroeghen, dat si quamen tot hertoch Jan ende vraechden hem of hi oeck bis-
 scop woude wesen ende sijn misse singen ende sij begeerden dair antwoerde of.
 Ende hertoch Jan antwoirde, dat hi noch dair niet toe bereyt en was, dat hem leet
 was. Mer hi seide: Ic bid u allen, dat gi mi vorste geeft vier jair lang dit lant gebr-
 uken, ende voirt soe wil u allen guet ende getrou wesen ende darentenden soe wil
 ic u een guede antwoirde geven, off ic dan bisscop wil bliven dan niet. Ende die van
 Ludic ghinghen dit an ende gaven hieroff guede segelen ende brieven. Ende dit ge-
 leden was een jair, doe quam die heer van Pervis weer tot die van Ludic ende seide:
 Gy guede luyden, gi en hebt niet wijsselic gedaen, want mijn hert tuychtet, dat her-
 toch Jan alle dit lant verderven sal, ende hierom wairt noch beter, dat gy hen uut-
 jaecht ende contrarie uwer brieven doot, dan dat gy mit allen juwen landen verdor-
 ven sijt van hem.

Alldus by rade den heer van Pervis soe quamen die van Ludic tot hertoch Jan van
 Beyeren ende seiden: Heer, wij hebben u belofte gedaen, mer hout ju dair niet an
 ende siet dat gi bisscop wert ende priester, of mitten cortsten wij willen om ander
 raet sien om u weer te verdreven.

Hier was hertoch Jan qualic tevreden, dat sy niet houden en wouden soe si geloof
 hadden, ende hertoch Jan sprac: Gy heren, ic hoop ymmer dat gi gelooft hebt, dat-
 tet van u niet gebroken en sel worden. Ten bate hem al niet, hij en moste kiezen,
 dair hertoch Jan niet veel meer op en antwoerde ende reet Maestrecht, dair hi hem
 dit te kennen gaff, hoe hi gevairen hadde, ende vraechde hem raets. Doe spraken
 die van Maestrecht ende seiden: Heer wij willen houden dat wij gelooft hebben,
 ende gi sijt ons willecoem.

Doe die van Ludic dat vernamen, doe quamen si voir Maestrecht. Ende den her-
 toch van Hensberghe quam hertoch Jan te baten in die stede ende die stede van
 Maestrecht, dair hertoch Jan mit sijns lijff in lach. Ende die van Ludic belaghen die
 stat alom mit heter groter heercracht, soedatter nyement in off uut dier stat en
 mochte sonder *en vervolgens reg. 7 ... reg. 12* die hem des weygheringhe deden.
 Doch en liet hertoch Willem *vervolgens reg. 15 ... reg. 32* want die Luykers hadden
 wel bijeen xxxv duysent man ende meenden dese edel heren te verslaen. Doe heer
 Heynric van Pervis sach die grote heren ende die bannieren beyde van Hollant
 ende van Burgongen, doe seide hij: het is onmogelic dattie heren wijken soud-
 en, want hi wist en wel, dat si van dien aerde waren datten si soud- en winnen off doot-
 bliven, ende meenden dattet beter wair, dat sij hem seyden elc in hoir sloten te be-
 wahren ter tijt toe dat sij hem bet beraden mochten wat si doen soud- en. Doe an-
 woorden hem die van Ludic ende seiden: Heer, gij wilt ons ofgaen; dat en sel niet
 wesen want wij willen strijen ende gij sult voirgaen, want gij hebt ons allen hiertoe
 gebrocht. Dair die van Ludic anstreken ende quamen bij Tongeren ende hadden

- boven sulke lofte ende verbande, als dese iiii vorsten doe in stonden, dat si malcander te baten comen souden in wat laste dat hoirre enich opcomen
- 15 mochte. Doch en liet hertoge Willam niet of, hi ne vermaende sinen buel den hertoge van Bourgongen so hoge ende dede hem lofte ende wishede aen sinen lande van Henegouwen voir sinen coste die hij daerom doen soude, ende mede oft sake wair dat hi aldair gevangen had geworden, dat God verbieden moste, dat men hem dan ummer gelossent soude hebben, also dat
- 20 sijn buel voirgen. hem int eynde toeseide, dat hi hem aldair te baten comen soude. Doe toech hertoge Willam an den lande van Ludic mit heercrachte, bernde daer veel dorpe, becrachtichde sommige stede ende slotte. Die hertoge van Bourgongen bereyde hem mit groter haeste ende quam bi hertoge Willam in den velde, als hi geseit hadde, ende die grave van Namen quam
- 25 hem oic aldair te hulpe. Als die van Ludic dit vernamen, diet zeer qualiken conden gedogen, dat men dus stadichde ende brande in horen lande, braken op uut horen besitte van Maestrecht, quamen mit horen gansen hoop derwert dair dese vorsten lagen ende logierden des nachts niet veer van den heren voirsr., sateden hem doe anderen dages te striden. Die vorsten
- 30 sceerden hoir heer dairtegen ende streken als stoute leewen elc tegen den anderen aen. Daer wert zeer gedrongen ende gevochten ende het stoet den heren langewijl zeer ongesien, want die van Ludic hadden dair wel iii man tegen een, als men doe seide. Ende zij hadden hoir heer zeer wel te punte gesceert ende oic beheynt after ende eendeels beziden mit horen wagenen
- 35 voirt inriden van horen vyanden ende oic voirt ontvlien van hoirs selfs luden.

wel drie man teghen een *vervolgens reg. 32 t/m 36* van hoirs selfs volc. Ende voirs. heren ende princen traden van horen paerden te voet ende ghingen stoutelic tegen horen vijanden. Die van Ludic quamen dairteghen mit trompen, mit blyncgende bannieren ende anders dat totten strijde behoort, ende quamen aldus an malcander ende het gedeech tot enen zwaren strijde, soedat men dair vacht anderhalf ure. Ten leste soe reet die grave van Namen alle den strijde omme ende reet dat Ludicse heer van besijden in, dair hijt openste vant, alsoe datie van Ludic de strijt verloren ende worden meestal dootgesleghen, soedatter dootbleven, als men seide, den heer van Pervis ende xxxiii^m v^c ende xvi man. Ende dese bloedighe strijt gheschiede tot Elc, niet veer van Heyen-Tongeren ter elfder uren des sonnendaechs voir Sinte-Michielsdach int jair ons Heren duysent vierhondert ende achte. Ende doe dese edele princen van Hollant ende van Burgongen dese zeghe van God verworven hadden, doe wasser noch een van des heren Heynryx zonen van Pervis tot Heyen-Tongeren mit sevenduysent man, dair hij sijn vader mede te baten meende te comen. Mar doe hij hoirde, dattet zinen vader verloren hadde, doe liet hij sijn reyse bestaen ende tooch in Brabant om sijn lijf te bescutten. Des anderen dages na desen strijde doe quam hertoch Jan elect tot Ludick etc. *vervolgens reg. 43 en dan volgt P weer de gewone tekst.*

- 13 boven *t/m reg. 15* mochte *ontbr M*
 21 lande *M* lange *J*
 29 hee'rn *J* heir *M*
 vorsten *J* vorsten ende heeren *M*

- Ten lesten reet die grave van Namen mit zinen hoop terziden om ende reet dat Ludicse heer van besiden in, dair hijt openste vant, alsodat die van Ludic doe den strijt verloren. Dair bleef doot die heer van Perweys ende also
- 40 ment oversloech omtrent xxxiii^m man. Dese bloedige strijt gesciede to Elc niet veer van Heyen-Tongeren op enen sonnendach na Sinte-Lambrecht den xxiii^{ten} dach in september omtrent der xi^{ter} ure bi den middage int jaer ons Heren mcccc viii. Na desen stride des anderen dages quam hertoge Johan van Beyeren, elect tot Ludic etc., mit enen zuverliken hoop van rid-
- 45 deren ende knechten uut Maestrecht mit groter bliscappen bi sinen broeder hertoge Willam voirs. om him te dancken ende loven der groter broederliker trouwe die hem nu bewijst had. Mer want hi aldus in sinen geselschap medebrochte den joncher van Arkel, die sijns broeders hertoge Willems viant was, al wast dat het doe in vreden ende bestande stoet mit hertoge Reynout van Gulic ende van Gelre (des voirs. joncheers oem), als hier-
- 50 voir geseit is, zo namt hertoge Willam temael zwaer ende wert zeer toirnich opten broeder, datten diegene die bi hem waren in langer wile cume tevreden setten conden. Doch wert int eynde sinen moet gesacht, sodat hi dair minliken mit den broeder was.
- 55 Ende na desen stride namen die van Ludic ende alle die ander steden ende tgemene lant van Ludic horen here hertoge Johan voirs. weder aen tot horen heer, deden hem grote beteringe, gaven grote scatinge den voirgenoemden vorsten ende heren voir horen cost ende onlust, ende dese vorsten ende heren voirs. togen elc weder tot horen landen, danckeden ende
- 60 loveden Gode, daer alle goet of coemt, der groter genaden die hi hem nu gedaen hadde. Ende hertoge Willam dede doe ende voirtaen alle jaer tsonnendages na Sinte-Lambrecht theilige sacrament dragen overal in sinen steden, Gode te love ende te eeren van deser genaden voirs., ende mede

40 *Over deze slag en het aantal gesneuvelden, zie de Inleiding.*

46 dancken ende loven *J* dancken *MP*

47 die hem nu bewijst had *J* die hij hem dair bewijst hadde ende vrolic mit hem te wesen *PM*

Mer want hi *J* Mair want hertoch Jan voirs. *PM*

50 des *t/m* oem *onibr J* op bladzijvergang *ƒ 104'* naar 105. Hier zijn wij wel zeker dat er is weggelaten.

53 sinen *alle hss*, hoewel het onderwerp is.

gesacht *J* ghesaeft *M* gesaft *P*

sodat *t/m* was *J* soedat hij aldair tevreden ende vriendelic was mit hertoch Jan sinen broeder voirs. *PM*

55 Ende *t/m* die van Ludic *J* Die van Ludic *MP*

56 Ludic *J* Ludic namen *MP*

61 tsonnendages *JM* donredaechs *P*

63 genaden op eind van de regel herhaald begin van de volgende regel. *J*

te hulpe ende te trooste allen zielen die daer van den lichamen versceyden
65 waren ende in graciën stonden.

§ 17 Item in den jaer ons Heren mcccc ende xi omtrent vastelavont maecten die
Oestvriesen een opset om die stede van Staveren te overvallen ende te be-
crachtigen, als sij deden boven sulke vrede ende voirwairden als si mit her-
toge Willam van Beyeren, grave van Hollant, doe in stonden. Ende qua-
5 men op des woensdages nacht quateremper in der vasten mit heercracht
an die stede een deel heimeliken over die grafte ende in der stede, eer dats
die wakers worden gewaer, ende wonnen also die stede van Staveren, sloe-
gen ende vengen die si wouden van dengenen die si dairbinnen vonden.
Item in dien tiden starf here Phillips van den Dorp, doe ter tijt tresorier te
10 Hollant. Ende hertoge Willam voirs. was doe in sinen lande van Henegou-
wen, dair hem dese mare quam, dat hij zwair nam, doch so sloech hij optie
tijt over, overmits ander meerre ende lasteliker saken die hem anlagen, als
men na wel horen sel.

§ 18 Nu mach ic voort scriven van den voirs. hertoge Willam van Beyeren, grave
van Hollant etc., die sijns niet en vergat, doet weder buten ginc tusschen
hem ende hertoge Reynout van Gulich ende van Gelre voirsr., dede leg-
gen tegen die Gelresse opter Zuyderzee enen groten hulck mit veel baerd-
5 zen ende ander royscepe, wel gemannet te harnassche, die de Gelres be-

64 versceuden *J* ghesceyden *PM*

65 graciën *J* graven *MP*

§ 17

Op deze plaats heeft alleen J dit bericht, maar MP hebben een overeenkomstig dat geplaatst is na § 12 en dat als volgt luidt. Noch Pauli, Chron.T., noch Veldenaer, noch Leydis of Heda hebben enige herinnering eraan, maar we vonden het in de Coronike van Vriesland, uitg. Bruch: Kroniek der Friese Kronieken (Leeuwarden 1952), cap. XX, 5, blz. 39.

Hierna als men tjair ons Heren screeff mcccc ende xi, een wijl tijts nae midwinter, quamen die Vriesen ende bestelden die stede van Staveren mit heercracht. Ende alsoe alst in de tijt een winterlic weer was, als op een tijt dan weer vriesende ende corts daernaer weer doyende, wairbij dat men uut Hollant over die zee niet comen en conde om die stede voirs. tontsetten, soe duerden die Vriesen voir die stede lange wijle. Ende opten woensdach snachts quateremper in der vasten quamen een deel Vriesen al heymelic op een pas over der graften ende binnen der stede, eer dats die wakers gewair werden, ende wonnen also die stede van Staveren. Sij sloegen ende vingen die si wouden van dengenen die si binnen vonden.

Dese tijdinge wert hertoch Willem gebrocht in Henegouwen, ende oick mede dat Philips van Dorp, tresorier van Hollant, ghestorven was. *PM (in M ontbreken enige woorden)*

§ 18

De aanvangszin is wat vreemd na § 17, maar zou dat ook na § 16 zijn.

2 Hollant *J* Hollant ende van Zeelant *PM*

3 dede *JM* doe dede hi *P2* doe dede hertoch willem *P3*

- namen dat zi ter zeevert niet uut en mochten, deden oic somtijt langanc in der Veluwen, roven, branden, vangen ende slaen, ende quamen ongescaet weder tot horen scepen. Dese hertoge Willam maecte vrienſcap mit der ſtat van Amersfoirde ende wert dairmede eens, dat ſij hem Amersfoirde
- 10 openen ſouden ende dat hij ende ſijn vriende hem daarmede behelpen ſouden op den Gelres, dait uut ende in te riden, ſijn oirloge dairuut te voeren. Ende doe hertoge Reynout van Gelre dat vernam, dede doe begripen dat huys te Hoeflaken ende dede dat mit enen groten bolwerc alom bewercken ende dede dat huys ende bolwerck beſetten voirt inrijden van Amersfoirde.
- 15 Ende doe dese twee mogende vorſten aldus in der veden gecomen waren, doe begonnen hem te openbaren binnen Utrecht dient leet was dat die ſtat mit hertoge Willam in der veden van Arkel gecomen was, dair voir of geruert is, ende brochtent dairtoe, als men wiſt dat hertoge Willams vriende tAmersfoirde riden ſouden of ende toe, ende als ſi dan tUtrecht toe quamen ende waenden dairdoir trecken, ſo ſloot men die poirten toe. Ende ſo moſten die dan butenom gaen of omriden, nadien dat ſi dan quamen. Ende dat moſte doe van dien luden alſo weſen, ende in der tijt dat hertoge Willems vriende in Amersfoirde lagen, ſo plagen die heer van Culenborch, heer Jan van Vianen, her Aernt van Leyenberch, die dat oirloge dagelix
- 25 voerden van hertoge Willams wegen, tAmersfoirde te riden ende biwilen te reysen, ſomtijt twee of drie dage daer te leggen om te vernemen, hoet in der Veluwen geſtelt was. Ende wordens op een tijt te rade dat ſi hem ſtercken wouden om in der Veluwen te trecken ende beſaten hem daertoe ende cregen enen goeden hoop van van goeden luden te pairde ende te voet.
- 30 Ende doe ſi wel verſien waren, togen <ſi> uut Amersfoirde in der Veluwen. Doe dat vernamen die te Hoeflaeck in den bolwerc lagen, lichten horen ancker ende pijnnden hem te lopen ende begaven dat huys ende dat bolwerc ende lietent ledich ſtaen. Ende die Hollantsche heren mit horen vrienden togen tot den bolwerc ende woesten dat ende vandaen voirt ter Nyerkerck
- 35 toe, ende sloegen dat uut ende bernden die huſe in den dorp ende veel huſe dairomtrent; ende hadden diegeen die te voet waren meer mogen arbeiden,

-
- 7 Veluwen t/m slaen *J* Veluen opten vijanden aldair te roven, te vanghen, te barnen ende te slaen *PM*
- 8 *Hier beginnen L2 en O1 weer:* Ende hertoch Willam, die des sijns (dier sijns *L2*) niet en vergat, maecte vrienſcap mitter ſtat ... *O1L2* *De bijzin wijſt erop, dat de auteur van deze lezing reg. 2 ook voor zich had.*
- 12 dede doe *JL2O1* dede hij *M* doe dede hi *P*
- 15 in der veden gecomen waren *JO1* in dat oerloch ghecommem waren *L2* in den oirloghe ſtonden *P* in der vede waren *M*
- 17 in der veden van Arkel – in die vede *L2*
- 20 ſo ſloot t/m *reg. 21* omriden *ontbr MP* *Zie Schmedding, Fred. v. Blankenh., blz. 180, noot 3.*
- 30 ſi *ontbr J*
- 32 pijnnden – penden *J*

sij souden op die reyse alsulken scade in der Veluwen gedaen hebben, dair men lange of geweten soude hebben. Doe dit aldus gesciet was, togen weder binnen Amersfoirde. Ende in der tijt dat die ontsiende vorsten aldus malcander oirlogeden, so waren wel heren ende wise luden bij beyden vorsten, die wel sagen dattet also niet en docht, ende beter voir den heren ende voir den landen wair vrede dan oirloge ende plagen wel mit den vorsten te spreken tot som tiden: „Dit oirloge en doech aldus niet staende gebleven: twair beter gededinct dan meer geoirloicht, want die lande werden geavert, die lude verbijstert, gevangen ende dootgeslagen.” Dit ende desergelijc plagen die wise elc mit horen heren wel te verspreken. Ende hoe dicke ende hoe wiselic dat men hertoge Willam dat bibracht van sinen heymeliken vrienden, so waeren alle wege sijn woerde voir ende na: „Ten soude nemmermeer bi him gededinct worden, hij en soude die stede van Gorinchem weder hebben ende heer van Arkel bliven, oic wat hem dat costen soude” ende anders en mocht men geen antwoirde van him crigen. Ende dat en woude hertoge Reynout dan niet doen, ende also bleef dat oirloge dan staende. Ende doet die heren vernamen, diet geern gebroken hadden, waren dairmede begaen, hoe ment best breken soude, want wat die een hebben woude, dat en woude dander niet doen. Ende waren daarmede beladen, omdat si hertoge Willams sin wel kenden, dat hi also neerst was van dat hi also begreep, dair bleef hi bi. Ende so woude ic dat meer heren also gesint waren ende dan hoir saken op recht ende op reden wouden setten. Noch en lieten der heren vriende niet of, diet geern gededinct sagen: sij arbeiden altoes om dat oirloge te breken ende meenden, woude die een ummer Gorinchem behouden, hi moster den anderen wel een liefnis weder voer doen, ende worden daerop weder sprekende mit den vorsten, ende verspraken dat alsins also lange ende also veel, dat sij ten laetsten gehoer cregen. Also dat der heren rade weder bieen quamen ende verspraken also lange mit goeden voirsien, mit ripen rade ende bi goetduncken van beiden

-
- 38 togen *J* togen si *MPO1L2* *Het weglaten van het voornaamwoord si komt zo vaak voor, dat men het als een stijfgevoel wil gaan beschouwen, maar van de auteur of van alleen J, durven wij niet beslissen. In de volgende aantekening is er een geval van de auteur en van J.*
- 39 malcander *J* tegen malcanderen *MP* op malkanderen *O1* myt malcanderen *L2* *Wij denken, dat de voorzetsels latere verduidelijkingen zijn.*
- 40 wel *JO1MP* vel *L2*
- 44 geavert *JMO1* gherovet *L2* verdorven *P*
- 45 verbijstert – ghebijstert *M*
- 46 wise – luyden *PM*
elc ontbr *MP*
- 59 arbeiden *JM* en arbeiden *L2O1P*
- 61 hi *t/m* reg. 62 vorsten *JML2* hi most den anderen een liefde wel weer doen ende worden dairop weer sprekende mitten heren *P* hi most dair mitten vorsten of gededingt worden *O1*
- 63 alsins *t/m* veel *JL2O1* also lange ende soe menichsins *PM*

- vorsten, dat sijs ten lesten eens worden in deser manieren: dat hertoge Reynout van Gulic ende van Gelre soude overgeven hertoge Willam van Beyeren die stede van Gorinchem mit dat daertoebehoirde, ende hertoge Reynout soude den joncher van Arkel, sinen neve, also goet hebben, dat hij
- 70 quijt scelden soude ende overgeven alle aenspraec, recht ende toeseggen dat hij hadde an der heerscappie van Arkel ende van den lande van der Lee ende van alre besterften die hem van den heer van Arkel sinen heer ende vader daerof besterven ende aencomen mocht. Ende hertoge Willam soude hertoge Reynout dan versekeren, als dat gesciet wair, weder te geven tot
- 75 redeliken tiden te betalen hondert dusent vrancrijxe cronon. Ende dairmede souden beyde vorsten ende die joncher van Arkel mit horen hulperen aen beiden zijden gesuent wesen, sonder die here van Arkel soude dairbuten bliven. Ende hier wert een bestant op gemaket tusschen den vorsten an beiden ziden ende den joncher van Arkel, ende een dach geraemt binnen
- 80 den bestande te Wijc te houden, dair beide die vorsten ende die joncher van Arkel wesen soudon, dat men die zuen dan dair seggen ende uutspreken mocht, ende dair gelofte ende quijtsceldinge te doen ende oic te verwissen dat gelt te betalen ende die zuen to voldoen in der manieren voirsr. Ende doe die dach quam, togen die vorsten tot Wijc ende dair wert die zuen uutgesproken als voirsr. is. Ende die joncher van van Arkel gaf over ende scout quijt die heerscappie van Arkel als voirgeroert is. Ende die vorsten deden sekerheit mit der zuen voirt te varen, ende die te voldoen nadat die zuen geseit ende uutgesproken was. Ende hiermede worden die heren clairlic verlijct ende gesuent. Dit gesciede in den jair van xii omtrent sinte Jacobsdach in den somer.
- 90 Ende doe die ontsiende vorsten aldus gesuent ende verlijct waren, spraken hoirre beider vriende tesamen ende meenden dattet zere goet wair om meer vriendscappe tusschen den heren te maken, dat zij hem onderwilen versamenden tegader ende quamen nu in Hollant, op een ander tijt in den lande
- 95 van Gelre, dat beiden vorsten goetdocht ende dat die een den anderen te weten laten als dat wesen soude. Ende hiermede sceyden die heren ende elc van den heren reet dair hi te doen had.
- Ende doe hertoge Reynout in den lande van Gelre quam, overdroech mit den here van Arkel ende mit den joncher sinen neve dat hi Gorinchem
- 100 overgegeven had ende gaf den here van Arkel dat huys te Oeyen mit den

-
- 69 sinen neve *ontbr P*
- 85-86 Ende *t/m* geroert *ontbr O1*
- 91 gesuent ende verlijct *JL2* verlijct ende versoent *M* verlijct ende ghesuent *O1* gesoent ende verenicht *P*
- 93 den heren – die heren *L2*
hem *ontbr P*
- 93-95 versamenden *t/m* Gelre – versamenden ende tegaerquamen somtijt in hollant somtijt in den landen van ghelre *P*
- 98 in *t/m* Gelre – in Ghelrelant *L2*

dairtoebehoirde, ende dairtoe vsm rijnsche gulden uter tollen tot Lobede jairlix te bueren. Ende hertoge Reynout gaf den joncher sinen neve die heerscappie van Borne mit den lande ende heerlicheden die dairtoebehoirden. Ende hiervoor soude hertoge Reynout die hondert duseron cronon behouden.

- § 19 Doe in der tijt ende een wijl daertevoren was veel twidrachten binnen der stat van Utrecht, dat diegeen daer voir of gesproken is, zeer toegebracht hebben mittenghenen die hem aenvellen. Want zint der tijt dat die stat van Utrecht eerst in der veden van Arkel quam mit hertoge Willam van Beyeren voirschr., so en waren die nye tevreden ende sochten na dier tijt alle die wege die si mochten, om die lude in der stat tonrusten te brengen, alze eerst mit Brederode ende mit Gaesbeec, die doe twidrachtich waren, dair sij mede in partyen vellen ende wouden Brederoedsche wesen, dair si nochtan geen noot of en hadden. Want dat oirloge van Arkel was hem leet ende diegene diet daertoe geraden hadden. Ende dat en dorsten si niet openbaren, overmits dattet ongelijc te groet was dat die heer van Arkel die stat ende den borgeren tot veel tiden gedaen had, dat si nochtant niet bekennen en wouden. Ende omdat die van Brederode van ouden tiden der stat vriende lange jaren geweest hadden ende altoes van der partye van Lichtenberch plagen te wesen, dairom vellen si daeraen om die lude dairmede aen hem te trecken, ende die ander dairt hem op lette mosten Gaesbeecs wesen, die geern in vreden gebleven hadden. Ende dairna, doe die broederen van Montfoirde sceelachtich worden waren, staken hem dieselve lude oic dairin ende vellen mitten tween jongeren broederen toe. Ende dit was al om onrust te maken in der stat. Dese selve lude arbeiden allewege ende en rusten niet, hoe si diegeen belasten mochten binnen der stat ende verderven diegeen daert hem op lette. Also dattet geviel int jaer van xiii^{nen} op sinte-Benedictusavont als hi verheven wert, dat die raet van der stat out ende nye tesamen soude wesen, alsodat diegeen die onrust sochten doe in der nachten tevoren zeer omliepen ende veel van hoeren vrienden toespraken om als die raet vergaderen soude, bij hem te comen voir der stat huys, dair die

101 vsm (= 5½ duizend) JP vs duseron M zestalf duseron O1 iiiim L2
v^m florenorum Renensium ex theloneo de Loepbet annuatim Pauli

§ 19

1 twidrachten – twygdrachten L2 *steeds*, *bijv. ook reg. 7*

10 die – diet J

16 dairt hem op lette JMO1 daer op lettete die P hem letten mosten L2 (*dus twee keer mosten; de zin verlangt naar verbetering*)

18 worden waren JM worden PO1 waren L2

22 xiii^{nen} J xiii L2 dertyen O1 mccc ende xiii MP

Schmedding, *Fred. v. Blankenh.*, blz. 101 noot 1 verwijst voor dit oproer naar onze kroniek en naar Joh.a Leydis, p. 330-342. Hij noemt een oorkonde van Sint-Benedictusdag (= 11 juli) en een omtrent Sinte-Margrietendach (= 13 juli).

ander niet of en wisten. Ende des morgens doet diegene vernamen, dairt hem op lette, waren bedruet ende wordens te rade, dat som van hem wouden uter stat gaen liever dan onrust om horen wil geschien mocht of dat si in haesticheden overvallen hadden geworden. Ende deden also ende gingen uter stat op den selven dach als die raet doe vergaderen soude. Ende doe die raet opt huys quam ende versament waren, doe wert groot onrust voir dat huys van dengenen die dair gebeden waren te comen, ende riepen: „Wij willent gerecht hebben alst ingeset was, of wij willen weten wie zij sijn, diet weren willen,” ende hadden den luden wijsgemaict, dat diegeen daert hem op let die stat vercoft hadden ende souden die hertoge Willam van Beyeren overgelevert hebben om veel goets dat die daerof hebben souden. Ende dat geruft ende die onzedicheit was te groot, die daer gebesicht wert. Ende dructen den rade dairtoe, dat zij mosten doen dat hem behagelic was ende die stat verbieden die sij wouden ende som van dengenen die binnen waren in die vangnisse leggen, dair here Harman van Lochorst, die doemdeken, een voirganger of was, dat genen geesteliken luden en gebuerde te doen, dat hem na van Goids genaden geloont wert. Ende dair most men doe rechtevoirt die bancloc luden eer die raet van den huys ginc. Ende daer werden die stat verboden Jan van Lichtenberch van Lantscroen, Jan van Clarenborch, die doe borgermeyster waren, Wouter Grawert, die doe overste ouderman was, Baernt Proys, die lange jaren scout tot Utrecht geweest had. Ende dit gesciede binnen v uyren nadat si uutgegaen waren ende sonder yemant van hem te talen te setten, nochtan dat daer veel goeder lude waren, diet herde zeer mishagede. Mer dair en dorste nyement tegen seggen ende elc dancte Gode dat hi mit rusten mochte wesen. Ende doe si die voirgenoemde personen uter stat hadden, onlange dairna werden si te rade, dat si dergeenre mage ende vriende die si die stat verboden hadden, een deel uten rade wouden setten, omdat die geen moege en souden hebben, horen vrienden te helpen. Ende dit deden si nu v of vi, ende op een ander tijt desgelijcx, want si waren beducht, hadden sijt te wide genomen, dat mens niet gehenget en soude hebben, ende nament dairom gedeylt nu ende efter.

§ 20 Nu wil ic wat rusten hierof ende scriven van dengenen die zi die stat verboden hadden. Die vergaderden hem tot Amersfoirde ende werdens te rade, si scriven wouden aen den raet out ende nye, ende wouden hem be-

36 let *J* lettede *L2P3* lette *MO1P2*

49 *Wij merken op, dat in J staat yemant, maar in de volgende regel nyement.*

54 moege *J* mage *O1* muegen *M* moghe *L2* stonde *P* (*het is blijkbaar een ongewoon woord*)

56 wide *JMO1P* zwiide *L2*

58 efter *JMP* echter *L2O1*

5 cronen dat hem die stat verboden was sonder misdaet boven der stat recht
 ende sonder yement van hem ter talen te setten. Ende waren overbodich
 mit horen brieven, woudse yement aenspreken van boesheden of van eni-
 gen onredeliken saken die si gedaen mochten hebben: zij wouden daerof
 ter antwoirde comen voir horen genadigen here van Utrecht tot wat steden
 10 die ontsiende heer woude sonder Utrecht, ende wouden hoir saken also
 verantwoirden als den hoichgeboren heer, sijn ridderen ende knechten
 docht dat men se verantwoirden soude. Ende die brieve helden in een ant-
 woirde ende worden tUtrecht gesent driewerf of meer. Ende wat diegeen
 screven die uut waren, ten mocht hem niet baten: zij woudense uut hou-
 15 den. Ende doe degeen die de stat verboden was, geen antwoirde op horen
 brieve en conden crigen, doe versochten die den hoichgeboren vorst horen
 genadigen heer van Utrecht ende screven hem, hoe sij aen der stat gescre-
 ven hadden, ende waren noch overbodich hoir sake bi hem te trecken.
 Ende op een tijt als die voirsienige heer tUtrecht was, toende die brieve in
 enen gemenen capittel, dair die gemeen clesye, riddere ende knechte ende
 20 dat ganse lant versament waren. Ende dair worden die brieve gelesen in te-
 genwoirdicheit des doomdekens, Jans van den Spiegel ende meer hoir
 vriende, ende die brieve helden in, dat diegeen die uut waren van eniger
 boesheit die hem niemant anseggen en woude, om hem te verantwoirden
 in hoirs heren slote dairvoir wouden gaen ende liden daervoir wes ridder
 25 ende knechte docht dat si daervoir liden souden. Ende doe die doomdeken
 ende Jan van den Spiegel dat hoorden, spreken daer uut ende seiden dattet
 geen tijt en wair van den saken dair te spreken ende dair braken sijt mede.
 Ende doe dat vernamen die buten waren, dat hem niet en vorderde wat si
 boden ende dat hem hoir genedige here niet helpen en mocht mit vrien-
 30 deliken versoeke, ende niet en bate, hoe volbodich zij waren, doe dochten
 die, tmoste veerre versocht wesen ende vellen doe an hertoge Willam van
 Beyeren, die voirgenoomt is, ende gaven hem hoir sake te kennen ende ba-
 den sijnre hoger durluchtiger mogentheit oitmoedelic om Goids wil, dat hi
 hoer lijf ende goet in sijnre bescermnisse woude nemen. Want sijn ont-
 35 siende genade wel bekenden, dat si in der saken dair sijn genaden in be-
 noemt waren, geen scout en hadden, als van der stat hem over te leveren.
 Ende want die mogende vorst wel wist, dat daer niet an en was, dairom oit-
 moedichde hi hem ende nam se in sijnre bescermnisse ende seide mede, hi
 woude hoirre gedencken alst hem gebuerde. Dair diegeen die verdreven

 § 20

- 15 crigen – ghekrighen *L2M*
 18 toende *JL2* toende hy *MOIP*
 23 in *t/m* gaen *JL2* yn haers heren slote wouden gaen *O1* wouden sij in hoirs heren
 sloten gaen *P* wouden in hoirs heren sloten dairvoir wouden gaen *M*
 27 dair braken sijt mede *JL2O1* ende braken daermede op *PM*
 28-29 hem niet *t/m* ende dat hem *ontbr MP*

- 40 waren God onsen Here ende sijnre hoger mogentheit alte zeer van loveden ende dancten ende temael vrolic dairvan waren, ende mede diegeen die hoir vriende waren desgelijcx. Ende volchden van dier tijt voert den dur-luchtigen vorst ende togen hoir saken an hem.
- § 21 In denselven jair maicten der vorsten vriende een vergaderinge om die vorsten bieen te brengen, alst voirgeraemt was. Also dat hertoge Willam opsat mit een deel van sinen ridders ende knechten ende reet in der Veluwen, dair hertoge Reynout hem tegenquam ende alte vriendelic hem
- 5 daer ontfcnc, alst wel gebuerde. Dair bleven die heren tesamen vi of vii dage ende waren recht vriendelic tegader. Alsodattet geviel op een tijt doe die vorsten tesamen waren, dat hertoge Reynout seide tot hertoge Willam: „Neve, u mach lieve wesen dat wij gesuent sijn.” Doe seide hertoge Wil-
- 10 lam: „Neve, wairbi?” Doe seide hertoge Reynout: „Neve, waer wij niet gesoent, ghi hadt mijn gevangen geweest.” Doe sprac hertoge Willam weder: „Neve, het had quaet te doen geweest.” Doe seyde hertoge Reynout weder: „Neve, tis wair, ende opdat ghijs te bet geloven mocht, het soude gesciet hebben, ende die meeste van uwen lande soude dairtoe geholpen hebben.” Ende doe hertoge Willam dat hoerde, sloecht wech voir een boer-
- 15 te, mer hij docht anders. Ende doe die heren hem een wijl dus vermaict hadden, doe gevalt alst plecht: al waren die lude een jaer tegader, nochtan moster een sceyden wesen, ende also gesciedet daer. Ende hertoge Willam nam oerlof ende reet te Hollant wert ende heltet in gedachten van der van-genisse dair hem hertoge Reynout of geseit had, ende bedochtet menich-
- 20 sins, wie dat wesen mocht van sinen ondersaten die hem die ongelove doen soude ende wert wel denckende op sommen heren, dair hij tbeste vermoeden niet op en hadde, die den hof van Hollant plagen te sueken ende in een wijl dat niet gedaen en hadden, die oic heimelike vrien-scap mit sinen vianden hadden, dair hem wel aen twivelde, nochtan dat hijt verborgen
- 25 helt, ende gaft luttel van sinen vrienden te kennen, ende heltet also lange, dat ment int gemeen niet en vernam. Ende omdat dese saken den ontsien-den here also na lagen ende nochtan nyement en woude belasten, hi en

-
- 40 van *JL2* af *M* of *OIP*
 § 21
 1 In - Item in *MP*
 9 Reynout - Willam *MP*
 waerbi - waerom *P*
 10 sprac - seide *P*
 10 en 12 weder *ontbr P*
 15 hem *t/m* hadden - een wijl aldus tesamen hadden geweest *P*
 dus *JM* aldus *L2OIP*
 21 sommen *J* - sommige *L2MOIP*
 23 die oic *t/m* hadden *ontbr L2P*

soude dair meer besceyts of weten, so bleef die sake also een wijl staende,
 dat mi docht van enen groten heer alte wiselic genomen wesen van dat hem
 30 also veel dede so zedelic te vervolgen. Ende ist, als men pleecht te seggen,
 dat men des mans wijsheit bi sinen werken bekennen mach, so der ic wel
 scriven, dat hertoge Willam een wijs heer was in sinen tiden, want hi hem
 mit geenre haesticheit en ontginc. Ende om meer besceyts dairvan te we-
 ten, so wil ic meer van sijre wijsheit scriven die hi dede, die veel wijser
 35 heren niet gedaen en souden hebben, die hi nochtan alte wijslic ver-
 volchde, als men horen mach. Want het gevel bij sijns heren tiden hertoge
 Aelberts sijns vaders, dat hij also tegen hem bedragen was dats zijn vader
 niet sien en woude noch bi hem hebben. Ende wat onscout hi dairvoir
 dede, ten mocht hem niet baten. Ende het was den vader leet, dat hi in den
 40 lande bleef. Ende doe hertoge Willam dat vernam, die doe grave van Oes-
 tervant was, dat hi also stoet mit den vader, wast hem zeer leet om te horen
 ende en woude den vader niet vertoornen noch tegen sinen wil in den lande
 bliven. Ende woude liever onwil buten liden dan tegen sijns vader wil in
 den lande te wesen, nochtan dat hijt wel wist, wiet hem dede, ende sout
 45 dengenen wel thuus hebben doen brengen, had hi gewilt. Mer neen! die
 wise heer en woude sinen vader also wel niet vertoornen ende docht, mocht
 hi leven ende worde hi heer, hi souds gedencken. Ende sat op ende reet uuts
 heren lande ende reet te Breda ende bleef dair een wijl leggen. Also dats
 ten lesten vrienden verdroot, dat een eerfzoen van Hollant aldus uten lande
 50 soude wesen, dair men geen brueken of en hoirde, ende spraken also mit
 hertoge Aelbert, sinen vader, ende onderwijsden hem also, dat hi tevreden
 wert mit sinen soen, ende dat hem lief was, dat zijn soen weder in den lande
 quame. Ende dit wert grave Willam laten weten, diet gheern hoerde, ende
 reet doe weder in Hollant ende helt hem also zedelic voirt also lange als
 55 zijn vader leefde, dat hij dengenen diet hem gedaen had niet en misdede.
 Ende omdat mi dunct dattet alte groten duecht was van den soen, ende een
 sonderlinge wijsheit die hi doe besichde, ende dat ic voir geruert heb dat
 men des mans wijsheit bi sinen werken bekent, ende hem hertoge Willam

37 dats zijn vader *JL2* dat hem zijn vader *O1* dat zijn vader hem *M* dat zijn heer
vader hem *P*

39 den vader – hem *MP*

43 onwil buten liden *JO1* onwille buten landen lijden *L2* buyten in den landen on-
wil lyen *PM*

45 neen – neen hi *J (als enige)*

47 uuts heren lande *JO1* uut sijns heren sijns vaders lande *L2* uut sijns vaders lant
PM

49 vrienden *JP* den vrienden *L2MO1*

56 een *ontbr alleen J*

in sinen last tegen den vader sedelic gehadt heeft, so mach men wel van hen
60 scriven, dat hij een wijs heer in sijne tijt geweest heeft.

- § 22 Nu wil ic voirt scriven van den doemdecken, van Jan van den Spiegel ende
van horen vrienden, hoe hem die hadden, doe si den mogenden vorst horen
heer den bisscop in den Capittelhuus also geantwoirt hadden roerende van
dengenen die verdreven waren ende die sake also staende bleef ende die
5 edel bisscop dair niet meer toe en dede, doe waren si vrolic ende bezwair-
den dergeenre vriende die buten waren van dage te dage altoes meer, ende
wie van hoirre vrienſcap niet en was of diet mishagede dat zij deden, en
dorsten niet spreken ende dancten Gode dat zij swigen mochten, oec wat
si bedreven. Ende dit duerde aldus een wijl, ende ten lesten doe zij te veel
10 maecten, doe begonstet den luden te verdrieten ende oic verdrotet menigen
goeden man die van ambochten ende van neringen waren, dat si Hollant
niet gebruiken en mochten, dair die groot verlies of hadden. Ende die be-
gonnen te spreken ende seiden: men mocht geen goede steden houden, die
lude en mosten varen ende keren, ende wij werden verderflic. Dese woirde
15 ende desergelijc vellen veel opter straten doe dat volc sprekende wert. Ende
wat men daerof seide, hoe dick ende hoe veel, ten bate niet. Ende die lude
worden alle dage meer mismoet ende herder in der saken, want sij sonder
neringe saten ende gingen grotelic tafter, also dattet gevel des vridages voir
pinxsteren in den jair van xv^{nen}, als die raet out ende nye tesamen geweest
20 hadden, dat een van Jans knechten van Spiegel, die hem volchde, als Jan

60 yn sijne tijt heeft geweest, *met op de volgende regel etc. laatste woorden van O1. Dat O1 een langere tekst heeft gekend, wordt aannemelijk uit het feit, dat hier met andere hand volgt:*

[N] u wil ic voirt scriven van den doemdecken ende Jan van Spieghel ende van horen maghen. Si en wouden den bisscop horen heer noch niement des beloven van den ballinghen voorgenoemt, mer hoe vol si baden, men verswardese altoes ende hoer vrienden die noch binnen waren, van daghe te daghe, ende wie van hore vrienſcap niet en waren ende diet mishagede, die en dorsten niet spreken ende danckeden Gode dat si binnen bleven. *Hierna heeft het handschrift een aantal oorkonden, beginnende met een van keizer Sigismund ten behoeve van Jan van Beieren, van 13 maart 1418.*

§ 22

- 1 van Jan van den Spiegel – van Jan van Spiegel *P*
6 die buten waren *ontbr MP*
12 dair die *J* de minder geslaagde uitdrukking wordt verbeterd dair si *MP* die daer
L2
die *t/m* spreken – ende doe begon men te spreken *M*
13 steden houden *J* stede hoelden *L2* onthouden *P* ordre houden *M*
16 dick – dit *P*
18 grotelic tafter – groet guet tafteren *L2*
20 van Spiegel *JP* van den Spiegel *M* *ontbr L2*

- van den huse ter Plaetse waert ginc ende waende aldair geeten hebben, dat een van der stat knechten bij Jans knecht ginc. Dien Jans knecht onweerdelic van hem stiet, dat der stat knecht qualic nam ende gaft som van sinen vrienden te kennen. Diet zeer verdocht ende quamen tot Jan eer hi eten
- 25 ginc ende seiden tot hem: dit heeft dese u knecht gedaen der stat knecht; ten staet ons niet te liden; tis te veel dat ghi ons doet mit den uwen; ten staet ons niet te liden. Ende die lude worden lopende bij der Plaetse op Jan. Doe Jan dat sach, trat hi in een huys ende die doeren worden gesloten. Ende onlange daerna vernament die van den nederen eynde ende scoten
- 30 tesamen ende quamen an die Plaets, ende doe die an die Plaetse quamen, vel men voir dat huys dair Jan in was, ende men woude die doeren opslaen. Ende doe Jan dat vernam, vel after ten veynster uut ende pant hem wech te comen. Ende doe die doemdecken dat vernam, dat Jan also gevaren had, pijnde hem mit der meester haest, boven in die stat te comen gaen, ende
- 35 meende dair hulp gevonden hebben. Ende doe dat diegene vernamen die aen die Plaetse waren, scieten hem na ende gemoeten den doemdecken bi den regulieren. Ende dair worden hi ende Jacob sijn brueder int clooster gedruet. Ende van dien dage sijns ondanckens mit sinen broeder uut der stat geleyt, ende dairna Jan van den
- 40 Spiegel ende Frederic sijn broeder, Ijsbrant van der A, Jan van den Masche mit meer van horen vrienden. Hier mach men merken, hoe na geluc ende ongeluc bijeen zijn. Want des morgens doe die doemdecken ende Jan opstonden, waren se zeer ontsien in der stat ende elc man vrucht hoirre, ende eer avont worden si tot horen onwil uter stat geleyt, ende dat mosten
- 45 zij liden ende daer en dorst niement voir spreken. Hier rade ic allen goeden luden om te dencken ende God onsen Here voir ogen te hebben, ende wie van bewinde is den luden recht ende reden te doen, so macht God ende den luden behagen. Mer gewelt ende ongenade in machten over den luden gesicht, pleecht God geern te wreken. Ende doe die doemdecken entie ander
- 50 uuter stat waren, behoefdes diegene diet hem gedaen hadden, wiselic toe te sien, want daer bleven lude in, die den doemdecken enten sinen wel

-
- 21 huse – Husse (*alsof het een eigennaam is*) *M druk*
 25 dese u *JM* dese nye *L2* dese nuwe *P*
 26 ten *t/m* liden *JL2* *ontbr MP*
 27 ten *t/m* liden *JMP* *ontbr L2*
 worden lopende – begonnen te lopen *L2*
 29 eynde *ontbr L2*
 32 pant *JM* pijn *L2* pijnde *P* peen *L2*
 34 te comen gaen *JP* te comen *M* *ontbr L2*
 38 gedruet *JL2* gedreven *MP*
 sijns ondanckes *t/m* broeder – ten synen dancke *L2*
 43 vrucht hoirre – ontsach hemluyden *P*
 45 voir – teghen *L2*
 46 onsen Here – ontsien ende *P2*

gehoude waren. Ende daer waren die som wel voir beducht ende som meenden, ten wair geen noot; nochtan om alle dinc mede te verhoeden, so lieten si twee of drie, dair hem aen twivelde, bi hem comen ende lieten
 55 die an hoir hant tasten ende loofden elc bi horen ede nymmermeer tegen hem noch tegen horen vrienden te doen, noch den doomdeken mitten sinen niet te voirstaen in geenre wijs, dair diegeen die binnen waren, hadt God niet gewilt, bi verderft souden geweest hebben. Want dieselve lude die an hoir hant getast hadden, een heymelic opset maecten op dengenen die
 60 binnen waren, die doot te slaen die den doomdeken verdreven hadden. Ende dat soude gesciet hebben op Sinte-Jansdach decollatio in denselven jair. Ende dat opset wert gebroken, als God woude, dat dair niet of en quam ende mens gewaer wert van sommen dair den luden wel an twivelde dat sij dinge in den sin hadden dair lude om gevangen worden diet openbairlic
 65 liëden, dattet gesciet soude hebben, dair over gerecht wert. Ende doe dat vernamen die den doomdeken verdreven hadden, wordens te rade ende senden hoir vriende in Den Hage bij hertoge Willam van Beyeren om mit him te dedingen van sulken gebreke als hi aen der stat had ende die stat weder aen hem, daer vriende toe holpen dattet verlijct ende gebroken wert.
 70 Doe worden weder ingesoent diegeen die den doomdeken mit sinen vrienden verdreven hadden. Ende dat gesciede in denselven jaer ende quamen weder in der stat tSinte-Gallendage, als heer Jacop van Lichtenberch, proefst tSinte Peters, Jan van Lichtenberch van Lantscroen, Jan van Clarenborch, Wouter Grawert, Beernt Proys mit horen vrienden.

§ 23 Ende doe hertoge Willam mitter stat verliket was, onlange dairna bereyde hem die ontsiende vorst ende voer tUtrecht om mit sinen vrienden vrolic daer te wesen. Ende doe in der tijt als hi in der stat was, quam hem die boitscap aldair dat sijn vriende den heer van Arkel in Brabant gevangen hadden op Sinte-Katherinendach int jair ons Heren m cccc xv ende te Zevenbergen gevoert. Ende doe die durluchtige here dat vernam, was hi uterma-

52 die som wel voir beducht *J* die som wal voerbedacht *L2* som wel beducht *P* sommige beducht dairvoir *P*
 gehoude *J* geholt *L2* gehouden *MP*

53 nochtan *t/m* mede ontbr *P*

61 st Jans decollatio=29 aug.

63 twivelde *JL2* twivelden *MP*

70 den doomdeken *t/m* hadden correct volgens *MP* de doomdeken ... had *JL2*

72 tSinte-Gallendage ontbr *MP* (16 oct.)

§ 23

3 doe in der tijt als *JL2* als *MP*

5 S. Katherinedag (25 nov.) wordt ook genoemd door Leydis¹ en² en Pauli. Maar het Chron.T. zegt: in vigilia sancti Bartholomei apostoli, wat 23 aug. is, volkomen onjuist, want het geschiedde na de slag bij Azincourt, door Chron.T. en Sev. in die Crispini et Crispiniani, 25 oct. vermeld. Heda, p. 271, is geheel in de war.

ten vrolic ende dancte Gode, dair alle goet of comt, dat hem dat gesciet was, ende nam oirloff an sinen vrienden ende voer te Hollant wert. Ende dede den heer van Arkel aldaer brengen, dair hi alrehande saken of vernam, ende wie hem in Hollant gevangen soude hebben ende hertoge Reynout van Gelre geleverd soude hebben, dair hem die heer van Arkel veel besceyts of seyde. Ende doe hertoge Willam wist, wiet hem gedaen soude hebben, namt zeer wiselic ende en verhaeste hem in genen dingen, nochtan dat hem voir wel getwivelt had aen dengenen ende helt die sake ene wijle staende, dat ment int gemeen niet en wiste.

Hiervan nu een wijl te rusten ende van anderen dingen wat te scriven die in desen tiden mede gescieden. Ten eersten dat die van Bruesel den heer van Arkel voir horen poirter hielden, ende zij dairbi mit den anderen steden van Brabant menigen raet sochten om hem weder vrij geleverd te hebben ter stede dair hij gevangen wert, alsoet op der airde van Brabant gesciede ende hi hoir poirter was. Dair si menich vriendelic ende nerstich vervolch om deden mit scriven ende anders, so an horen genadigen here den hertoge van Brabant ende so an hertoge Willam van Beyeren voirseit. Mer wat si arbeiden ende vervolchden, ten bate niet ende sij en conden hem niet gehelpen, overmids dat hertoge Willam in geleden tiden den hertoge van Brabant so goet hadde, dat hi om sinentwille viant wort des heren van Arkel, ende hem verbant mit hertoge Willam voern., die enen buten den anderen geenrehande dedinc an te gaen mit den heer van Arkel voerscr.

§ 24 Voirt hoe in denselven tiden een groot zwair oirloge stoet tusschen den tween conincriken als Vrancric ende Engellant. Want die coninc van Engellant hadde doe in onlangen jaren voirleden in Vrancric gewonnen drie steden, gelegen bi der Seyne als Harincvliet, Honichvliet ende Ruwaen. Ende in dienselven tiden als hi die steden wan ende gewonnen had, quam een pestilencie in sinen heer, sodat hem veel volcs ofstarff in corter wijl, wairbi dat hi doe sijn voirs. gewonnen steden besettede ende toech doe voirt mit sinen heer te Caleys wert om vandane voirt over te varen in En-

11 van Gelre *J ontbr L2* van Gulic ende van Gelre *MP*
achter hebben: dair hertoch Reynout hemselven een deels of geroert hadde, als hiervoor gescreven staet *PM* (verwijzing naar § 21 reg. 8 vlgg.)
 dair *t/m* seyde *JL2* dair vernam hij veel besceyt off van den heer van Arkel *PM*

12 doe *JL2* als *MP*

13 namt *J* nampt *L2* nam hijt *MP*

15 dat mens niet en wiste *L2*, waarna alles is overgeslagen tot § 25,3.

23 an *JP* regel ingevoegd *M*

25 gehelpen *JM* helpen *P*

§ 24

4 *Harfleur en Honfleur* zijn de schrijver blijkbaar niet bekend.

7 besettede *J* versette *PM*

- gelant. Daer hem die Fransoyse onder wege bereden ende waren den Engelschen zeer overmanned, sodat die coninc van Engelant doe int eerste
 10 zeer begangen was ende hadde wel overgegeven sijn gewonnen steden voirs., ja dair toe meer hemzelven gevangen sonder te striden als men doe seide, dat hem niet gebueren en mocht. Mitten cortsten, dattet daer te stride quam, ende die Engelsche wonnen den strijt. Dair bleven doot die hertoge
 15 van Brabant, die grave van Annyvers, beyde broeders des hertogen Jans van Bourgongen ende vrouwe Margrieten van Bourgongen ende van Hollant, mit veel groter heren, baenroedzen, ridderen ende knechten uter crone van Vrancrijc ende uut den lande van Henegouwen, sonderlinge uut Henegouwen achte baenroedzen, behalven alle die ridderen ende knechten
 20 ende her Jan van Brederode. Ende dair worden gevangen die hertoge van Orliens, die hertoge van Borbon mit veel groter heren, baenroedzen, ridderen ende knechten uut Vrancrijc ende uut Henegouwen. Dese strijt gesiede op sinte Crispijn ende Crispiaensdach in den jaer ons Heren m cccc xv.
- 25 Ende om dit grote zwair oirloge neder te leggen veroitmoedichde hem die alredurluchtichste vorst Sigismundus, die Roomsche coninc, in den jair ons Heren m cccc xvi te comen in Engelant. Ende doe hi dair gecomen was, senden hi ende die coninc van Engelant beide hoir brieve an hertoge Willam voirscr. in Hollant hoochliken ende vruntliken an hem, begerende
 30 ende vermanende dat hij bij hem in Engelant quame om der saken wille voirs., als die in goeden state te helpen brengen. Hertoge Willam ontfenc die brieve in groter weerdicheit, besate hem haestelic ende voer in denselven jaer opten xix^{den} dach in meye mit groter chierheit ende costelicheit over in Engelant bi den coningen voirscr., duerde dairbi xl dage lanc ende
 35 hadde elkes dages een sonderlinge chierheit van costeliken cledingen ende juwelen. Binnen desen wert dair versproken ende geraemt een minlic dedinge tusschen den tween conincrijken als Vrancrijc ende Engelant voirs. Mer dat ginc al te niete overmits dat die gemeente aldaer waende bi den heren dair bedrogen te hebben geweest ende die heren en waren dairom
 40 niet al sonder vrese, geslegen te worden van der gemeenten. Wairbi die he-

12 als t/m seide *ontbr M* ja t/m seide *ontbr P*

13 gebueren *JM* geschien *P*

dattet t/m quam *JM* dair quam een strijt off *P*

16 Margrieten van Bourgongen *J* Margr. van Beyeren *MP*

Pauli geeft een heel ander bericht, met vele gesneuvelden. Alleen onze auteur heeft de verkeerde volgorde van de gevangenneming van de heer van Arkel vóór en niet na de begrafenis van Anton van Boergondië.

23 Crispiaensdach *JP* Crispiniaensdach *M*

30-32 om der sake t/m brengen *J* om die voers. sake in goeden state ende in peyse te helpen brengen *M* om dat voirs. oirloch ende saeck in gueden state ende payse te helpen brengen *P*

31-32 ontfenc t/m weerdicheit *J* die die voirs. brieven in groter waerdicheit ontfenc *PM*

ren doe aldair alle ding oversloegen ende sateden hem elc weder te keren tot sinen lande.

- § 25 Nu weder te comen op die oude materie van dat men hertoge Willam in der veden van Gelre woude hebben gevangen in sijns selfs lande ende hem geleverd hertoge Reynout van Gulic ende van Gelre. So sel men weten, dat-tet ten lesten luutbreet wert, op wien dat geruft ginc. Ende doe dat vernamen des heren vriende dair dat geruft op ginc, doe quamen die tot him ende seyden wat men hem overseyde, ende baden hem, want die saken hooch droegen ende lastich waren, dat hi hem verantwoirden woude, want men dair veel of seide. Ende die heer seide weder, twair him leet dat hi beruft wair ende quaem qualiken toe ende woude hem alle wege verantwoirden tot steden dair hi veylich comen mocht. Ende doe sijn vriende dat van hem hoerden, vervolchden hertoge Willam daerop ende baden sijnre genaden horen heer ter antwoirde te setten ende enen dach van recht te leggen, hem ende sijn goet te verantwoirden ende hem geleide dairop te geven of ende aen te comen. Dat hertoge Willam dede ende leyde hem een dach van recht ende dede den heer van Egmonde verdagen, dair te comen om hem te verantwoirden. Ende doe die dach quam, bleef die here van Egmonde ende en quam niet voirt. Ende hertoge Willam vervolchden voirt ende verwan den here van Egmonde van live ende van goede. Ende doe en die hertoge also verwonnen had, cort dairna scicte doe ontsiende vorst van sinen rade ende oic van sinen steden voir IJselstein ende dede dair eysschen die stede

§ 25

- 3 Gelre *J* Gelre dair [dairmen *M*] voir of gesproken heeft *PM* Hier vat *L2* de tekst weer op na § 23, 15: [dat mens niet en wiste] ende ten lesten waert dat luutbreeck op wie dattet gheruchte ghinck...
- 5 op *JL2* off *P* af *M*
- 6 hooch *JL2* over *MP*
- 14-59 Dit verhaal mist *Van Leeuwen, Chronicon Tielense*, p. 463 noot a. Het zal wel door de Tielse auteur zijn overgeslagen uit zijn voorbeeld, waarin moet hebben gestaan wat *Pauli* p. 898-899 meedeelt: Anno Domini m iii^c xvi Wilhelmus dux querens occasionem expellendi cabbelliauenses, fecit citare dominum Johannem de Egmonda. Et quia non comparavit misit satellites suos ante IJselsteyn circa festum Magdalene, volens obsidere oppidum cum castro et ipse mansit cum exercitu in Schoenhovia. Mox Jacobus domicellus de Gaesbeeck, dominus de Culenborch, Johannes frater de Vyanen, proximiores consanguinei domini de Egmonda, pacem ordinaverunt, quatenus dominus de Egmonda et dominus Wilhelmus frater suus equitarent (*er staat: -runt*) ex IJselsteyn cum omnibus mobilibus bonis ipsorum, nec intrarent (*er staat: -ret*) Hollandiam et Zeelandiam nisi de licentia domini Wilhelmi, et resignarent paternam ipsorum hereditatem cum omnibus suis juribus duci Wilhelmo. Et omni anno daret dux domino Egmondensi ducenta milia antiqua scudata et Wilhelmo fratri suo d^c coronarum annuatim et domine de Egmonda matri ipsorum octo centum coronarum. Et sic dux homagiatus fuit dominus de IJselsteyn.
- 17 voirt *JP* voer *L2M*

mit der borch als hem dat mit recht toegewijst was, dair sinen vrienden weygeringe van gesciede, die hi dair gesent had. Ende als den edelen vorst dat geseit wert, namt sedelic ende docht, wel dair most meer toe gedaen wesen.

- 25 Hierom versamende hertoge Willam een deel van sinen riddersen ende knechten ende mede uut sinen steden van Hollant in den jair van xvi omtrent Sinte-Marie-Magdalendage, ende sende een deel van sinen luden voir IJselstein ende toech selve te Schoonhoven ende woude huys ende stede beleggen. Ende doe dit vernamen des heren mage van Egmonde, als die
- 30 jonchere van Gaesbeec, die here van Culenborch ende her Jan van Vyannen, was dair lede toe, ende kenden hertoge Willam also, quame hi daer-voor, hi soude dan wil willen hebben, ende so wisten zij den here van Egmonde verderft. Ende hierom versochten die voirgenoemde heren den hertoge ende baden sijnre genaden, oft hem lief wair, zij wouden spreken mit
- 35 den here van Egmonde ende wouden sien, of zij yet goets gededingen condenden, sijn ontsiende mogentheit mede te vreden te brengen. Dat hem die edel vorst lief liet wesen. Doe reden die heren bi den here van Egmonde tot IJselstein ende spraken dairmede veel ende menichsins, als dat wel te vermoeden is, ende reden weder bi hertoge Willam, van hertoge Willam
- 40 weder tot IJselstein. Ende reden dic over ende weder over ende brochtent ten lesten dairtoe, dat de heer van Egmonde ende her Willam sijn broeder souden rijden uut IJselstein ende behouden hoir rede have die sij dairbinnen hadden, ende bliven uten lande van Hollant ende van Zeelant, ende en souden dair niet weder incomen ten wair bi wil ende consent van hertoge Willam. Ende die heer van Egmonde soude quijscelden ende over-
- 45 geven alle recht ende toeseppen dat hi had an den huse ende aen der stede tot IJselstein ende aen der heerlicheit tot hertoge Willams behoef. Ende die hertoge soude den heer van Egmonde jairlicx doen uutreyken tot ewigen dagen hem enten sinen te betalen twee dusent oude scilde, heren Willam sijn broeder seshondert cronen ende der vrouwen van Egmonde, hoirre beyder moeder, viii^c cronen tot hoirre lijftocht. Ende dit gesciede aldus in der manieren voirschr. ende wert bebrieft an beiden zijden. Ende hierop reet die here van Egmonde ende her Willam sijn broeder uut IJselstein. Ende

23 wel *ontbr L2*

31 was dair lede toe *JL2* was hem dair lede toe *M* die waren dair leet toe *P* ende kenden *JL2M* want si kenden *P* also *JL2* also *M* als *P*

32 dan wil willen hebben *JP* dan synen willen wal hebben *L2* dair wil van willen hebben *M* *Versta: verscheen Egmond voor de hertog, dan zou deze zijn zin doorzetten.*

33 verderft – verdorven *L2*

36 te vreden *JL2* *ontbr MP*

38 veel *JL2* wel *MP*

45 quijscelden ende overgeven *J* overgeven ende quijscelden *L2MP*

55 hertoge Willam sende sijn vriende aldair, die huus ende stede innamen tot sijnre behoef. Ende diegene die dair wonachtich waren, ontfengen hertoge Willam voir hoeren heer ende loofden hem hout ende trouwe te wesen ende zwoeren dat ten heiligen, ende dat gerecht beval men dengenen die mens geloofde, ende die borch wert beset ende bevolen van sinen wegen te bewaren.

§ 26 Ende doe die ontsiende mogende vorst dese saken aldus geëyndt had, wert bedenkende dat hij in sinen dagen quam ende over vijftich jaer out was ende geen kinder en had dan een dochter, die hij gehijlic had aen des conincx zoen van Vrancric, den oudsten sonder een, ende bedocht hem zeer
5 voirsienlic, wairt dat hij storve, dat sijn dochter dan gedruet mocht werden van hertoge Johan sijnen broeder van den graefscappen van Hollant ende van Zeelant, ende die heerlichkeiten dairaf mit machten aen him mocht trecken, overmits dat sijn dochter jonc was ende een vrouwenpersoen was. Om dat te verhoeden so dede die wise ontsiende vorst op een tijt bi hem
10 comen die ridderscap van Hollant ende van Zeelant ende desgelijcx die hoofsteden van den landen voirsr. ende begeerde van hem, of hi oflivich worde, dat sij dan sijnre dochter bijstandich ende behulpich wouden wesen, hier in der heerlicheit te houden tegen dengenen dies hem bewinden woude: want sijn dochter hoir rechte vrouwe wair, storve hij sonder manlike geboirte. Dair zij hem doe op berieden ende dair een tijt op geraemt
15 wert, elc mit sinen berade weder bi hem te comen, alst gesciede. Dair die heren ende ridderscap toe antwoirden ende die steden desgelijcx: Wairt dat hi oflivich worde – dat God verbieden most – si kenden sijnre dochter dair voir hoir rechte lantsvrou ende wouden hoir dan doen al dat si sculdich wa-

56 hout ende trouwe *J* hout ende getrou *P* houde ende trouwe *M* trouwe ende hoelt *L2*

57 zwoeren *MP* sworn *L2* zwoe'n *J*, wat zowel zwoeren als zwoeren kan gelezen worden; trouwens de o van *L2* staat ook vaak voor oe.

§ 26

1 mogende *ontbr MP*

2 in sinen – tot sinen *L2*

3 een *J* een enighe *ML2P*

5 gedruet – verdrucket *L2*

7 aen him *ontbr L2*

8 dat – dan *L2*

was achter vrouwenpersoen *ontbr L2MP*

9 wise *ontbr MP* ontsiende *ontbr L2*

12 bijstandich ende behulpich *JL2* behulpich ende bijstandich *M* behulpelic ende bijstandich *P*

13 hier *JPM* (in druk drukfout) hoer *L2*

dies *L2MP* dis *J*

16-17 Dair *t/m* desgelijcx *JL2* daer die heren entie ridderscap toe antwoirden *M* dairt die heren ridderscap ende die steden toe antwoirden *P*

- 20 ren te doen. Ende doe die ontsiende vorst dat also verstoet, wast hem zeer lief te horen ende danctze zeer, ende begeerde van hem, hi woude enen brief daerof laten maken, ende bat hem dien te besegelen. Dair zij toe antwoerden, dat sijt doen wouden. Ende die brief wert gemaket ende besegelt, dat zijnre dochter wel diende na sijnre doot. Hier mach men horen ene grote wijsheit van den ontsienden mogenden vorst, dat hi sijn enige lieve dochter also versorchde bi sinen levenden live, opdat zij na sijnre doot in der heerlicheit onbelast ende mit vreden bliven mocht.
- 25 Ende doe die durluchtige vorst dit aldus bewaert had, doe gevelt dat hi zeer vervolcht wert van sinen ridderen ende knechten ende van sinen steden uut Henegouwen, ende begeerden alte zeer van hem, dat hij in sinen lande van Henegouwen bi hem comen woude om dat lant te bescudden. Want die hertoge van Bourgongen mit groten volc bi hem lach, diet al verderfden dair sij quamen. Ende die mogende vorst, die sijn ondersaten minde ende sijn ridderscap zeer lief had, doe hi hoerde dat si beladen waren, bereyde hem daer te varen ende toech mitter meester haest in Henegouwen. Ende doe in der tijt dat die ontsiende vorst in Henegouwen was, wert hem bigebracht, dat die daulfijn, een oudste soen te Vrancrijk gestorven was, also dat sijn zwager, sijnre dochter man, doe een recht leenvolger ende verbeider der cronen van Vrancrijk was. Ende doe die durluchtige vorst hertoge
- 40 Willam vernam dattet wair was, al wast sijnre dochter groot tot der wachten te staen, na des conincx doot hoirs mans vader, coninginne van Vrancrijk te wesen, nochtan en verhaeste hem die voirsienige vorst in genen stucken, mer verbeidende ende voirsienlic dede hij sinen zwager, zijnre dochter man, die doe bi hem was, overlanc bereiden ende toemaken ende bereyde hem mede, als men sinen zwager ontbode te Vrancrijk wert te comen, als hij wel wist dat men doen soude, overmits dat die coninc ziec was ende al Vrancrijk in onrusten stoet van des hertogen doot van Orliens ende mede van den groten oirloge dat doe was tusschen Vrancrijk ende Engellant, alsodat sijn zwager doe daulfijn ende oudste zoen te Vrancrijk, ontboden wert in Vrancrijk te comen. Ende die ontsiende vorst hertoge Wil-
- 50 lam sat op mit den daulfijn sinen zwager ende reet dairmede in Henegouwen om voirt te Parijs te trecken ende verbeiden aldair der heren die den daulfijn dair tegencomen souden. Ende binnen desen quam een die de

-
- 20 dat also verstoet *JL2* alsoe stoet *MP*
 24 Hier *t/m* reg. 26 doot *ontbr P*
 26 versorchde *J* besorchde *ML2*
 28 bewaert – ghemaket *L2*
 35 daer te varen *JL2* dair toe te varen *MP*
 38 leenvolger *JL2* erfvolger *MP* (*correcter, maar kan latere verbetering zijn*)
 45 mede *JL2* *ontbr MP*
 51 sinen zwager *t/m* 52 die den daulfijn *ontbr PM* bovendien *ontbr* dair tegencomen souden *M*
 53 die de *J* den *L2* die den *MP*

55 daulfijn geloofde mit enen zuverliken pansier, dat van alte groten voordel
 was, ende brachtet den jongen coninc, diet alte wel behagede ende toecht
 rechtevoirt aen ende weder uut. Ende cort daerna wert die jonge coninc
 ziec, dair veel meysters bi gehaelt worden, die hem niet helpen en conden,
 want dat venijn was so sterc ende was so veer dairmede gecomen, dat hem
 60 niet te helpen en was. Ende die jonge coninc bereyde hem ende voer van
 deser werelt, ende beval sijn edel ziel in handen des gebenediden Goids,
 doe men screef xvii des manendages na palmdach, dat doe was die xv dach
 in april. Ende dat dode lichaem wert gebalsemt ende te Parijs gevoert, dair
 mogelic veel rouwen om geweest soude hebben, had die coninc gesont ge-
 weest ende had men vrede in Vrancrijc gehadt, dat leyder niet en was. Ende
 65 die ontsiende vorst hertoge Willam, al was hi bedruet van sijns zwagers
 doot, sat op ende reet bi den hertoge van Bourgongen sinen zwager, ende
 arbeide zeer om zijn lande te bescudden ende uten scade te houden. Ende
 binnen desen dat hertoge Willam in Henegouwen was, wert den ontsien-
 den vorst sijn been heffende, dair hi biwilen gebrec an plach te hebben, dat
 70 hem in voirtijden een hont gebeten had, dair hi ziec an wert. Doe had die
 ontsiende vorst een meyster bi hem, die hi geloofde boven anderen meys-
 ters ende liet die bi him comen ende nam raet van den meyster, wat best
 tot den been gedaen wair. Die meyster dede als een rueloos man, sonder
 enich beraet van anderen meyteren, den edelen mogenden heer sijn been
 75 snijden dair hij die zericheit an had, ende meende, twair sonder anxt ende
 soude dair genade van crigen. Ende van dier tijt voirt dattet been gesneden
 wert, so ergede dat been van dage te dage. Ende doe die durluchtige vorst
 hem bevoelde, doe docht hem wel, dat sijn leven dairmede gecort soude
 wesen ende bereide hem dairtegen als hi best conde, biechte ende nam dat
 80 heilige sacrament ende wert berecht mitten heiligen olij. Ende op den les-
 ten dach in meye, dat was doe des manendages na den heiligen pinxterdach
 in den jaer van xvii, sceyde die ontsiende heer van deser ellendiger werelt
 ende beval sijn edel ziel in handen des almachtigen Goids, nadat hi de
 graefscap van Hollant tusschen xii ende xiii jaren in groter eeren geregiert
 85 had.

Dese edel heer, doe hij bleef, was ontsien in sijnre tijt ende had sijn landen
 alle drie, als Henegouwen, Hollant ende Zeelant wel tot hem, ende was der

54 geloofde – kende ende gelovede *M*

59-62 *luiden* helpen en was, ende starff doe men screeff xvij ende dat dode licham *L2*

60 Goids – Gods zoen *PM*

61 doe men screef *t/m reg.* 62 april *J* op sinte-Ambrosiusdach int jair ons Heren
 m cccc ende xvij *PM* *Pasen was in 1417 11 april, Sint Ambrosius is 4 april, dus*
dat klopt ook niet helemaal, want 4 april was zondag.

67 bescudden *JL2M* bescutten *P*

68 den ontsienden vorst – hem *P*

77 ergede *J* archde *P* ergherde *L2M*

81 dat *t/m* pinxterdag *ontbr L2MP* opten laetsten dach van mey *Veldenaer* ma-
 nendaechs in die pijnster heylige daghen *Goutsch Kr.*

landen also machtich als een heer wesen mocht. Dese edel vorst liet een enige dochter, die Jacop hiet, ende was mit hoirre moeder bij horen heer
 90 horen vader, doe hi starf. Ende waren utermaten rouwich, als dat wel te vermoeden is, want si verloren den ontsiensten heer die in den Nederlande geseten was. Dese grote vorst wert eerlic begraven in Henegouwen tot ... God die nye sonde en dede, moet over hem ontfermen ende sijnre zielen gedencken. Amen.

§ 27 Doe die edel ontsiende heer aldus gestorven was, onlang dairna quam die boitscap in Hollant ende dairomtrent, dat hi doot was, dair veel goeder wiser lude lede toe was; ende zij waren dair oic diet lief was, ende zwairlic dairna becoften. Ende die durluchtige vorstinne vrou Jacob bleef int eerste
 5 na hoirs vader doot in Henegouwen, ende cort dairna ontfangen van den heren, ridders ende knechten, van steden ende van den gemenen luden tot eenre lantvrouwen gehult ende gedaen als dairtoe behoorde.
 Ende doe die here van Egmonde ende heer Willam sijn broeder vernamen, dat hertoge Willam zaliger gedachten gestorven was, versamenden in stilre
 10 weren een deel lude binnen eenre corter tijt, dair here Willam van Egmonde mede toech voir IJselsteyn. Ende bi hulp van vrienden die de heer van Egmond dairbinnen had, so wert heren Willam enten sinen een poirt opgedaen, dair si inquamen ende cregen die stede op des heiligen sacraments nacht, als die dach toecomende was, ende dat was opten elften dach dairna
 15 dat hertoge Willam gestorven was. Mer die borch tot IJselstein en conden si doe niet ancomen, wants die castelein gewair wert ende helt die borch totter hertoginnen behoef. Ende doe dat vernamen die jonchers van Brederode ende van Montfoirde, dat here Willam van Egmonde metten sinen in IJselstein gecomen waren ende die castelein der borch machtich was, deden als getruwe jonchers ende sloegen alle dinc over ende besaten hem dairtoe den castelein te hulpe te comen, nochtan dat vrou Jacop, gravinnne van Hollant, noch in Henegouwen was. Ende elc van hem soude mijnre vrouwen vriende toespreken, die elken best gelegen waren, ende bidden

92 *achter tot aanvankelijk open plek, waarop met latere hand: Valenschijn ende starf tot Boutschijn J Valencijn ende starff tot open plek MP begraven in Henegouwen L2 begraven in Henegouwen tot Keenhout Veldenaer begraven te Kaynout in Henegouwen Goutsch Kronycxken sepultus in Hannonia in Kenoet Pauli sepultus est in Hannonia in civitate Valencia Chron.T.*

§ 27

1 *Rubriek met hoofdletter L2MP; in J pas bij reg. 8*
 5 *vader J als genit., zoals onze schrijver van het begin af zegt; vaders L2MP*
 6 *van steden J van den steden L2MP (hier schijnt J minder goed)*
 13 *Sacramentsdag 1417 was 10 juni; de elfde dag na dood van Willem VI (31 mei) is dus ongeveer juist. Ook Chron.T., p. 463 in profesto sacramenti, maar Pauli slaat dit over en vertelt terstond de belegering van IJselstein door de Hollanders. Dat laatste weer niet bij Chron.T.*

die, mijnre vrouwen te baten te comen. Ende dat most cort gedaen wesen,
 25 want die van den huse niet veel besaet en waren. Also dat die jonchere van
 Montfoirde toech an der stat van Utrecht ende begeerde zeer vriendelic van
 vrou Jacops wegen dat die stat hoir te baten woude comen ende helpen hoir
 die becraftigen die IJselstein gewonnen hadden. Die joncher van Brederode
 ende hij wouden daer goet voir wesen, mocht men IJselstein weder crigen
 30 in vrou Jacops handen, dat men die borch tot IJselsteyn soude nederleggen
 ende slechten ende die muyeren van der stede desgelijcx. Ende omdattet
 vertueven niet goet en was, soudmen dengenen te baten comen die opten
 huse lagen. So werts die stat te rade, dat sij mijnre vrouwen dienen wouden,
 ende bereyden hem dairtoe ende togen des vridages na Sacramenti voir
 35 IJselstein. Ende doe die joncher van Montfoirde vernam, dat die van Utrecht
 voir IJselstein waren, quam rechtevoirt bi hem in den velde ende scichten
 terstont hoir vriende ten huse wert. Ende doe die bi den huse quamen, had-
 den die van der stede dat huys gewonnen. Ende doe die van Montfoirde
 ende van Utrecht vernamen, dattet huys gewonnen was, namen corten raet
 40 ende overdroegen, dat si dair bliven wouden liever dan si so uten velde trec-
 ken wouden. Ende wouden daer verwachten der genaden die hem God ver-
 lenen woude. Ende onlange dairna quam die joncher van Brederode mit
 sinen vrienden ende behagedet wel, dat sij daer bleven, nadien dattet huus
 gewonnen was, ende bleef dair mede. Ende cort dairna quamen die Hol-
 45 lantsche steden vast aen ende die van Utrecht, die menich leet uut IJsel-
 stein gedaen was, arbeiden al dat si mochten om bi der stede te comen, de-
 den graven ende bolwerke maken als dat si mochten om bi der stede te co-
 men, ende maecten hoir bolwerc also na der stede, dat men mit enen boge
 te sommer steden overscieten mocht.
 50 Ende doe dat vernam die durluchtige vorst hertoge Johan van Beyeren, doe
 elect tot Ludick, die broeder was van hertoge Willam, dat sijnre nichten
 vriende, dair hi een oem of was, voir IJselsteyn lagen, bereyde hem als hi
 eerst mocht, ende quam voir IJselstein bi sijnre nichten vriende ende
 sloech daer neder ende bleef bi hem leggen. Ende die van Utrecht, die wel
 55 wisten watter hem aenlach, en lieten hem niet vaken ende waren nacht
 ende dach in die weer sonder aflaten, om lede te doen die in der stede ende
 opten huse lagen, want dair waren mede ingecomen som van des gestichts
 viande ende oic een deel van den ballinge, die mit den doemdecken ende
 mit Jan Spiegel van Utrecht verdreven waren. Hierom ende om wil van der
 60 stede te hebben waren die van Utrecht altijt onledich ende rusten luttel.
 Ende doe die van binnen vernamen, dat alle die steden van Hollant daer

28 *(het eerste) die J diegenne L2 diegeen MP*

34 *vrijdag na Sacramentsdag was 11 juni. Sev. noemt feria secunda post festum corporis Christi.*

43 *ende JO ende den L2 ende em M*

- waren ende die van Amersfoirde desgelijcx, doe sagen si wel dat men se besitten woude, alsodat si doe dedinc sochten ende spraec begeerden, alst gesciede. Ende over die dedinc gingen heer Willam van Egmonde entegene
- 65 die mit him van buten ingecomen waren, dair die van IJselstein in vercloect worden. Ende dat dedinc vel cort, want zi tot genen bezit besaet en waren ende geen ontset en wisten, dair zi hem toe verlaten mochten. So wert dat dedinc aldus gesloten, dat heer Willam van Egmonde mit den gasten die dair mit him ingecomen waren, souden gaen uut IJselstein mit al-
- 70 sulker haven als zi daer gebracht hadden, ende men soudse geleyen ten Nijendam toe, ende souden voirt trecken sonder hoede te hebben voir mijnre vrouwen vriende van Hollant ende voir diegeen die dair in den velde lagen. Ende die lude van IJselstein souden gaen in der vrouwen genaden van Hollant, behouden hem hoirs lijfs. Ende hierop soudmen der vrouwen
- 75 voirsr. die borch mit der stede overgeven.
Ende doe dat dedinc also gesloten was ende die dedinxlude in die stede quamen, wert die van IJselstein geseit, dat si gaen souden in die nye stede: het wair gezuent. Geloofliken deden si also ende her Willam entegene die mit hem van buten ingecomen waren togen hoirs weges ende worden geleydet
- 80 als voirsr. is. Ende der vrouwen vriende togen in die stede ende quamen op dat huus ende togen voirt in die nye stede, dair die van IJselstein tesamen waren ende waenden der vrouwen gehult te hebben ende dairmede quijt geweest hebben. Ende die worden aengetast ende gevangen, dair her-toge Johan van Beyeren een deel van den gevangenen ofnam, ende die ander gevangen worden bewaert tot der vrouwen behoef. Ende aldus is die
- 85 durluchtige vorstin weder an IJselstein gecomen, dat hoir vriende voir hoir gedaen hebben, doe si nochtan in Henegouwen was. Want hoir heer hoir vader onlange doot geweest had doe dit gesciede. Ende van dat men dair quam ende van dat men dairvoir lach eert opgegeven wert, was al binnen
- 90 xiiii dagen.
Ende onlange nadat IJselstein opgegeven was, quam die durluchtige vorstinne vrou Jacop mit hoirre moeder in Hollant, dancten Gode der genaden ende der eeren die hem God gedaen had. Ende die van Utrecht dochten, omdat hem gelooft was, dat men die borch tot IJselstein soude neder-

-
- 62 besitten *JL2P* berueren *M*
 65 vercloect *JL2P* verclaert *M*
 66 besaet *JL2* ontbr *MP*
 71 voir ook *M*
 76 *J* begint met rode hoofdletter, maar het verhaal gaat gewoon door. Geen rubriek *L2MP*
 77 het wair *t/m* reg. 78 si also *JL2* ende want gesoent waer geloefliken, sy also *M*deden si alsoe *P*
 87 hoir heer hoir vader ook *M*
 91 nadat *J* daernae dat *L2* dat *MP*
 94 nederleggen *JP3* nederbreken *L2M* nederwerpen *P2*

- 95 leggen ende die mueren van der stede te slechten, ende spraken daerof mit den joncher van Montfoirde, diet hem mit den joncher van Brederode van vrou Jacops wegen toegeseit had. Diet voirt versocht aen der ontsiender vrouwen, ende die beval, dat ment breken soude alst versproken was. Ende op sinte-Pieters-ende-sinte-Pouwelsdach dairna quam die joncher van
- 100 Brederode binnen Utrecht ende nam een deel lude vandair mit him, ende togen tot IJselstein ende begonnen te breken. Ende die van Utrecht en sceyden niet vandaer, die borch en was neder ende die mueren van der stede en waren geslecht.

- § 28 Van vrouwe Jacob, hertoginne in Beyeren gravinne van Hollant. Doe hertoge Willam van Beyeren, greve van Hollant, zaliger gedachten, gestorven was ende die durluchtige vorstin vrouwe Jacop uut Henegouwen in Hollant gecomen was, toech van stede tot steden in Hollant, ende liet hoir hulden voir een lantsvrouwe. Ende wert tot allen steden gehult ende
- 5 wel ontfangen sonder te Dordrecht. Ende cort nadien dat vrou Jacop eerst in den lande gecomen was, begonnen hem die Cappeljaus in den lande ende in den steden te heffen, die hem sedelic bi hertoge Willams tijden gehouden hadden, nochtan dat die heren van Arkel ende van Egmonde van hertoge Willam zeer belast ende verderft worden, die de meeste van der
- 10 Cappeljauscher partijen waren. Ende als dat vernamen vrou Jacop ende hoir zalige moeder, namen hoir heymelike rade bi hem die zij geloofden, ende verspraken tegader dats noot wair, dat men sage om enen mogenden heer, dair die hoichgeboren vorstin mede bewairt wair, die men hoir gave tot enen man, ende dat lant voir gewelt ende voir ongenade bescermen
- 15 mocht. Alsodat si meenden, dat hem geen heer bet geseten en wair, dairvoir te bescudden, dan die hertoge van Brabant. Ende brochten dat bi hertoge Johan van Beyeren ende bij den hertoge van Bourgongen, die beide hoir oemen waren. Ende dat wert bij beiden den vorsten rade versproken mit den hertoge van Brabant ende mit sinen vrienden, die des overeenqua-
- 20 men, dat die hertoge van Brabant ende vrou Jacop van Beyeren souden vergaderen in wittelic hijlic mit malcanderen indien dattet die paeus con-

-
- 97 had *J* hadden *L2MP* hadde *M*
voirt versocht *J* versochten *L2* voirt sochten *M*
- 102 mueren *t/m* geslecht *J* mueren *L2* mueren waren geslecht *M*

§ 28

Opschrift alleen JM. Dit hoofdstuk staat niet in goed verband met het voorafgaande en sluit aan bij § 26.

- 7 heffen *JL2* verheffen *MP*
- 10 als in marg. *J* doe *L2MP*
- 11 zalige kan moeilijk op het overlijden van gravin Margareta 8 mei 1441 slaan.
- 18 beyden den vorsten rade *J* beyde der vorsten rade *L2* beyder heeren rade *MP* (blijkbaar als een vreemde constructie gevoeld)
- 19 overeenquamen *JL2* overquamen *M* overgaven ende overquamen *P*

senteren woude, wantet anders niet bestaen en docht, want si te na in maechscippen ende van zwagerscap waren.

- Hierom wert opgesent te Constans, daer doe een gemeen consilium was
 25 van der heiliger kerken wegen, overmits datter doe drie paeuse waren, dair der mer een wesen soude, dair veel dwalingen in der heiliger kerken of was. Want die een helt paeus Jan voir enen paeus, die ander Gregorius, die derde Benedictus. Dair die alredurluchtichste vorst Segemont van Beem, van Goids genaden Roomsche coninc ende van Ongheren, zeer om gearbeyt had
 30 aen allen vorsten ende heren van der heiliger kerstenheit, om enen paeus te maken. Dair die vorsten ende heren van der heiliger kerstenre geloven hoir legaten om te Constans gesent hadden, om tbest dairin te doen. Ende dat consilium duerde langer dan drie jair. Want paeus Jan wert gevangen ende quam in handen des Roomsche conincx, Gregorius gaft over den
 35 consilium ende Benedictus wert vervolcht van den consilium ten eynde toe, ende bi den consilium ende bi den cardinalen wert Benedictus geset mit recht uut den paeusdom. Ende Mertinus die vijfde alsogenoemt wert gecoren bi den consilium ende bi den cardinalen eendrachteliken tot enen paeus op sinte Martijns dach in den winter doe men xvii screef. Ende die
 40 paeus Martinus bi rade ende goetduncken der cardinalen consenteerde ende gaf oirloff van der heiliger kerken wegen, den edelen hertoge van Brabant ende vrou Jacop van Beyeren gravinne van Henegouwen van Hollant ende van Zeelant in witteliken hijlic ende in echtscappen te vergaderen, dair bullen ende brieve van gemaket worden.

- § 29 Hierof nu wat te rusten ende te scriven van hertoge Jan van Beyeren, die een tijt uut den landen van Henegouwen ende van Hollant was, nadien dat IJselstein gewonnen was. Ende in denselven jair des donredages na Victoris quam hertoge Jan in stilre weren mit luttel lude binnen Dordrecht ende
 5 wert cort daerna ontfangen van die van Dordrecht voir enen ruwart, dair vele dwalinge of quam, als men na wel vernemen sal.

- § 30 Item daerna in denselven jaer als des saterdages na sinte Elysabetten dach

22 docht *JL2* dorst *M* dorsten *P*

26 dwalingen (*genit., afhankelijk van veel*) *J* dwalinge *L2* gedolinge *M* medoghen *P*

- 30-31 om enen *t/m* kerstenre *JL2* ontbr *M* ontbr, maar bovendien gelove *P*

36 Benedictus – Benedictus paus *MP*

§ 29

- 3 na *JM* voer *L2P* *Pauli* vertelt als goed kabeljauw de zaak zeer uitvoerig, zelfs twee keer, p. 913 en 925, maar noemt geen datum. *Chron.Tiel.* kan wel over gelijksoortige gegevens beschikt hebben als *Pauli*, maar is hier zeer beknopt en verward.

§ 30

- 1 Item ontbr alle hss, behalve *J*

zaterdag na St Elisabeth (19 nov.) wordt door *Pauli*, die over andere gegevens beschikt, genoemd: sabbato ante festum S.Katherine (do. 25 nov.), wat in beide gevallen op 20 nov. uitkomt.

quam binnen Gorinchem die here van Egmonde mit een deel van des jonch-
 heren vriende van Arkel, dair hi hulpe toe hadde van sommige die dair bin-
 nen woenden. Ende doe dat vernamen vrouwe Jacops vrienden, die dair-
 5 binnen waren, diet geerne geweert hadden, waren verladen mit volke die
 de here van Egmonde mit him gebracht hadde ende oic van die him bivel-
 len uter stede, alsodat die wiken mosten opten huse dat hertoge Willam in
 die stede had laten maken. Ende dat geruft ende dese mare vernamen die
 hoichgeboren salige durluchtige vorstinne als vrou Jacop van Beyeren ende
 10 hoir moeder, die dairom bedruct waren ende om hoir vriende die opten
 huise waren. Ende ontboden terstont bi him te comen hoir rade ende hoir
 vriende, die si haestelic gewerven conden, om him te beraden, hoe men
 best horen vrienden die opten huse lagen (te baten comen mochte. Ende
 doe die rade tesamen quamen, waert daer ghesloten, dat men ontsetten sol-
 15 de dieghenen die op den huse laghen). Ende hierop dede die hoichgeboren
 vorstinne vrou Jacop hoir vrienden bidden, die si meende dat om horen
 wille souden doen willen op een benoemde corte tijt bi hoir gewapent te
 comen, ende dat men dat niet weygeren en woude, wantet hoir groot noot-
 saken deden. Ende liet sonderlinge bidden der stat van Utrecht ende van
 20 Amersfoirde, bi hoir te comen ende in horen last die hoir aenlage, bi te
 staen, dat hoir tot ewigen dagen gebuerde te gedencken op dengenen die
 hoir nu bistanlich waren. Dair die stat van Utrecht corten raet op had ende
 lieten der ontsiender vrouwen weten, dat die stat hoir dienen woude na der
 vrouwen begeerte, ende wouden cort bi hoirre genaden wesen; ende des-
 25 gelijkx antwoirden die van Amersfoirde. Ende doe dat verhoorde die jon-
 cher van Arkel, dat die here van Egmonde binnen Gorinchem was ende
 dat vrou Jacob mit horen vrienden die ontsetten woude die dair opten huse
 lagen, bat, ontboet ende dede bidden in den lande van Gelre, boven in den
 lande in den stichte van Ludick ende wair hi vriende hadde, dat sij bi him
 30 comen wouden, alsoe lief als hij him wair, want hijs optie (tijt) sonderlinge
 van him begeerde. Ende vergaderde in corter tijt vele goeder ridders ende
 knechten ende toech dairmede binnen Gorinchem. Ende die hertoge Jan
 van Beyeren vernam, dat die joncher van Arkel binnen Gorinchem was,
 die noch tot Dordrecht lach, tooch tot Gorinchem bi den joncher van Ar-
 35 kel, ende was dair ene corte tijt ende voer weder binnen Dordrecht. Ende
 doe die durluchtige vorstinne vrou Jacob ende die hoichgeboren durluch-
 tige voirstinne hoer moeder, die altijt bi hoir was, hoir vriende bijeen had-
 den ende die van Utrecht ende van Amersfoirde dair gecomen waren, dair

3 dair *t/m* hadde *JL2* dat (sodat *P*) hij hulp dairtoe creech *MP*

9 hoichgeb. *t/m* durluchtige *ontbr MP* vorstinne *ontbr bovendien P*

12 gewerven *JM* verwerven *L2* werven *P*

13 *t/m* 15 *zinsnede ontbr J Wij volgen P*

24 bi hoirre genaden *JL2* bij haer *MP*

30 optie tijt *L2* optie *J ontbr MP*

den durluchtigen vrouwen voirs. ende hoiren vrienden doe zere mede wail
 40 beholpen was, bereyden hem, maicten hoir scepe toe ende ordineerden hoe
 men varen soude. Ende doe alle dinc bestelt was, worden die trompen ge-
 blasen ende die voir wesen souden begonnen te varen, ende in die voirste
 45 betaelge waren die hoichgeboren durluchtige vrouwen mit een deel van ho-
 ren ridders ende knechten, die van Utrecht ende van Amersfoirde, als dat
 geraemt was, ende voeren also tot Gorinchem werts om hoir vriende aldair
 te ontsetten, dat niet veel gehoord en heeft geweest van so groten mogenden
 vrouwen mede te varen, dair men striden of stormen soude. Ende doe die
 vrouwen mit horen vrienden bi Gorinchem quamen, hoort wat daer ge-
 50 sciede! Men velt te recht an thuys, dair hoir vriende op waren, ende dair
 worden die vrouwen op gebracht mit den ridders ende knechten die doe bi
 den vrouwen waren.

§ 31 Van den strijt tot Gorinchem.

Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoirde vernamen, dat die vrou-
 wen ende die ridderscappe op den huse waren, traden uten scepe opt lant
 ende wouden een gat maken om in die stat te comen, ende quamen voir
 een poirte van der stede die niet veer van den huse en stoet, dair die vrou-
 5 wen op waren. Ende braken die poirte mit machten op ende braken oic een
 groot gat in die muere bi derselver poirten, ende quamen also mit machten
 in (ende wonnen die stede, dat wonderlic te segghen ende te scriven is.
 Want die joncheer van Arkel hadde doe wel binnen Gorinchem, als men
 na wel vernam, xxxv hondert gedecter hoofden van denghenen die dair
 10 ghevanghen worden. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoirde die
 stede also gewonnen hadden, doe streken si mit ontwonden banyeren mit
 groter geruft van trompen als onervairde lewen, scoten mit steenbussen
 in der straten dair si doir mosten, ende quamen also voir dat huus dair die
 edele doirluchtige vrouwen op waren, ende wouden dairby leven ende
 15 sterven). Ende doe die ridders ende knechten vernamen, dat die van
 Utrecht ende van Amersfoirde beneden bi den huuse waren, quamen
 rechtevoirt van den huuse bi den anderen. Ende doe die jonchere van Arkel
 verhoorde, dat vrou Jacops vriende in der stede ende voir dat huys ge-
 comen waren, sende die jonchere rechtevoirt enen heraude aen vrou

40 toe *JL2P* toe ende oirlogeden *M*

44 *De zin is blijkbaar niet begrepen, zodat achter knechten verbeterd wordt: dairinne die M ende doe L2*

§ 31

Het verhaal gaat door, maar J heeft hier een opschrift en P2 een sierletter. Pauli heeft als Gorcumer een zeer uitgebreid verhaal, dat op geheel andere gegevens berust. Hij is bovendien als kabeljauw anders gericht dan onze hoekse auteur.

7-15 ontbr *J*, door ons ingevoegd naar *P2*.

18 verhoorde *J* vernam *L2* hoirde *MP*

19 heraude *J* eraude *L2MP*

20 Jacops vriende ende liet him weten, dat hi des anderen dages mit him stri-
den woude. Dair vrou Jacops vriende toe antwoirden: sij waren om striden
wil daer gecomen ende wouden striden alst hem genoeghde. Ende elc van
den partyen saten him dairtoe.

Nu sal men weten, dat die jonchere van Arkel enen grave hadde doen make
25 ende graven bi den huuse, omdat die van den huuse mit genen hopen die
van der stede niet roekeloes overvallen en mochten; ende dien grave pla-
gen die van der stede doen waerden. Ende doe gevelt, dat vrou Jacops
vriende die voir dat huys stonden, te rade worden, dat sij versoecken wou-
den diegene die der mogender vrouwe die stede ontweldicht hadden. Nu
30 en mochten die van Utrecht ende van Amersfoirde niet wail bi den vianden
comen om des graven wil, die de jonchere van Arkel had doen graven bi
den huse, ende die van Utrecht ende van Amersfoirde mosten mitten heer
een stuck ommegeaen of zij mosten in den grave vallen ende helpen mal-
cander in ende over. Ende dat gesciede also, omdat men niet seggen en
35 mocht dat die bannieren mit den ommegeaen geweken hadden. Ende dair
men dus in den grave viele ende malcanderen over holpen, dair stont die
joncher van Arkel tegen mit sinen alingen hoop in eenre straten mit ont-
wonden bannieren ende sagen die ander overcomen van mijnre genadiger
vrouwen ridderen ende knechte.

40 <Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoirde bijna aldus over die gra-
ven gecomen waren, doe streken vrou Jacobs vrienden mit hoirre vrouwen
wimpel ende mitten bannieren van Utrecht ende van Amersfoirde totten
joncheer van Arkel ende totten sinen. Ende doe dat gesciede, en was vrou
Jacobs bannier noch niet bij der wimpel.> Ende doe die joncher van Arkel
45 sach, dat vrou Jacobs vriende sijnre geerden ende tot him quamen mit hoir-
re vrouwen wimpel, quam die jonchere van Arkel jonckerlic ende ridderlic
den anderen tegemoet, als diegene die striden woude.

Ende aldaer so vergaderden die twee heren tesamen mit ontwonden ban-
nyeren, mit groten gerufte van trompen als onverveerde leewen, ende elc
50 geerde den anderen. Dair wert groot geluut van slagen, dair hoirdmen die
zwaerden ende die hamere op den huven ende op die hoede clincken. Dair
wert zere gedrongen ende manlike gestreden, want elc arbeide al dat hi
conde om den zege te behouden, also dat die strijt groot ende zwaer wert.
Ende ten lesten dat som van die Arkelschen die after waren, den rugge ga-

23 saten him dairtoe *J* besatete hem hart *M* besateden hem dairtoe *PL2*

26 niet *J* en *L2* yet *MP*

38 van *t/m* 39 knechte *ontbr L2MP*

40-44 *ontbr J Wij volgen hier P2.*

47 striden woude: *hierop volgt ter vervanging van 40-44* Ende onder des dat sij hant-
gemeen waren, quamen doe die van Utrecht ende van Amersfoirde ende streken
tot den jonchere van Arkel ende tot den sinen; ende doe dit gesciede, doe en was
vrou Jacops bannier noch bi der wimpel niet. *J*

54 gaven *J* boden *L2MP*

- 55 ven ende gingen lopen. Ende doe die voirste vernamen dat die afterste we-
ken, <doe en> wasser geen verhout op ende worden al wijkende, alsodat
vrou Jacobs vriende den strijt wonnen ende dat velt behelden. Dat onge-
sien wair geweest, hadt onse lieve Here God van sijnre genaden niet gewilt.
Want die jonchere van Arkel was optenselven dach wail starck, die hi bi
60 him had, als si selven seiden die mit him <dair waren ende> gevangen wor-
den, xxxv^c gedecter hoofde. Ende vrou Jacops bannyer noch geen van den
steden uut Hollant en waren dair die strijt began, overmits dat die scepe
niet altesamen en mochten comen om der ordinancie wil die daer gemaket
was, dat die een soude voir bij der wympel varen ende dander souden na
65 mitter bannyer comen. Also gevelt, dat diegene die voir waren voir streden,
men die bannier quam aen in den strijt, doe die strijt begonde te eynden.
Dair worden vele goeder lude dootgeslagen ende gevangen van den
Arkelschen. Ende dair bleven doot die jonchere van Arkel, die doe ridder
geslagen wert, die joncher van Petersem, joncher Otte van Buyeren ende
70 vele ander goeder riddere ende knechte, die ic niet al genomen en can. God
moet hoirre alre zielen gedencken. Amen.
Dair worden gevangen die grave van Verrenborch, jonchere Alairt van
Buyeren, here Heynric van Hoemoet ende vele goeder lude mit him, ende
worden in den Hage gevoert. Ende die van Utrecht vengen den here van
75 Egmonde, heren Jan van Mierlair here tot Milendonck, heren Dirc van
Lienden, heren Rasen van Oerdingen ende vele goeder lude daertoe. Ende
der gevangen die tUtrecht gebrocht worden van Gorinchem, dier mocht
wesen omtrent ... Ende ic meen, dat der doden diegene die daer drencten
ende geslagen worden van den Arkelschen tesamen wel waren also vele als

-
- 56 doe en L2P en M ende J
verhout M verholt L2 voirhout J houwen P
- 58 hadt t/m gewilt J haddet God niet gewilt PL2M
- 60 achter had: als hij strijden woude PM
dair waren ende ontbr J (nodig, want Willem van Arkel werd niet gevangen)
- 66 mer t/m eynden J mer die bannyer quam an ende wert gesien int leste van den
strijde PM eer die bannier quan ende int leste van den strijde quam de bannier
an dat hie gesien wart L2
- 70 genomen JM nomen L2 noemen P
- 71 amen J ontbr L2MP
- 75 Mierlair JL2 maldier M manlier P Hier heeft Chron. T. p. 466 nog minder na-
men, maar Pauli een groot aantal. Vrijwel dezelfde namen heeft ook Sev., wat enige
verbazing wekt, daar pas de tweede bewerking van Leydis aan Pauli heeft ontleend.
Maar de lijst van Sev. vinden we afgedrukt in cap. 34 van de Cronica ill. dominorum
de Brederueden. ed. Fontes minores med. aevi. Heda ed. Buchelius, p. 272, noemt:
captivi Trajectanorum effecti ... praefectus vero Egmondiae, Iohannes de Harlar,
Theodricus de Linden, Raso de Oerdingen et plerique alii... Dit moet wel aan onze
kroniek zijn ontleend.
- 78 De open plek zal de auteurslezing zijn. Heda heeft hier: ad numerum 400.

80 x^e man. Ende van vrou Jacops vrienden bleef doot die jonchere van Bred-
 derode, die doe ridder wert. God ontferme dairover. Ende anders en bleef
 van hoirre ziden nyemant doot noch gevangen. Ende dese bloedige strijt
 was des dages na sinte-Andriesdage in den voirs. jair.
 Ende doe dit aldus gesciet was, dede die hoichgeboren vorstinne dat huus
 85 besetten ende die stede bewaren ende toech te Hollant wert mit der dur-
 luchtiger vorstinnen hoirre moeder ende mit horen vrienden, dancten ende
 loveden Gode der sonderlinger genaden, die hoir God ende hoiren vrien-
 den gedaen had. Ende die stat van Utrecht ende die stat van Amersfoirde
 togen tegader binnen Utrecht, ende die van Amersfoirde togen voirt in
 90 hoirre stat ende dancten onsen lieven Heren, dair alle goet of coomt, dattet
 mit him also vergaen was.

§ 32 Item in denselven jair op sinte-Andriesavont hadde die joncher van Gue-
 terswijck een hoop tesamen ende reet dairmede in der Twenten in den ge-
 stichte van Utrecht ende sloech aldair koeyen ende pairden tegader ende
 voerdse in sinen sloten. Ende doe bisscop Frederic dat vernam, was him
 5 des zere vreemde te horen, want die van Gueterswijck sijn viant niet en was
 ende helten voir sijn huysgesinde; aldus had him vreemde, hoe dat toeco-
 men mocht. Ende doe dat geschiede, was bisscop Frederic in den lande van
 Utrecht dair Utrecht staet, sat op ende reet over in den lande van Overijsel.
 Ende doe die ontsiende here dair quam, nam corten raet mit sinen vrien-
 10 den aldair ende werts te rade, dat hi die van Gueterswijck versoecken woude
 als hij eerst mocht, ende dede sijn vrienden bidden, bi him te comen op
 enen benoemdem dach. Ende dairenbinnen versochten den edelen bysscop
 here Jan van Culenborch ende Dirc van Wysch, die dair lede toe was, om
 goets te doen, die sake mede te breken, ende brochtent optie tijt staende
 15 in deser manieren: dat men den hoichgeboren bisscop beteren soude al-
 sulke smaetheit als him daeraen gedaen wair, sinen ondersaten in vrien-
 scappen thoir te nemen. Ende men soude den luden gelden dat hem geno-

80 x^e man. *Heda zegt dit ook: Ex adversariis milleni vel occisi vel submersi. En Veld-
 denar: tot dusent toe, maar het vorige getal heeft hij niet.*

81 ontferme J ontferme hem L2M andere zin P

83 St Andries is 30 nov.; Pauli spreekt van de dag Eligi, wat ook door het Goutsch Kro-
 nycxken wordt gezegd: op S. Loys dach. *Veldenaer reket het goed uit: opten eer-
 sten dach van december. Dit staat ook Div. 28 c. 5. Geen datum bij Sev.*

§ 32

Dit verhaal ook bij Heda, maar niet bij Sev.

1 Gueterswijck J goterzwick L2 Gruterswyc MP (ook reg. 20 en 22)

3 koeyen J coije L2 coyen P vele coen M

6 aldus J dus L2MP

toecomen J bijcomen L2MP

7 geschiede JL2 gesciet was MP

10 die van JL2 ontbr MP

16 vriensscappen JL2 vyantscip P hele zin bedorven M

- men wair ende dat hoopten die dedinxlude wel te crigen. Ende hierop wert een bestant gemaict tot den sonnendach toe voir palmdach. Ende dair-
- 20 enbinnen dede die van Gueterswijk sijn slote provanden ende vernemen dair hij voir beducht was. Ende doe die tijt quam, dattet bestant uitgaen soude, doe en woude die van Gueterswijk dair niet voir doen ende meende dat hi over was. Ende doe die vroem bisscop dat vernam, docht ende hoop-
- 25 tsmocht beter werden, ende besate hem doe weder hem te verhalen op dengenen diet hem gedaen had. Ende dede bidden zijn vriende bi him te comen op enen benoemden dach, die hi bewerven conde, ende vergaderde veel goeder lude omtrent beloken paesschen in den jaer van xviii, sat op ende reet in Oudenzeel, sijns gestichts stat. Ende binnen der tijt dat die edel heer dair was, bereden sijn vriende dat huys ende die stede ten Nijenhuyse.
- 30 Ende onlange dairna quam die ontsiende bisscop aldaer bi zinen vrienden ende bestalde huys ende stede. Ende omdat an die een zijde (een hoochlant was, soe sloeghen si hem dairnair neer, ende wanttet an die ander sijde) onlandich ende waterich was, so dede die ontsiende heer dat betymmeren mit blochuysen ende dede die besetten dairt so onlandich was. Ende binnen
- 35 desen dat ment betymmerde ende die blochuse bina al gerecht waren, wert die edel heer weder versocht ende dedincx geverget, die eerst na genen dedinc horen en woude, hi en woude wil van den huysen ende van der stede hebben ende hoede hem voir dat hem voirgevallen was, also dat men wel vernam, dat die ontsiende heer dair bliven woude of wil van den huysen
- 40 ende van der stede te hebben. Alsodattet doe gededinct wert, dat men den edelen heer huysen ende stede opgeven soude in deser manieren, dattet huys mitter stede bliven soude in des gestichts handen v jaer lanc. Ende tenden den v jaren so mochtet lossenen die van Gueterswijk mit viii^m ende mit iii^c rijnsche gulden, ende lossende hijt niet tenden den v jaren, so soudt ewelic
- 45 aen den gesticht bliven. Ende die jonchere van Gueterswijk ende die opten huse lagen die van buten waren, souden oervede doen ende loven nimmermeer tegen den gesticht te doen. Ende hierop soude die van Gueterswijk ende die sine ofnemen van den huse alsulc goet ende have als zij daer op hadden. Doe dat gesciet was, wert den edelen bisscop dat huys mitter stede
- 50 overgelevert ende diegene die in die stede woonden, loveden den ontsienden here, hem ende den gestichte hout ende trouwe te wesen, ende ontfengen den edelen vromen bisscop voir horen heer. Ende hiermede wert dat oirloge gesoent ende die vede nedergeleyt.

-
- 20 vernemen *J* verwaren *L2* wel wernereren *M* verzeveren (!) *P*
 23 da hi over was *JL2* dat hijs over was *MP*
 31-32 ontbr *J* wel aanwezig *PL2M*
 32 onlandich ende waterich *JL2* een onlandich ende waterich lant *PM*
 38 voirgevallen *JL2* gevallen *MP*
 42 Ende – ende mit *J*
 52 Ende *t/m* nedergeleyt *JL2* ende die vede wert nedergeleyt *M* ende dat oirloch wert nedergeleit *P*

- § 33 In denselven jaer doe die bullen van der confirmacie gecomen waren van Constans tusschen den durluchtigen vorst den edelen hertoge van Brabant ende der hoichgeboren durluchtiger vorstinnen vrou Jacop van Beyeren, gravinne van Henegouwen etc., doe bereet men ende maicte reescap om
- 5 mit der bruloft voirt te varen. Ende doe alle dinge bereyt waren dairna omtrent , quam die edel hertoge van Brabant in den Hage ende besliep vrou Jacob. Ende doe in der tijt ende dairna als hertoge Jan van Beyeren in Dordrecht lach, plagen die van Dordrecht uut te varen bi den stroom ende plagen die Hollanders ende Zeelanders hoir scepe ende hoir goet te
- 10 nemen ende dit gesciede tot veel tijden. Ende waren een reyse of twee voir der Goude mit hopen gecomen ende hadden die stede gairn gewonnen. Ende dese saken verdochten den edelen hertoge van Brabant seer, al was hij jonc, ende sijn rade desgelijcx. Ende want hertoge Jan van Beyeren een oem van vrou Jacob was, sinen wive, hierom woude die hertoge van Brabant hertoge Jan van Beyeren doen versoeken ende van him begeren, dat
- 15 hi uten sinen toge ende liet sijn ondersaten ende anderen coopluden die te water of te lande leden, ongescadicht ende ongemoeyt, ende liet hem zijnre lande ende heerlicheden rustelic gebruiken, ende beterde van dat dair misdaden wair. Dat hertoge Jan niet doen en woude ende screef hem voirt van
- 20 dier tijt – dat hi voer niet gedaen en had – grave van Henegouwen, van Hollant ende van Zeelant, ende vermat hem, die heerlicheden der landen voirsch, dat se sijn waren ende hem toebehoirden. Ende screef oic an zom steden in Hollant, te Dordrecht te comen ende hem dair rekeninge te doen van des den heer toebehoirt. Ende die van Dordrecht ende die gaste die dair
- 25 binnen lagen, togen uut ende in ende namen al dat si crigen conden, te water ende te lande, van dat sij uut Dordrecht begaen conden. Ende doe die hertoge van Brabant vernam, dattet verzuec van sinen vrienden niet en vorderde ende erger wert dant voir geweest had, verdochtet hem zere ende had wel gewilt dat ment gelaten had, omdat hi node tegen
- 30 hertoge Jan, sijns wijfs oem, gesceelt had. Ende doe die hertoge van Brabant dat vernam ende sijn rade die hem te raden plagen, zagen dat daer meer herdicheden toe gebesicht most wesen, ende wordens eens mit den rade van Hollant, ende overdroegen dat si Dordrecht betymmeren wouden, ende meenden also hertoge Jan (ende die van Dordrecht) te drucken
- 35 ende dairmede den stroom te vrijen ende die lande te bescudden. Ende die hertoge van Brabant soude mit den sinen uut Brabant een bastie opslaen

§ 33

- 6 *open plek in alle hss.*
- 27 *achter vernam heeft de druk van Matthaeus p. 369: ende syn rade die hem te raden plaghen, kennelijk genomen uit reg. 31. Het hs M volgt de auteurstekst, ook in reg. 31.*
- 32 *herdicheden (gen.fem. afhangende van meer) JM hardicheyd L2P*
- 34 *ende die van Dordrecht ontbr alleen J*

- beneden Dordrecht tot eenre stede geheten , ende die bastie weeren, provanden ende besetten om dairmede te benemen die van Dordrecht dat hem van beneden tot geenrehande provande noch nutschap en mocht
 40 comen. Ende die Hollanders souden desgelijcx ene bastie opwerpen te Papendrecht ende die weernerer, provanden ende besetten, dat hem van boven geen provande toecomen en soude. Ende doe dit aldus overdragen ende gesloten was, bereyde hem elc dairtoe als hij eerst conde ende quamen in denselven jaer voir Dordrecht omtrent . Als die hertoge van
 45 Brabant mit veel van sinen riddersen ende knechten ende mit veel volcx uut sinen steden van Brabant <quam> ende begrepen dat velt dair men die bastie setten soude, ende doe die bastie bina geset ende gemaket was, doe gevelt dat die van Dordrecht op een tijt uutquamen scermutzen, als zij voer wel gedaen hadden om te vernemen hoe hem die Brabanders hebben soudent
 50 als zij lude vernamen. Daerom hadden die van Dordrecht doe ene lage geleyt dair vele lude in lagen, ende maecten een scermutsinge. Ende die Brabanders worden lopende ende quamen bi der lagen. Ende doe die van Dordrecht docht dattet tijt was op te breken, setten den Brabanders toe. Ende doe die Brabanders vernamen dat zij also na der lagen waren, begonden te
 55 ruymen, alsodat die van Dordrecht sloegen ende vengen een deel van den Brabanders ende traden doe daer der Brabanders sceppe lagen, ende namen een deel van den sceppe ende voerden die mit him binnen Dordrecht. Ende vengen doe op dieselve reyse heren Aernt van Leyenberch ridder, die geern

- 37 *open plek JMP, maar L2 heeft een regel overgeslagen en schrijft: uut Brabant ene bastie ende die bastie verwaren provanden ende besetten ... weernen - wernerer M*

De ontbrekende naam wordt wel genoemd door Pauli, die p. 926 vertelt: Itaque nuptiis regaliter celebratis idem Johannes dux Brabantie collecto militari robore atque immensis armigeris, volens et proponens adiutorio Hoeczensium illustrem Johannem ducem Bavarie filium Hollandie ex paterna hereditate expellere, circumvallavit civitatem Dordracensem tanquam fautoriam partis sue adverse strictissima obsidione per girum, locans papilliones et tentoria sua in villa dicta die Mile, distante a Dordracō per unum miliare, erexitque ibi unum magnum fortalicium. Quod tandem cum magno scandalo et damno fugiendo dereliquit. Hoeczenses vero cum civitatibus Hollandie, Zelandie etc. ex apposito in Papendrecht fortalicium fortissimum cum magna potentia extruentes ac illud approbatis et robustis praefiatoribus munientes post hoc abinde recesserunt. Hier hebben we het verhaal van de kabeljauwse kant. Ook Goutsch Kron.: in die Mijl boven Dordrecht en Div. 28 c. 7. Maar van hoekse kant: ..civitatem Dordracensem obsedit, magnum fortalicium ad unum miliare usque Dordracum in loco qui dicitur die Grote Waert erexit... Sev.

- 44 omtrent met open plek JL2MP3 ontbr P2 Pauli noemt: in festo sancti Laurentii anno predicto scilicet 1418, maar dat slaat op reg. 80-84.
 46 quam conjectuur van Matthaëus ontbr JL2M tooch P
 50 lude JL2 die lude MP
 54 vernamen JL2 sagen MP
 begonden JL2M doe begonnen sy P

60 voir den Brabanders geweert had, ende die van Dordrecht wonnen suver-
 like have op die tijt, als men doe seyde, ende die Brabanders braken op
 ende togen thuyswairt. Ende doe die hertoge van Brabant sach, dat die Bra-
 banders niet tueven en wouden, oic wat hi hem bat, dede die hertoge
 voirscr. dat blochuys dat hi had doen maken, aensteken ende bernen ende
 65 reet doe mede vandaen. Ende doe die van Dordrecht vernamen dat die Bra-
 banders gemeenliken ruymden, togen uut dair die Brabanders gelegen had-
 den ende namen hem daer alrehande have, die die Brabanders so lichtelic
 niet gecrigen en conden, wech. Ende doe die Hollanders vernamen, die te
 Papendrecht lagen ende dat ander blochuys maecten, dat die Brabanders
 geruyt waren ende dat blochuys gebarnt was, verdochtet ende en warens
 70 niet tevreden, nochtans bleven si doe leggen ende maecten hoir blochuys
 voirt. Ende doe dat bina gemaket was, togen doe vandaen, eer dat blochuys
 wel beset ende geweernert was. Ende doe die van Dordrecht vernamen, dat
 die Hollanders geruyt waren, onlange dairna besaten hem die van Dor-
 drecht ende togen voir dat blochuys ende vellen dair an mit enen storm,
 75 also si alredoenste mochten, ende die van den huys weerden hem als lee-
 wen ende die storm duerde een wijl, daer die van Dordrecht groten scade
 leden. Ende omdat die van den blochuyse also niet geweerneert noch ge-
 mannet en waren nadattet bolwerc groot was, dat dairom gemaket was, so
 en condens die opten huys waren alom niet besetten, alsodat die van Dor-
 80 drecht dat vernamen ende vellen hem alom aen. Ende quamen mit him in
 den bolwerck, sloegen ende vengen diegeen die op den huse lagen, braken
 den bolwerc, bernden dat huys ende voerden die gevangen mit der have die
 zij daer wonnen, binnen Dordrecht, waren blide ende vrolic dat si also ver-
 lost waren.

§ 34 Item dairna in denselven jair op sinte-Victoirdach worden hertoge Jans
 vriende in Rotterdam gelaten van dengen die in Rotterdam woenden,
 dat vrou Jacobs vriende die dairbinnen waren zere versuymden, omdat die

66 have *t/m* wech *J* have die die Brabanders doe lichteliken niet en wechkrighen con-
 den *L2* haven die den Brabanders niet lichteliken wech en conden krijghen
P have dair die die Brabanders niet lichtelic wech gecrigen conden *M*
 68 maecten dat die *ontbr MP*
 69 verdochtet *J* verdochtet hem *L2* doe verdochtet hem *P* verdachtent hem *M*
 75 alredoenste *J* alredonste *L2* alredoechste *M* alrehartste *P*
 77 geweerneert noch *JMP ontbr L2*
 78 nadattet *t/m* was *J* nae der grote van den bolwercke *L2MP*
 81 diegeen die *J* die *L2MP*
 82 den bolwerc *JP* die bolwerken *L2M*
 83 blide ende vrolic *J* vrolic ende blijde *L2MP*

§ 34

1 Item dairna *JM* Daernae *L2 ontbr P*
 op sinte-Victoirdach *ontbr M* (=10 october)

doe des nachts niet waerden en wouden noch oic voir een wijl niet gedaen
 5 en hadden. Dair hertoge Jans vriende mit die van Dordrecht een opset
 maicten ende mit den sommen van Rotterdam, die hem daertoe holpen,
 dat vrou Jacop ende hoir vriende tot groten last quam. Want doe hertoge
 Jan Dordrecht had aen die een zijde ende Rotterdam an die ander zijde,
 doe verloos vrou Jacop den stroom ende doe wert horen vrienden dat varen
 10 benomen. Ende onlange dairna dat Rotterdam gewonnen was, toech her-
 toge Jan van Dordrecht binnen Rotterdam ende bleef dair leggen mit een
 deel van sinen vrienden. Ende doe deden vrou Jacop ende hoir vriende
 Sciedam besetten ende dede dat vesten. Ende besette doe mede die stede
 van Delff ende daer bleef vrou Jacop ende dede oic die stede van der Goude
 15 mit der borch bewaren. Ende in denselven jair op Alrezielendach togen die
 van Utrecht tot IJselstein ende bernden die stede ende worpen die mueren
 van den huse in die stede neder, die noch staende waren bleven, sloegen
 die kelre in ende woesten al dat in die stede was, sonder dat clooster ende
 dat dairtoebehoirde, die kerke, dat gasthuys ende der papen huse bi der
 20 kerke bleven staende, ende anders wertet al geslecht.
 Item in denselven jair in den somer wert dat clooster tot Jherusalem bij
 Utrecht eerst toegeleyt ende begonnen te maken. Ende in denselven jaer
 omtrent sinte-Gelisdach wert sinte Agnieten heilige gebeente getransferiert
 uten houtenre cassen in der vergulder cassen mit groter eeren, ende mit
 25 groter waerdicheden geleyt in tegenwoirdicheit des edelen heren heer Vre-

-
- 4 waerden *J* weerden *M* waren *L2* waken *P*
 9 vrienden die varen benomen *JL2* vrienden die dat vernamen dat varen benomen
M vrienden benomen dat si niet varen en mochten *P*
 10 *Deze berichten ook bij Pauli p. 929: Eodem anno Dordracenses cum cabbelliaven-*
sibus stipati multo milite vicerunt potenti manu civitatem Rotterdamsensem in festo
sancti Victoris, quam et triumphali gladio ditioni ducis Johannis Bavarie sube-
gerunt. De quibus idem dux fuit bene animatus, quia iam habuit sub se et sub po-
testate sua Dordracum, Brielis et modo Rotterdammis, cum quibus Hollandiam
et Zelandiam compelleret ad libitum suum.
 12 vrou Jacob *t/m* besetten *JL2* vrou Jacob besetten ende hoir vriende Sciedam *MP*
 15 *De verovering van IJselstein door de Utrechtenaren wordt door Pauli in ander ver-*
band gebracht, p. 906-7: Anno Domini 1417 circa festum visitationis virginis Ma-
rie (=2 juli) destructi fuerunt muri de IJselsteyn cum castro firmissimo innixo eis-
dem et in fossatis proiecti a Traiectensibus nemine pereunte de Traiecto. Acta fue-
runt iste sub Bernardo Proys et Wilhelmo de Wijnshem civium magistris anni il-
lius. Anno Domini 1418 in crastino omnium sanctorum succensa est IJselsteyn et
totaliter in favillam redacta atque in fossatis proiecta a Traiectensibus prefatis nul-
lo se opponente aut prohibente. Ecclesia tamen parochialis cum domibus suis in-
combusta permansit et monasterium similiter. Facta sunt hec sub magistris civium
 18 *Folpardo de Ameronghen et Theodorico de Haudaen. Vrijwel letterlijk evenzo Sev.*
kelre in J kelre L2 kellenaren in P kelre binnen ende buten (gedeeltelijk door-
gestreept) M
 21 tot Jherusalem *J* te Jh. *L2* dat Jh. hiet *PM*
 25 waerdicheden *J* eeren ende eerwerdicheyt *L2* eren ende eirwerdicheden
M eeren ende waerdicheden *P*

deric van Blanchenem, die bisscop tUtrecht, die sijn wyebisscop doe bi hem had. Dairbi waren die abten van Sinte Pauwels tUtrecht ende van Oesbroec ende der prelaten een deel ende die heren van den goidshusen tUtrecht ende zeer veel wairliker lude, vrouwen ende mannen, die dat
 30 sagen ende hoerden doe dat gesciede.
 Ende dat oirloge bleef staende aldus tusschen den landen ende den heren.

§ 35 Ende dairna omtrent jaersdach quam in Hollant een edel prince van groter mogender geboirten, des hertogen oudste soen van Bourgongen, die hem beyden zeer na geboren was, want hertoge Jan sijn oem ende vrou Jacop zijns oems ende zjnre moeyen dochter was. Dese jonge heer quam zeer staelic
 5 aldaer ende mit wisen rade om wat goets te doen tusschen den oem ende sijnre nichten, die te verenigen ende die lande te vreden te brengen, dair hi lange ende veel om arbeide. Ende brochtet ten lesten dairtoe, dat die sake gebleven wert aen den ontsienden durluchtigen mogenden vorst den hertoge van Bourgongen sinen heer ende vader ende aen hem. Ende
 10 dair wert een bestant op gemaket, ende binnen den bestande dage ende stonde te ramen, dairbi te comen om dat oirloge neder te leggen ende die lande in vrede te setten. Dair dage of gemaict worden tot Woudrichem, die vorsten bijeen te brengen ende die zuen dair uut te spreken. Dair men doe vriendelic of seyde, dat die zuenbrieve gescreven worden ende in een coffer
 15 besloten, ende die sterten van den brieven dair men an segelen soude, waren buten den coffer gesloten, ende op elken staert sinen naem gescreven die dair an segelen soude. Dat voir dier tijt niet veel gehoirt en was; ende dat segelen als men doe seide, en dorst nyement weygeren van dengenen die dair in genoemt waren. Ende die zuen wert aldair uitgesproken van
 20 wegen der vorsten voirsch., alst aen hem gebleven was, oft horen gecommiteerden rade, die zuen van den vorsten wegen uut te spreken. Ende dat gesciede in den jaer ons Heren m cccc xix omtrent vastelavont tot Woudrichem. Ende hertoge Jan wert toegeseit meer dan hij had, dair hem sijn vader aen gegoet had: die stede van Dordrecht mit der baljuscap ende mit
 25 der dijegraefscap van Zuythollant ende mit allen horen toebehoren. Ende

31 *Deze regel wordt in J bij de volgende paragraaf gevoegd. L2 gaat gewoon door zonder hoofdletter. Wij volgen de indeling van M en P.*

§ 35

- 1 quam *t/m* prince – quamen een deel princen *P*
 2 die hem beyden *t/m* *reg. 4* was *JL2* die grave van Charloys ende hem beyden seer nae sibbe geboeren was, want hertoch Jan was sijn oem ende vrou Jacob was sijns oems dochter ende sijnre moeyen dochter *PM*
 8 durluchtigen mogenden *JL2* mogenden doirluchtigen *PM*
 12 setten *J* brengen *L2MP*
 gemaict *JL2* geraemt *MP*
 woudrichem *J* woldrichem *L2* Gorinchem *MP*
 18 en – ende *L2*

- mede wert hem toegeseyt die stede van Gorinchem mit den lande van Arkel, Leederdam mit den lande van der Lee ende mit allen horen toebehoren als die heer van Arkel die te hebben plach, ende daertoe die stede van Rotterdam mit horen rechten ende vriheden. Ende dese voingenoemde goe-
- 30 ren te houden van der graeflicheit van Hollant in alre maten als hi van sinen anderen goeden van Hollant beleent is. Voirt wert hertoge Jan mede toegeseyt dat regiment van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende van Vrieslant gemeen te hebben mit minen here van Brabant, durende v jair lanc, ende sellen die rade samentlic setten ende den tresorier desgelijcx.
- 35 Ende die rade sellen zweren mit den tresorier ende mit dengenen die de gerechten bevolen werden in den steden of buten den steden, minen here van Brabant ende mijnre vrouwen van (Hollant) goet ende getru te wesen, hoir heerlicheneden ende hoir erven te verwaren ende een ygelic recht ende vonnisse te doen, daer groot gebrec in vel. Ende die stat van Utrecht ende van
- 40 Amersfoirde worden bi namen mede besoent, dat hem qualic gehouden wert, als men na wel vernemen sel. Want die heer van Egmonde ende heer Willam sijn broeder bleven buten der zuenen, nochtan dat bi den rade van Brabant ende hertoge Jans rade versproken wert, dats die rade ende die vorsten niet liden en souden dat men die van Utrecht ende die van Amers-
- 45 foirde ergent in Hollant of in Zeelant bescadigen of misdoen soude van den heer van Egmonde of van den zinen. Ende omdat die stat van Utrecht ende van Amersfoirde geern verhuet hadden voir dat hem van den heer van Egmonde of van den zinen in Hollant of Zeelant geschien mocht, hierom spraken zij mit heymeliken vrienden hem dairtoe te helpen aen hertoge Jan
- 50 voirsr., om mit him een ganse zuene ende een volcomen vriendscap te maken ende alle dinc over te slaen van dat die van Utrecht of die van Amersfoirde in eniger wijs tegen hem gebruect of misdaen mochte hebben tot dien dage toe: sij woudens hem besceydelic laten costen hertoge Jan daer-voor te doen ende denghenen die hem dairtoe helpen conden. Dat wouden
- 55 zij vriendelic ende wail dairtegen verdienen, dat zij des mogelic tevreden souden wesen. Ende dit gesciede dairom dat zij geern vrede gehouden hadden.
- Ende deze dinge worden mit hertoge Jan versproken meer dan eens of tweewerf, alsodat diegheen die daerom arbeyden, moege cregen, dage daer-af te maken. Ende die worden gemaket ende gehouden binnen der stede
- 60

26 hem *J* hertoge Jan *P* hertoghe Jan doe *L2M*

31 mede - *ontbr M*

37 hollant *MP* brabant *J* de zinsnede ende t/m Hollant *ontbr L2*

42 willem sijn broeder *JL2* willem van egmonde *PM*

43 versproken *J* uutghesproken ende geseit *L2* voirsproken ende verseit *M* voirsproken *P*

56 vrede gehouden hadden *JL2* te vrede souden gegaen hebben *M* te vreden souden geweest hebben *P*

59 moege *J* muegen *M* mochten *P* *ontbr L2* (blijkbaar ongewoon woord)

van Woerden. Ende aldair wert een nije zuene gemaket tusschen hertoge Jan op die een zide, der stat van Utrecht ende van Amersfoirde op die ander zide, ende hoir borgere ende hoir vriende souden veylich varen ende keren overal in Hollant, in Zeelant ende in hertoge Jans lande. Ende of
 65 hem 'van yemant van horen vyanden of ballinge onredelic misdaen worde of hoir goet of hoir have genomen, dat soud men terstont rechten aen dergeenre live, die hem dat gedaen hadden, dat eerst dat men die gecrigen conde, sonder enigerhande argelist, hiervoer ende voer meer benoemder punten, die al bebrieft sijn, die hertoge Jan besegelt heeft. Ende het soude een
 70 claer onbesproken zuen ende vriendscap wesen tusschen hertoge Jan ende der stat van Utrecht ende van Amersfoirde van allen saken die voir gesciet sijn. Ende die stat van Utrecht ende van Amersfoirde soude hertoge Jan wedergeven tot dage te betalen die genoemt worden xviii^m rijnssche gulden. Item die zuen wert gesloten in den jair van xix opten eersten dach van april
 75 ende was doe des manendages na palmen. Ende op die zuen die doe gemaket was ende op gelove van brieven die doe gemaket worden, die hertoge Jan besegelt heeft, begonden die van Utrecht Hollant te versueken ende om hair comenscap te varen, ende die van Amersfoirde desgelijcx. Ende rechtevoirt dairna op den paeschavont quam een scip mit goede geladen
 80 uut Vlaenderen bij Dordrecht, ende des goets wert een deel genomen, die lude gevangen die op den scepe waren, dat scip mit een deel goets in den gront geboert. Ende doe opten paeschdach quam een ander scip oec daeromtrent mit goede geladen, dat oic den borgeren van Utrecht toebehoirde: dair wert hem oic hoir goet uutgenomen. Ende beyde gesciede dat te
 85 Crimpen in die mont van der Leck, ende mede van des heren gesellen van Egmonde, die beyde namen ende mede deden. Ende doe dit gesciede aldus, doe was hertoge Jan selve binnen Dordrecht, die dat terstont gescreven ende te kennen gegeven wert, dat te rechten an dengenen diet gedaen hadden, na uutwijsinge sijnre brieve die laetste mit him verdedinct waren.
 90 Ende dit wert hertoge Jan gescreven eenwerf, anderwerf, ende dat den borgeren hoir verlies gebetert mochte werden, dair niet of en quam. Ende desgelijcx wert die van Amersfoirde mede gedaen bij der Zuderzee, meer afgenomen van horen tollen van horen bier dat in Hollant voer, dan sij sculdich waren ende mit hertoge Jans vriende lest mede verdedinct was. Ende
 95 doe die van Utrecht ende van Amersfoirde vernamen dat horen borgeren geen besceyt en wedervoer, ende dat hertoge Jan dair niet toe en dede aen dengenen diet horen borgeren gedaen hadden, doe gaven sijn horen heer te kennen ende den drien steden van Overijssel, als Deventer, Campen ende

69 Ende *t/m* reg. 70 wesen *JL2* Ende het soude een claer ende een onversproken zuen wesen ende vriendscap *PM*

85 des heren gesellen *JL2* des gesellen *P* den gesellen *M*

86 die beyde *JL2* diet beyde *M* ende beyde *P*

90 anderwerf ende *JL2* ende anderwerf *P* ende anderwijs *M*

Zwolle, ende baden hem, hiertoe te raden ende te wisen. Want dese zaken
 100 hem zeer lastich anlagen ende geern besceyt wouden nemen, mochtet hem
 dairtoe comen, indien dat him hoir brieve gehouden worden die zij van
 hertoge Jan nu lest vercregen hadden. Ende hem wert geraden, dat si die
 saken bet vervolgen souden aen hertoge Jan voirscr. Dat zi deden. Ende
 daer worden dage of gemaket te houden te Culenborch, ende daer des bis-
 105 scops vriende hoirs heren, ende die rade van <den> drien steden van Over-
 ijsel bi waren, daer niet of en quam. Dat doe also bleef staende. Mer wair
 die van Utrecht of van Amersfoirde in Hollant quamen, worden gevangen
 of hoir goet genomen of geslagen: vrouwen ende geestelike lude, dair wert
 onredelic mede ommegegangen.

§ 36 Ende in denselven jaer van xix verbant hem hertoge Jan omtrent pinxteren
 mit den hertoge van Gelre boven der vriendeliker <dedinc> die de stat van
 Utrecht ende van Amersfoirt mit hem vriendelic verdedinct hadden, ende
 boven der zuenen daer se die hertoge van Brabant, doe hi mit hertoge Jan
 5 zuende, mit him namelic in bededingde, ende oic dat die van Utrecht ende
 van Amersfoirt van den verlies dat him gedaen was, <mit> dan redelic ver-
 volch doe gedaen <en> hadden om besceyt daerof te crigen.
 Hierenboven verbant hem hertoge Jan voirscr. mit den hertoge van Gelre
 op der stat van Utrecht ende van Amersfoirde, ende hadden voirwairde ge-
 10 maict in den verbande: wairt sake dat si Amersfoirde becrachten of gewin-
 nen conden, dat soude die hertoge van Gelre hebben ende behouden. Ende
 quaem die borchgrave van Montfoirde mede in den veden ende Montfoir-
 de gewonnen worde, dat soude hertoge Jan hebben ende behouden. Aldus
 hadden si dat Sticht gedeylt. Ende het was mede in den verbande, als die
 15 bisscop storve, dat hoirre twier vriende bieen souden comen ende op enen
 man te ramen die beyde den heren genuegen soude. Ende en condens der
 heren vriende niet eens geworden die zij van beyden zijden dairbi gevoecht
 hadden, dats te weten van elker heren wegen, die so souden dan enen over-
 man kiesen; ende op wien die overman raemt, des soude beyden heren ge-
 20 nueegen ende dairmee tevreden wesen. Ende wie aldus bij horen wil aent
 gesticht quaem, die soude hem verbinden tot beyder heren behoef, nym-

105 vriende *JL2 ontbr MP*
 den *ontbr J*

§ 36

2 dedinc *L2MP* – zuenen *J*

5 bededingde *ML2P*

6-7 mit *en en ontbr J*

12 mede in der veden *J* inder veede *L2* in der veden *MP*

14 sticht *JL2* gesticht *M* Hier heeft *P* een fout: Aldus hadden si dat ghesciet ende
 gedeelt *P* In reg. 21 lezen we: sticht *JL2P* gesticht *M*

15 bieen *JP* dan byeen *L2* dair byeen *M*

19 raemt – raemde *P*

- mermeer tegen hem, horen ondersaten, lande noch lude te doen in geenre wijs, noch dat des bisscops ondersaten, sijn lande noch zijn lude tegen hem of den horen niet doen sullen. Ende dat was zeer starckelic gevesticht van
- 25 beiden heren mit brieven ende mit segelen ende mit horen raden ende vrienden van beyden zijden bezegelt omdattet ummer te bet gehouden soude werden. Hier mach men vernemen, in wat last dattet gesticht doe was, want dat lant daer Utrecht staet boven mit den lande van Gelre ende beneden mit Hollant also belegen was, dat si te water noch te lande sonder
- 30 groten last nergent heen en mochten, als die heren wouden.
- § 37 Item in denselven jaer van xix omtrent sinte Jansdach te midzomer wert bisscop Frederic ontfangen binnen der stat van Grueningen tot enen lant- here, die lange jaren van den gesticht hem vervreemt hadden, ende geloefden hem goet ende getru te wesen ende nimmermeer van den gesticht te
- 5 sceyden. Ende hier had die edel eerber heer lange om gearbeyt, sint hi hier eerst in lant quam om sijn gesticht te helen ende die goede die van den gesticht vervreemt waren, na sijnre machten weder aen den gesticht te brengen.
- § 38 Doe die zuen tot Woudrinchem uutgesproken ende geseit was tusschen den hertoge van Brabant ende hertoge Jan van Beyeren voirschr., bereyde hem die hertoge van Brabant te Brabant wert te varen ende woude vrou Jacop mede hebben, zijn zalige vrouwe, die zeer node also uut Hollant
- 5 voer. Want zij zeer dairvoir beducht was, al was zij jonc van jaren, toge sij uut den lande, dat hoir vriende dan verderft waren, die hoir truwelic ende vriendelic in horen last bijgestaen ende geholpen hadden. Aldus voer zij zeer node uut horen vrienden ende om hoirs heren wil, diet van huer gedaen woude hebben, so deed se als een zalige vrou ende dede hoirs heren
- 10 wil ende niet den horen, ende voer mit him te Brabant wert ende woude hem een onderdanige vrouwe wesen. Ende als hoir vriende vernamen, die in Hollant geseten waren, dat zij uten lande gevaren was, bereiden hem heymelike hoir goet te bergen dat men bergen mocht, ende pijnden hem heymelic uten lande te comen. Ende en dorstens dairna daer niet onthouden ende sonderlinge die Hoec waren ende hoirs vaders vriende geweest
- 15 hadden doe hij leefde. Want zij meenden al verderft te wesen van den heer van Egmonde ende van der Cappeljauscher partijen, alst wel scheen en
-
- 27 werden *JL2* wesen *M* Bliven *P*
§ 37
- 2 binnen *JL2* van *MP*
- 5 sint *t/m* quam *J* sint dat hij eerst int lant quam *MP* sint dat he ierst int bisdom van Utrecht quam *L2*
§ 38
- 15 die hoec waren *JM* die hoecks waren *L2* die hoir vrienden geweest hadden *P*

dengenen van der vrouwen vriende die daer bleven, diet hoir recht toe genomen wert, die som dootgeslagen, ende maectent mitter vrouwen vriende
 20 hoe si wouden. Ende dair en was nyement, al mishagedet hem, die dair toe seggen dorst, want daer en mocht nyement misdoen die hem toebehoirde. Die van Utrecht ende van Amersfoirde, daer voir of geruert is, vervolchden hoir saken voirt van horen verlies ende afterwesen, doe sij geen besceit van hertoge Jan en conden crigen; aen den hertoge van Brabant togen sij ende
 25 gavent hem te kennen ende vrou Jacop desgelijcx, die hem zere gern geholpen hadde, had ze gemogen. Mer ten quam an hoir niet, want men liet hoir nergent bewint hebben noch horen vrienden. End die hertoge van Brabant, die hem geholpen mocht hebben, liet alle dinc varen ende reet jagen ende was dicste van der tijt in den velde ende dair stont sijn zin toe, als men
 30 doe seide. Ende zijn rade die hij doe had en achtens oic niet veel, als men doe vernemen conde. Want daer waren lude van Utrecht ontboden in Brabant te comen vanwegen des hertogen van Brabant, die hi geleyde <ge>geven had overal in den zinen, ende dair die hertoge van Brabant die van Utrecht zijn brieve mit sinen uuthangenden segel of gegeven had diegene die
 35 van zijnrewegen daer ontboden waren ende mit namen in den geleybrief genoemt. Die dairenboven in Brabant gewont ende dootgeslagen worden, dat die stat van Utrecht dede vervolgen bi den rade van Brabant ende aen hertoge Jans rade. Want die hantdadige veel in Hollant ende in Zeelant plagen te comen om dat aen denghenen te rechten die dat boven des hertogen geleyde van Brabant gedaen hadden, dat zijn rade in den zinen ende
 40 dair hij heerlicheit had om zijnre ere wil moegelic dat gerecht souden hebben, dat niet gedaen en wert mit allen. Ende men seide, doe hi moede gejaget had, dat hi doe leerde smeden. Van dusdanigen regiment was die hertoge van Brabant, dat groot scade was, want doe hi Brabant mit Henegouwen ende Hollant mit die lande die dairtoe behoirden tesamen had, was
 45 hij eens coninx gelijk van muegen ende van rijcheden, had hi selve gewilt. Mer neen hij! Want hi zegelde dat een lant voer enwech ende dat ander na. Dat der hoochgeboren vorstinnen vrou Jacop zeer onbehagelic was, ende veel van den heren van Brabant ende van den steden zere mishagede, als men hierna wel vernemen sel. Ende die van Utrecht en lietens
 50 niet, doe sij den hertoge van Brabant vervolcht hadden, zij en gavent den

-
- 24 aen *t/m* sij – *ontbr* L2
 26 hadde – hadden *J* (*onjuist, want het slaat alleen op Jacoba*)
 28 hem JL2 hoir MP (*kan juister zijn, maar hem kan op de vrienden slaan*)
 28-30 geciteerd Jansen, *Hoekse en Kabelj.Twisten*, blz. 61.
 30 oic niet veel JL2 niet MP
 32 gegeven MP geven JL2
 33 ende JL2 *ontbr* MP
 34 brieve *J* beseghelde brieve L2MP (*lijkt overbodig*)
 47 enwech L2 ewich *J* een wech *M* wech *P*
 48 hoochgeboren PM hogheboren L2 hogerboren *J*

steden van Hollant ende van Zeelant te kennen, omdat zi geern mit gun-
 sten tot besceyde gecomen hadden, sonder enigen last daerom an te nemen,
 ende oic omdat men niet en mocht seggen dat zijt verhaest hadden, ende
 55 vervolchden daerom veel te meer. Nochtans hoe guetelic dat zijt vervolch-
 den, ten bate hem niet. Want wair hoir vriende in Hollant quamen, wor-
 den geslagen ende gevangen, geestelike lude, vrouwenpersonen wert onre-
 delic mede ommegegaen ende den sommen hoir noose ofgesneden, dat
 hem zwair te liden was. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoirde
 60 sagen, dat hair volgen niet en vorderde ende van dage te dage meer belast
 worden, doe sagen si wel dat men se mit wil verderven woude. Doe volch-
 den zijt voort aen den edelen heren Frederic van Blanckenheim, horen
 here, ende den drien steden van Overijsel voirgenoomt, dair zij doe ter tijt
 in een sonderlinge verbant mede stonden. Die hem doe rieden, dat men een
 65 gemeen capittel leggen soude, dair men die gemeen clesij, die ridderscap,
 die steden, dat gemeen lant bij roepen soude ende geven hem die gebreken
 te kennen, ende dair souden dan die drie steden van Overijsel mede bi we-
 sen. Dat also gesciede. Ende doe wert aldair overdragen, dat men hertoge
 Jan noch eens versoeken soude mit des bisscops vriende, die doe te
 70 Lutzelenburch was, ende geven hem die gebreke te kennen ende des bis-
 scops gebreke mede. Want nadien dat hertoge Jan mit den hertoge van Bra-
 bant verlijct was, nam hi den edelen bisscop dat lant van Hagenstein, dat
 <die> bisscop bij hertoge Willams tiden een wijle beseten had ende bi vrou
 Jacobs tijden na. Ende na begeren dergeenre dairt capittel mede gehouden
 75 wert, so worden boden gesent tot hertoge Jan in Lutzelenborch, om of men
 die saken nederleggen mocht, opdat die lande in vreden bleven. Dat also
 gesciede. Ende dat capittel wert aldus gesloten: Mocht men mijn heer ende
 die steden te besceyde comen, dat sagen zij geern, ende en mocht dat niet
 geschien, zij wouden mijn heer doen dat zij sculdich waren te doen. Ende
 80 hiermede reden diegeen van hen tot hertoge Jan. Ende dat sel men ver-
 staen, dattet geen lopende boden en waren, mer eerber lude van geboirten,
 die dair ridende gesent worden, alst wel gebuerde. Ende die goede lude qua-
 men weder als zij hoir boitscap gedaen hadden. Dair niet na en quam, den
 <edelen> bisscop, der stat van Utrecht ende van Amersfoirde mede te be-
 85 sceyde te comen vant afterwesen dat si hadden. Ende van dier tijt voort
 dochte die edel bisscop en die steden voirschr., hoe zij te besceyde mochten
 comen. Ende doe ter tijt en wiste die bisscop noch die steden van genen ver-

64 men - meen *J*

66 dat *J* ende dat *L2MP*

73 die *ontbr J*

74 na begeren *JL2* bij begeerte *MP*
mede *JL2* by *MP*

80 hen *L2* heen *J* hem *MP*

84 edelen *ontbr J*

bande dat hertoge Jan mit den hertoge van Gelre verbonden was optie stat van Utrecht ende van Amersfoirde, ende bedochten alle dage wat best gedaen wair om te besceyde te comen. Ende dochten wel, hem wair hert een oirloge an te nemen, want dat stont tot groten last; ende als men dairin wair, men en wist niet hoet eynden soude, dair veel op gedocht wert. Oic wert dair zere op gedocht ende bewegen, hoe die van Utrecht ende van Amersfoirde mit hertoge Jan versoent waren, ende na der zuenen vriendelic mit hertoge Jan bijsonder gunstelic gededinct hadden, dat den steden voirscr. groot goet kosten soude, dat hem alinge gebroken wert. Hierom so beriet hem die ontsiende bisscop lange ende veel mit sinen heymeliken rade ende rade der stat van Utrecht ende van Amersfoirde, ende overdroegen tesamen dat si besceyt wouden hebben of dair om oirlogen. Ende want die heer van Egmonde ende here Gerijt van Heemskerc dat archste deden, als men doe gemeenlike seide, mit hertoge Jan tegen den mogenden bisscop ende sinen tween steden voirgenoeamt. Hierom overdroegen die edel bisscop mit der stat van Utrecht ende van Amersfoirde, mit Willam van Brederode, mit den borchgrave van Leyden, heer Jan van Heemsteden ende mit meer goeder lude uut Hollant ende mit der stede van Leyden, die oic sonderlinge vercort worden van den heer van Egmonde, van here Gerijt van Heemskerc ende sonderlinge van een deel van der cappeljauscher partijen van Leyden, die hem ende horen vrienden groot ongelove gedaen hadden, ende verbonden hem tesamen op den heer van Egmonde, op here Gerijt van Heemskerc ende op die cappeljaussche partije van die doe uut Leyden verdreven waren.

§ 39 Item daerna in den jaer doe men screef xx opten xxviii^{ten} dach van aprill, ontseyden bisscop Vrederic van Blankenem, die borchgrave van Montfoirde mit een deel ridderen ende knechten, die stat van Utrecht ende van Amersfoirde den heer van Egmonde, heer Gerijt van Heemskerc ende den ballingen die doe uut Leyden verdreven waren ende al dieghene die dese voirgenoeemde huysden of hoeften, rieden of voerstoden. Ende op denselven dach sende bisscop Frederic ende die stat van Utrecht die van Leyden v^c gewapent, een deel tijts bi hem te bliven. Ende Willem van Brederode,

-
- 92 Oic *t/m* reg. 93 gedocht *ontbr* L2
 97 heymeliken rade *J* heymeliken vrenden L2 heymeliken vrienden rade *M*
 98 ende rade *J* ende bij rade L2MP (*lezing van J lijkt juister: het zal wel raadsvergadering en niet raadgeving betekenen*)
 100 ende here Gerijt van Heemskerc *J* ende her Geert van Eemskerke L2 heer Gerijt van Heemskerc *P* ende die here van Heemskerc *M*
 105 meer JL2 veel PM
 107 van een deel JL2 een deel MP
 § 39
 1 28e dag – xviii dach L2
 6 voerstoden: *er staat* verstoeden *J* vorstonden L2 voerstonden MP

die borchgrave van Leyden, here Jan van Heemsteden ende die stede van
 10 Leyden mit meer goeder lude, worden mede viant dergeenre die voirgen.
 staen in der manieren voirscr. Ende omdat die heer van Egmonde, here
 Gerijt van Heemskerc dagelix bi hertoge Jan waren ende dede dairbi, ende
 hertoge Jan die ballinge huysde die van Leyden waren in sinen sloten ende
 15 dair hi bewint had, hierom togen die van Leyden uut in den lande van Hol-
 lant omtrent Leyden, vengen ende sloegen alrehande lude daerbij geseten,
 dingden, scatten, roofden ende branden veel van horen omsaters, ja si to-
 gen in den Hage ende wonnen den Hage, mer si en berndes noch en dingdes
 niet, omdat hoirs heren hof daer plach te wesen, dat hem namels te dragen
 quam. Ende bisscop Frederic ende die sijn mit der stat van Utrecht ver-
 20 namen, dat hertoge Jan ter Goude gecomen was, scicte sijn vriende mit der
 stat van Utrecht voir die Goude ende die van Leyden quamen dair mede.
 Dair wert gerooft ende gebernt, die lude geslagen ende gevangen voir der
 poirten, dair hertoge Jan binnen was, ende dede die poirten sluten ende en
 woude dair nyement uut hebben. Ende doe bisscop Vrederix vriende ver-
 25 namen ende die mit den sinen in den velde waren, dat hertoge Jan niet stri-
 den en woude, namen den vianden dat si hem nemen conden en togen dair-
 mede in horen sloten. Ende hertoge Jan ende die mit him daer waren en
 warens niet tevreden, dat men hem den hoemoet dede, ende sonderlinge
 van die van Leyden ende van dengenen die mit die van Leyden daer waren
 30 ende uut Hollant geboren. Want die van Leyden mit den goeden luden die
 daer doe lagen, dagelix groten scade in Hollant deden. Hierom versamende
 hertoge Jan veel lude van ridder ende van knechten uut Hollant ende uut
 Zeelant ende uten steden van beyden landen, ende toech daarmede voir
 Poelgeest, niet veer van Leyden, ende belach dat. Ende en lach dair niet
 35 lange voir, ten wert hem opgegeven. Ende wan doe mede thuys te Weerde,
 dairbi gelegen, mit stormenderhant, venc ende sloech diegene die daerop
 lagen, ende dede dat huys aensteken ende bernen. Ende sloech daer voir
 Leyden op die zide tUtrecht wert ende dede die ander side mit enen bloc-
 huys betymmeren.

-
- 10 *Er staat voergerC (=voorgeroerd?) J vors. L2 voergenoemt M voirn. P*
 12 *ende dede dairbi JL2 is allesbehalve duidelijk; niet duidelijker zijn: ende hi dairbi*
dede P ende hy daerby al dede M
ende hertoge Jan t/m reg. 15 omtrent Leyden JL2 ende die hertoch Jan die bal-
linghe van Leyden uut in den landen van Hollant omtrent Leyen PM
 16 *omsaters, hiervóór staat ondersaten doorgestreept J ondersaten (er in geknoeid)*
L2 ondersaten MP
 17 *ende wonnen den Hage ontbr MP*
 19 *quam t/m reg. 20 gecomen was scicte JL2 mochte comen, so scicte die bisscop*
M mochte comen was scicte P
 23 *Jan J Jan selven L2MP*
 26 *namen JL2 namen sij MP*
 33 *uten steden van beyden landen JL2 uut beyden steden MP*
 37 *daer J daerna L2M dairmede dairna P*

- 40 Mede dede hi lude in den Hage leggen, omdat die van Leyden geen provande noch nutscap vandaer noch van der zee en quame, dat hem zere ongedelic was. Ende dede mit groten bussen menichwerff in die stede scieten. Ende die goede lude die binnen Leyden lagen, plagen dic ende veel uut te trecken, nu bij den heer op een tijt ende voir dat blochuys op een ander
- 45 tijt, ende deden hem groten scade in den heer ende dengenen die bi den blochuse te wesen plagen. Oic wert hertoge Jan dair menigen man ofgescotten van die mit him daer waren. Ende die van Leyden en waren oic sonder scade niet, ende zi hadden him mit goeden bolwercken wel bewaert, dat men se qualic gescieten mocht, ende dairom hadden zijt veel te beter.
- § 40 Nu wat te rusten van die van Leyden. Doe hertoge Jan aldus in den oirloge gecomen was mit den bisscop van Utrecht, mit der stat van Utrecht ende van Amersfoirde, doe dede hertoge Jan vervolgen den hertoge van Gelre om vyant te werden der stat van Utrecht ende van Amersfoirde, als hij hem
- 5 in den verbantbriefe geloofd had, dair si tesamen hem in verbonden hadden. Doe hertoge Reynout also versocht was van hertoge Jans wegen, doe dede hi als hi geloofd had ende wert viant der stat van Utrecht ende van Amersfoirde <mer> des bisscops viant niet.
- Ende veel heren ontseyden mit hem den tween steden voerscr., die ic een
- 10 deel hier nomen wil, als die bisscop van Trier ende die bisscop van Cuelen, die bisscop van Munstren, diet mogelic gelaten mochten hebben, want zij geestelike vorsten ende prelaten waren ende billiken tegen genen gestichts steden hem geset en souden hebben, die hem noch horen ondersaten niet misdaen en hadden, ende mit wairliken heren dairop niet geoirloocht en
- 15 souden hebben, want si selve groet om hoirs gestichts wil waren. Veel ridder ende knecht ontseiden mit him mede den tween steden vorgenoemt, ontseiden mede die hertoge van den Berge, die heer van Hensberch, die grave van Muerse ende veel goeder lude mit hem. Mede ontseiden den tween steden voirgenoemt die joncher van Gaesbeec, die here van Culen-

-
- 40 mede dede hi *JL2* hy dede *P* ende hy dede *M*
 42 bussen *JL2* steenbussen *MP*
 46 dair menigen man *J* manich man aldaer *L2* menich man *PM*
 47 van die *JL2* die *MP*
 49 gescieten *JL2* bescieten *MP*
 § 40
 2 den bisscop *JL2* bisscop Frederic *MP*
 mit der stat van Utrecht *JL2* *ontbr MP*
 5 verbantbriefe *JL2M* verbande mit brieven *P*
 6 Reynout *JL2* Reynout van Gulic ende van Gelre *MP*
 8 mer *L2MP* ende *J*
 10 die bisscop van Trier ende die bisscop van Cuelen *ontbr L2*
 16-17 *M en P* wat andere zinswending.
 18 Mede *JL2* Oeck *PM*

20 borch, dat die joncher van Gaesbeec wel gelaten mochte hebben. Want die
 heerliche van Apcoude sijn was, die alinge in den gesticht dair Utrecht
 staet gelegen is ende van den gesticht te leen hout, dair hem die edel heer
 Frederic van Blanckenem zeer toe hulp dat hi se behielt doe here Jan van
 Brederode die stede van Wijk gewonnen had, dat clooster opgeslagen ende
 25 sijn wijf, die bi sinen rade dair ingecomen was, mit machten dairuut nam
 ende die heerlicheit van Apcoude dairmede te besitten, want si een erf-
 dochter van Apcoude was. Ende bisscop Frederic, die doe ter Horst was,
 ende vernam dat ende sat op terstont ende reet te Wijk wert, dair hi quam
 ende venc heren Jan van Brederode ende nam hem sijn goede wijf ende
 30 bracht se in den clooster dair hi se uutgenomen had. Ende die reden dairom
 dat bisscop Frederic dat dede, was daerom: want here Jan van Brederode
 selve een sertroyser was ende die vrouwe sijn goede wijf een nonne was
 ende beyde hoiren oirden professye gedaen hadden. Ende omdat die geoir-
 de lude geen heerlicheit also besitten mogen ende die joncheer van Gaes-
 35 beec doe een leenvolger van der heerliche van Apcoude was, hierom
 hulp die edel bisscop daertoe, dat die joncheer van Gaesbeeck die heerlic-
 heit van Apcoude aldus behielt, want hij eens broeder zoon van Apcoude
 was, ende gaf hem mede heren Jan van Brederode hem mede te behelpen.
 Ende die joncheer van Gaesbeeck loefde doe an bisscop Frederix hant.
 40 nymmermeer tegen hem noch tegen den gesticht te doen, noch sijn slote
 die in den gestichte staen, niemant te openen, dat gesticht mede te oirlogen
 of te scadigen. Dair hij den ontsienden bisscop sijn open brieve of gegeven
 had mit sijnre segel besegelt, ende zom van sinen magen haddent mede be-
 segelt om sijnre beden wil ende oic ter meerre oirconde. Ende hierenboven
 45 wert die joncher des bisscops, der steden viant van Utrecht ende van Amers-
 foirde, ende dede grote scade in den Oversticht tot veel tijden uter stede van
 Wijk.

§ 41 Ende cort nadat hertoge Reynout vyant der steden geworden was, maecten
 die Gelres een reyse voir Amersfoirde ende wouden hem hoir ossen uter

28 ende sat *J* sat *L2M* doe sat hi *P* *Het verhaal van Jan van Brederode en zijn
 vrouw vinden we ook Leydis, Heren van Brederode c. XL, maar duidelijk anders
 gestileerd.*

30 dairom dat *J* waerom dat *L2MP*

39 loefde doe *t/m* hant *JL2* die an bisscop Frederics hant swoer *M* die an bisscop
 Frederix hant tastede *P*

41 niemant *JL2* niet *MP*

42 Dair hij *J* Ende dair hij *ML2* ende dairbij *P*

44 Ende: *hier begint een nieuwe rubriek J, maar P heeft dat pas na reg. 47, terwijl L2
 en M geen afscheiding hebben, L2 zelfs geen hoofdletter.*

46 uter stede *JL2* in der steden *PM*

§ 41

1 der steden *ontbr M*

- weyde nemen, dattie van Amersfoirde node geleden hadden. Ende togen haesteliken uter stat als onversonnen lude die hem des oirloges niet en ver-
- 5 stonden, daer die Gelres dat opset op gemaict hadden. Ende also vroeck als si uter stat quamen, also ver dat men dairbi comen mocht, reden die Gelres tot hem, vengen ende sloegen hem of wel c man of meer, die de meeste hoop al van Amersfoirde geboren waren, dat hem groot verlies was. Oic waren die van Amersfoirde doe zeer belast van horen ballingen, die
- 10 doe uut hoirre stat verdreven waren, ende een deel daerof woenden in den lande van Gelre, die noch veel vriende in Amersfoirde hadden, alsodat die van der stat des te meer belast waren. Ende doe die van Amersfoirde dus terneder lagen, versamende hertoge Reynout veel ridder ende knechte; ende men seyde dat hem veel goeder lude van den Rijn ende uut Zassen
- 15 te dienst quamen ende bij namen die bisscop van Munster, die hem veel goeder lude bracht. Ende ten lesten vernam men dat hi Amersfoirde bestallen woude. Ende doe bisscop Frederic ende die stat van Utrecht vernamen, dat men seide dat hij Amersfoirde beleggen woude, sende terstont in der stat van horen vrienden om die stat te helpen bewaren v^c gewapent
- 20 ende grote steenbussen mede. Ende in denselven jaer omtrent sinte-Margrietendage ende hertoge Reynout sijn vriende versament hadde, toech daermede mitter opgaender sonnen voir Amersfoirde, ende men seide doe dattet getoch wel duerde van des morgens tot des vespertijts toe eer hi sijn vriende bieen creech. Ende sloech
- 25 hem neder op die Eem, dat si meenden, die hem vuerden, dattet heer veer buten den scoten van den bussen gelegen had. Ende doe die van Amersfoirde vernamen ende sagen, wair hem die hertoge mit den here nedergeslegen had, wordens te rade dat sij den hertoge ende den sinen wouden te kennen geven, dat si reesscap van bussen binnen hadden, ende leyden ene
- 30 busse toe binnen haren bolwerck van der nyewer stat. Ende scoten desselven avonts in den heer mit enen groten steen, ende onlange daerna schoten si noch eens mit der selver camerbusse ende scoten doe veer over theer, dat vele van den heren vervreemde, diet sagen ende hoirden seggen. Ende dairna in den avont quam in Amersfoirde die prior van Sinte-Andriesclooster,
- 35 dair die hertoge bi nedergeslegen was, ende maecte een bestant optenselven avont dat die hertoge daer eerst gecomen was, tusschen den hertoge ende den sinen ende der stat, duerende tot der sonnen opganc toe naestcomende.

-
- 5 op *JP* om *L2* toe *M*
- 19 in der stat van horen vrienden *JL2* van horen vrienden in der stat *MP*
- 21 ende hertoge *JP* *De zin verbeterd:* als hertoge *M* vergaderde hertoch Reynolt syne vrende ende toech daermede *L2*
- 25 vuerden (*met deze spelling*) *JM* voerden *P* ontbr *L2*
dattet heer t/m gelegen had *JL2* dattet heer van scutten van bussen veer gelegen hadden *P* *evenzo, maar* veer genoegh gelegen *M*
- 37 opganc – onderganc *M*

Ende opterselver nacht maecten hem die Gelresche toe ende waren des
 morgens voir der sonnen rede, ende togen weder vandaer ten lande van
 40 Gelre wert. Ende aldus genedeliken heeft onse lieve Here dat gesticht ende
 die stat van Amersfoirde op die tijt daer verlost van den ontsienden mo-
 genden here. Mer dat oirloge bleeff staende.

§ 42 Nu wil ic voirt scriven van hertoge Jan van Beyeren, die voir Leyden lach,
 hoet hem verginc, die zeer dede arbeyden nacht ende dach om wil van der
 stede ende van den luden te crigen die dair binnen lagen. Diegeen die dair
 binnen lagen, arbeyden zeer dairtegen, die stede him te onthouden, hoir
 5 lijf ende hoir <goet> te bergen. Daer wert zeer ende veel mit bussen in ge-
 scoten. Die uuter stede scoten veel uut mit bogen ende mit bussen ende de-
 den groten scade in den heer. Ende die van Leyden plagen dic uut te trec-
 ken op diegeen die uten heer totten blochuys togen of van den blochuys
 tot den heerwairt togen, ende deden hem groten scade aldair. Ende doe dit
 10 een wijl aldus gestaen had ende die provande bestoet te nauwen ende hem
 geen ontset en quam also vroech als zijt geern gehadt hadden van bisscop
 Frederic ende van der stat van Utrecht, die nochtan dic dairom onledich
 waren hem te ontsetten ende hoir best dairom deden. Ende dat most hey-
 melic ende wiselic gedaen wesen, want hads die hertoge van Gelre gewair
 15 geworden, dat bisscop Frederic gebeden had, die hertoge had dairtegen ge-
 beden ende had des bisscops bede dairmede te niet gemaict, ende oic doen
 bewaren dat hem niemant van boven te lande te baten gecomen en had.
 Oec had die hertoge van Gelre noch een voirdel: had die bisscop te Leyden
 getogen mit machten ende dat openbair had geworden, so had hi mit
 20 machten comen moghen sonder vrese voir Amersfoirde. Ende so had
 Amersfoerde gewoest geweest bij deser reden: want diegeen die van Amers-
 foirde gevangen waren in den lande van Gelre, som van hem wert dach ge-
 geven ende die quamen binnen Amersfoirde ende vermaten hem, dat die
 van Amersfoirde een zuen mochten hebben ende veylich varen ende keren
 25 mochten op hoir rechten ende vrijheden die sij hadden in den lande van
 Hollant, van Zeelant ende in den lande van Gelre. Ende souden al hoir
 vrijheit voir ende na veylich gebruiken <in> beide der heren lande voirsr.
 Ende die gevangen souden quijt wesen, indien dat die van Amersfoirde des
 oirloges van die tijt voirt hem ledich wouden houden. Ende dit was gedaen

38 toe *J* doe *L2* dair *MP*

41 ontsienden mogenden here *JL2* mogenden vorst *P* meugenden vorst *M*

§ 42

2 nacht ende dach *JL2* dach ende nacht *MP*

4 *M* en *P* hebben de betekenis van onthouden niet begrepen en schrijven: die stede
 ende hem (hemselves *P*) te onthouden.

5 goet *ontbr J*

18 van Gelre *ontbr L2M*

27 in *L2MP* ende *J*

- 30 om tgesticht te sceyden. Ende daer waren alrehande lude in der stat, die daer gehoer toe gaven, als die zom die hoir mage gevangen waren, die som hoir vriende verdreven waren ende hoopten hem also geholpen hebben, die zom die geern vrede gehadt hadden ende dair niet om gegeven en hadden waer Amersfoirde gebleven had, opdat si hadden mogen varen ende
- 35 keeren. Ende dat waren ongetruwe lude, die also horen heer ende hore hoofststat ofgegaen soudent hebben. Doe waren oic goede lude binnen Amersfoird, die dat zeer verdocht ende wouden liever mit horen lantshere ende mit hoirre hoofststat liden dat hem te liden stonde, dan also ongetru te wesen dat si ongeloefflic daerof sceyden soudent. Ende die lietent heymeric horen heer ende der stat te weten, dattet also gestelt was.
- 40 Ende die ontsiende bisscop nam corten raet mitter stat van Utrecht ende sat op rechtevoirt, eert verboet mocht werden, ende liet sinen vrienden weten, dat men sijnre waername: hij woude terstont bi hem comen. Ende nam mit hem zom van den oversten van der stat ende dairtoe omtrent v^c
- 45 of vi^e gewapent ende reet also binnen Amersfoirde ende quam daerin omtrent dat die cloc elve sloech in den avont. Ende vant die zom daerin van den gevangen, diet geerne toe gejaecht hadden. Mer die werden in derselver nacht uitgeholpen uut der stat. Ende des morgens toecomende quamen die Gelres voir Amersfoirde, ende doe si vernamen dat die bisscop
- 50 daerbinnen was, corten hoir reyse ende togen ten lande van Gelre wert. Alsodat ic voir mijn best meen, had die bisscop mit machten daer doe niet geweest, Amersfoirde had gevreest geweest: also waren veel lude dairbinnen gestelt. Ende doe die edel bisscop dat vernam, nam raet van sinen vrienden die hi doe bi hem had, ende mit sinen vrienden van Utrecht ende
- 55 van Amersfoirde om die stat te behueden voir sulken last of anderen last die hem vallen mocht. Ende worden eendrachtelic eens om die stat te bewaren ende te bet in vreden te bliven, dat men soude daer nemen uter stat xii of xiiii man, die meest onleden gemaket hadden, ende die soudent Utrecht varen ende aldaer bliven ter tijt toe, dat die bisscop, die stat van
- 60 Utrecht ende van Amersfoirde eens anders te rade worden. Dat gesciede also. Ende men leyde hem hondert gewapent bij voir last die hem van binnen toecomen mocht of voer opstaen dat hem van binnen gemaict mocht werden. Ende hiermede toech bisscop Frederic mit den sinen, die hij doe

30 *J heeft de verschrijving omt tgesticht*

36 Doe waren oic *JP* doe waren oick daer *L2* dair waren oic *M*
goede lude *ontbr MP*

45 gewapent – man ghewapent *L2*

48 uitgeholpen uut der stat *J* wter stat gheholpen *L2MP*

52 gevreest geweest – gevreest *M*

54 Utrecht – Dordrecht *M*

61 leyde hem – lach te hen *L2* (voorbeeld, hoe dwaas *L2* wel eens is)

62 opstaen *JL2* opstaene *M* opstaende *P*

dat *t/m* werden *JL2* dat van hem gemaket worden *M* dat hem gemaect wert *P*

65 daer gebrocht had, tot Utrecht wert. Ende van dier tijt voirt reysden die van Amersfoirde in Veluwen, roefden, bernden op hem selven, dat zij voer niet gedaen en hadden.

- § 43 Ende bisscop Frederic, diet altoes in zin had, sinen vrienden van Leiden wiselic ende heymelic te baten te comen als hiervoir geroert is, had leggen een deel wijns over IJsel, die hij daer gebesicht waende hebben, ende alrehande provande desgelijcx, ende om sijn vriende van daer hier te crigen
- 5 sonder geruft, die van Leyden mede te baten te comen als voirsr. is, hierom dede die edel heer sinen vrienden aldair bidden in den lande ende in den steden <desgelijcx, dat si hem starcken wouden ende oeck also sterc maken dat si hem> die provande veylich bi den water ter Eem mochten brengen. Die hem daertoe besaten dat te doen. Ende doe die besaet waren ende
- 10 den windt cregen, quamen ter Eem mitter provande, als bisscop Frederic op hem begeert had. Ende doe die aldaer quamen, was bisscop Frederic noch binnen Amersfoert om vandaer <voirt of te trecken als> voir of geroert is. Ende doe die van Overijssel daer quamen, hadden die van Leyden mit hertoge Jan gededinct, dat hem qualic gehouden wert, omtrent ii of iii dage
- 15 daertevoren, nochtan dat die van Leyden noch wel een wijl teten ende te drincken hadden. Ende doe dat also gedaen was, togen die IJselairs over in Waterlant ende dair leden si scade ende togen weder over IJsel van daer zij gecomen waren. Ende doe hertoge Jan aldus wil van Leyden gecregen had, doe meenden die van Dordrecht, dats die van Sinte-Geerdenberge
- 20 niet laten en souden, zij en souden hertoge Jan inlaten of zijn vriende van sijnre wegen, als die daer quamen ende senden hoir vriende doe aldaer om die stede ende dat huys in te nemen tot hertoge Jans behoef. Ende doe die van der stede vernamen, dat hertoge Jans vriende daer gecomen waren, deden die poirten opdoen ende lieten se incomen, dat hem te groten last
- 25 quam. Want die bailju die dat huys onder had, wasset leet ende had hem tevoren geseit, hij woude die borch houden ende bewaren tot vrou Jacops behoef, hertoge Willams dochter, ende die kende hi voir sijn lantsvrouwe ende nyemant anders. Ende had hem geseyt, lieten si yement anders in die stede die vrou Jacop tegen wair: wanneer hij dat vernaem, hij soude die
- 30 stede dan rechtevoirt doen aensteken ende bernen. Ende also vroech als hertoge Jans vriende daer binnen gecomen waren ende Dirc van der Mer-

§ 43

- 1 in zin *JM* in synen synne *L2* in syn *sinP*
van Leiden *ontbr MP*
- 3 over IJsel *JL2 ontbr MP*
- 7 desgelijcx *t/m* hem *PML2 ontbr J*
- 10 cregen *JL2* mochten crigen *MP*
- 11 op *J* van *L2MP*
- 12 voirt *t/m* als *ontbr JPL2*
- 16 Ende *t/m* was *J* ende dat alsoe ghedaen *L2M* Ende doe die alsoe *rasuur* daen *P2*

wede dat vernam, die doe daer bailju was, dede doen als hi hem geseit had ende dede vuer scieten van der borch in die stede, dair hij wel toe besaet was, of hij dede die stede ansteken ende bernen, welc hi van beyden dede
 35 doen: die stede wert angesteken ende al verbrant of also na dattet niet veel en sceelde. Ende dat gesciede in denselven jaer omtrent Lamberti. Ende hertoge Jans vriende begrepen die verbrande stede ende bleven daer leggen ende belagen dat huys op die zijde ende deden grote bussen ende reesscap
 40 aldaer brengen ende scoten veel op dat huys ende scoten also lange dat zij een toern of twee boven ofscoten, mer dat en hinderde die van den huysse niet herde zeer. Ende die bailju Dirc van der Merwede, die hem zeer wel besaet had mit alrehande provande ende reescap die men op sulken borch behoeven mocht, scoot veel ende zeer van den huse ende dede zeer groten
 45 scade dagelix in den heer ende sonderlinge eer hem die van der stede bebolwerct hadden. Ende die van den huysse togen op ende of aen die zijde te Brabant wert als zij wouden, dat hem die in die stede lagen geern benomen hadden, dair si arbeyt om deden ende dair sij scade voir leden, alsodat zij dat oversloegen, ende bleven leggen in die stede.
 Ende hertoge Jan ende sijn vriende, die hem zeer geern geholpen hadden
 50 ende gesien dat hi heer van Hollant had gebleven, dachten dat die tijt van der bevelinge vaste heen ginc, die hi had, ende corts omme comen soude. Ende hadden node gehadt, dat Hollant an vrou Jacop gecomen had of aen horen vrienden. Ende hierom dede hertoge Jan heymelic vervolgen den hertoge van Brabant, dair hi zeer goede vriende bi had, daer hem die hertoge van Brabant mede plach te beraden, ende dede den hertoge bidden dat
 55 hi op enen benoemden dach mit heymeliken vriende in stilre weer bi hem comen woude tot Gorinchem, want hertoge Jan selve mit him te spreken had, dat also gesciede. Ende daer quamen die vorsten biën mit engen rade ende spraken tegader ende maecten daer enen anderen dach weder biën
 60 te comen. Ende onlange daerna versamenden hem die vorsten weder, als men doe seide, in Zeelant ende waren daer tesamen biën. Ende cort daerna dat die heren gesceyden waren, seyde men gemeenlic, dat die hertoge van Brabant hertoge Jan sijn jaren verlenct had, Hollant ende Zeelant te regieren vij jaer langer dant hem in der zuene tot Woudrichem geseyt wert
 65 (ende)bevolen was. Ende men seide doe mede, dat die hertoge van Brabant hem doe medegaf die stede van Andwerpen mit der marcgraefscap van He-

35 angesteken ende *ontbr L2MP*

41 herde seer ook *M*

51 die hie hadde *achter* bevelinge *L2MP*

65 ende *MP ontbr JL2*

doe *J* do *L2* dat *M ontbr P*

66 Herentans *JP* Herentaels *M* herencans *L2*

- rentans. Ende doe dit uutquam ende luutbreet wert, so mach men wel dencken doe vrou Jacop dat vernam, die Hollant hoirs vaders erve was ende aldus daerof vervreemt wert, dat hoir dat mishagen mocht al en was
- 70 zij niet out van jaren, dat zeer wel te vermoeden was. Want hoir God onse Heer scerpen wisen sin verleent had ende Henegouwen, Hollant ende Zeelant te goet ende te groot waren also leeliken daerof te sceyden, ende docht dat te benemen na hoirre machten, als zij eerst mocht.
- Mede ist zeer wel te vermoeden, dat die zalige hoichgeboren vorstin vrou
- 75 Jacops moeder zeer ongenuechlic was te horen, dat hoir enige lieve dochter aldus uten hove gewijst wert van dengenen die se in den horen houden souden ende voer gewelt ende ongenade bescermen soude, ende tis te vermoeden dat zijns niet tevreden en was. Ende doe men in Brabant vernam, dat hoir heer die heerlicheit van Hollant ende van Zeelant also leelic een tijt
- 80 versegelt had, warens veel van der wijsheit qualic tevreden, ende daerna, doe men meer seide dat hoir heer Andwerpen mit der marcgraefscap van Herentans hertoge Jan mede besegelt had, waren doe hoirre veel noch qualiker tevreden van denghenen die wijsheit hadden ende Brabant minden ende dochten: Wilt onse heer aldus maken als hi begint, so is Brabant ver-
- 85 loren. Ende hier wert raet op genomen ende wert gebracht bi den drien Staten van den lande, die daerof biënuamen tot veel tiden om mit malcander eens te werden, die palen van Brabant in eeren ende an den lande van Brabant te houden of dairvoir te liden. Dat een wijl vertoech om deswil dat die hertoge van Brabant veel vriende had in den lande ende in den steden,
- 90 ende hem die lude oic node tegen horen heer geset hadden te last, had men voirbij mogen gaen.
- Ende ten lesten, als men seyde, worden veel vroede heren eens mit den lan-

67 Ende *t/m* reg. 82 Herentans *ontbr MP* *Hierna is de rest in M vervangen door korter gesneden bladen met 17e-eeuws schrift. Men zou denken dat het overslaan van 16 regels door gelijkheid van woord hierdoor veroorzaakt is, maar hetzelfde in P wordt daarmee niet verklaard. Ook in dit toegevoegde stuk komt M overeen met P.*

67 luutbreet *J* luetbreeck *L2*
 69 vervreemt *J* vervromet *L2*
 71 ende Zeelant *ontbr L2*
 72 leeliken *J* lideliken *L2*
 76 uten hove *J* uutten hage ende uutten oeren *L2*
 79 lelic *J* ledelic *L2*
 80 versegelt *J* versekert *L2*
 82 Herentans *J* herencans *L2*
 85 staten – steden *L2*
 88 of dairvoir te liden *JPM* of daerom te lijden *L2*
 89 had – hand *L2*
 92 veel vroede heren *J* veel van den heren *MPL2*

- de ende mit den hoofsteden, uutgenomen die stede van den Bossche, bij den palen van Brabant te bliven ende ongemynret te houden.
- 95 Ende doe die hertoge van Brabant dat vernam, dat meeste heren, geestelic (ende) wairlic mit den landen ende mit den steden als voirsch. is, eens waren, (doe) was (hi) besocht ende reet in die stede van den Bossche ende nam van sinen vrienden bi hem ende bleef een wijl daer leggen. Ende som van den heren diet vernamen dat die hertoge ten Bossche was, van die bu-
- 100 ten Brabant geseten waren, reden tot hem ten Bossche licht te liever dat zijns hoopten te ghenieten. Ende men seide doe mede dat daer heren waren die hem geboden te dienen ende dat hi die stede van den Bossche mit der Meyerie van den Bosch wechgeseghelt had. Ende doen dier veel van den heren ende van den steden van Brabant hem verenicht hadden van den-
- 105 genen die van der meester moge waren ende sagen dat lelike regiment van horen heer als voirsch. is, die wordens te rade dat zij dat wouden te kennen geven den grave van Sympol, sinen broeder, als zij deden, ende begeerden van hem dat hi selve woude comen in Brabant ende vernement selve, hoet gelegen waer, ende dan tbeste mede raden. Ende die hoichgeboren heer, die
- 110 zinen broeder aldus node had laten verderven, doe hijt vernomen had, sat op ende reet uut Vrancrijc, dair zijn heerlicheit gelegen was, ende quam in Brabant ende vernamt dattet also was als men hem had laten weten, sprac mit den hertoge zinen broeder, ende alst al gesproken was, so ginct daermede heen ende dede als hij plach te doen. Ende doe die heren van
- 115 Brabant ende die steden sagen, dattet niet en bate, die hertoge en voer mit sijre ouder zeden voirt als hij gewoen was, warden sijs te rade, dat sij enen ruwairt setten wouden om dat lant te behouden, want si meenden cleric na sinen regiment, had hi mogen begaen als hi begonnen had, Brabant had verderft geworden.
- 120 Hierom overdroegen si tesamen ende namen tot enen ruwairt den grave van Sympol, sinen broeder, die hem naeste in den bloede was ende oic hoir heer wair, storve die hertoge sonder wittelike geboirte, ende wouden hem in der voechdiën helpen houden ende doen al dat men enen ruwairt doen soude, indien hi den lande dede dat een goet ruwairt doen soude. Ende aldus is hi ruwairt geworden. Ende ic meen oic, dattet geschiede bi rade ende
- 125 goetduncken des hertogen van Bourgongen ende doe grave van Vlaenderen

-
- 94 te bliven *t/m* houden *J* te bliven ende onbemyntret te helpen te hoelden *L2* *ontbr*
MP
- 96 ende *ontbr* *JL2*
- 97 doe *L2MP* *ontbr* *J*; hij *MP* *ontbr* *JL2*
- 103 dier veel *JL2* veel *M* daer een deel *P*
- 105 moge *J* mogentheit *L2* meninge *MP*
lelike *J* ghemeenlic *L2MP*
- 113 hertoge *JL2* hertoch van Brabant *MP*
- 119 verderft geworden *JL2* vercoft geweest *MP*
- 123 helpen houden *J* hoelden *L2* houden ende helpen *MP*

- was, ende waren twier broeder kinder. Ende doe die grave aldus ruwairt gemaket was, mishagedet ende was zeer tonwille den hertoge van Brabant ende dengenen die hem regierden, ende dochten van dier tijt voirt, hoe sij
- 130 dat breken ende veranderen mochten, dair zij hoir vermogen toe deden, als men hierna wel vernemen sel. Ende die grave van Sympol, die ruwairt gemaket was, verdrotet zeer, dat hertoge Jan van Beyeren vrou Jacop sijnre nichten uut den horen helt ende nam hoir hoirs vaders erve ende lach mede doe voir dat huys tot Sinte-Geerdenberge ende ginc herdelic mit vrou Jacop om ende nam hoir al dat hij hoir nemen mocht. (Ende hi) wert toirnich ende woude sijn nicht also niet laten verderven, ende wert vyant hertoge Jans voirsr. (ende) een deel van den heeren van Brabant worden vyant mit hem. Ende die grave van Simpol leyde lude tot Steenbergem mit baerden ende mit scepen, te wachten die Hollanders die in Vlaenderen of te Zeelant
- 140 plagen te varen. Ende die van Steenbergem deden hem dagelix groten scade die daer bi den water voeren, want die Hollanders en wouden hoir varen niet laten. Mede worden der lude ende scepen geleyt te Bergen aen den Zoom, die oic vast scade deden bij den water. Dit stont aldus een tijt ende doe wert daertusschen gesproken ende ene voirwaerde gemaket. Ende doe ter tijt was
- 145 vrou Jacop in Henegouwen gereden bi hoirre moeder ende die twee durlichtige vorstinnen worden van vrienden gewaernt ende mede geseyt, dat vrou Jacop mit Gode bi den hertoge van Brabant niet bliven en mocht, overmits dat die paeus die dispensacie van den hijlic tusschen den hertoge van Brabant ende vrou Jacop, die de paeus daer eerst of gegeven had, onlange daerna dede wederroepen, daer die hertoge van Brabant dede tegen appelleren na bescreven recht. Ende omdat die appellacie niet vervolcht en wert van des hertogen wegen, als men gedaen soude hebben, dairmede ginc dat hijlic of ende van dier tijt voirt bleef vrou Jacop van den hertoge. Ende doe waren daer heren ende mogende lude, die spraken ende deden
- 150 spreken mit sommen van des conincs vrienden van Engelant, die doe die alre-ontsienste heer van kerstenrijc was, om een van sinen bruederen, die hi drie had, mit vrou Jacop in witteliken hijlic ende in echtscappen te ver-

128 gemaket *JL2* geworden *MP*

135 Jacop *J* Jacob synre nichten *L2MP*

nam *JL2* benam *MP*

nemen *JL2* benemen *MP*

wert *J* Ende hy wert *MP* doe waert hie *L2*

137 voirsr. *J* voirs. ende *PM* syns oems ende *L2*

138 lude *JL2* volck *MP*

140 dagelix *JL2* ontbr *MP*

142 lude ende *JL2* volc ende *P* ander *M*

146 gewaernt *JL2* gewairscuwet *PM*

150 die hertoge *J* die hertoch *L2* den hertoch *MP*

153 of *J* aff *L2* te niet *MP*

154 heren ende mogende lude *JL2* mogende heren ende vorsten *MP*

gaderen, dat heymelic versproken ende gededinct wert. In deser manieren worde vrou Jacop ledich van den hertoge van Brabant bi den hove van Romanen, ende die paeus dairmede dispensieren woude dat een van den broederen van Engelant die dair genoemt wert, ende vrou Jacop in witteliken hijlic tesamen sitten mochten, want si malcanderen eerste lit waren, ende consentierde die paeus dattet geschien mocht, so souden dan, als die bullen gecomen waren, die broeder van Engelant ende vrou Jacop malcanderen truwen ende beslapen. Ende die coninc van Engelant geloofde vrou Jacop, also drade als dat gesciet wair, in Hollant weder bi den horen te bringen. Ende dit wert aldus gesloten ende die coninc van Engelant sende te Romen grote heren, eerber lude, dese sake te vorderen ende aldair te eynden. Ende doe men aldus onledich was ende tracteerde van den hilic van des conincx broeder ende van vrou Jacop voirsr., doe wert den coninc laten weten, dat een van sinen bruederen, die hij in Vrancrijk gelaten had, gestreden had mit den daulphijn van Vrancrijk ende sijn broeder daer doot gebleven wair. Ende doe die coninc dat vernam, helt hem als een zedich heer doen soude, ende bereyde hem van dage te dage, over in Vrancrijk te trecken, sinen brueder te wreken ende sinen vrienden te baten te comen, ende versamende een alte groten heer uut Engelant, ende <toech> daarmede in Vrancrijk. Ende die hertoge van Bourgongen die doe beneden Parijs was, stercte hem mede ende reet mede voir of na mitten coninc van Engelant te Vrancrijk wert, want zij tesamen tegen den daulfijn hem verbonden hadden ende tegen den sinen.

§ 44 Nu voirt van bisscop Frederic te scriven ende van der stat van Utrecht ende van Amersfoirt, die in groten last van oirloge waren tegen dengenen dair voir of geruert is; weerden hem ende deden dagelix dat best dat zij mochten. Ende omdat die steden van Overijsel hem noch ledich hielden tot den oirloge, daerom vervolchden hem bisscop Frederic ende die van Utrecht ende van Amersfoirde, want si noch mit hem in enen verbande stonden, dat zij hem in desen last te baten quamen na uutwisinge der verbantbrieve, dat die steden ten lesten deden ende worden vijant des heren van Egmonde, heren Gerijt van Heemskerc ende dergeenre die bisscop Frederic die stat van Utrecht ende van Amersfoirt voir ontseyt hadden ende in alre manie-

162 eerste lit *J* eerstelic *L2* rustelic *MP*; si slaat opeens op *Jan van Brabant en Jacoba*.

173 sedich *JL2M* zeech *P*

176 toech *L2MP* ontbr *J*

§ 44

1 van bisscop Frederic te scriven *JL2* te scriven van bisscop Vrederic *MP*

7 verbantbrieve *JP* verbonde brieve *L2* verbantbrieven *M*

9 stat *J* ontbr *L2MP* – dan staat er iets heel anders, en minder juist; daarom schrijft *L2*: den van utrecht ende van amersf.

10 ende in alre *t/m* hadden ontbr *L2MP*

- ren als die ontseyt hadden. Ende in denselven jaer omtrent Remigii waren die van Utrecht voir Aemsterdam getogen ende verstaken hem daerbij, dats die van Aemsterdam niet en wisten, en scieten lichte lude in den velde om die koe te nemen. Ende doe die van Aemsterdam des gewair worden,
- 15 togen haestelic uter stede te voet ende te scepe om dat goet te bescudden ende om den vianden den wech te ondergaen, ende meenden se also te behouden. Ende doe si een stick uter stede gecomen waren, zetten hem die van Utrecht toe, die al wikende afterwert liepen. Ende in den volgen wordens die van Aemsterdam gewair, datter gereet volc in den velde was, ende
- 20 worden wikende ende liepen ende voeren weder ter steden wert aen. Ende die van Utrecht vengen ende sloegen der doe omtrent ii s.^c, ende hadden die van Utrecht wat langer gelegen, dat die van Aemsterdam wat veerre van der stede gecomen hadden, so hadden die lude al ende die stede hoer geweest bij deser reden, doe tgeruft in Aemsterdam quam ende men doe
- 25 seyde dat die van Utrecht voir die stede waren ende veel hoirre vriende geslegen ende gevangen hadden, waren daer lude, als men doe seyde, die hoir goet scepten ende maecten hem rede wech te varen. Ende het meenden somme lude, hadden die van Utrecht doe rechtevoirt mit nairsten an die stede gevallen, dat dair groot aventuer in gesteken had, want die lude van
- 30 der stede doe zeer verzuft waren. Ende die van Utrecht togen thuyswert ende waren vrolic ende blide ende dancten Gode ende den goeden Sinte Martijn, dat hem also vergaen was, ende brochten die gevangen mit hem tUtrecht in die stat, daer die goede lude van der stat zeer in verblijt waren.
- § 45 Nu mach ic voirt scriven, hoe men seide, dat die heren meenden, die steden van Utrecht ende van Amersfoirt te verderven of sonderlinge wil daerof te hebben in deser manieren: si wouden treckende mit hem oirlogen om die steden te meer te belasten. Oic wouden si hem benemen, dat si varen noch
- 5 keren en mochten om een opstaen ende twidracht onder der gemeenten te maken in der stat, die te varen ende te keren plagen. Dat derde was: si meenden die steden aldus te verhongeren ende uut te teren, dat God van Hemelrijc int eerst ende die goede Sinte Mertijn vriendelic mit hem ver-

-
- 13 in den velde om die koe *J* int velt om de coyen *L2* koeyen in den velde *M* in den velde koyen *P* *Het enkelvoud van J lijkt niet juist.*
- 15 togen *JL2* togen sij *M* doe togen si *P*
 bescudden *JL2* bescutten *MP*
- 17 stick *J* stucke *L2* stuck *MP*
- 20 ende voeren *ontbr MP*
 aen *ontbr MP*
- 21 ii s.^c = 2½×100: derdehalff hondert *L2M*
- 23 die lude al *JL2* die luden *M* volc *P*
- 26 hadden *J* waren doe *L2MP* (*beide is mogelijk: het onderwerp kan de Amsterdammers zijn*)
- 28 mit nairsten *J* mit neersticheit *PM* mytten yersten *L2*

- sagen. Als ic wel scriven mach als eerst van den treckenden oirloge, dair
 10 si die genade toe cregen, dat die van Utrecht veel goets uut Hollant cregen
 van dingtalen ende van brantscatinge. Want si hadden verdingt Cuyksteert
 ende Aelsmer, niet ver van Haerlem des weges uut. Si hadden verdingt alle
 diegene die beneden Scoonhoven saten in denselven weert al tot (Oudewater)
 15 toe, beneden Crimpen in Alblasserweert worden oic kerspel ende dorp
 verdinct, ende oic deel van den venen die van Woerden tot Leyden wert
 gelegen sijn, Goylant sonder die stede van Naerden, veel dorpe in Aem-
 sterlant, ende maecten daertoe veel goets van den gevangen die int eerste
 20 jaer voir Aemsterdam ende anderswair gevangen worden uut Hollant, dat
 hem grote hulpe dede tot den treckenden oirloge. Item dat si meenden
 twidracht in der stat te maken omdat men varen noch keren en mocht.
 Daervan mach men weten, dattet gemeen volc hem zeer goelic ende vrien-
 delic leet, want zij wisten wel, dat die stat geern gelt ende goet gegeven had-
 den om vrede te hebben, dat aen der stat niet en gebrac.
 Item dat derde, dat si meenden te verhongeren, hadden die van Utrecht die
 25 genade doe dat die stat in menigen jaeren nye also wel versien en wert van
 herden koern als zij waren doet oirloge began. Ende God versachet mede
 in den eersten jaer dat si horen viande also veel coebeest ende scape namen,
 dat die gemeen man mit cleynen gelde hem doe wel van vleysch bewairde
 ende oic een deel van der rijcheit mede. Ende dat oirloge bleef durende den
 30 winter over ende dede scade tot veel tijden, nu dien een, morgen die ander.
- § 46 Nu mach ic voirt scriven van den hertoge van Brabant, die qualic tevreden
 was van dat sijn broeder ruwairt gemaket was, die allewege daerom docht
 ende diegeen die hi bi him had, hoe hij dat best breken mocht. Ende maecte
 vrientscap mit heren van buten, ende die sijn best proefden om vrede bin-
 5 nen lants te maken, ende dat gesciede in stilre weer, omdat men daer niet
 op dencken en soude, ende maecte aldus een gewerf mit den heer van
 Hensberch ende mit anderen heren, bi den hertoge te comen ende een deel
 van horen vrienden dan mede te brengen, alst hem die hertoge te weten
 liet.
- 10 Ende daerna in den jaer doe men xxi screef omtrent Sinte-Agnietendage

 § 45

- 11 cuyksteert *JL2* crulsteert *P2* tutelstaert *MP3*
 13 al *t/m* Alblasserweert *ontbr L2*
 tot oudewater *P* tot ouwater *M* tot den water *J*
 22 stat *JL2* steden *MP* (*maar alle hss hebben: hadden*)
 25 doe *JL2* *reeds vóór* reg. 24 hadden *MP*

§ 46

- 4 die sijn best proefden *J* dede sijn beste *L2MP*
 5 in stilre weer *JL2* al heymelicke *MP*
 8 te weten liet *J* liet weten *L2* te weten dede *MP*
 10 Ende *t/m* screef *JP* Ende darnae in den jare doe men screeff xxi *L2M*

- quam die hertoge van Brabant voir Bruesel ende brocht een deel heren ende goeder lude mede, daer die hertoge ente sine niet in en mochten, want die poirten van der stat gesloten waren; ende begeerde dat men hem die poirten opdede. Dat die poirtier niet doet en dorst buten geheet ende oirlof
- 15 van den grave van Sympol zinen broeder ende der stat van Bruesel, (ende brocht een deel heren ende guede luyden mit hem.) Ende bi rade des graven ende des raets van der stat quam die hertoge daerbinnen, mer het vertoech een wijl mit den berade eer hi binnen quam. Ende die hertoge dede hem te gemake ende die mit him quamen desgelijcx. Ende het gevel in der toe-
- 20 comender nacht, dat een wijf of een knecht gewair wert in een van den herbergen daer des hertogen vriende doe in gereden waren, die hem bi dage uitgedaen hadden, een stuc in der nacht hem wapenden ende aendeden doet slapens tijt geweest had. Dat wert den wairt zedelic bigebracht, diet heymelic vernam dattet also was, ende brochtet bi som van dengenen die
- 25 de stat mede te bewaren hadden ende die sprac voirt vrienden toe. Ende quamen aldus hoirre een deel bijeen ende vondent dat hem die gast also een deel angedaen hadden, ende wordens te rade dat si den hertoge ende die hi mede gebracht had houden wouden, ende vengen den hertoge ende die mit hem aldaer gecomen waren, eer die hertoge sijn vriende tegader
- 30 creech, omtrent vi^c man. Ende daer waren omtrent vii^c pairde die te voirschijn quamen. Ende daer wert gevangen die heer van Hensberch, die grave van Namen ende zijn soon, die grave van Muerse ende die proefst van Aken, die een zoon te Buyeren was. Ende onder die vi^c man die daer gevangen worden waren er wel is^c van den scilde geboren die van buten
- 35 waren. Doe dese gevangen waren, worden daer lude van binnen Bruesel getueft ende aengetast, dair men quaet vermoeden op had, dair men doe of vernam dattet een opset dinc was om den grave van Sympol ende vrou Jacop te belasten ende oic hoirre beider vriende van buten ende van binnen Bruesel te verderven.
- 40 Dair lude om gedoot worden, diet al lyeden dattet also gesciet soude hebben. Ende die daer gedoot worden, waren van binnen Bruesel ende niet van den minsten. Ende die van Bruesel, des graven ende vrou Jacops vriende,

- 14 geheet ende oirlof *JL2* oerloff *P* consent *M*
 15-16 ende *t/m* hem *ontbr JL2*
 21 gereden *JL2* gelogiert *M* logiert *P*
 22-23 een stuc *t/m* had *JL2M* ende hem weer wapenden doet slapens tijt was *P*
 23-24 Dat wert *t/m* vernam *JL2* Dat wert zedelijc bygebracht, diet heymelijc vernam *M* Doe wertet heymelic gebootscapt den heren van der stat ende si vernamen *P*
 24 som *JL2* sommige *MP*
 26 gast *J* gaste *L2* gasten *MP*
 31 die grave van Namen *J* die grave *PM* de grave *t/m* soon *ontbr L2*
 33 vi^c man - viij^c man *MP*
 34 is^c - anderhalff hondert *L2M*
 35 getueft ende aengetast *JM* gevangen ende aengetast *P* gevangen *L2*
 40 diet al lyede *t/m* reg. 41 Brussel *ontbr M*

en hadden nimmermeer gemeent dat die van binnen, hoir medepoirters, den grave ende hem dat gedaen souden hebben, want si in gedacht en hadden dan dat lant van Brabant in eeren te houden, dair si niet hoir best toe deden. Ende en had hem die hertoge also niet laten beleyden ende sijn landen in eeren ende tegader gehouden had, zij hadden wel tevreden mit him geweest.

- § 47 Item in denselven jaer opten xiii^{ten} dach in mairte wert die eerbare bisscop Coenraet, die dat collegium van onser Vrouwen tUtrecht gesticht heeft ende dieselve kerc dede maken in der eren van onser lieve Vrouwen, opgegraven uten grave daer hi eerst doe hi doot was in gegraven wert, dair hi 5 langer dan ccc jaer in gelegen had. Ende doe men dat graf opdede, doe lach dat dode lichaem al bijeen, dat veel van den heren diet sagen ende ander lude mede zeer verwonderde, dattet lichaem dat so lange onder die airde had geweest, noch also heel ende also gesien was. Ende optenselven dach wert dat lichaem ende dat gebeent van denselven bisscop mit groter weer- 10 dicheit uut den grave genomen van bisscop Mathijs, bisscop van Buduwaen, daer veel andere heren van denselven goidshuse bi waren ende wairliker lude een groot deel. Ende wert weder opt nye choor gebracht ende aldair weder begraven in een nye graf, dat hem aldaer gemaict was, tot sijnre groter eeren, dat hi hopic wel verdient had. Ende op denselven dach wert 15 dat nye choer aldaer gewijet van bisscop Mathijs in der eren Goids, onser lieven Vrouwen ende meer van sinen heyligen.
- § 48 Item noch in denselven jaer voirschr. op enen sonnendach den xiii^{ten} dach in der maent van april ende was doe iii weken na paesschen, gesciede een groot brant binnen der stede van Aemsterdam, dattet derdendeel van der stede doe wel verbernde van sijns selfs vuer. Daer verbernde doe mede die

44 dan dat *J* dant *L2* dat *MP* (zegt juist het tegendeel!)

§ 47

1 xiii^{ten} dach in mairte *JL2* xxiii^{sten} dach in maart *PM* 23 maart is annuntiatie van Maria en dit zou wel eens de juiste datum kunnen zijn.

5 in gelegen had *JL2* in gegraven hadde geweest *MP*

10 Buduaen *JL2* biduaen *MP*

14 dat hi hopic *JL2* dat ic hoop dat *MP*

16 van sinen heyligen *JL2P* van sinen lieven heyligen in den ewigen leven *M*

§ 48

1 den xiii^{ten} dach *J* (dat was een zondag, dus deze datum is juist) den xxiii^{sten} dach *PM* (dat was een woensdag) *L2* heeft iets anders: Item noch in denselven jaer vors. gheschiede een groet brant bynnen der stat van Amsterdam x of xii in den maent van april of daeromtrent. *Chron. Tiel. p. 48* zegt: infra festum pasche et penthecostes; *Pauli* zwijgt erover.

2 ende was doe 3 weken na paesschen alleen *J* (dat klopt ook: pasen viel in 1421 op 23 maart).

- 5 nye kerc, die heilige stede dair dat heilige sacrament van mirakel te rusten plach, dat gasthuys, dat raethuys bernde doe mede, alsodat alte groten sca-
de dair doe gesciede.
- § 49 Item doe ter tijt ende in derselver maent van april begreep die stat van U-
trecht ende deden maken dat blochuys ter Eem, dat buten opten zeeant ge-
set wert om die scepe die van der Zuderzee van buten in die Eem plagen
te comen, om die te vrijen. Want die Hollanders plagen tot veel tiden daer
5 groten sca-
de an te doen, dat den Hollanders dairna tot cost quam, overmits
die van Campen doe dat blochuys gemaict was, mit enen voirwinde van
Campen in die Eem voeren ende van der Eem also weder tot Campen, ende
plagen wijn, koern, sout ende alrehande provande alsoe in die Eem te bren-
gen, dat die Hollanders doe niet gekeren en conden, als zij voir ge-
10 daen hadden. Des sij qualic tevreden waren ende maecten dairna toe twee
grote scepen, hulken of coggen, ende veel baerdzen daertoe, ende manden
die mit gewapenden luden, mit provanden ende mit reescappen dairbij.
Ende brochten die scepe voir dat gat van der Eem also na den lande als die
grote scepe daer leggen mochten. Ende die baerdzen voeren of ende aen,
15 om dat varen daer te benemen, omdat si meenden die stat van Utrecht ende
van Amersfoirt te verhungeren. Ende die grote scepe bleven een wijl tijts
also daer leggen, ende die baerdzen voeren ende quamen nadien dat die
wint waeyde. Want die scepe die van Campen comen wouden, mosten
enen noirdenwint hebben of wat van den oesten of van den westen mit den
20 noirdenwinde. Ende dat wisten die Hollanders wel ende daerna quamen
si bi den groten scepen, nadat die van Campen den wint te baten hadden.
- § 50 Item doe ter tijt in denselven jaer plagen die Gelres vast voir Amersfoirde
te comen, nu ende efter, ende namen hem bi wijlen een deel beest, vengen
hem bi wilen of een deel armer lude, die in den velde waren. Ende somtijt
in den Oversticht desgelijcx. Ende desgelijcx dede die joncher van Gaes-

6 *achter* gasthuys: dat bagijnhof mit haer capelle *MP*

§ 49

- 1 ende *t/m* april *JL2* dat dese brant gesciede *MP*
begreep *t/m* Utrecht *JL2* hadde die stat van Utrecht begrepen *MP*
9 gekeren *J* ghekieren *L2* keren *MP*
conden – mochten *M*
18 wouden *J* wolden *L2* mosten *M* mochten *P*

§ 50

- 1 doe ter tijt in denselven jaer *JL2* in denselven tijt *M* doe ter tijt *P*
2 efter *J* echter *L2MP*
beest *J* biesten *L2* beesten *MP*
3 *achter* lude: drie of vier (*kan wel auteurslezing zijn*) *L2MP*

- 5 beeck in den Oversticht uter stede van Wijck. Ende doe ter tijt plagen die van Culenborch over in tSticht te comen, nu ende efter, roofden ende bern-
den, vengen ende sloegen die arme lude in den lande ende somtijt diegeen die tegen den joncher van Gaesbeeck verdinct hadden. Ende het gevel eens of meer, dat die Culenborssche scade gedaen hadden in den Sticht ende aen
10 dengenen die de joncher van Gaesbeec verdinct hadden ende in die stede te Wijc gedrucket worden, een deel van dengenen die tegen den joncher verdinct hadden ende rechte doe van him begeerden van dengenen die doe in die stede waren ende hem den scade gedaen hadden, dat die joncher oversloech ende liet diegeen varen die over zijn verdinc gescadicht ende dat
15 hoir genomen hadden.

- Item in denselven jaer dairna als die wegen begonsten te drogen ende men der lande te voet ende te peerde gebruiken mocht, togen die van Utrecht ende van Amersfoirt in der Veluwen tot Bernenvelt ende daeromtrent, omdat veel van horen vianden daer plagen te leggen, ende ter Nyerkerck des-
20 gelijcx, die dagelijcx voir Amersfoirt ende in den Oversticht dairuut ende dairin groten scade te doen plagen sonder aflaten. Ende omdat die stat van Utrecht meende, dat ment gelaten soude hebben in den Sticht also te scadigen, want die hertoge van Gelre des bisscops noch des gestichts viant niet en was, dair hijt mogelic om gelaten soude hebben, dairom vertoecht die
25 stat een wijl dat si daer niet en quamen. Ende doet al niet en bate, oec wat si leden, ende doe sij aldaer quamen, wonnen hem die lantweer of die die van Bernenvelt gemaect hadden, roofden ende bernden dat dorp van Bernenvelt ende veel dat dair bi stont. Ende onlange daarna togen die van Utrecht ende van Amersfoirt weder in der Veluwen, roofden ende bernden
30 ter Scuer, Voirthuysen, dat dorp te Putten ende deden daer groten scade, ende togen weder in horen steden.

Ende onlange daarna togen die van Utrecht ende van Amersfoirt weder in der Veluwen, bernden Ermel ende veel hove bi den zeekant, stormden doe

-
- 5 uter – in der *M*
6 nu ende efter *JM* nu ende echter *L2 ontbr P*
7 in den lande *JL2P ontbr M*
14 verdinc – verdinct *J* verdingc *L2* verdingh *M* geding *P* (hier heb ik een schrijffout van *J* verbeterd en bij uitzondering een vorm hersteld die hier niet is overgeleverd: het is ongetwijfeld de auteurslezing)
16 men *J* dat men *MP ontbr L2*
24 *Dat men de interpunctie van een handschrift niet mag overnemen, wordt hier duidelijk gedemonsteerd: het goede hs J heeft na de hoofdletter Ende in reg. 21 geen leesteken, ook niet de toch al zeldzame komma / en pas weer een hoofdletter na reg. 26 leden.*
26 ende doe *JL2P* doe *M*
wonnen hem *J* wonnen sy hem *P* doe wonnen se hem *L2M*
die die *t/m* reg. 27 hadden *JL2P* die te Barnevelt gemaect was *M*
33 ermel *JM* armelen *L2* eruel *P*
stormden *L2MP* stormen *J* (kennelijk schrijffout)

35 dat huys te Herler ende wonnen dat stormenderhant, daer vii of viii man
 of gewonnen worden, togen wederom tot horen sloten ende bernden also
 dat onderwegen ongebernt gebleven was. Ende desgelijcx op een ander tijt
 bernden sij dat dorp tot Ede ende veel hove daerbij. Ende doe zij Ede bern-
 den, was hertoge Reynout ten Rosendael ende had doe wel bij hem iiiii^e
 40 peerde ende veel ridder ende knecht die daer bi hem gecomen waren, want
 hi doe uten lande van Gulic cort gecomen was. Die van Utrecht deden dair
 zij om uut waren ende hem en volchde nyement, ende togen weder bi den
 horen ende deden aldus alte groten scade in dat eynde van der Veluwen –
 nu op een stede, morgen op een ander stede, als ghi voir wel gehoirt hebt
 – ende quamen daer zeer node aen, hadden zis verdragen mogen wesen in
 45 eniger wijs.

§ 51 Van die ongelove van Beehem.

Item doe ter tijt ende in denselven jaer ende in den jaer daertevoren was
 een alte groten dwalinge ende een opstaen van ongeloven in den lande van
 Beem, dat mit luden, als men doe seyde, zeer verzuumt wert, overmits dat
 men ten eersten daer niet toe en dede, doe die dwalinge began. Ende dat
 5 maecte dengenen koen, die mit der ongelove besmet waren ende worden
 veel te herder in horen voortgaen; ende worden ten laetsten also stout ende
 also sterc mit dengenen die hem aenvellen, dat si om nyement en gaven
 ende deden dat si wouden. Ende waren daerop gestelt, als men doe ge-
 meenlic seyde, die heilige kersten gelove te destrueren ende te niet te ma-
 10 ken. Ende deden veel ongenaden aen geoerden luden, beyde aen man ende
 aen vrouwen, die hem hoir ongelove niet en wouden volgen. Ende worden
 zeer verherth in hoirre boesheit, dat zij daer niet om en gaven wat si deden.
 Ende worden also machtich mit der ongenaden die si bedreven van luden
 die hem aenvellen, dat men doe seide, dat si wel vermochten te werven
 15 ccc^m vechtender man, hem mede te behelpen.
 Dit vernam die paeus Martinus onse eertsche vader die doe was, ende was

34 Herler *J* eerler *L2* Erlere *MP*

35 of – op *L2*

ogen *J* ende toghen *L2MP*

also dat *JL2* also al dat *M* t al (onderwege) dat *P*

41 togen *JL2* quamen *MP*

42 alte *JL2* onibr *MP*

44 *De onduidelijke zin* hadden *t/m* reg. 45 wijs *J* *luidt*: hadden zis verdrach moeghen
 hebben in enyger wijs *L2P* hadden sys verdrach mogen hebben in eeniger manie-
 ren *M*

§ 51

Opschrift alleen in J

1 Item – Ende *P*

2 een opstaen *JL2* een opstal *P* opstal *M*

14 vermochten te werven *JL2* mochten werven *P* mochten verwerven *M*

- des qualic tevreden op dengen en dien dat wairlike zwairt bevolen was, dat die dair niet meer toe gedaen en hadden ende dairomtrent geseten waren, of dat men hem die sake der ongeloven niet te kennen en had gegeven.
- 20 Want dat een die meeste sake is dair men dat wairlike zwairt meest toe besigen sel. Hierom sende die paeus Martinus sijn legaten tot veel steden aen den vorsten ende den heren, te vermanen die ongelove te helpen wederstaen, ende dede prediken alle diegene die dair togen om die ongelove te helpen wederstaen ende des in goeden wil waren, oflaet van al horen sonden.
- 25 Daer hem veel vorsten geestelic ende wairlic, toe besaten daer te trecken, ende daertoe veel goeder lude, die in steden ende in dorpen geseten waren, die hem bereyden dair te trecken.

- § 52 Item in denselven jaer, doe dat koern uten velde ende bi den husen gevoert ende gebracht was, toech bisscop Frederic mit een deel van zinen ridders ende knechten ende mit der stat van Utrecht ende van Amersfoirt tot Redichem. Ende daer bleef leggen die edel heer mit sinen vrienden ende
- 5 schicte enen hoop van sinen ridenden luden voir Aernhem om te vernemen, of zij hadden willen volgen. Die luttel of niet uut en quamen, ende reden doe voirt voir den Rosendael, dat des hertogen hof ende speelhuys te wesen pleget, als hij in den lande van Gelre is. Ende bernden tdorp te Rosendael, mer dat huys niet, ende reden voirt tot Velp omtrent een halve
- 10 mile op ghins zijde Aernhem ter Veluwen wert in ende bernden dat dorp te Velp, dat ic meen, had die wint tot Aernhem wert gewaeyt, die voncken souden bi hopen daer gecomen hebben ende souden oic wit van der aschen geworden hebben. Doe dat gedaen was ende die van Airnhem niet uut en quamen, togen die Utrechtsche ridders weder tot Redichem, daer
- 15 hoir heer gebleven was, ende die edel heer sat op ende reet tUtrecht wert ende dat dorp tot Redichem wert doe gebarnt. Ende aldus, als ghi horen

21 legaten – legaet L2

§ 52

- 1 gevoert ende gebracht JL2 gebracht ende gevoert MP
- 4 Redichem JL2 Rekem MP *Dit verhaal: in profesto Dyonsii - 8 okt. – venit de Rienen ... combussit Redichem et domos circa Rosendale et villam Velpe apud Aernhem ... die Calixti – 14 okt. – ... domicellus de Abcauda ... adiunctis Gelrensibus ... ceperunt maximam rapinam bestiarum.... In nocte Sancti Martini Traiectenses clam ceperunt oppidum de Wagheninghen..., Pauli in bijna gelijke bewoordingen als Chron.T. p. 486-488. Het is duidelijk een totaal andere traditie.*
bleef JL2 bleef hi MP
- 5 scicte ontbr MP
een hoop van sinen ridenden luden JL2 een hoop van sijn ridende volc P een hoop van rydende volck M
- 6 zij JL2 hij MP
- 8 te wesen pleget J plecht te wesen L2MP
- 10 ghins zijde J ghens zijde L2 geen syde MP
- 14 Redichem JL2 Rekem MP

moecht, so wert dat nedereynde van Veluwen voir ende na zeer gewoest
 ende verderft, dat zij clein vermoedt hadden doe die heren hem verbonden
 ende meenden dat si dat gesticht ende die stat van Utrecht ende van Amers-
 20 foirt verderft ende te niet gemaict souden hebben, dat die gebenedide goede
 God ende grote here sinte Martijn genadelic versien hebben dattet niet ge-
 sciet en is ende dat gesticht mitter stat van Utrecht in eeren gebleven sijn,
 des onse lieve Heer van hemelrijc, daer alle goet of comt, ende die grote
 heer sinte Martijn ewelic ende ymmermeer of gedanct ende gelooft moeten
 25 wesen. Ende die grootmoedige Gelres, die dat zeer ombehagelic was, ver-
 gaderden dairna veel lude te pairde ende te voet om den hoemoet ende die
 hoverdie te wreken die hem doe gesciet was, ende togen weder in den Sticht
 ende bernden veel huuse in den Oversticht niet veer van Rijnouwen. Mer
 diegheen die si bernden, waren meest verdingde lude, die tegen den jonc-
 30 heer van Gaesbeec verdingt hadden ende meenden hem daarmede bescut
 te hebben. Ende aldus bleef dat oirloge staende, ende dede elc den anderen
 grote scade, huden die Gelres, morgen die Utrechtsche, sodat die arme
 lude an beyden ziden die opten canten van den landen lagen, zeer verderft
 worden. Doe ter tijt waren die van Utrecht zeer beladen mit drieërhande
 35 zwairheit, als ic u scriven mach. Dat eerste was: zi waren in enen groten
 zwaren oirloge ende zeer beladen mit tween onverwinliken groten vorsten,
 dair <si> tusschen saten ende die se gern verderft hadden, dat God bewaer-
 de. Dat ander was: broot ende bier wert daer costelic, want die een goet
 mudde weyts copen soude, hij moster om geven bi v gulden, ende een goet
 40 mudde haveren most costen ii gulden of meer. Dat derde was: si cregen ene
 grote sterft, die hem dat zwairste was. Want hem storven of doe ter tijt veel
 heerliker manne, die si qualic ontberen mochten in der stat ende int lant,
 ende het meenden lude dat hem doe wel ofstorven xv^e vechters, die zij qualic
 ontberen mochten, dat wel te vermoeden is nadien dat si in so groter
 45 zwairre veden waren. Nochtan, hoe zere het sterf ende hoe zwairlic dat zi
 mit den oirloge beladen waren ende mit der scerper tijt, nochtan wast den
 gemenen luden leet dat men dagelix niet meer en reysde, ende waren wair-
 lic bet gemoet dan si waren, doe dat oirloge eerst began.
 Dair ic niet anders in begripen en can dan die genade Goids die mit hem

-
- 17 nedereynde van Veluwen *JL2* eynde van der Veluwen *MP*
 20-25 *De schrijver is hier duidelijk Utrechtsgezind.*
 23 onse lieve Heer van hemelrijc *JL2* ons Heer Jhesus van hemelrijc *P* God Al-
 machtich *M*
 25 Gelres *J* Ghelresche *L2* Gelreschen *MP*
 om- *J* on- (*geen streep*) *L2MP*
 26 ende die hoverdie *JL2* *ontbr MP*
 37 si *P* sie *L2* sy *M* *ontbr J*
 38 ander: in *J* de *schrijffout* an
 45 zwairre veden *J* veeden *L2M* oirloge *P*
 46 wast den gemenen luden leet *JL2* was dat gemeen *MP*

- 50 was, dair si van gesterct ende gespiset worden, als men hierna vernemen sel.
- Item noch in denselven jaer van xxi op sinte-Martijnsavont in den winter, doe alle man meende dat die van Utrecht vrolic geweest souden hebben, want sinte Martijn hoir patroen was, togen die van Utrecht uut, sterc omtrent m gewapende, om hoir aventuer te bezoeken, ende quamen des avonts tot Renen, dair si doe aten ende vrolic waren. Dairna in den avont een stuc bereyden hem die van Utrecht ende togen doe van Renen te voet voir Wageningen ende hadden een beer doen maken, die poirten mede op te stoten, want daer geen toechbrugge en was, mer daer stont een sterc houten ameyde voir die poirt, die gesloten was. Ende deden dat slot ofslae ende manden horen beer ende stieten daarmede op dat winket van der poirten. dat lude rommelde. Dat die wakers hoirden ende vraechden, wie daer so clopten. Men seyde hem weder, daer waren lude die geern in waren, ende stieten doe noch eens daer zi voer gestoten hadden. Die wakers spraken weder: clopt goelic, men is om den slotel gegaen. Ende die van Utrecht vermanden hem doe weder derdewerve mit machten ende stieten mit horen beer op die cleyn poort also zeer, dat die poirt opspranc, ende die van Utrecht togen dairin ende hebben die stede aldus gewonnen ende vengen daer here Henric van Hoemoet in die stede ende daertoe omtrent lxxx of c man. Ende daer lieper een deel op eenre starker poirten ende een deel vielen der over der mueren van der stede ende sijn also vandaer gecomen. Daer worden gewonnen een deel gestalder peerde, daer zeer goede hencxte mede waren, veel reets goets wert daer gewonnen, als men wel vermoeden mach, want daer woenden havige lude in die stede ende daer was veel in gevluht van buten van denghenen die dair omtrent geseten waren. Doe dit aldus gesciet was, versamenden hem die wijsheit, die van Utrecht daer waren, ende spraken tegader, wat zij mitter stede doen wouden, ende wordens eens dat zij die stede uutslaen ende verbernen wouden, als zij deden. Want dat sticht van Utrecht aldair zeer wel opter Veluwen gesloot was. Ende doe

-
- 56 in den avont een stuc *J* een stuc in den avont *L2MP*
 59 toechbrugge *JL2* toechbrugge *MP*
 60 ameyde - auwijde *P*
 61 winket *JMP* clynket *L2*
 62 rommelde *J* rammelde *M* rummelde *L2P*
 66 derdewerve *t/m* beer *J* ende stieten derde werff myt machte myt oeren beer *L2MP*
 71 vandaer *J* vandaen *MP* en wech *L2*
 74 havige *J* haeve *L2* rijcke *MP* (*kennelijk latere verbetering*)
 77 ende *JL2* ende sy *MP* (*evenzo*)
 79 gesloot (=van sloten voorzien?) *JL2* gesloten *MP* (*evenzo, maar fout*)
 ende doe dit gedaen was *J* dit ghedaen *L2MP*

- 80 dit gedaen was, togen die van Utrecht wederom tot hoirre stat wert mit den gevangenen ende mit alsulcker haven als zij voeren mochten, ende danckeden Gode, onser liever Vrouwen sijnre gebenedider Moeder ende den goeden sinte Mertijn, dat zij hem daertoe geholpen hadden.
- § 53 Item daerna op sinte-Lijsbetten nacht als der heiliger jonchfrouwendach toecomende was, hief op een alte groten storm ende quam uter zee, dat desgelijcx in een deel jaren niet veel gehoirt en was, dair alten groten scade in Hollant ende Zeelant van gesciede, dat zeer was te beclagen, want die
- 5 dijke daervan tot veel steden inbraken. Ende dat water quam so hoich ende so groot op uter zee mit enen zwaren noirtwesten winde ende beliep die lude tot veel steden in horen huysen, die nergent comen en conden, sodat men doe seyde, dat veel menschen also verdroncken ende veel beesten desgelijcx.
- 10 Item doe optieselve tijt brac die dijck bi Dordrecht in, daer dat soute water mede ofgedijket was ende daer die grote waert daer Dordrecht in staet mede bedijket was. Ende dat water wert van dierselver nacht also groot binnen Dordrecht, dattet wel twee voete hoech daer opter straten stont, als men doe seyde. Mer dat hoge water opter straten en stont niet lange.

-
- 80 togen *JL2* doe toghen *P* liepen *M*
Pauli, p. 941-3, heeft hier andere berichten, die vrijwel letterlijk overeenstemmen met *Chron.T.* p. 485 (Ede), p. 486 (Rienen, Redichem, Rosendale, Velpe apud Aernhem), p. 486-7 (Houten t/m Zeist), p. 487 (insidias apud Rienen), p. 487-8 (ambo claustra in Oestbroeck) en p. 488 (Wagheninghen), met de datums in festo Johannis et Pauli (26 juni), in profesto Dyonisii (8 oct.), in die Calixti (14 oct.), circa festum Willibrordi (7 nov.), in profesto Willibrordi (6 nov.) in nocte sancti Martini (10 of 11 nov.).

§ 53

Pauli heeft, op de verkeerde plaats, nl. vóór het bericht over Ede, op p. 940, een bericht over de Elizabethsvloed, afwijkend van onze kroniek, maar ook van het *Chron.T.* p. 488: Eodem anno scilicet 1421 in nocte profesti sancte Elizabeth vidue ex magna ventorum intemperie factum est undosum diluvium, quod sebmersis hominibus et iumentis lachrimosum fecit excidium, in quo periit tota Zuythollandia cum suis pertinentiis, ita quod infinita damna contigerunt en ea. Nam multi nobiles barones utpote dominus de Sevenberghen, dominus de Strijen, dominus de Ema, dominus de Merweda etc. et potentes divites milites et militares plurimi, quorum multi intantum depauperati fuerunt, quod coacti in exteris partibus menicabant, alii servitoribus ipsorum et aliis serviebant. *Zeer kort is Sev., maar Veldenaer heeft een uitgebreid verhaal, dat op enkele punten wel aan onze kroniek doet denken.*

- 1 Sint-Elizabeth= 19 nov. Vrouwendag zal hier wel praesentatio, 21 nov., zijn.
als der heiliger *JL2* allerheiligher *PM*
- 1-3 ...jonchfrouwennacht geleden was, had des nachts een alto groeten storm gheweest,
dair alte groten scade *L2*
- 3 veel gehoirt *J* gesciet *MP*
- 7 in horen husen die nergent comen en conden. *Einde van P1.*

- § 54 Item in den jaer van xxii omtrent conversio Pauli waren die van Oudewater uutgetogen om int sticht te scadigen. Dat vernam here Lodewijc van Montfoirde ende toech hem tegen mit dengenen van Montfoirde die hi van daer ontberen mocht. Ende toech also daer die vyande waren ende woude
 5 mit hem striden, als hi dede. Dat die van Oudewater vernamen die daer waren, ende besaten hem daertegen als die striden wouden. Ende doe here Lodewick mit den sinen dairbij quam, dede als een onvervaert ridder, die eens leewen moet hadde, ende reet die viande in. Ende de zijn, die daer te voet waren, deden als heerlike stoute man ende streden vromelic mit
 10 hem. Ende die viande weerden hem manlic ende stoutelic als joncheren. Daer wert manlic ende sterkelic gestreden mit cleynen volke van beyden zijden, want elc had geern dat velt gehouden. Doch int leste, doe die van Oudewater sagen dat die van Montfoirde niet wiken en wouden ende daer-toe gestelt waren liever te sterven dan dat velt mit scanden te ruymen, be-
 15 gaven dat striden ende worden vluchtich, ende daer werter geslegen ende gevangen omtrent lxx (man). Ende men seide, doe si eerst vergaderden ende begonnen te striden, dat si even sterc waren of luttel sceelde. Ende als die van Montfoirde aldus gestreden hadden ende hoir gevangen bewaert, ende hoir vriende die gewont waren bestelt hadden, togen weder
 20 binnen Montfoirde mit horen gevangen die si gevangen hadden, ende mit horen vrienden, dancten Gode ende sinte Martijn, dat zij mit sulker eren ende mit sulker gewin ontstaen waren.
- § 55 Item in denselven jaer wert sinte Adriaens hoofd in der stat van Utrecht gebracht ende eerlic geset in sinte Mertijns kerc, die lange jaren also geheten

 § 54

- 3 hi *JL2* men *MP*
 5 Dat die *t/m* wouden *JL2* sodattie van Oudewater die dair waren vernamen ende besaten hem dairtegens diegheen die stryen wouden *PM*
 12 elc *JL2* een ygelic *PM*
 14 sterven *JL2* stryen *PM*
 scanden *JL2* scaemten *PM*
 16 man *ontbr J*
 20 die *t/m* hadden *ontbr M*

§ 55

Dit bericht vinden wij Veldenaer p. 268 (na: Int jaer 1421 op sinte-Martijns avont wert Wageningen ghewonnen) en vrijwel woordelijk O7: Int jar unseres Heren m cccc xxii brachte her Sweder van Kulenborch de domprovest S. Adrianus hovet tUtrecht in den doem, dat int kloster tho S. Mariënweerde mannich jar gerust hadde, want men den int kloster niht vele ehren en dede.

Het lijkt het meest op de lezing van MP; vrijwel woordelijk komt er mee overeen: Anno Domini 1422 dominus Zwederus de Culenborch prepositus Traiectensis portavit caput sancti Adriani martiris in ecclesia Traiectensi, quod in abbatia Insule sancte Marie ordinis Premonstratensis multis annis fuerat absque decenti honore. Pauli p. 943-4. Dit bericht ontbr Sev.

- 1 Adriaens – Andries *MP3*

had. Ende dat gesciede bi heren Zweder van Culenborch, die domproefst tUtrecht was. Ende dat heilige hoofd had menich jaer gerust ende geweest
 5 tot Sinte-Mariënwerde in den clooster bi Culenborch, dairt die voirsr. domproefst vriendelic van geworven ende vercregen hadde, om den heiligen hoofde meer eeren ende wairdicheden tUtrecht te doen dan men in den clooster plach te doen, wantet daer half verborgen gestaen hadde.

Hierna heeft J1 f° 132 half en f° 132' geheel leeg. L2 gaat gewoon door. M en P missen alles t/m § 60.

§ 56 Item voordat Wageninge gewonnen wert, began heer Zweder van Culenborch domproefst voirs. te spreken mit sommigen personen om goets te doen, dat oirloge neder te leggen ende om die lande in vreden te bringen. Ende of hij dairom arbeide oft minen heren van Utrecht ende der stat van
 5 Utrecht te wille ende te dancke wair, so woude hij tbeste proeven dairin. Ende wairt hem onbehagelic, hij woudt laten. Diegene dair hij doe mede sprac, namen hoir beraet ende spraken mit horen here ende mit den oversten van Utrecht. Die him antwoirden, mocht die domproefst of yement goeders dairtoe helpen, dat die lande te vreden quamen, diegene die dair-
 10 om arbeiden ende tbeste dairtoe deden, dat him dat niet onbehagelic en wair. Want si en geerden niet mit wille te oirlogen ende hadden liever vrede dan onvrede, als zij dat hoir behouden mochten. Dat den domproefst also geseit wert. Die him vermat dat beste dairin te doen, als hij dede ende men hierna wel vernemen sal. Ende began voirt te spreken van dien saken, nu
 15 mit den enen, morgen mit den anderen, ende nam alrehande stucken te baten die hij meende dat dairin vorderen mochten. Ende sprac ende arbeide alsoe lange, dat hij begeerde an dengenen dair hij voir van der Utrechtscher zijde mede gesproken hadde, of te vercrigen mochte wesen van horen here ende van der stat, dat him te wille wair dat die domproefst mit enen of mit

5 tot *ontbr L2 bij regelovergang.*

6 ende vercregen *ontbr L2*

6-8 *luiden in P2: ... ende gecregen had, omdat men den heyligen hoofde meer eeren ende wairdicheit tUtrecht doen soude dan men in den clooster dede etc.*

7 tUtrecht *ontbr M*

7-8 dan t/m doen *ontbr L2* dan men in den closter plach *M*

§ 56

Het begin sluit aan bij § 52; gevoegd bij de omstandigheid van het openlaten van twee bladzijden in J doet vermoeden, dat een andere auteur aanvangt. Wij zien echter geen verschil in stijl en willen de mogelijkheid veronderstellen dat het feit dat §§ 56 t/m 60 in MP ontbreken een afwijking van deze handschriften is.

9 goeders *J* guets *L2*

11 niet *J* niemement *L2*

18 mochten wesen *J* mochten *L2*

- 20 tweeuten lande van Gelre in stilre weren comen mochten tot Oestbroeck
 bij Utrecht ende dair ene tijt wesen mit geleyde om die saken aldaer te ver-
 spreken, hoe men die landen best in vreden brengen mocht. Oic begeerde
 hi mede diegene die van Utrecht waren, dair hi voir mede gesproken had-
 de, of hij dier te dóen hadde dat die bij him comen mochten aldaer om die
 25 saken te bet te verspreken. Dat him geconsenteert wert, ende den anderen
 geleide gegeven tot Oestbroec te wesen ende niet nairre der stat te comen.
 Ende dit gesciede aldus, dat die domproefst mit den sommigen aldair quam
 ende began die saken dair te verspreken, hoe men die dingen best beginnen
 mocht, die landen mede in rusten te brengen. Ende begeerde aen
 30 die van Utrecht dair hij voir mede gesproken had, dat die dair bij him qua-
 men, als zij tot veel tijden deden. Dair sprac die domproefst nu mitten enen
 dairna mitten anderen; dat vaste vertoech om elc him mitten sinen te be-
 raden ende of ende toe voeren. Ende dit geduerde aldus ene wile, alst
 wel te vermoeden is, want dat ten eersten niet goet te vinden en was over-
 mits dat die saken groot ende lastich waren. Want die vorsten van den lan-
 35 de van Hollant ende van Gelre geerne veel willen van den edelen vorst bis-
 scop Frederic ende van der stat van Utrecht vercregen hadden, des vele af-
 geset werd ende aldus vertoocht te langer. Mer evenwel en liet die dom-
 proefst niet af, hij en arbeide altoes ende hoopte ymmer wege te vinden,
 40 dat oirloge te breken. Ende al wast dat men daironder dedingde, elc sca-
 dichde den anderen dair hi mochte. Ende als die domproefst sach dat die
 vorsten vele wils wouden hebben dat die van Utrecht niet doen en wouden,
 doe wert die domproefst denckende om wege te zoeken, of men mit gelde
 ende mit gevoege die dingen also verpreken mochte, dat men dat oirloge
 45 also breken ende nederleggen mocht. Ende began doe dairvan te spreken,
 dair vele woirde ende vele beraets doe of viele. Want doet aen tgelte
 quam, wouden die ene veel hebben ende die ander wouden luttel geven:
 dus haddet die domproefst quaet genoegh. Nochtans arbeide hij altoes
 ende (meende) ummer dat sijn arbeit daerin vorderen soude. Want him
 50 docht wail, konde hi gevoech daerin vinden, dat men an geenre ziden niet

-
- 20 achter mochten *herhaling van reg. 18:* van oeren heer ende van der stat dat hem
 te wille weer *L2*
 25 te bet *J* die bet *L2*
 30 die van *J* denghenen van *L2*
 31 tot *J* doe ende tot *L2*
 32 dairna *J* morghen *L2*
 33 geduerde *J* deurde *L2*
 35 lande *J* landen *L2*
 44 die dingen *J* dedincde *L2*
 46 doe of viele *J* daer of quam *L2*
 Want *J* oik *L2*
 49 meende *ingevoegd naar mende L2*
 50 ziden *ontbr L2*

oirloochzieck en was, ende dat dede him te bet arbeiden sonder aflaten. Ende brochtet ten lesten also veer mittengenen dair hi mede sprac ende diet voirt versochten an horen heren van beiden zijden, diet beliefdende ende overgaven, dat men openbair dage daarvan ramen ende maken soude tot geliken steden. Ende elc van den vorsten soudende hoir vrienden dairbi senden, ende die te dage quamen soudende geveylicht wesen van beiden zijden. Ende dair wert een tijt geraemt, wanneer ende wair men die dage houden ende comen soude. Ende dat der heren vrienden van Hollant ende van Gelre soudende comen tot Ingen, ende des bisscops rade ende vriende soudende comen tot Renen. Dat also gesciede. Ende diegene van der Utrechtscher ziden die over die deding gegaen hadden, voeren over van Renen ende togen tot Ingen bi den rade van Hollant ende van Gelre. Ende verhaelden die puncten die voir versproken ende tot Oestbroec bij den raden die aldaer waren geteykent worden, omdat daer doe meer van der heren rade bi waren dan tot Oestbroec geweest hadden. Dair worden doe alrehande saken verclaert mit anderen punten die voir gescreven waren om die zuene te vestigen ende die lande mede in rusten te bringen ende te houden. Ende dair wert een zuene geraemt ende een notel gemaict daer al die puncten van der zuene die voir geraemt ende vastgeset waren, in gescreven worden. Ende die notelen worden besegelt mit der drier vorsten segele, elc mit sinen segel, ende mit der stat segele van Utrecht, daer die zuenebrieve namels uut gemaket worden. Ende die zuene wert doe angenomen bi der drier vorsten rade, als die van hoirre heren wegen dair gemachticht gecomen waren, ende bi der ecclesien van Utrecht, bij den ridderen ende knechten des lants, der stat van Utrecht, van Deventer, Campen, Zwolle ende Amersfoirde, des gestichts hoofsteden. Ende daer wert ene vrede opgemaict duerende tot sinte-Jacobsdage toe naestcomende. Ende wat binnen den vrede yement van der heren hulper off ondersaten genomen worde, dat soude diegeen doen rechten diet in den zijnen genomen wair van dat men besceydelic bewijsen mocht. Ende daer soudende der vorsten rade of bieencomen tot Culenborch te wesen, ende van dat binnen vreden gesciet wair, dat aldaer te verrechten dengenen die dat sijn genomen wair. Ende daer soud men dan die zuenbrieve ende die brieve van den voldoen van der zuenen vol besegelt van allen ziden van allen ziden overleveren, elc die sijn na uutwijzinge der notulen. Ende die zuene wert gesloten anno xxii des woensdages na den heiligen pinxterdach.

56 beiden *J* allen *L2*

57 die dage houden ende comen soude *J* te daghe comen solde *L2*

59 comen *J* comen ende wesen *L2*

60 diegene *J* ghien *L2*

67 Ende dair *J* Ende aldaer *L2*

78 genomen worde *t/m* reg. 79 genomen wair *J* ghenomen waer *L2*

85 anno xxii *J* in den jaer van xxii *L2*

86 *Pinksteren was in 1422 31 mei en 31 mei en 1 juni.*

- Ende der vorsten ondersaten voeren daerop die een in des anders lande, coften ende vercoften als men voir den oirloge plach te doen. Ende doe sin- te Jacobsdach toequam, vergaderden der heren rade tot Culenborch, als
- 90 dat voirsproken was, om die zuenbrieve mitten brieven van den voldoen dair over te geven, doe dat vertogen wert. Want die here van Egmonde ende die stede van Dordrecht doe den brief van der zoenen niet besegelt en hadden als die notelen van der zuenen inhielden ende begrepen hadden, dairt doe om vertoech dat die brieve van der zuenen niet over en gingen.
- 95 Mer den vrede wert verlenget ende daer worden ander dage gemaict om weder bieen te comen. Ende doe die dage weder quamen, waren die brieve noch onbesegelt ende doe wertet weder uutgeset ende gevreet een tijt lang. Ende doe tijt quám, waren die brieve noch onbesegelt ende aldus wertet lange vertogen tot in den jaer van xxiii.
- 100 Ende in denselven jaer op sinte-Jansdach te midzomer op sinen avont starf hertoge Reynout hertoge van Gulic ende van Gelre, die zieck lach tot Hattem, ende wert vandanen te Rosendael gevoert. Ende als men doe seide wa- rachtelic, so starf die edel vorst onder wegen opten wagen eer hi te Rosen- dael quam, dat zeer te beclagen is. Want hi sine lande in groten vreden
- 105 hielt, ende dat hij mitten gestichte oirlogende wert, dair wert hi toe ge- brocht. Ende sijn ridders ende sine knechten verloren dairan, want hij der jairlix veel plach te begaven, die hijs gonde ende dies te doen hadden, ende oic ander mit goeden henxsten, mit zwaren ossen ende mit vetten zwinen plach te versien na dat die lude waren. Ende hij en plach sijn ondersaten
- 110 luttel of niet te scatten. Ende ic hout voir wair van horen seggen, dat him zeer leet was dat hi mitten gestichte in den oirloge gecomen was. Ende him was leet, dat yemant in den sinen gescadicht of misdaen wert, dair hijt be- teren mochte. Ende onlange dairna dat die edel vorst gestorven was – wes ziele God gedencken moet – ontfeugen die ridder ende knechte ende dat
- 115 meeste deel van den lande van Gulic tot horen lantshere den hoichgeboren vorst hertoge Alof hertoge van den Berge ende quam also int meeste deel van den sloten ende van den steden die tot den lande van Gulic toebehoir-

-
- 88 Sint Jacob= 25 juli.
 89 verdaderden der *J* versamenden den *L2*
 94 om vertoech *J* onvertoecht *L2*
 95 den vrede *J* die vrede *L2*
 97 wertet weder uutgeset *J* waerder weder uutghezeghet *L2*
 ende gevreet *J* een tijt ghevredet *L2*
 98 Ende doe tijt quam *J* ende do de tijt doe quam *L2*
 ende aldus *t/m reg. 99* van xxiii *J* ende aldus waerder lange vertoghen omdat die breve onbezeghelt waren van tijden tot tijden, van daghe tot daghe ende alsoe lange tot int jaer van xxiii *L2*
 105 oirlogende *t/m* gebrocht *J* orloechde, dat dede dat hi daertoe gebrocht wert *L2*
 106 der *ontbr* *L2*

den. Ende doe die Gelres vernamen, dat die hertoge van den Berge also in
 den lande van Gulic gecomen was ende dat hi van den ridderscap ende
 120 knechten ende steden voir enen heer gehult ende ontfangen was, onlange
 dairna waren een deel van den ridders ende knechten des lants van Gelre
 mit der stat van Nymmegen ende ontfingen tot enen lantshere joncher
 Aernt van Egmonde, die hertoge Reynouts zijn zuster kints kint was, dats
 te weten dat hij daer een outoem off was, hulden ende zwoeren him als men
 125 enen nyen here pleecht te doen. Ende cort daerna ontfengen hem die van
 Aernhem, die van Herderwijn ende die van Hattem, ende creech doe die
 Velu in. Ende een wile daerna wert hi voir enen here ontfanen tot Ruermun-
 de ende creech dus voir ende na dat lant van Gelre mit den steden. Ende
 die ridders ende knechten des lants van Zutpheen mit der stede van Zuyt-
 130 phen ontfingen hem mede voir horen here, hulden ende deden him als zij
 doe sculdich waren te doen, ende quam aldus aent lant van Gelre ende aent
 lant van Zuytphen.

Ende cort daerna overdroegen die hertoge van Cleve ende die hertoge van
 Gelre eenre hilixe voirwaerde: dat die hertoge van Gelre soude hebben een
 135 dochter van Cleve, als zij tot horen jaren gecomen wair, tot enen echten
 wive. Die voirwairden worden gemaict, bebrieft ende besegelt, ende grote
 penen daeronder geset om te volvaren als die joncfrou tot horen jaren ge-
 comen wair. Ende in der tijt als dat geschiede, was een groot oirloge tus-
 schen den hertoge van Cleve ende joncheer Gerijt sinen broeder ende die
 140 had te hulpe den jongen hertoge van den Berge, des hertogen zone van den
 Berge. Ende aldus wast den hertoge van Cleve ongadelic mit zinen
 broeder ende mit sinen neve van den Berge te oirlogen, want die jonge van
 den Berge veel hulpen crege uut den lande van Gulic ende van den Berge,
 al sat die vader stille. Ende men mach wail dencken dat den hertoge van
 145 Gelre leet was, dat him die hertoge van den Berge dat lant van Gulic also
 ontweldichde ende nam, ende him daer mit machten uuthielt. Ende hier-
 om is te vermoeden, want si beide aldus belast waren mit den hertoge van
 den Berge, dat zij te liever hijlicten an malkanderen om elc te stercker te
 wesen, want hoirre beider lande bijeen gelegen waren.

§ 57 Item in denzelven jaer omtrent sinte-Jacobsdach in den nasomer wert een
 dachvairt tot Culenborch gemaict om mit der zuenen voirt te varen tus-
 schen hertoge Jan van Beyeren ende den landen van Hollant ende van Zee-
 lant op die ene zide ende bisscop Frederic van Blanckenheim mit den alin-

119 ende knechten *ontbr L2*
 121 van den *ontbr L2*
 122 Nymmeghen *J nymweghen L2*
 133 over over (!) droegen *J overdroech L2*
 137 volvaren *J volwaren L2*
 141 ongadelic *J lastich L2*

5 gen gesticht van Utrecht op die ander zijde. Want die brieve doe besegelt
 waren, dairt voir an gebroken hadde, die doe aldaer overgelevert waren, elc
 anderen mit alsulken anderen brieven als in der notelen gescreven was die
 tot Ingen gemaict wert. Ende volvoeren mit der zoenen an beyden zijden
 ende elc dede den anderen aldair dat hij na der zuenen sculdich was te
 10 doen. Ende die landen quamen weder in vreden tusschen Hollant ende den
 gestichte.

Ende want die hertoge van Gelre sonder geboirte gestorven was, dair die
 zuene bij overdragen wert ende dair die brieve op spraken, so bleven al die
 dedinge die de lande van Gelre ende den gestichte androgen, daer mede
 15 staende, ende wanderden die een onder den anderen in des anders lande
 op die dedinge ende op die zuene die bij hertoge Reynouts tiden gemaict
 ende overdragen was.

§ 58 Item in den jaer van xxiii op sinte-Victoersavont sterf ende bleef doot die
 edel vorst here Frederic van Blanckenhem, die God gedencken moet, na-
 dat hij bij xxx jaren dat gesticht van Utrecht vromelic ende eerlic wail ge-
 5 regiert ende bewairt hadde, als men hiervoor merkelic vernemen mach,
 van heerlichkeiten, van landen die den ghestichte toebehoirden ende daerof
 vervreemt waren, die hi mit der Goids genaden ende mit sijne wiser man-
 liker vromicheit weder an den gestichte verworven ende behouden heeft.
 Ende des gestichts palen in sinen ouden dagen, doe die vorsten dat gesticht
 mit verbonde ende mit overdrachten him verbonden hadden, wes zij den
 10 gesticht ofwonnen dat elc van den vorsten wist wat hi daerof hebben ende
 behouden soude, als hiervoor in desen boec wel geruert is, dair hi vromelic
 mede voir dede arbeyden, dat gesticht bi den zinen ende in eeren te hou-
 den, hoe groot ende hoe mogende dat die vorsten waren. Dair God van Hem-
 elrijc ende die goede Sinte Martijn ende die stat van Utrecht mit der
 15 Goids genaden manlic ende ernstelic toe geholpen hebben dattet gesticht
 bi den sinen ende in eren gebleven is mit cleynre hulpen die die edel bis-
 scop Frederic ende die stat van Utrecht daertoe gehadt hebben. Ende had-
 den diegeen die muelic den gestichte bistance gewest souden hebben,
 elc dat beste dairtoe gedaen, als si sculdich hadden gewest te doen,
 20 ic meen voir mijn best, na dat die lande doe stonden, die vorsten noch hoir

§ 57

6 gebroken hadde *J* ghebrack *L2*
 14 androgen zowel *J* als *L2* zal wel -droegen zijn.

§ 58

1 achter xxiii ingevoegd daerna *L2* Sint-Victor=10 oct. In festo sancti Dionisii (=9
 oct.) Pauli.
 4 mach *J* sal *L2*
 9 verbonde *J* verbanden *L2*
 15 ernstelic *J* neernstlic *L2*
 20 noch hoir vriende *J* noch die heren off oer vrende *L2*

vriende en soudens hem niet beloofd hebben ende dat gestichte van Utrecht soude hondert jaeren daerof geëert ende ontsien geweest hebben. Mer Gode boven al daerof te loven, dat die vorsten also waren van sinne, al waren si vyande, ten ginc him niet ernstelic ter herten etc.

- 25 Item omtrent xiiii dage voir Victoris gesciede, dair vele lude vreemde toe was, dat bisscop Fredericx jagers waren uut jagen gereden, als zij vele plagen te doen, ende vengen op enen dach tien of elve wilder evers, dair die negen of die tien ter Horst gevoert worden, dair bisscop Frederic doe lach. Ende onder die negen waren vi groter zwine, die den edelen vorst presentteert worden, dat niet vele in desen lande gehoirt en is, dair den edelen here niet om en was. Ende daerom, want wair vreemde dingen geschien in enigen lande, die luttel plegen te vallen, dair plegen dicwijls sterften der heren of gemeen sterften of plagen des lants na te comen. Ende van al dat ic begripen can ende van dat ic cort dairna beleeft heb, so wast een voirteyken van bisscop Vredericx doot van Blanckenheim, die eens leewen moet hadde ende eens evers coenhelyt, dat men in sinen ouden dagen ende int lest van sinen leven vernemen mocht. Want doe die zeven vorsten vyant worden der stat ende des lants van Utrecht, dair Utrecht staet, die voir in desen boeck genoemt staen, ende daer der twee des gestichts goede aen die zijde daer Utrecht staet in horen brieven of zijt gewonnen hadden, gedeylt ende gepartyet hadden, alsodat elc van dien tween vorsten wist wat hij daerof gehadt soude hebben. Doe die edel bisscop dat vernam, hoe out hi was, was alder vorsten ende alder heren getroost ende woude sijnre kerken goet ende des stichts palen bescudden ende aen den stichte houden na sijnre machten of daer doot voir bliven. Ende na den begrip dat die edel bisscop had, wair hi jonger geweest, hij soudt bet ende meer geweert hebben. Nochtan hoe vele der vorsten ende heren waren die hem tegen sinen lande geset hadden, mit der Goids genaden, mit sinen manliken begrijp ende bij hulpe der goeder stat van Utrecht, so is hi eerlic bi sinen palen gebleven doet gezuent

22 hondert *J* over hondert *L2*

22-4 Mer *v/m* etc. *J* ontbr *L2*

25 victoris *J* vistoris off daer by *L2*

28 negen of die tien *J* ix offte x *L2*

gevoert *J* offgevoert *L2*

29 die negen *J* den neghenen *L2*

vorst presenteert *J* vorsten ghepresentiert *L2*

32 dicwijls *J* dicke *L2*

35 eens *J* een *L2*

37 *Het is niet duidelijk, waar dit precies op slaat. Zeven vorsten staan in het Memoriale Adelboldi, maar omdat XXXIX, 70 sqq. onze kroniek er negen van maakt, zal dat wel niet zijn bedoeld. Het tweede deel van de zin moet wel betrekking hebben op § 36.*

44 bescudden *J* helpen bescudden *L2*

houden helpen te hoelden *L2*

49 goeder *J* ontbr *L2*

50 wert. Ende van sijnre coenheit sal men weten, doe die grootmoedige bis-
 scop voir Koevoirden lach, dair him hertoge Willam hertoge van Gulic
 ende van Gelre, die die ontsienste here was doe hi leefde die in Duytschen
 lande was, geerne of gescreven hadde, dat niet en batede. Ende screef him
 55 op in sinen brieven die manscap van sinen lenen die hi van den edelen bis-
 scop hielt, ende screef him op mede die vrienſcap die hij mit him had, also-
 dat die bisscop anders niet en wiste dan dat hi meende van dage te dage dat
 die hertoge mit machten comen soude om him van Koevoirden te slaen.
 Dat die coene here ende edel bisscop al verbeide ende bleef dair liggen also
 lange dat him Coevoirden opgegeven wert, beide huus ende stede,
 60 dat die vrome heelt ende die edel bisscop behouden ende den sticht na sijn-
 re doot gelaten heeft. Ende dat ic nu verhale dat hiervoir in desen boeck
 gescreven is, dats daerom gedaen, oft yement lase, diet voir niet gehoirt en
 hadde, dat die menen mocht dat diegeen diet vergadert had opt scoenste
 sonder verdient voir den bisscop gescreven had, ende mede om hiermede
 65 te prueven dat die ontsiende bisscop grootmoedich was als een leewe ende
 coen als een ever, dat men mit sinen vromen daden wail bewisen mach.

§ 59 Van joncher Roelof van Diepholt die lii^e bisscop tUtrecht.
 Item doe bisscop Frederic zaliger gedachten gestorven was ende dat open-
 bair ende luytbreet wert, waren vele vorsten die daer om deden arbeyden
 elx van him om hoir mage ende vriende in den gesticht te bringen ende
 dair here te maken, alse die bisscop van Coelen voir jonchere Walraven
 5 van Muerse sinen broeder, die bisscop van Ludic voir den proefst van Aken
 die zoon te Buyeren was ende zijn naeste maech was, die bisscop van Mun-
 stren voir jonchere Aelbert van der Hoeye dair hij oem of was, die hertoge
 van den Berge voir die jonchere van Cleve die sijn naeste maech
 was, die hertoge van Cleve voir den jonchere van Diephout sinen neve,
 10 ende andere heren die arbeyden mede om elc die sine dair in te bringen alst
 wail te vermoeden is, wantet der pinen wairdich was om te arbeyden. Ende

52 die ontsienste here *J* der ontsienster heren een *L2*

59 beide *J* *ontbr* *L2*

63 vergadert had *J* vergaddert hadden *L2* (*heeft het niet begrepen: reg. 64 copieert hij hadde*)

64 mede om hiermede te prueven *J* mede toe prueven *L2*

66 coen als een ever *J* als een coene ever *L2*

Dit slaat kennelijk op § 3, maar geeft geen zekerheid dat alles van één auteur is.

§ 59

opschrift: Woe joncker Roloff van Dyepholt gheposteliert waert de lii^{ste} byscop tUtrecht *L2*

2 luytbreet *J* luytbreke *L2*

4 van Coelen *J* collen de zeer dede arbeyden *L2* *Zie De Hullu, blz. 7.*

6 zoon te Buyeren *J* zuen toe voren *L2*

11 wantet *J* wantet wal *L2*

doe die vorsten ende die heren elc hoir bede gedaen ende hoir vriende be-
 coort ende gesproken hadden, doe bereyde hem die ecclesie, die ridderscap
 ende die hoofsteden des gestichts elc bi hemzelven (om) tbeste te prueven
 15 in enen nijen bisscop te crigen, dair die kerc ende dat gesticht mede bewairt
 wair. Alsodat die meeste deel van der ridderscap van deser zijde (ende) die
 zes hoofsteden overdroegen eendrachtelic dat si samentlic der clesye bid-
 den wouden om beden wille des hertogen van Cleve (voir) jonchere Roelof
 van Diephout ende om sijns goets namen wille die men van him vernam
 20 eer voir him gebeden wort. Want dair eerbare personen om uutgesent wa-
 ren heymelic sijn gestant te vernemen dair hij bekent was, die wederqua-
 men ende meer ondersceyts van sinen goeden name, van sijnre manliker
 vroemheit ende van sijnre bequamer wijsheit medebrochten van gehoer
 dair hij bekent was dan van him in dezen lande geseyt was. Hierom baden
 25 doe der clesien die ridderscap voirseit, die zes hoofsteden, als die stat van
 Utrecht, die stat van Amersfoirt van deser zijde, Deventer, Campen, Zwol-
 le ende die stat van Groeningen van geenre zijde der IJsele, eendrachtelic
 voir jonchere Roelof van Diephout tot enen here te kyesen des gestichts
 van Utrecht, want si genen beteren noch genen nutter dairtoe en kenden
 30 na dat die lande gelegen waren. Ende elc van dengenen die voir die van
 Diephout baden, becoirden ende baden hoir vriende, him vorderlic te we-
 sen. Ende doe die dach quam die daertoe geraemt was dat men kiesen sou-
 de, als des dages voir Sinte-Martijnsavont, versamenden him die heren van
 den vijf goidshuysen die den nijen bisscop plegen te kyesen tot Sinte Mar-
 35 tijnt int capittelhuys, daer die stede is dair men pleecht den bisscop te kie-
 sen. Ende daer wert gecoren mitten meesten stemmen jonchere Roelof van
 Diephout ende op denselven dach geïnstalleert in den choer ende geset in
 des bisscops stoel. Aldaer boven of geropen wert boven den choerdoeren
 ter kercwert in, dair vele volcx versament was, dat die jonchere van Diep-
 40 hout bisscop gecoren was. Dair wert gesongen mit bliscappen Te Deum
 laudamus, ende alle die wairdicheit gedaen die men enen nijen here
 pleecht te doen als hi eerst gekoren wert. Ende in deser manieren wert hij
 bisscop gecoren. Ende here Zweder van Culenborch, domproefst optie tijt,
 stonden in zulker gonsten onderlinge, dat die domproefst him zes der stem-
 45 men overgaf die hij behoeflic had, overmits dat die jonchere van Diephout

-
- 14 om *ontbr J*
 15 bisscop *J* heren *L2*
 bewairt wair *J* bewaert wert waer *L2*
 16 ende *ontbr J. ingevoegd naar unde L2*
 18 voir *ontbr J*
 21 die *J* unde *L2* *Zie De Hullu, blz. 14.*
 23 wijsheit *J* wijsheit meer *L2*
 27 der IJsele *ontbr L2*
 40 mit bliscappen *J ontbr L2*
 43 Ende *t/m reg. 54* bisscop *ontbr L2*

- ymmer die meeste stemmen hebben mocht in der elexie. Ende die vrien-
scap van him beyden wert gemaict bi die grave van Benthem, die hertoge
van Cleve mit him gebrocht had. Ende des so onderwijsde die domproefst
50 weder den jonchere van Diephout, gecoren bisscop, dat him van sijnre ju-
risdixie van outs ontogen was van den bisscoppen tUtrecht iii^c vrancixe
scilde tsjaers: in dier gunsten so consenteerde die jonchere van Diephout,
dat die domproefst ter richt die jurisdixie ende renten wederhebben soude,
dat die domproefst mogeliken after die tijt gunst gedragen mochte hebben
tot desen gecoren nijen bisscop.
- 55 Ende onlange daarna besate him die nyewe bisscop sijn vriende te hove te
senden om den paeus mit instrumenten te presenteren dat hi gecoren was
als daertoe behoirde. Daer die paeus vele beraets op nam, daer die sake doe
ene wile vertoech. Mede had die nije bisscop alrehande wedersaken in den
hove, die mit ernsten selve daer na stonden om die confirmacie te werven.
- 60 Alsodat daarna die paeus gaf die confirmacie den bisscop van Spier tegen
die van Diephout. Ende doe die van Diephout dat vernam, vervolgede zeer
dengenen die him totten kuere geholpen hadden, om him bistandich te we-
sen tot sinen recht, (daer he vele vervolchs toe dede; de hem antwoorden,
se wolden hem bijstandich wesen tot sijnen rechte). Ende die van Diephout
65 arbeide doe voirt om int besit van den sloten ende in des gestichts renten
te comen ende te bueren; dair die ridderscap ende die steden des lants van
Overijsel een tijt him op berieden. Ende Dirc Graewert als een scepen bur-
germeester optie tijt van der stat van Utrecht aen den steden ende lande
voirsz. zeer dairom arbejde. Ende dairna doe si also vele doechden na meer
70 van him vernamen, dan si voir gehoirt hadden ende him te bet van sinen
rechten te helpen, so hebben him die ridderscap, die vier hoofsteden mit
den gemenen lande des lants van Overijsel ende mit den lande van Twent,
die ridder ende knecht ende die stat van Oudenzeel in den alingen renten
geset die den gesticht aldair toebehoeren, die te heffen ende op te bueren,
75 himselven mede te behelpen. Ende hebben him mede geset in des gestichts
sloten aldaer, dair hi op- ende ofriden mach als hijs begeert. Ende die
amptluden rekenen voir him als zij voir horen here plagen te doen. Ende

-
- 56-57 om den paeus *t/m* behoirde *J* unde den choer alsoe he ghecoren was unde den pa-
wes toe presenteren myt instumenten unde myt breven als dairtoe behoirde *L2*
- 57 doe ene wile *J* een tijt bij *L2*
- 59 te werven *t/m* *reg. 59* confirmaci *ontbr L2*
- 63 *Zinsnede in J overgeslagen; toegevoegd naar L2.*
- 66 bueren *J* vueren *L2*
- 67-68 *Ontbr L2*
- 69 na' meer *J* na meer *L2*
- 70 him te bet van sinen rechten *J* om hen tot synen rechte toe beth *L2*
- 72-73 ende mit *t/m* Oudenzeel *ontbr L2*
- 76 aldaer *ontbr L2*

doe die bisscop van Spier dat vernam, dat die van Diephout in den sloten
 ende in den alingen renten des lants van Overijsel also geset was, dede hij
 80 als een wijs heer diet seker om tonseker niet overgeven en woude, bleef lie-
 ver dair hi was mit vreden dan hij also hier gecomen had in een onlede,
 ende dancte den paeus zere van der graciën die hij him gedaen had, ende
 men seyde doe dat die bisscop van Spier den paeus badt voir heren Zweder
 van Culenborch, domproefst tUtrecht, dat bisdom te geven. Dat die paeus
 85 dede ende gafft den domproefst voirsz., dair doe tegen geappelleert wert.

§ 60 Van vrouwe Jacob van Beieren der hoichgeborenre vorstinne te rueren, die
 om des groten noot wille die hoir anlach, so die lande van Hollant ende van
 Zeelant hoir ontsegelt ende vervreemt worden, in Engelant bi den coning
 aldaer gevaren was om hulpe ende troost van den coninc te vercrigen of
 5 van sinen broederen, of die coninc te Vrancrijc wert getogen wair, als doe
 wel in woerden was, want een van sinen broederen daer in enen strijt doot-
 gebleven was. Ende daer bleef die hoichgeboren vorstinne een wijl leggen
 om hoir afterwesen dair te verspreken ende te verhalen oft hoir geboeren
 mocht. Want hoir naeste mage als hoir oem van Beyeren ende hoir neve
 10 van Brabant, die hoir mit recht dat hoir souden helpen houden, diegene
 waren die hoir verderfden. Aldus dedet hoir die grote noot, dat zijt aldaer
 versoeken most. Ende een tijt daerna, doe die dispensacie van der maech-
 scip ende van den hijlic tusschen den broeder van Engelant ende van hoir
 uten hove van Romanen gecomen was ende men warachtich vernam dat die
 15 paeus mit den cardinalen mit groten ondersceyde bekenden ende uutspra-
 ken, dattet hilic van den hertoge van Brabant ende van vrou Jacob niet en
 wair, noch mit recht na geset der heiliger kerken niet wesen noch bestaen
 en mocht, dat mit groten ondersceyde bigebrocht ende gevonden wert.
 Ende doe die tidinge in Engelant also gecomen was, doe maictmen reyscap
 20 tottter bruloft. Ende die hertoge van Gloucester ende vrou Jacob vergader-

78 doe *ontbr* L2

81 in een onlede *ontbr* L2

84 domproefst tUtrecht *J de domproefst tutrecht was* L2

85 geappelleert *J appelleert* L2 *Deze paragraaf veel beknopter, maar het slot weer
 uitgebreider, Sev. Maar Veldenaer volgt ons verhaal vrijwel op de voet, dikwijls
 woordelijk: teghen dede appellieren. Hierna heeft J1 f° 137 verder leeg gelaten.*

§ 60

opschrift: Van Vrouwe Iacoba L2

1 Item nu een tijdt hijrmede te rusten unde van vrouwe iacob toe rueren L2

2 noot *J noets* L2

3 vervreemt *J vervroemt* L2

8 verspreken *t/m* verhalen *J* voirspreken unde vorsaken (*met verwijzingssteken en
 in marg. met latere hand: versoecken* L2

10-11 diegene *t/m* verderfden *J* dat waren deghenne de oirre versaecten unde verderfden
 L2

12 daerna *J daer* L2

20 Gloucester *J clousestor* L2

- den tesamen in witliken hijlike, truweden ende besliepen malcander na geset ende ordinancie van der heiliger kerken.
- Doe dit een tijt aldus gesciet was, arbeide die hoichgeboren vorstynne ende vervolchde zedelic den hertogen horen here ende horen man om him te besaten ende reyscap te maken om hoir ende him in den landen van Hollant ende van Zeelant te brengen, dair men mede ommeginc oft hoir niet geweest en had. Ende die vriende die hoir toebehoirden en mosten in den landen niet comen, ende men nam hoir goede. Ende het is te vermoeden, en had dat hijlic van Engelant gedaen, si soude ewelic uten lande gebleven hebben. Want si mit groten ongelympe verdruct wert uut Brabant ende in Henegouwen een tijt, doe was eer si over in Engelant toich. Ende die wile dat si in Henegouwen was, dede sij versoecken aen alle den baenroedzen ende staten van den lande, of zi mit malcanderen voegen mochten, dat si van den horen leven mochte, soe zij leyder uut Hollant ende uut Brabant van horen magen verdruct was, dat hoir van den state van Henegouwen niet gescien en mochte, overmits verboets wille horen neve van Brabant. Ende vernam oic mede, terwilen dat si in Henegouwen aldus was ende horen neve van Brabant Hollant ende Zeelant an horen oem van Beyeren overgegeven had tot Sinte-Martijnsdijck om een zeker somme van goede, dat doe die cabellejaussche partije verworven hadde an horen neve van Brabant mede, dat hij daer om uut wesen soude om hoir in Henegouwen te

23 gesciet *J* gheset *L2*

26 men *J* ontbr *L2*

28 hoir goede *J* hem dat oir dat men hem nemmen mochte *L2*

30 Want *t/m* reg. 51 Ende *J* ten were off oir God onse Here selve had wyllen helpen. Want se en hadde enen man niet, woe groet unde wo mechtich de weren, de oir halp off helpen wolde, unde oir vriende in Hollant ende uut Zelant, de oir gheerne hadden gheholpen en haddens ghiene macht off se weren verdreven. Unde aldus was vrou Jacob van eenre groten vorstynnen een ellendighe vrouwe, unde aldus moste see van noedes wegghen oir selven helpen ende hiliken om by dat oir te komen. Unde hertoghe oir here en conde oir alsoe niet toe baten comen als sie unde oir vrende gheerne ghesien hadden. Want overmits des conynges doet van Engelant, de in Vranckrijken ghestorven was, alsoe vele in Engelant te doene, dat aldair te bestellen, unde dat de Engelsche in Vranckrijck gewonnen hadden te bewaren, dair vele tijdes toebehoerde, want wair eyn here sterfft, dair comt menichwerve in den lande vele verdrietes unde vele lijdens off alrehande opstaen dat dan in den lande ghevalt. Unde hijrumme en conde oer de hertoghe alsoe cort niet toe baten comen als de doerluchtighe vrouwe Jacob unde oir vriende gheerne ghesien hadden, Meer doe de lande besorghet unde bewaert waren an beyden syden, doe besate hem die hogheboren vorste myt heren, ridderen unde knechten unde myt een deel artsierres van daghe to daghe om syne ghesellynnen in oir lant toe brengen. Unde alsoe drade.... *L2* Misschien worden deze twee lezingen veroorzaakt door de onzekerheid die de hoekse partijgangers moesten hebben over de huwelijkspolitiek van Jacoba. Voor de kabellejaussen was de zaak eenvoudig: Jan van Brabant was de man met wie men onderhandelde en Gloucester was een indringer. Pauli heeft p. 944-5 een hoofdstukje Divortium Jacobae ducissae.

doen vangen, overmits dat zij dan dit medebesegelen mochte van der over-
 gifte van den lande van Hollant, van Zeelant ende van Vrieslant. Aldus zo
 most die edel eersame vrou van rechter noots wegen uten lande vlien, so
 45 zij aen nyement genen troost en vant, so hoir vriende mit hoir ver-
 dreven waren. Ende overmits des coninx doot wille van Engelant, die tot
 Parijs an die pocken sterf, also vele in Engelant te doen was, dat lant aldair
 te bestellen, ende dat die Engelsche in Vrancrijc gewonnen hadden te be-
 waren, dair vele tijts toe behoirde, want wair een heer sterft, dair comt me-
 50 nichwerven in den lande vele verdriets ende vele lidens of van alrehande
 opstaen dat dan in den lande gevalt. Ende also drade als him die ontsiende
 here besaet had, haeste hi him over in Caleys te varen, omdat diegene die
 mit him trecken souden te bet haesten souden. Ende vrou Jacob die her-
 toginne voer mede over mit horen vrienden, die uut horen lande van Hol-
 55 lant ende van Zeelant een wile bi hoir gelegen hadden. Ende in den jaer van
 xxxiiii omtrent Martijn in den herfst ende sijn vriende uut Engelant bi him
 gecomen waren, bereyden him die durluchtige vorst ende vorstinne ten
 lande van Henegouwen wert te trecken. Ende doe si bij den lande van He-
 negouwen quamen ende men dat dair vernam, doe bereyde hoir die dur-
 60 luchtige vorstinne van Bourgongen ende van Hollant, vrou Jacops moeder,
 mit een deel ridderen ende knechten ende reet den hertoge ende hoirre
 dochter tegemoete, als wel behoirlic was, ende ontfeng den hertoge ende
 hoir dochter zere guetelic ende alte vriendelic, alst hoir wel betaemde. Want
 die hertoge hoirre dochter man was die dair nye geweest hadde ende quam
 65 dair om aldaer om hoirre dochter mit der Goids genaden in ende bij den
 horen te bringen. Ende die salige vorstinne en had hoirre liever dochter in een
 wile tijts niet gesien: aldus wast wel te vermoeden dat si den hertoge ende
 hoir dochter vriendelic ontfing. Ende als dit gesciet was, reden tesamen in
 Henegouwen, daer die hertoge ende die hertoginne van horen vrienden
 70 zere heerlijk ende wail ontfangen worden. Ende dairna wert die hertoge

52 here *J* here yn Engelant *L2*

haeste hi *t/m* varen *J* haeste he hem zeer over toe Caleys toe varen *L2*

53 te bet haesten *J* hem te bet haesten *L2*

54-55 die uut *t/m* Zeelant *J* uut Hollant unde uut Zelant *L2*

55 een wile *J* de daer ene wyle *L2*

60 bourgonC *J* burgongen *L2* Hierom hebben wij hier en elders de afkorting van
J opgelost in -ngen.

moeder *J* ontbr *L2*

66 Onder de onnauwkeurigheden van *L2*, die wij niet steeds opgeven, is ook: de zelighe
 vorstynne unde had oir lieve dochter ...

67 si *J* by *L2*, wat wordt verholpen door achter reg. 68 dochter te zetten: se.

68 ontfing door mij verbeterd uit: ontfingen *J* ontfangen hefft *L2*

reden tesamen: de regelmatig voorkomende constructie zonder pronomen is hier
 verbeterd in reeden see toesamen *L2*

van den meesten van der ridderscap gehult ende voir een here ontfangen ende desgelijcx van den stede mede, uutgenomen Halle. Ende doe die hertoge aldus in Henegouwen gehult ende ontfangen was voir een here, doe besate him die hoichgeboren vorst te Hollant ende te Zeelant wert te trecken, ende meende doir Brabant getogen hebben, alst oic na hooren seggen
75 voirwair gesciet soude hebben, had hertoge Jan van Beyeren een maent langer geleeft, so die sake in stilre wairhede verkalt ende versproken was tusschen den hertoge van Gloucester ende den here van Brabant, die dat geconsenteert soude hebben etc. Ende overmits des doots van hertoge Jan
80 van Beyeren wort de hertoge van Brabant doe anders informeert, so die saken noch niet besegelt en waren, dat gesciet soude hebben, dair him weere van den Brabanders doe in gesciede ende hindernisse, dat doe tot enen oirloge quam tusschen Brabant ende Henegouwen, die elc den anderen grote scade deden, alst wail te vermoeden is, want die lande biën gelegen zijn.
85 Ende want die Engelsche dagelix uut Henegouwen in Brabant groten scade deden, dat die Brabanders niet wel gekeren en konden, dair die Brabanders om versamenden een alte groten heer van ridder ende knechten uten lande ende uten steden ende togen voir een stede in Henegouwen geheten Breyn, ende ghingen daer liggen. Ende als zij daer ene corte tijt gelegen hadden,
90 besateden him die Brabanders te stormen die stede voirs. Ende doe die reyscap daertoe gecomen ende bereyt was, togen doe dairvoir ende besetten den storm op die stede, so zij meynden dat nut was. Dair wert lange gestormt, want die van buten hadden geerne mit machten in die stede geweest, dat die van binnen manliken weerden alst wail te vermoeden is,
95 want het gout him lijf ende goet ende eer ende al dat zij hadden. Ende daer wert scade geleden an beyden ziden. Ende doe die Brabanders sagen dat zi niet en vorderden ende vaste scade leden, begaven doe dat stormen ende togen afterwert weder van der stede dair si voer hem nedergeslagen hadden. Ende doe dit aldus gesciet was, waren die Brabander zeer
100 begangen ende sorchden voir den hertoge van Gloucester, dat die weder mit machten bi him comen soude als hi voir geweest hadde. Want doe die Brabander eerst voir Breyn gecomen waren ende onlange aldair gelegen hadden, quam die hertoge van Gloucester mit sinen heren uut Engelant die mit him gecomen waren, mit vele van der ridderscap ende mit den goeden

71 meesten *J* meesten deel *L2*
gehult *J* ghehaelt *L2*

75 alst oic *t/m* *reg. 81* soude hebben *ontbr L2*

81-82 dair *t/m* hindernisse *J* daer hem weer yn vel van den Brabanders, diet niet lyden en wolden *L2*

86 deden *J* deden nu hijr nu dair *L2*

92 lange gestormt *J* zeer ghestormet unde lange *L2*

93 geweest *J* gewesen *L2*

96 geleden *J* ghedaen *L2*

98 si voer hem *J* sie hem voir *L2* (*is misschien beter*)

- 105 luden uut Henegouwen, ende sloech him neder in den velde niet veer van den Brabander, dair sij lagen, ende lach daer bi him viii of x dage lang als die geern mit him gestreden had. Ende liet him dair weten eenwerve ende anderwerven, dat die Brabander niet doen en wouden. Ende als die hertoge dat vernam, brac op ende reet mit sinen vrienden weder in sinen sloten. Ende om dat te benemen, begeerden die Brabander van den Engelschen die binnen Breyn lagen, dat si uut wouden trecken mit alsulker haven als zij aldair gebrocht hadden. Ende doe die Engelsche sagen, dat die van binnen also gestelt waren ende langer niet weren en wouden, doe gingen die Engelsche aen die dadinge ende reden daeruit mit horen vrienden ende haven als sij daer gebrocht hadden. Ende doe die Engelsche die stede geruymt hadden, wort doe den Brabanders die stede opgegeven.

§ 61 Item in den jaer ons Heren m cccc xxv opten heilige dertiendenavont sterf hertoge Jan van Beyerens, dair sijn vriende zeer om bedruet waren, alst wail te vermoeden was, diet in Hollant ende in Zeelant begrepen hadden

-
- 111 die binnen Breyn lagen *J* de daer bynnen laghen *L2*
 113 ende langer *t/m* wouden *J* dats de niet weren en wolden *L2*
 115 ende haven *J* unde myt sulker haven *L2*
 116 wort *t/m* opgegeven *J* weder toe den brabander de stede opgegeven woert *L2*

§ 61

Hier hebben MP een korte tekst ter vervanging van §§ 61 t/m 68. Deze begint met: Int jair ons Heren duysent vierhondert ende xxv doe wert hertoch Jan van Beyerens oflivich in den Hage des saterdaechs opten dertienendach. Ende vrou Jacob voorsz. hadde den hertoch Jan van Brabant tot enen man, dat hoir naeste neeff was. Ende men seyde dat hi hertoch Jan van Beyerens verlangt hadde int lant te wesen noch vijf jair ruwairt als man ende voecht van vrou Jacob. Een zeer kort en zakelijk bericht Chron.T. p. 503.

Eodem anno (d.i. 1423, helemaal fout, want Jan van Vliet is 3 augustus 1424 geexecuteerd) periit decollatus in Hagha ante palatium dominus Johannes de Vliet miles ac in frustra divisus suspendebantur membra eius ante protas capitalium civitatum Hollandie in spectaculum, eo quod ut dicebatur veneno intoxicavit et infecit dominum Johannem ducem Bavarie. Quapropter Johannes dux Brabantie scripsit Johanni duci Bavarie quatenus sibi vellet contra potentiam ducis Cloestrie in auxilium venire. Super quibus Johannes dux Bavarie sibi rescripsit, quod tertia decima die a receptione suarum literarum indubitanter veniret ad eum, vita comite. Sed immediate cepit subito infirmari de sero in tertia decima die a receptione literarum predictarum.

Anno Domini 1424 in festo epiphanie in aurora obiit illustris Johannes dux Bavarie in Hagha in palatio. Qui sepultus requiescit in choro conventus fratrum predicatorum in Hagha in australi parte eiusdem chori, postquam Hollandiam tutoris nomine strenue per 7 annos rexisset. Pauli p. 956-7.

Quapropter Johannes dux Brabantie scripsit Johanni duci Bavarie, quatenus sibi vellet contra potentiam ducis Cloestrie auxilium venire. Super quibus Johannes dux Bavarie sibi rescripsit, quod tertia decima die a receptione literarum suarum vita comite indubitanter ad eum veniret. Sed immediate cepit subito infirmari de

- tegen hoirre geboren rechte lantsvrouwe. Ende des anderen dages opten
 5 heiligen dertiendach worden getroost ende bet gemoet diegene die uten
 lande van Hollant ende van Zeelant van vrou Jacobs vrienden verdreven
 waren, dan zij een tijt geweest hadden, ende hoepten bi den horen te comen,
 want si doe omtrent vii jaren uten lande geweest hadden ende luttel
 of niet den tijt die si uut geweest hadden van den horen en hadden. Ende
 10 doe hertoge Jan gestorven was, waren die cappeljaus zere begangen ende
 bedruct, omdat den hertoge van Gloucester ende vrou Jacob in Hollant
 ende in Zeelant comen soudent: ende gesciede dat, duchten se, so hadden
 si verloren lude geweest. Want een deel van den luden aldair mishaechedet
 zere, dair zijt openbaren dorsten, dat men vrou Jacob, hoir geboren lants-
 15 vrou, also mit onrecht uten lande ende uten horen hielt, ende om des so
 waren die cappeljaus temeer begangen. Hierom deden die partye versoeken
 an den hertoge van Brabant om hulpe ende troost an him te werven. Ende
 brochtent daertoe, dat zij den hertoge van Brabant, hoe zieck hi doe was,
 haelden ende brochten in Hollant ende in Zeelant. Ende daer wert hi ge-
 20 hult ende tot enen here in Hollant ontfaen, also te Delf, te Leyden, te Haer-
 lem ende tAmsterdam ende tot sommigen anderen steden. Oic waren daer
 steden dies niet en deden, als men wel horen sal, ende in den lande die rid-
 derscap van der cappeljauscher partye hulden him ende ontvingen tot enen
 here, want sijt daertoe gebrocht hadden. Ende doe die hertoge van Brabant
 25 in Hollant aldus gehult ende voir enen here ontfangen was ende hi aldaer
 niet langer tueven en woude, beval doe den jonchere van Gaesbeeck dat
 lant te bewaren ende ruwairt dair of te wesen. Ende here Willem van Eg-
 monde maicte hij tresorier. Ende cort dairna voer hij in Zeelant, dair hi van

sero in tercia decima die a recepcione literarum predictarum et obiit in vigilia epi-
 phanie in Haga Comitum et sepultus est in Haga Comitum in conventu et ecclesia fra-
 trum predicarum sicut decuit. *Sev. Bijna woordelijk hetzelfde Goutsch Kronycken.*

Int jaer ons Heren 1400 ende 25 opten dertiendachs avont so sterf hertoch Jan van
 Beyeren, die menich verdriet den landen ghedaen had ende bi hem gheschiet was.
 Ende hi leyt begraven te Jacopinen in den Haghe. *Veldenaer f° 311'.*

- Opschrift:* Van dat hertoch Johan van Beyeren afflivich woert L2
 4 t/m 7 hadden: Unde deghene van vrou Jabobs vrienden de uut den landen van Hollant
 unde van Zeelant verdreven worden, dewelke worden ghetroest unde gemoet dan
 see een tijt gheweest hadden L2
 8 si doe t/m reg. 8 jaren J see ene wyle tijts L2
 11 Jacob J Jacob myt machten L2
 12 duchten se ontbr L2
 14 openbaren J seggen L2
 geboren J rechte gheboren L2
 19 haelden t/m Zeelant J in Hollant unde in Zelant brachten L2
 27 Ende here Willem t/m reg. 28 Ende cort J Unde heren Wyllem van Egmonde
 unde he tresorier cort L2

den ridderscap van der cappeljausscher partye in den lande voir enen here
 30 van him gehult ende ontfaen wert. Ende in den steden desgelijcx, uutgenomen die stede van Zeerixze en dedens niet ende wouden him beraden. Ende doe die hertoge van Gloucester vernam, dat die hertoge van Brabant in Hollant ende in Zeelant voir enen here gehult ende ontfaen was ende him
 35 geweert wert dat hi doir Brabant te Hollant wert niet reysen noch varen en mocht, besate him te Engelant wert weder te trecken om him te stercken ende mit machten te Hollant wert of in Henegouwen sinen vrienden te baten te comen.

§ 62 Van den belegge van Scoonhoven.

Item doe in der tijt of daeromtrent voir of na die ridder ende knechte van der hoecxscher partye ende een deel van horen vrienden die uten lande van Hollant ende uut den steden mit him vandaer verdreven waren, togen hey-
 5 meliken ende alleyncken mit cleyne geselschap, huden deen morgen die ander, omdat ment te min merken soude, in die stede van Scoonhoven, dair die hoichgeboren vorstinne Margriete van Bourgongen, die oude vrouwe van Hollant, aen gelijftocht was. Ende <doe> die hoecke hoirre vriende een goet deel aldus aldair versament hadden ende der stede wail machtich waren, maicten sprake mit den castelein van den huse van Scoonhoven om
 10 dairmede te overdragen ende eens te werden, die een den anderen niet te misdoen noch arch en laten gescien, als die van der stede aen den huse noch aen dengenen die in die stede waren, ende dat aen beyden zijden also te vestigen dat men daeraen gehouden ende bewairt wair. Dat die casteleyn niet doen en woude. Ende dit gesciede mede bi rade ende goetduncken der
 15 stede van Scoonhoven. Ende doe zi hoirden dats die casteleyn niet doen en woude, berieden him daerop ende en woudens also niet laten staen. Ende besaten him in stilre weren om int voirburch van den huse te comen. Dat si cort dairna cregen ende wonnen ende dat begrepen. Ende sloegen

30 van him *J* van *L2*

31 en *J* unde *L2*

§ 62

Opschr. Van den ridderen ende knechten myt oiren vrenden, de uut Hollant ende uut Zeelant verdreven weren *L2*

4 alleyncken *J* allenliken *L2*

6 vorstinne *t/m reg.* 7 Hollant *J* vorstyn de oelde vrouwe van Hollant, de van Burgoengen gheboren was *L2*

7 doe *L2 ontbr J*

die hoecke *J* de hake hoecke *L2*

8 aldair *J ontbr L2*

11 als *t/m 12* waren *J* als dee van der stede noch an denghenen de in de stede waren van den huese noch in denghenen de opden huese waren unde de van den huese an der stede noch an denghenen de in der stede waren *L2*

13 dat men daeraen *t/m wair J* dat men dair an der stede an gehoelden unde an bewaert waer *L2*

een bolwerck in den voirborch, dair sij dat huys mede sceyden van den
 20 voirborch, dat die van den huse dat niet meer gebruiken en mochten. Ende
 dat voirborch wert doe beschut, dat die van den huse diegene die in den
 voirborch waren niet licht misdoen en mochten. Dat die van den huse
 geerne benomen hadden, mer si en conden. Ende in den bolwerck worden
 25 bussen geleyt, die opten huse zere schoten, ende die van den huse scoten
 zere in den bolwerck weder of, alst wel te vermoeden is. Want dat bolwerck
 en was niet veer van der overster bruggen van den huse geslegen ende also
 na, dat si dair niet of en mochten. Dat die van den huse den jonchere van
 Gaesbeeck ende horen vrienden in Hollant lieten weten ende mede hoet
 30 mit him opten huse gestelt was. Ende die van Schoonhoven lieten daer zere
 op wairden, dat men him van buten niet opbringen en mocht, want si
 meenden dat dat huys sonder provande ende onbewairt was. Ende des pijn-
 den sijs him temeer, dat te benemen. Ende doe die jonchere van Gaesbeeck
 dat hoirde ende hoet mit die van den huys gelegen was, ontboot sijn vrien-
 35 de die van den rade doe waren ende van den steden uut Hollant ende gaf
 hem te kennen, dat die hoecx partye sterc in Scoonhoven waren ende hoet
 dairmede stoet, ende dat si dat huus also belegen hadden, dat men him
 corts te baten comen moste of twair gevreest dat huys ende die lude te ver-
 liesen. Dair si him op berieden dat si horen vrienden ende dat huys ont-
 setten wouden ende bereyden him dairtoe also haesteliken als zij mochten.
 40 Dat die van Scoonhoven vernamen ende besaten him daertegen ende de-
 den alle die wege bewaren dair men dat huys bi ontsetten of provanden
 mochte ende bewairden him mede van provanden als zi in den stede be-
 hoveden. Ende niet lange en wast, die jonchere van Gaesbeeck, een deel
 45 van der ridderscap van der cappeljauscher partye ende een deel van den ste-
 den uut Hollant quamen van beneden op ende sloegen him neder opten
 dijc beneden Scoonhoven, want si binnendijcx niet leggen en mochten van
 den water, want dat lant al onder was. Ende daer wert een blochuys ge-
 maict ende geset om die van Scoonhoven te benemen, dat men him van
 beneden op niet brengen en mocht ende oic him te benemen dat zij geen
 50 scade te Hollant wert dien wech uut doen en mochten. Doe dit huys mit
 den bolwerck gemaict ende beset was, togen doe om vandaer in die Nye-
 point ende vandaer over den Leck te Willigen om him oic te benemen, dat
 him van boven te lande noch te water niet comen en soude. Mer eer si te
 Willigen quamen liggen, hadden diegene die opten huse lagen dat huys op-
 55 gegeven, behouden him hoirs lijfs ende hoirs goets, ende hadden oirvede
 gedaen. Uutgenomen Willam van der Couster, die castelein was van den
 huse, ende Alart Beyling, die scout ter Goude was, waren in genaden ende

25 in den bolwerck *ontbr L2*

30 wairden *J* waren *L2* (*heeft het woord niet begrepen*)

35 die hoecx partye *J* de hoecx *L2*

52 Willigen *J* Wylghen *L2*

- in vangenissen vrouwe Jacobs gegaen mit voirwairden dat men him hoir lijf een tijt lang versekerde. Ende doe in der tijt dat men te Willigen lach,
- 60 togen die van Scoonhoven over in die Nyepoirt, vengen ende sloegen him of een deel lude, namen him een deel van horen scepen mit provanden ende bernden som van horen scepen ende togen, ende togen weder binnen Scoonhoven. Ende onlange daerna togen die van Scoonhoven weder uut voir Rotterdam ende voirt tot Nyerhaven ende weder voir Rotterdam, dair
- 65 si mit bussen in scoten. Ende voeren weder ter Lecke wert ende quamen tot Crimpen ende bernden dat blochuys. Ende die van Rotterdam volchden hem ernstelic na ende quamen den anderen also na, dat die van Scoonhoven upten dijck traden niet veer van Scoonhoven. Ende die ander traden oic opt lant, ende quamen tesamen. Dair wert zere gevochten, also-
- 70 dat die van Rotterdam of hoir vriende den rugge gaven. Ende dair werter, als men gemeenlic seyde, wail vijftich of dootgeslagen ende xxxiiii gevan-
- 61 provanden ende bernden som *J* provande unde ander scepe unde branden som *L2*
- 64 tot Nyerhaven *J* ter nyer haven, de men mede noemt de haven van Delfft *L2*
- 67 ernstelic *J* neerstelic *L2*
- 71 seyde *J* seyde van denghenen de wecken *L2* (=die weken)
of *ontbr L2*

Dit stuk over Schoonhoven lijkt van een ooggetuige, althans van iemand die van bijzonderheden op de hoogte is. Het komt verkort voor:

Ende doe hertoch Jan van Beyeren oflyvich geworden was, doe togher een deel guder mannen binnen Scoenhoven van diegheen die mit vrou Jacob verdreven waren, dair die landen van Holland ende van Zeelant voirtoghen, ende saten dair langhe wijl voir, ende die van den huysc scoten seer van den huysc, mar die buyten laghen en mochten dat huys niet ontsetten van die van Scoenhoven, sodat si verhongert worden die opten huysc laghen, ende gaven hem op die van Scoenhoven. Aldus creghen die van Scoenhoven dat huys te baten ende die Hollantsche steden sloeghen blochhuysen voir die stede ende toghen weer thuys. Ende si hadden menighe scermutsinge gehat tegen malcander, die van buyten ende van binnen *P2* (*wegens waterschade op sommige plekken onleesbaar, en verbeterd naar P3 en M*) *De lezing van J ligt waarschijnlijk ten grondslag aan Veldenaer f° 312: Scoenhoven ... dat doe der ouder vrouwe van Holland toebehoerde in duwarie... Maar verder is sprake van casteleyn Willem van Colster ende by hem Aernt Beylinck mit meer ander. Ende si gavent slot op behoudelic hoer lijf ende goet, sonder Aelbert Beylinck die wert levendich begraven buten Scoenhoven op enen molenwerff. Dit laatste, met een andere voornaam, lijkt mij uit een kabeljauwse traditie te stammen, die we aantreffen bij: ... ducissa Jacoba ... misit segregatim Florentium de Kijfhoeck cum hoeczensibus consensu Margarete ducisse de Burgundia matris sue versus Schoenhoviam, ut eam occuparent ... Supra quod castrum erant capitanei et castellanii viri egregii et strennui scilicet Wilhelmus de Colster et Albertus dictus Beylinck... coacti penuria victualium ipsum castrum libere salva vita omnium castrensium dempto Alberto Beylinck ipsis ad nutum ducisse tradiderunt. Albertus itaque Beylinck assecuratus de vita per mensem dimittebatur liber ire ad suos, prestito solummodo iuramento post mensem ut rediret; redeuntem ergo post mensem ex antiqua invidia vivum sepelierunt prope quoddam molendinum in noctis umbra. Pauli p. 958. Een lang verhaal Sev., waarvan we niet weten, of het van Leydis of (bij uitzondering) van Frederik van Sevender zelf is.*

gen. Ende die van Scoonhoven dancten ende loveden Gode van der genaden die hi him verleent hadde.

§ 63 (Woe vrou Jacob uut oirre stat van Berghen tot Ghent quam)

Item doe die hertoge van Gloucester weder in Engelant toech, bleef vrou Jacob, die zelige vorstinne, in Henegouwen liggen in die stede van Bergen, dat hoirs vaders erve was ende hoir van horen vader angecomen was mit der alinger graefscap van Henegouwen, dair hoir zeer vreemde dingen wedervoeren van horen ondersaten, diet hoir mogelijk niet gedaen en souden hebben. Want doe die hertoge van Gloucester vandaer gevaren was, waren dair eenrehande lude die him verhieven tegen der hoger edelre vrouwen ende waren meer mitten Brabanderen geneyget dan mit hoirre rechter lantsvrouwen. Ende want die Brabander aldair bi sterck in den velde lagen, so waren dair vele lude die buten Bergen woenden, van buten ingecomen om him aldaer tonthouden, dair diegenen van binnen Bergen die der vrouwen tegen waren mede overdroegen ende eens worden. Want die van buten ingecomen waren, hadden geerne vrede gehat, om weder bi den horen te comen. Onlange daerna wert der een vergaderinge van den voirgenoemde luden, die de durluchtige vorstinne mit horen vrienden geern overvallen hadden. Dat die edel vorstinne doe niet en wiste ende quam mit horen huysgesinde dairbi om tbest te doen ende om vrede te maken. Ende doe si mit horen vrienden dairbi quam, waren die ander voirgenoemde die hoir tegen waren, vele starcker dan si ende hoir vriende waren, ende namen twee van horen vrienden die bi hoir waren ende slogen den enen sijn hals of ende die ander wert mit nauwer noot doe onthouden. Ende doe men die sake aldus vernam, was die edel vorstinne mit horen vrienden zeer begaen ende en wiste geen beter dan vandaer te varen, als wast hoir zwair, also uten horen te sceyden. Ende om hoirselves ende om hoirre moeder ende om hoir vriende te bewaren, so bezaet hoir die edel vorstinne mitter meester haeste mit hoirre moeder ende mit horen vrienden vandaer te trecken, des hoir noot was. Want doe si van Bergen niet veer gereyst en was, quamen daer lude die die edel vorstinne geerne gevangen ende wechgevoert hadden,

§ 63

opschrift naar L2, want het ontbr J.

3 angecomen *J* ghebleven *L2*

7 eenrehande *J* enigherhande *L2*

der hoger edelre vrouwen *J* de edele vrouwe Jacob *L2*

15 geern *t/m* reg. 18 vrienden *ontbr L2* *Dergelijke weglatingen komen vaker voor, wat later, wanneer L2 het enige handschrift is geworden, onduidelijke zinnen kan verklaren.*

22 was *t/m* begaen – was de edele vorstynne mytter meester haest oiren vrenden, de zeer begaen waren *L2*

25 te bewaren – to hueren toe bewaeren *L2*

28 wech *J* en wech *L2*

- dat God niet en woude. Want daer quam doe rijden een mogende heer, die
 30 men heet die prince van Orangen, ende was sterc omtrent v^c peerde, diet
 benam dattet niet en gesciede. Ende sloech dengenen als men seide, die de
 edel vorstinne geerne gevangen ende wechgevoert hadden, ende voerdse
 van daer in der goeder stat van Ghendt, dair die durluchtige vorstinne doe
 begeerde te wesen. Dair si mit groter weerdicheit ende eerlic ontfangen
 35 wert, alst wail behoirde. Ende hoir ende hoirre moeder ende horen vrienden
 die dair mit hoir quamen, wert een goet geleyde gegeven van der stat
 van Gendt, vrij horen penning aldaer te verteren ende vrij ende onverloost
 vandanen te trecken, alst hoir gevoechde. Ende hadde die edel vorstinne
 dan te doen, die stat van Ghendt soudse stercken ende voeren dair sij se
 40 mogelijk brengen mochten. Dair die edel vorstinne dan veylich waer, of
 veylich waende wesen.

§ 64 Van bisscop Zweder van Culenborch.

- Item doe die paeus heren Zweder van Culenborch die kerc van Utrecht ge-
 geven ende bevolen hadde, was die altoes denckende ende arbeidende om
 die brieve van der confirmacie te werven ende hier te crigen, ende besaet
 him dairtoe al dat hi mochte mit sinen vrienden sulke reyscap te maken,
 5 als hij behoefde te Romen te senden, om die brieve vandaer te crigen. Ende
 doe die brieve van der confirmacie him gecoemen waren, dochte hi doe
 voirt om dat deel van den sticht dair Utrecht staet, dat in te crigen, ende
 dede sijn brieve tUtrecht lesen. Want die postelaet heere Roelof van Diep-
 hout dat lant van Overijsel, borge ende stede, al in had ende dat alinge lant
 mede, ende sat in alle den renten ende vervalle die dair waren. Ende dair
 10 beholpen him toe die gemeen ridderscap aldair, die steden ende dat alinge
 lant van Overijsel. Ende dat dat gesciede, daer dede die stat van Utrecht
 veel vervolchs ende aensuecx eerst mede of etc. Want des wail te vermoe-

-
- 31 als men seide *t/m* ende voerdse vandaer *J* als men seyde, doet, de de edele vor-
 stynne ghevangen wolden hebben ende voerdse vandaer *L2*
 34 eerlic *J* eerlicheit *L2*
 35 alst wal behoerde *J* alst wal betamelic was *L2*
 37 aldaer *ontbr L2*
 onverloost *J* onverlast *L2*
 41 waende wesen – wolde wesen *L2*

§ 64

- opschrift: Van heren Zweder van Culenborch, de voer was domproefst ende wert
 de liiste byscop van Utrecht. L2*
 2 om die *op eind van de regel en herhaald bij begin van de volgende regel.*
 3 hier is Utrecht, maar kan desnoods op het bisdom slaan. Toch menen we, dat de
 schrijver zich als inwoner van de stad Utrecht verraadt.
 9 al in had ende dat alinge lant *J* all ynne hadde dat alynge lant *L2*
 12 Ende dat *t/m reg. 16 voirs. ontbr L2*
 13 etc. *Er schijnt eerst ic te hebben gestaan, maar er is geknoeid, op het eind van de
 regel.*

den is, dat die van Overijsel alsulken onlede niet geerne aen en nam, sij en
 15 wisten troost of bijstandt van der stat van Utrecht. Aldus so creech die here
 van Diephout te bet alinge dat lant van Overijsel voirs., uutgenommen
 Wouter van Coevolden, die opten nijen huse sat, ende overdroegen mede
 gemeenlic op die appellacie die tegen here Zweders brieve van Cu-
 lenborch gedaen wert, daerop voirt te varen ende daerbij te bliven ter tijt
 20 toe dat die postulaet mit den utersten rechte dairuut gewonnen worde, dat
 die nije here diet die paeus gegeven had, wail vernomen hadde, alst te ver-
 moeden is.

Ende dairom ende mede in den besit van den bisdom te comen mit sinen
 brieve arbeide hijt te meer ende creech mit wijsheden ende mit behulp van
 25 sinen vrienden dat huys ter Horst in ende quam daerop. Ende onlange dair-
 na wert hi tot Amersfoert ende tot Renen ingelaten ende voir enen here ge-
 hult ende ontfangen. Ende dit gesciede alear hij tUtrecht ontfangen ende
 angenomen wert, ende was zere tegen den ouden rechten der stat ende des
 lants. Wanttet selden ende luttel gesciet is, dat enich here die eerst int lant
 30 quam, van enigen steden gehult of voir enigen here ontfangen wert of in
 enigen sloten des gestichts ingelaten wert, eer hi binnen Utrecht van der
 ecclesien ende van der stat ontfangen ende angenomen was, ende der ec-
 clesien ende der stat dan dair gedaen had dat hi der ecclesie, den lande ende
 der stat sculdich was te doen. Ende dan plagen die ander steden him te ont-
 35 fangen ende dan plach men in den sloten dan eerst te bringen als hi sinen
 eet gedaen had ende niet eer. Ende doe hi tot Amersfoert ende tot Renen
 ingecomen was, worden dese maenbrieve tUtrecht voir den kerken gehan-
 gen, dair men in geboot den nijen here binnen vi of vii dagen tontfangen,
 of si souden in des paeus ban wesen. Hierom vergaderde die raet opt huys
 40 ende overdroegen na der gewoenten, dat si bi den nijen here hoir vriende
 senden wouden, woude hi him hoir oude rechten, vrijheden ende gewoen-
 ten besegelen te houden; sij wouden die appellacie laten vallen die si mit
 den steden van Overijsel tegen him angenomen hadden. Dat die nije here
 doe dede. Ende die brieve worden besegelt ende dair wert een dach geraemt
 45 wanneer die nije here tUtrecht incomen soude. Ende dat was doe des dinx-
 dages op Sinte-Thimotheusavont, twee dage voir Sinte-Bartelmesavont.
 Ende doe besate him die nije here, op dien dach sijn hoichtijt te houden
 ende mit sinen vrienden tUtrecht in te rijden, als hi dede. Dair hi van der

21 diet *J* dent *L2*

30 voir enigen here *J* voir enighen heren hier *L2*

35 sloten dan *J* sloeten *L2* (*beier, want zes woorden eerder staat het al*)

36 doe *ontbr L2*

37 maent'brC *Er is wat in geknoeid in J, maar we hebben de lezing van L2 overge-*
nomen.

46 sunte Bartholomeus avont des hillighen apostels *L2* *Timotheus is 22, Bartholo-*
meus 24 aug.

- ecclesien ende van der stat doe guetelic voir enen here ontfangen wert.
- 50 Ende op dienselven dach geviel een groot opstaen ende een vechtelic aen der Plaetzen (omtrent vespertijt) dat toequam van dengenen die uter stat geset waren ende mit den nijen here doe inquamen. Ende doe dat vechtelic aen der Plaetzen was, quam die nije here mit sinen vrienden aldair bi den oversten ende halp dat vechtelic mit den oversten dair sceyden. Dair waren
- 55 doe lude die Beernt Proys, die doe borgermeester was ende iiii of v dage doe bi den bedde geweest hadde ende zieck gelegen van der gichten ende niet gaen en mocht, niet lief en hadden. Ende gingen tot sinen huysse ende tot sinen bedde ende sloegen die camer op ende wonden ende sloegen dair zere ende lieten voir doot leggen. Ende liepen doe voirt tot ander lude huys,
- 60 die zij leet hadden, diet vernomen hadden ende uten wege geweken waren, dair die huse gesloten waren, sloegen ende braken die doeren mit machten op mit groten voerhameren ende mit kusen, ende quamen also in der luden huys ende sochten diegene die daer woenden, ende sloegen tot zommigen steden der lude kisten die in den husen stonden ontwee, verderfden der lude cleynoot ende sloegent ontwee, ende namen dat him gade
- 65 ende men heemselic dragen mocht. Ende der lude zilverwerck ende gelt, dat men rede vant, wert him genomen. Ende doe zi diegene eerst versocht hadden die sij leet hadden, ende vernamen dat Beernt Proys doe noch levede, gingen weder tot sinen huysse ende tot sinen bedde, dair hi in al sinen ambocht lach, die grote genade sang doe ende voir gedaen had, dat niet en
- 70 batede. Ende sloegen doe daer doot, dat te beclagen is, enen man also te slaen die him niet en vermocht ende also in sijn ambocht lach. Ende die ongenade ende geweld te vele was die optenselven dach gesciede in vele saken. Ende een alte selsen dinc gesciede, dat die jonchere van Gaesbeeck op
- 75 dien dach stont opter Plaetzen bi den nijen here ende hadde der stat banyere een wijltijts in die hant, die in twee jaren dairtevoren geleden die heetste openbair viant der stat van Utrecht was.
- § 65 Item in denselven jaer omtrent sinte-Jansdach decollacio ende die cabbellaussche partije noch voir Scoenhoven lagen, quam doe aldair die hertoge van Cleve om goets te doen tusschen dengenen die in der stede ende dairvoir lagen, ende arbeide ernstelic om dat bezit te breken. Des doe wel te

51 omtrent vespertijt *ontbr J*

65 gade *J* gadede *L2*

66 heemselic (*als het geen schrijffout is*) *J* heymelic *L2*

72 in synen hillighen ambocht lach. *De rest ontbreekt t/m reg. 77. L2*

§ 65

opschrift Van den bestande dat de hertoge van Cleve dedyngde tusschen deghene de voir Scoenhoven laghen unde de daerbynnen waren *L2*

2 die hertoge *J* de doerluchtighe ontsiende vorste de hertoch *L2*

4 ernstelic *J* doe neerstelic *L2*

- 5 doen was <voir hem beyden> ende sonderlinge voir dengenen die voir die stede lagen, bij deser reden. Want het was een zere nat regenich nazomer ende dat lant om Scoonhoven was tmeeste deel lagelant ende regende veel onder. Ende die van binnen Scoonhoven lieten hoir sluse die in der stede was, openstaen ende lieten twater inlopen. Aldus haddent diegene die buten lagen, vele te quader dan die in der stede lagen. Ende die van buten mosten dat hoge zoeken, op te logieren, ende mosten him elc dair hij lach op himselven begraven voir die van der stede. Want wair die van buten er-
 10 gent dairuut quamen daer waren die van der stede dicxte bij ende vengen ende slogen der also een deel ende helden se alsoe ene wijle. Dat die van
 15 buten dair zere of gedruet waren, overmits dattet dair waterich was ende zij qualic bi conden comen. Ende tis wel te vermoeden dat die hertoge van Cleve dit arbeide aldus, dattet was om vervolchs wille, dat die cabelyausch deden aen den hertoge van Bourgongen. Want sint dat hertoge Jan van Beyeren starf ende crancken troost vonden aen den hertoge van Brabant
 20 ende aen den lande van Brabant, so versochten si doe meer den hertoge van Bourgongen om hulp ende troost van him te werven, dat wel te geloven is, dattet die cabbeljaussche partye gelt ende goet gecost heeft, dair te vervolgen. Want si waren beducht, had die hertoge van Gloucester mit sijnre vrouwen mit machten in den lande gecomen, dat sij lijfs ende goets quijt
 25 geweest hadden. Ende dat regiment van den lande van Hollant ende van Zeelant, dat sij hadden, dat die hoecx partye dat gecregen souden hebben. Want si wisten wel, hoe zij mitten hoeken doe omgegaen hadden, doe zij se verdreven hadden. Ende dairom waren si te meer begaen, alst wel te vermoeden is.
 30 Ende die hertoge van Cleve arbeide also lange, dat hi die sake staende brochte in deser manieren, dat hij een bestant makede tusschen him beyden, dat die van binnen der stede souden diegene die buten lagen mit gemake, mit live ende goede vandaer laten varen mit sulker voirwairden, dat diegene die buten lagen die blochuse die si daer hadden doen maken, eerst
 35 opbreken souden, die bolwerke van den blochuysen ende die ander bolwerke die zij hadden doen maken souden die van buten doen slechten ende

-
- 5 voir hem beyden *L2 ontbr J*
 6 Want *t/m nazomer* – want es was hem zeer noot nat reghenich nae somer *L2*
 7 dat lant – dat *L2*
 ende *t/m onder J unde et reghende vele L2*
 8 Scoonhoven *ontbr L2*
 16 bi conden *J by eyn conden L2*
 20 doe meer *J de meer L2*
 21 te werven *J toe nemmen offte werven L2*
 22 die cabb. partye *J der partyen L2*
 27 hoeken *J hoecschen L2*
 28 te meer *J de meer L2*
 36 doen maken *ontbr L2*

nederliggen. Mede warent voirwairde, dat dair een bestant soude wesen zes weken lang, dat zij malcander niet misdoen en souden. Ende elc soude bli-
 40 ven dair hij wair, mer die van Scoonhoven souden des strooms in Hollant ende in Zeelant rechtevoirt veylich gebruiken, hoir comanscap te doen, dair zij wouden. Ende die steden van Zierixzee, van der Goude ende van Oudewater en hadden hem den besits niet onderwonden, dair om en waren die in der deding niet.

§ 66 Item nu een deel voirt te scriven van vrouwe Jacob van Beyeren, die in der stat was van Gendt ende dair lach ende groot verlangen hadde om op den horen in Hollant ende in Zeelant bi horen vrienden aldaer te wesen ende docht altoes, hoe zi dat bibrengen mochte, aldair te wesen, want si vast ver-
 5 socht wert van des hertogen vrienden van Bourgongen om op den borch te Rijsel te comen ende daer te leggen. Dair si node gecomen hadde, hoe heymelic maech zij him was, ende was beducht, had si daer gecomen, dat si tot enen vergeten pande aldair gebleven mocht hebben. Ende doe die edel vorstinne noch meer ende nersteliker versocht wert om te Rijsel te co-
 10 men, was doe noch meer begaen, dat wel te vermoeden is. Ende antwoirde als men doe seyde, want hoir neve van Bourgongen ymmer van hoir gedaen woude hebben, so most zij hoir dairtoe besaten, want sij doe onbesaet was na horen staet, bij him te comen. Ende dochte doe, bleve zij dair langer, het mocht erger mit hoir geworden hebben. Ende nam corten raet mit hey-
 15 meliken vrienden ende dede een geruft sprengen in den hove dair zi lach, dat zi des avonts baden woude, ende bleef also eenlic in hoir camer mit een of mit tween dien sij hebben woude. Ende besate hoir om in stilre were van danen te comen als zij eerst mocht, dat hoir zeer sorgelic was. Ende clede hoir mit mansleder die ongesien waren, ende quam van dien avont also
 20 onbekent van daer ende buten Gendt, dair twee lude helden te peerde ende een ledich peert bi hem hadden, ende dair sat si op dat ledige pairt mangelike ende reet mit dien tween haestelike voirt al den nacht. Ende quam des morgens voir Andwerpen opt veer ende scepte dair over als zij eerst mochte, want lange te beyden en docht hoir niet. Ende daer was een wagen,
 25 wail gespannen mit stercken pairden, dair twee of drie alrede op waren, ende sat daerop ende die wagen reet haestelic voirt al dat hi mochte ende

37 nederliggen *J* nederleggen *L2*

§ 66

opschrift ontbr J Woe vrou Jacob in stilre weren van Ghent quam ende voir tot Scoonhoven *L2*

3 den horen *J* t hoer *L2*

4 bibrengen *J* bibrene (!) *L2*

6 Dair si node gecomen hadde *J* dat se noede ghedaen hadde *L2*

11 seyde – sachte *L2*

16 baden *J* beden *L2*

brocht se van dien avont tot Asperen of tot Hueclem ende des morgens
voirt vandair tot Vyanen, dair si mocht comen des morgens omtrent ix
uren, dair men hoirre coemste doe cleyn vermoede. Ende doe ment dair
30 vernam, waren vele van den luden dair zere verblijt van hoirre coomsten.
Ende onlange bleef si aldair, mer dede hoir besaten om tot Scoonhoven bi
horen vrienden te wesen, die hoir die stede so jonckerlic ende so eerlic ge-
houden ende bewairt hadden, ende die hoir viande so manlic ende so vro-
melic wederstaen hadden. Dair hadde si grote begeerte bij te wesen. Ende
35 doe die edel vorstinne dair quam, waren hoir vriende utermaten van hoirre
tegenwoirdicheit ende hoirre coomsten verblijt. Want men voir die tijt tot
veel tijden dicke ende menichwerven van hoirre coomsten geseyt hadde,
dat vaste vertogen was om nootsaken wille, die dat benamen. Doe wert die
edel vrouwe aldair van horen vrienden zeer weerdelic ende vriendelic ont-
40 fangen, want den goeden luden aldair dochte dat hoirre vrouwe deel ende
dat hoir nu beter soude wesen dant geweest hadde.
Ende het is goet te dencken, dat die ontsiende vorstinne horen vrienden ende
den luden aldair guetlic ende vriendelic was, die vele in aventueren voir
hoir geset hadden. Ende dair was die edel vorstinne enen dach of twee,
45 ende hoir vriende van buten diet vernamen, quamen bi hoir daer ende an-
derswair, also cort als si mochten. Ende vandaer toech si in der stede van
Oudewater, dair sij van horen vrienden doe eerlic ende guetlic ontfangen
wert als hoir lantsvrouwe ende gehult van der gemeenre stede. Ende van-
daer toech si doe ter Goude, dair zi horen vrienden zeer wellecom was, die
50 groot verlangen na hoir gehadt hadden. Ende die deden hoir grote reveren-
cie ende eer ende wairdicheit als wail behoirlic was, ende hulden hoir ge-
meenlic als hoir rechte geboren lantsvrouwe ende brochten se opten huuse
ter Goude tot horen wille als dat gebuerde. Ende dair bleef sij een tijt bij
hoiren vrienden, want die ander steden en warens niet beraden tot dier tijt
55 hoir enige huldinge te doen of voir hoir lantsvrou tontfangen. Nochtan
wast wel te vermoeden datter veel lude in den steden waren diet wail gesien
hadden, mer sij en dorsten dair niet veel toe seggen, want die ander tbewint
van den gerechte hadden. Nu mach men vernemen, hoe vrolic der vorstin-
ne vrienden waren ende verblijt van hoirre coomste, so is oic te vermoeden
60 dattet der ander zeer onbehaechlic was, dat die zalige vorstinne also van-
daen gecomen was. Want ic dencke, dat zij ende hoir vriende eens beters
vermoet hadden, doe sij aldaer was. Want het geviel onlange dairna dat die

28 mocht comen *J* quam *L2*

32 jonckerlic *komt ook voor Veldenaer, 312*: toech bi horen vrienden diet soe jonckerlic ghehouden hadden

48 gehult *J* unde waert aldaer ghehult *L2*

56 wast *t/m* waren *J* meen ick dat vel lude waren in der stede *L2*

59 verblijt *J* woe seer verblidet *L2*

60 der ander *J* der ander pertien *L2*

- mogende vorstinne in Hollant in den horen gecomen was, dat die ontsien-
 de mogende vorst die hertoge van Bourgongen alrehande brieve uutsende,
 65 dair in gescreven was, dat him sijn nichte boven geloften die zij him gedaen
 hadde, bij him te bliven, darenboven heymelic him ontgaen was. Dair die
 edel vorstinne uutschrifte of creech, als ic verstaen heb. Ende screef weder
 aen vrienden op dien brieven hoir ontscout, dat si him niet gelooft en had-
 de ende meer in dien brieven, als men doe wail seide. Ende niet lange en
 70 wast dairna, die hoichgeboren vorste die hertoge van Bourgongen en quam
 selve in Hollant ende te Rotterdam toe ende bleef een tijt dair leggen. Ende
 daerna toech hi te Leyden, te Delf, te Hairlem ende liet him daer hulden,
 als men doe seyde. Ende vandaer voirt tAemsterdam, die him hulden ende
 deden als die ander steden hiervoirgenoemt him gedaen hadden. Dat vele
 75 luden zeer vervreemde, diet hoorden seggen dat zij hulden den hertoge
 voirs. ende hoir rechte geboren lantsvrouwe doe bi him in den lande was,
 ende een enich leenvolger was gebleven van hertoge Willem van Beyeren
 horen vader, die de leste grave van Hollant voir hoir geweest hadde, die
 oversloegen ende niet bekennen woude dat die hoir rechte lantsvrouwe
 80 was. Dese grote wederspannicheit hebben die cappeljaussche partye ge-
 hantiert tegen hoirre geboren natuerlike rechte lantsvrouwe ende tegen ge-
 vallen boven dat die edel vorstinne himluden nochtans also vele doechden
 aensocht, dat billix een goet hert gelescht soude hebben van hoirre onge-
 loven die sij hoir bewijsden.
 85 Nu mach elc goet hert wel dencken, hoe der edelre vorstinne te moede
 mochte wesen, doe sij vernam, dat hoir neve die hertoge van Bourgongen
 him liet hulden van horen steden tegen hoir om ander luden wille, die hoir
 contrarie waren, ende die hertoge voirs. hoirs ooms ende hoirre moyen
 soen was, dat vele luden vervreemden mochte, diet hoorden seggen ende
 90 niet pertyich en waren. Mer die edel durluchtige vorstinne helt hoir zedelic
 ende leet dat wijselic ende docht: hadt God versien, dat zij lijden soude
 noch meer dan sij voir geleden hadde, so mostet wesen. Ende onlange daer-
 na, dat die voirgenoemde steden den hertoge voirseit gehult hadden, ende
 die hertoge dair noch in den lande bij him was, versamende tegader vele
 95 luden uut den voirs. steden ende wouden ene bastie maken, der edelre
 vrouwen vrende mede te weren, of die int lant gecomen hadden of dat lant

68 ontscout *J* onschult *L2*

69 seide – sachte *L2*

72 hi te Leyden, te Delf, te Haerlem *J* de edele vorste toe Leyden, toe Haerlem unde
toe Delft *L2*

74 Dat vele *t/m* reg. 76 voirs. *ontbr* *L2*

80 Dese grote *t/m* reg. 84 *ontbr* *L2*

86 mochte wesen *J* was *L2*

88 hoirs ooms *J* oirs oms soene *L2*

89 vervreemden mochte – verbarnde *L2*

92 mostet – mochtet *L2*

- mit machten hadden willen sueken, om die dairmede te weren tot dier steden dair die bastie gemaict was of daeromtrent dat lant mede te bescudden. Ende die bastie wert geset aen dat eynde van Alphen of dairbij. Ende doe
- 100 die bastie bijna of al gemaict was ende lude dair op geleyt waren, maicten der vorstinnen vriende een reyse mit opset op diegene die noch tot Alphen lagen ende die bastie dair gemaict ende opgeslagen hadden, ende verstaken hoir vriende een deel tot twien of tot drien steden niet al te nae der bastyen. Ende daer waren lichter lude een deel, die die koe ende die beesten oversloegen. Ende doe die van der bastien dat vernamen ende oic diegene die
- 105 noch tot Alphen lagen, worden volgende die de koe onderslegen hadden, ende quamen dien also na, dat si daermede vechtende worden. Dat diegene vernamen die in die naeste lage waren, togen horen vriende jonckerlic te baten ende wouden se ontsetten of doot bi him bliven. Ende doe die van
- 110 Alphen ende van der bastyen dat vernamen, hadden wail wech geweest. Ende die ander quamen him al duen opten hals ende worden doe dairmede vechtende ende sloegen der een deel doot ende vengen der een groot deel, wel c of meer ende dair drencter een deel, als men doe zeyde. Ende sij wonen him doe of drie bannieren, als die bannier van Hairlem, die bannier van Leyden ende die bannier van Aemsterdam.
- 115 Ende worden alle vluchtich ende weken zere: had men him doe zere gevolcht, dair souder veel meer gebleven hebben. Ende der vorstinnen vriende die daer waren, versamenden him ende worpen die bastie terneder ende woesten dat ende togen doe weder mit horen gevangen die geen dach gegeven en was ende mit horen rove ter Goude, dair men zeer blide van der
- 120 reyse of was, dair die zalige vorstinne God onsen Here zere of dancte, ende horen vrienden, die dat besuert ende gearbeyt hadden.

-
- 97 die dairmede te weren *J* daermede to waren *L2*
 99 Ende doe *t/m reg. 100* bijna – unde de bastie bynae *L2*
 104 koe *J* koën (*met deelteken!*) *L2*
 oversloegen *J* ondersloegen *L2*
 107 Dat *J* doe dat *L2*
 108 togen *J* broken op ende toghen *L2*
 jonckerlic *komt ook voor reg. 32*
 110 hadden wail wech geweest *J* doe hadden see gheerne en wech ghewest *L2*
 118 ende woesten dat *J ontr* *L2*
 122 gearbeyd *J* bearbeyt *L2*

*Deze paragraaf is samengevat: Hierentenden quam vrou Jacob tot Scoenhoven ende voirt ter Goude, dair geopent wert beyde stede ende slot, ende Oudewater ende Utrecht quamen oeck vrou Jacob te baten. Ende die ander landen die namen den hertoch Phillips van Burgongen te baten. Ende als men seide, soe hadt den hertoch van Brabant overgegeven den hertoch voirs., als datter een zwair oirloch off quam, dair menich guet man om starff ende dootgeleghen wert an beyden sijden ende verderft, dair God die ziel off ontfermen wil *PM. Pauli heeft een uitgebreid verhaal, dat door de Divisiekroniek in de algemene traditie is gebracht: Demum duo videlicet Arnoldus Spirinck de Aelburg et Vos de Delft commorans in Huesden, habentes preparatos equos ubique (lees: ibi?) causa visitationis in Gandavum,**

De paragrafen 56–60 ontbreken in M en P. De schrijver gebruikt telkens de uitdrukking alst wail te vermoeden is, of een variatie daarvan. Dit komt de eerste keer voor § 43, 70 en 74, en later § 66, 56. Nochtan wast wel te vermoeden en reg. 60: so ist oic te vermoeden. Na deze paragraaf gaan J en L2 uiteen. M en P hebben een samenvatting van § 61 t/m 66.

- § 67 Item noch in den jaer van xxv omtrent sinte Mertijn in den winter overdroegen die van Dordrecht mit den ontsienden vorst den hertoge van Bourgongen ende hulden him tot enen here, boven dat hoir vriende vaste dage mit der vorstinnen ende mit horen vrienden tot zommigen tiden ge-
- 5 houden hadden. Ende daer bleef die ontziende vorste een wijle liggen ende toich dairna doe weder in Noirthollant alse tot Delf, te Leyden ende dair- omtrent. Ende onderdes so quam tgerucht in Hollant, dat een deel Engels overgecomen waren in Zeelant ende begrepen Brouwershaven, daer Arent van Ghent, Phillips die Bloot Hugenz. mede overgecomen waren. Alsodat
- 10 die hertoge van Bourgongen terstont mitten steden van Hollant, alse Dordrecht, Hairlem, Delf, Leyden ende anders toevalle een vergaderinge maic- ten, daer die Zeelanders van der cabbeljausscher pertyen him mede bivie- len, alsodat zi vele volcx tesamen bieen brochten om die Engels mit horen vrienden te verslaen. Alsodat die here van Haemstede, Raes van

habentes breves viriles vestes sub vestibus suis, apud eandem dominam Jacobam, quas cum induisset ivit sola sub specie viri cum illis duobus ... equitaverunt per totam illam noctem donec venirent Antwerpiam ... ita quod circa crepusculum venerunt in Woudrichem, deinde in castro de Hoekle (!), tertia vero die hora nona ante meridiem in Vianen, deinde in Scoenhoviam, donec tertia die venissent fessi valde in Woudrichem, deinde in Vyanen (*er klopt iets niet*), ubi exiens se vestimentis viri induit habitum muliebrem, ubi gratiose recepta est et honorata per dominum Henricum de Vyanen militem, et navigavit statim cum eodem versus Schoenhoviam. Et facta est letitia magna per totum oppidum de jocundo adventu suo.... Econtra vero ceterae civitates Hollandie indignate et hoc egre ferentes diffidaverunt eam cum suis complicibus sic quod magna et periculosa guarra inter eos proveniebat. Hoeczenses vero requisierunt sibi in auxilium cum predictis dominis territorium inferius Traiectensis (sic) et duravit illa guarra fere tribus annis. *Dat deze nauwkeurige inlichting van kabeljauwse kant komt, verbaast ons. Van hoekse kant hebben wij:* Et domina Jacoba sepedicta protunc fuit in Gandavo et nichil fuit sibi attributum, quia ut quidam tradunt iam conclusio fuit de eius captivitate occulte fienda per predictos duces. Sed Deus aliter ordinavit, quod cum sibi clanculo intimatum fuisset, recessit occulte per Theodericum de Merwen in habitu virili ad Hollandiam. Et usque ad Scoenhoviam pervenit et Goudam ac Oudewater eciam ad libitum suum habuit. *Sev. Het bericht van Pauli is, kennelijk via Leydis², in de Divisiechroniek gekomen, die overigens de namen fout schrijft: Aernt Spierinck ende die van Aelburch*

§ 67

- 1 sinte Mertijn *J* sunte mertijns dach *L2* in profesto S. Ponciani (=13 jan.) *Pauli*.
- 2 vorst den hertoge *J* vorsten hertogen *L2*
- 4 tot zommigen tiden *J* toe sommen tyden *L2*
- 5 bleff de ontsiende moghende vorste een wyle lyggen *L2* en gaat dan anders verder zodat in deze paragraaf *J1* de enige overlevering heeft.

- 15 Haemstede, here Jan van Hodenpijl ende anders goeder mannen uut Zee-
lant mit een deel van horen vrienden van der Hoecx partye bi den Engel-
schen quamen om den hertoge van Bourgongen te wederstaen om daerme-
de te striden. Sodat die hertoge van Bourgongen him niet genendigen en
woude mit desen Engelschen ende horen vrienden in den eersten te bestri-
den. Ende ontboot mit enen van sinen herauden, dair hij aldus te water
20 lach, den here van Haemstede, bi wat besceide dat hi te Brouwershaven die
vergaderinge had mitten voirs. volke, ende woude wail dat hi uut den sinen
tooch. Die here van Haemstede antwoirde den heeraude weder, dat hij den
dertoge van Bourgongen seggen woude, dat hij op sijns vaders erve ware
25 ende dat hij dair leven ende sterven woude. Sodat daer doe een berfgrave
uut Engellant stondt, die mitten Engelschen overgecomen was, ende seide
tot dien herauude ende begeerde, dat hij den hertoge van Bourgongen seggen
woude, dat hi him dach ende velt besceyden woude om mit him te striden
of hijs begeerde. Ende gaf den herauude een costelike frissche hoick te lief-
30 nisse, dat hi dit den hertoge van Bourgongen bi brengen woude. Ende wairt
dat hi him dair tijdinge weder ofbrochte, dat hi striden woude, die edel gra-
ve souden costeliker noch vergaven. Sodat die heeraude dit den hertoge
van Bourgongen bijbrachte, die him daerop beriedt ende sende den herau-
de weder tot dien Engelschen grave om him te seggen dat die hertoge van
35 Bourgongen him dair niet goet genoeg toe en kende. Die Engelsche grave
antwoirde den herauude weder, wairt dat hi him niet goet genoeg en ware,
hij woude hem also goet maken als hi ware in den name den edelen prince
den hertoge van Gloucester ende der mogender vorstinnen der hoichgebo-
ren vrou Jacobs van Beyeren, in wes hoirre beider name hi aldair gecomen
40 ware, sodat die hertoge van Bourgongen nochtan doe niet striden en wou-
de. Ende want tot Brouwershaven ten besten niet besaet en was van pro-
vancie ende een beters wail vermoet hadden tot Zerixzee, so overdroegen
die Engelsche heren mitten Zeeusschen heren om sbesten wille, so si al bij-
een niet bliven en mochten om hoirre nooturfte wille, dat hoirre een deel
45 des nachts ter zee wert mit horen scepen wiken souden om in die Mase te
comen ende vandanen voirt ter Goude te comen bij mijnre genadiger vrou-
wen, of zij mochten. Dat him onstondt van onweder, ende quamen tot Ca-
leys. Ende die Zeeusche heren mit hoirre partyen ende vrunden mit een
deel Engelschen bleven te Brouwershaven ende waren also troostich noch-
50 tan in himselven mit luttel lude, of die hertoge van Bourgongen striden
woude, zij woudent bestaen. Ende als die hertoge van Bourgongen vernam,

26 *achter stondt een verwijzingsteken en in marg. zeer verbleekt: geheten van fouater J1. Pauli heeft dit verhaal ook en noemt hem p. 972 dominus de fulwater. Veldenaer spreekt van die heer van falbat en het Goutsch Kronijxken zegt: metten heere van Fuwater, waarbij Scriverius aantekent Fitzwater, maar Sev. zegt ook: cum domino de Fuwater. Anders weer: die here van Filwater Div. 28 cap. 32.*

dat die vergaderinge van volke tot Brouwershaven him gedeylt ende ge-
sceyden hadden, hij doe terstont him zere haestede mit sinen vrienden ute
55 wan den strijt. Dair bleven doet here Jan van Hodenpijl, Raes van Haem-
steden die oude, ende Raes van Haemstede die jonge mit omtrent cxx man-
nen, so Engelschen ende ander, ende die here van Haemsteden wort gevan-
gen aldair sijns selfs persoen ende gerantsonneert etc.

L2, dat § 67, 5 het caput eindigt met ene wyle lyggen, gaat voort met een nieuw caput, en is verder het enige overgebleven handschrift.

§ 67a Item daernaec cort na middewynter off daeromtrent in den jaer doe men
xxvi screeff, doe sande de hertoch van Cloucester over uut Engelant een
deel Engelscher der vorstynnen toe baten, omtrent x^e als men doe sachte,
5 unde de landen by Zyricxzee unde sloghen hem neder by Brouwershaven
unde bleven daer ene wyle. Unde doe der vorstynnen vrende de in Zelant
gheseten waren, dat vernamen, by namen de here van Haemsteden mytten
synen, de van Cruninghen mytten oiren unde ander ridder unde knechte,
dee aldaer gheseten waren, des ghelikes de totter vorstynnen gehouden wa-
ren, versamenden oir vrende unde quamen daermede by de Engelschen
10 daer de laghen, unde sloghen hem daerby neder, niet daer de Engelschen

54 *vanaf strijden met ander inkt, misschien ook andere hand J1*

55 *Achter doet iets doorgestreept, vermoedelijk: die grave van fouater J1*

58 *aldair t/m etc. weer andere hand, in ieder geval andere inkt.*

*Inplaats van dit hoofdstuk hebben MP23 de volgende samenvatting: Int jair ons He-
ren m cccc ende xxvi op sinte Ponciaens avont doe wasser gecomen een groot heer
van volc uut Engelant, vrou Jacob te hulp, dair die heer van Haemstede mede anvil
mit ander veel Zeelanders. Dat vernam den hertoch van Burgongen ende vergairde
een groot heer dairteghens, ende quam tot Brouwershaven. Dair si die Engelsche
vonden, ende vergaerden an malcander, soedat daer een grote bitter strijt off quam.
Mer int lest verlorent den Engelschen ende worden meest al dootgeslegghen. Ende
den heer van Haemstede wort ghevanghen mit sommighe andere guede mannen.
Ende dair wert dootgheslegghen mitten Engelschen heer Jan van Hodenpijle ridder
Costijn Hier eindigen P3 en M, aanvankelijk ook P2, maar dit heeft met andere
hand voortgezet: van Haemstede, heer Raes van Haemstede, heer Jan van Renisse,
heer Andries van Valinus, Jacob van Borssel ende menich die ic niet nomen en can.
God ontfaerm hoer alre ziele. Amen. Dit lijkt zeer sterk op de lijst van het Goutsch
Chron. Veldenaer heeft ook deze namen, in wat andere volgorde, en eindigt met Ja-
cob van Borsselen heer Claes soen. Deze namen moeten afkomstig zijn van Pauli,
die alles zeer uitvoerig beschrijft met als slot: Corruerunt autem cum Anglicis do-
minus Raso de Haemsteden, dominus de Costinis (!) de Haemsteden, dominus Jo-
hannes de Hodenpijll, dominus Johannes de Reness, dominus Andreas de Valinis
... Iets dergelijks: heer Jan van Renes, heer Jan van Hodenpijl, heer Costijn van
Haemsteden, heere Raes van Haemstede ende heer Andries van Walmis Div. 28 c.
32. Weer iets anders het Sneker Kroniekje c. III, 1.*

§ 67a

4 unde staat hier voluit: meestal staat er: un.

laghen, meer daerby niet veer van daer, unde bleven daer liggen. Unde doe de ontsiende vorste van Burgongen, de doe noch in Hollant lach, dat vernam, dat de Engelschen niet starcker en waren, was des toevreden unde vergadderde in stille weren synre vrende een deel unde dacht altoes om de

15 Engelschen toe versoeken unde de ander ridderen unde knechte de daer laghen. Want de ontsiende here mende dat se hem qualic ontcomen conden, want men hem ghien van den steden apenen wolde noch en solde van der tijt dat se daer gheleghen waren, unde anders conden se qualic vandaer comen he en solde wal vernomen hebben woe de wynt weyde. Unde on-

20 lange dairnae op sunte Ponciaens avent wordens de Engelschen unde der vorstynnen vrende toe raede de in Zelant laghen, dat se toe scepe wolden gaen unde varen ter Golde to, want hem de wynt ghelijc was. Unde doe der een deel van der vorstynnen vrende ghescept waren unde de hertoch van Burgoengen dat vernam, de niet veer vandaer en lach, trat tottenghen-

25 nen de daer noch opt lant waren unde gheerde stridens. Dat de Engelschen unde der vorstynnen vrende ghewaer worden, de aldaer ghebleven waren, unde saghen dat ghestant alsoe dat se strijden mosten unde besatten hem daertoe. Unde daer vergadderden dee uutvercoren vechters myt malcanderen unde daer ghynt op en strijden unde streden de ene teghen den anderen als onverveerde lewen, als de elc gheerne den seghe ghewonnen hadden. Unde myt verraderen van den strijde werden wykende een deel van den Zeelanders van der ghemeenten. Dat der vorstynnen vrende de vechters waren, noede saghen, want se daer seer van beweghen worden, alst wal toe gheloeven is. Unde de ander daer se teghen streden, daer seer van ghetroest waren unde ghemoet worden, als ellick man wal dencken mach. Daer waert seer ghevochten unde manlic ghestreden an beyden sijden. Unde int leste van den strijde mosten der vorstynnen vrende dat velt ruemen unde dat stryden begheven, unde de moghende vorste van Burgoengen mytten synen hielden dat velt. Unde daer bleven doden an beyden syden, meer der

40 vorstynnen vrende hadden meest doeden in den velde. Unde de Burgoniceen hadden vele ghewonder lude, de mytten Engelschen schotte seer ghescoten weren. Unde men seyde doe, dat daer vele van den ghewonden luden storven doe de to hues gecomen weren, unde men seyde mede, dat men in den Hollandesschen steden de der vorstynnen enteghen weren, van den

45 strijde niet seggen en moste, nochtant dat oir heer daer see mede streden, dat velt myt den sweerde behoelden hadden. Unde doe de strijd ghedaen was unde elck uten velde toech, wast ene wyle dat men van den hoechgeboren vorste van Burgoengen niet apenbaer ghien besceyt en vernam hoet daermede was, unde men vraghede waer he was, so seyde de ene „toe

35 ghemoet is *blijkbaar* moedig gemaakt.

40 burgoniceen *alleen hier voorkomende spelling*.

- 50 Middelborch", de ander seyde „in Vlanderen", ende de derde seyde, he
 weer in Hollant, unde alrehande lude de uut Vlanderen quamen offt uut
 Hollant off van Middelborch, den daerom ghevraecht waert off se van den
 hertoghen enich besceyt ghehoert hadden: de ene seyde ja, de ander neen.
 Unde luttel off niet waert he ghesien int apenbaer, noch in den steden daer
 55 men seyde dat he was, en vernam men niet vele twyveld onder den luden.
 Oick seyde men, he weer bedevaert ghereden. Aldus weren vele lude in
 twyvel, weer he levede dan he doet was. Unde dyt vertoech aldus ene wyle,
 unde ten lesten vernam men dat he levede, unde onlange daer nae voir de
 groetmoghende heer ten lande van Vlanderen wert. Unde doe in der tijt
 60 unde daertoevoren worden de lude seer ghescat in den lande van Hollant,
 de hem hielden an den hertoghen van Burgoengen, unde mosten tot vele
 tijden groet onghelt geven weer see wolden off en wolden, unde wolden
 sees niet geven, men nampt hem.
 Unde dat gheveel dat men omtrent Haerlem dat mede plach te doene, dat
 den luden daer seer onbehaechlic was. Unde tghesciede op ene tijdt, dat
 65 men daer al ghelt van den Kenemers hebben wolde, deet niet geven en wol-
 den, unde daer weren lude van machten (als men doe wal seyde) deet myt
 machten den luden nemen wolden. Dat de Kenemers vernamen unde qua-
 men by denghenen deet hem nemen wolde ende weerdent dattet niet en
 70 ghescae, unde behielden oir guet, unde vervolgheden deghene deet hem
 nemen wolden alsoe duen, dat see hem nouwe ontquamen, daer meer las-
 tes af quam, als men nae wel vernemen sall.

- § 68 Item noch in denselven jaer omtrent vastellavent off onlange daertoevoren
 off wat daernaer overdroech de hoechgeboren vorstynne mitten here van
 Sevenbergen, dat he oir hulper weerden solde myt synen sloete unde myt-
 ter stede van Sovenbergen; dat dede he unde waert oir hulper unde deden
 5 groeten scaden op den water uut Sevenbergen unde wan gued in den iersten
 op den water, eer mens ghemeenlic ghewaer wert dat he der vorstynnen
 hulper was, dat de coeplude van den steden daerby ghelegghen wal ghewaer
 worden. Mede vernament de van Dordrecht wal tot sommen tijden unde

50 ende staat hier temidden van vele malen unde. Dit moet een overblijfsel zijn van een
 tekst in het Hollands, maar of dat de oorspronkelijke is of een eerste of tweede copie,
 wagen wij niet te beslissen. Wij neigen ertoe, een oorspronkelijke Hollandse tekst
 aan te nemen, die dan, waarschijnlijk meer dan eens, is omgezet in Saksisch. Het
 komt weer voor in reg. 69.

62 weer (=of) lezen wij voor: waer L2

67 De haakjes staan in het hs

72 als men nae wel vernemen sall: in § 69.

§ 68

4 duidelijk Soven-, maar reg. 3 duidelijk Seven-

- sonderlinge doe de van Sevenbergen toe Dordrecht voir de Slijcpoerte we-
 10 ren unde branden daer bynae al dat buten der poerten was, huese unde
 mollen, alsoedat daer niet vele en bleeff, ten waert al verbrant. Unde de
 van Sevenbergen voren doe weder toe hues, onbelast up de tijd van horen
 vianden.
- § 69 Ende de Kenemers, daer voer off ghesecht ys, weren vast in gueden hueden
 voer deghene daer see weer teghen ghedaen hadden, de hem dat ongelt myt
 machte offghenomen wolden hebben, des hem noet was, want see veer
 vaneen gheseten weren unde toe overvallen hadden gewest, had men ghie-
 5 ne huede daervoer ghedaen. Unde de Kenemers wordens eens myt oiren
 vrenden dat se der moghender vorstynnen oirre ghenaedighen vrouwen
 versoken unde vervolghen wolden om ghenaeude unde om hulp unde troest
 van oir toe verwerven, offt hem ghescien mochte. Dat se deden unde schic-
 ten oir vrende daerby, dee myt der edelre vrouwen spraken unde myt oiren
 10 vrenden enewerve unde anderwerve. Alsoedat se daermede overdrogen dat
 de Kenemers solden de vorstynne hulden unde ontfangen tot oirre rechter
 landesvrouwen unde doen oir dat see oir schuldich weren te doene, want
 se doch oir rechte gheboren lantsvrouwe was, unde solden oir helpen dee
 stat van Haerlem in to kryghen myt gunsten offt myt machten unde de lan-
 15 de daeromtrent. Unde doe dee dedynge gesloten was, doe scheidten der
 Kenemers vrende van der vorstynnen unde toghen tot oiren vrende. Unde
 niet lange daernaem omtrent paeschen schikten de Kenemers oir vrende voir
 Alcmer om de stat in to nemmen tot der vorstynnen behoefte. Dat de van
 Alcmer deden, want se ghien beter en wysten unde onbewaert weren van
 20 alrehande reescap, daer men eene stat mede hoelden mochte. Unde cort nae
 paeschen toghen de van Kenemer myt oiren vrenden voir Haerlem unde
 bleven daer. Unde niet lange daernaem omtrent beloken paeschen besatede
 oir de hoechghéboren vorstynne myt oiren vrenden unde toech myt oires
 selves lijve myt een deel van oiren riddersen unde knechten unde myt een
 25 deel van oiren vrenden voir Haerlem unde sloghen hem daerneder. Unde
 de edel vorstynne ghinc liggen in den kelre tot Heemsteden, niet veer van
 oiren vrenden, unde oir vrende branden een deel der wyntmollen de buten
 der stat stonden, daer men by comen mochte sonder groet verlies daer aff
 te kryghen unde hadden daer geerne vuer inghesloten om de stede te ber-
 30 nen, dat ghesiend had ghewest denghenen lede mede te doene de in der stat

 § 69

- 1 daer voer off ghesecht ys: *sluit aan bij § 67a.*
 4 toe *misschien te verbeteren in:* doe
 28 verlies - verlies L2
 30 ghesiend= ?

weren, want de huese daer vele myt stroe ghedecket syn, dat de Kenemers verhielden unde belettedent dattet niet en gheschiede, omdat se daer vele maghe in hadden, de se node verderfft saghen. Unde bynnen der tijt dat de edel vorstynne voer Haerlem lach, sande de hoechgebore vorste van

35 Burgoengen syner vrende een deel uut Vlanderen in Hollant synen vrenden daer toe baten, omtrent als men doe seyde ix of x^c, unde de quamen to Rotterdam toe. Unde de meeste hoep daeraff toghen cort daernae tot Delft unde toe Leyden. Unde want de edel vorstynne hoer provande de see unde oir vrende plaghen toe besighen de tijt dat see voer Haerlem lach,

40 vele van der Golde hoer plach te comen, unde mede dat de van der Golde desweghes uut hen pleghen toe doene, hijrumme wordens toe raede de gaste uut Vlanderen ghecomen waren myt den van Leyden unde van Delfft, dat se een bastie wolden maken, mede toe benemen der vorstynnen unde oiren vrenden, dat hem ghien provande van der Golde en solde moghen comen.

45 Unde de bastie wolden se tot Alfen off daerby gheset hebben. Dat de doerluchtighe vorstynne vernam myt oiren vrenden, de corten raed daerop hadden om dat toe benemen. Unde de edele vorstynne toech derwert myt oirs selves lijve unde myt een deel van oiren riddersen unde knechten. Unde doe bleven voer Haerlem leggen Wyllem van Brederoede myt den Kenemers unde myt denghenen de den Kenemers angevallen waren. Unde doe

50 de edele vorstynne myt oiren vrenden by Alfen quamen, schichten oir vrende een deel ridder unde knechte unde myt een deel van oiren vrenden myt der vorstynnen wympel tottenghenen de tot Alphen laghen. Unde de vorstynne bleeff achter myttenghenen de by oir ghebleven waren, dat se deghe de tot Alfen laghen niet sien en mochten, omdat oir vrende de daer mytten wympel waren, des ghemoet weren, den hoep toe verwachten, als se deden. Unde der vorstynnen vrende strecken totten vianden, daer see stonden, als welghemode lude. Unde daer vergadderden de moetwyllighe riddersen unde knechten van beyden syden, ghemoet als onverveerde lude

60 de stridens gheerden unde treden tot malcanderen unde daer ghinct oepen strijden. Unde onlange daernae vernamen de gude lude de uut Vlanderen daer waren unde de anderen de myt hem unde myt den van Leyden unde van Delfft daer waren unde saghen vele volcx hem al duen bycomen eer sijs ghewaer conden weerden. Unde et menden vele lude dat der vorstynnen bannier daer ghesien wort, dat wal toe vermoden ys, want se myt oires selffs

65 lijve myt den hoepe daer quam. Unde doe de anderen dat vernamen, begaven oer strijden unde worden vluchtich, unde der vorstynnen vrende vervochten de anderen unde sloghen der seer vele bynae eyne myle weghe lanck. Daer leden de Vlemynge groeten scaden, want van denghennen de myt hem daer comen weren, luttel lude van hem untquamen unde worden

70 de meeste hoep daer doetgheslaghen unde luttel ghevanghen, dat toe beclaghen ys, want men sachte daernae dat daer en deel ridder unde knechte, doe ment vernam, doetghebleven waren. Unde van Leyden worden vele lude doetgheslaghen unde leden groeten scaden unde anders worden daer

75 vele lude doetgheslaghen. Unde de strijt de gheschiede up den mey-avent in
den jaer van xxvi. Unde men seyde daernae, doe de doeden de by den we-
ghe ghevonden worden, dat der doeden weren omtrent iiiic^c unde der ghe-
vange weren omtrent lxx off daerby. Unde doe de strijt ghedaen was unde
80 de hoechgeboren vorstynne oir vrende weder bijeen hadde, toech myt oiren
vrenden in de stat van der Golde, daer se weerdelic myt oiren vrenden de
myt oir quamen ontfangen waert. Unde de edele vorstynne myt oiren vren-
den loveden unde danckeden utermaeten seer denghenen daer alle guet aff
coempt, dats deghenne de hemmel unde eerde unde al dat daeryn-
ne is offt ynne gheweest hevet, gescapen unde ghemaket heft, de oir de ghe-
85 naede myt oiren vrenden ghegeven unde verleent hadde. Unde Wyllam van
Brederode, de myt den Kenemers voer Haerlem ghebleven was, onlange
daernae overdroech he myt den Kenemers, dat de van Haerlem unde de
Kenemers een bestant makeden ses weken lanck durende, dat der vorstyn-
nen unde oiren vrenden niet also behaechlic enne was, mer men nam dat
90 wijslic op de tijt doet ghesciet was.

§ 70 Item in denselven jaer op den pinxteravent ghevelt omtrent middach, dat
heer Johan van Rinesse unde van Rinouwen, de uter stadt ghehouden waert
om des vechtelicx wyllen dat op der Plaetsen gheschiede, doe de nye heer
yrst toe Utrecht voir eynen heren ontfangen waert, overmits dat he syne
5 vrende gheerne in oirre last beholpen hadde, doe de op der Plaetsen ghe-
slaghen worden. Daer heren Johans vrende vele vaste nae arbeydeden om
heren Johan weder in de stadt toe brengen, dees besten ghehaept hadden.
Daer niet aff en quam. Unde dyt waert doe myt den vrenden buten unde
enbynnen alsoe versproken, dat her Jan doe omtrent middach in der stadt
10 up der Plaetsen quam, daer syne vrende doe op waerden unde behielden
de Plaetse. Unde onlange daernae, doe de op der Plaetsen waren, vernam-
men dat de anderen de heren Johanne vors. uutghehouden hadden op Ro-
debruggerburch, hem versamenden, de een stadtbannier by hem hadden,
sonder lange beraet strecken totten anderen van der Plaetsen ter burge
15 voert vors., daer de stonden. Daer niet sere ghevochten en wort unde de

75 *Pauli, wiens verhaal soms zelfs in zinswendingen overeenkomt, formuleert p. 976
de datum als: in profesto sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi. Hij heeft ech-
ter wat andere getallen: Corruerunt autem ex parte Philippi ducis Burgundie v^c
electi et approbati armigeri et amplius et precipue totus fere consulatus civitatis
Leydensis cum lxxxv oppidanis Leydensibus, pauci vero ex parte ducisse Jacobe.
Vervolgens zeven met name genoemde viri nobiles ordinabantur ex parte domine
in milites, met nog eens de datum, blijkbaar een afzonderlijke aantekening.*

88 *Het bestand van zes weken ontbreekt bij Pauli.*

89 *enne zal wel als en moeten worden verstaan.*

§ 70

Sluit aan bij § 64; men vergelijk De Hullu blz. 41.

9 *enbynnen staat er werkelijk.*

van der burge worden lopende elc syns weghe, unde begaven den bannier unde lieten den daer blijven, den de anderen kregghen unde strecken myt oiren vrenden weder op de Plaetse. Unde lieten de anderen vervolghen de van der bruggen ghewecken weren, daer sommighe van over der stadt muren vellen unde besaeten hem enwech te commen, de sommighe de worden verstenen. Unde aldus ys her Jan van Rinesse myt Godes ghenaden ende myt hulpe des heren van Bueren unde mede synre vrende unde maghe, de van buten inghecomen weren unde de myt hulpe der vrende van bynnen weder in de stadt ghecomen weren. Unde de ghewecken unde verstenen waren, de men vernam de deden oirveede unde men liet se uter stadt gaen unde daer uut bliven. Unde men en wolde niet lieden dat hem anders ennich ghewelt ghedaen worde, oic wat se heren Jan unde synen vrenden voir ghedaen hadden. Nochtant dat se daer mede weren doe der lude huese gheweldelike opgheslagghen worden unde den luden dat oir onredelic ghenomen waert, daer se by op der straten stonden ende leyden de lude van huesen tot huesen tot denghenen den see leet ghedaen hadden, om de to verdriven. Unde deghene de se voir verdreven hadden doe de nye here inquam, lyt men incomen unde de deden oirveede, nymant toe misdoene van den ghennen de in der stadt bleven. Unde cort daernae deden Bernt Proys kynder een ghemeyn capittel leggen om de heren van den vijff godes husen daer toe vergadderen, daer de ridder unde knechte unde de stede van deser syde der IJselen by gheboden worden te comen. Unde op den dach doe men dat capittel hielt, clagheden Bernt Proys kinderen aldaer, woe onredelic unde woe jamerlick oer vader, de in vijff off in ses dachghen niet en hadde moghen gaen, eerst in synen bedde ter doet toe ghewont woert unde daernae, doe men vernam dat oir vader noch levede, quamen se daer weder myt beraedenen moede unde sloghen oiren vader, de doe in synen hillighen oly lach, daer doot, dat desghelikes niet vele ghehoert en was. Unde clagheden mede, dat oires vader hues doe gheweldeliken opgheslagghen waert myt voerhameren unde myt kuesen unde dat hem doe ghenomen unde ontslagghen waert syn guet dat in synen huese was, ende woe dat gheschiede op denselven dach doe de nye ghewelde vorghescreven her in de stat quam, gheschiet waren van Hasenberch of gheroepen. Want daer de nye here unde deghenne de by hem waren de saken de doe gheschiet waren, up hem namen: daerom croenden Proys kinder doe der clesiën, der

25 liet se – *er staat zeer duidelijk* hetse (=heette se?)

36 husen *ontbr L2, maar het moet wel zijn bedoeld.*

37 volg. *Dit wordt besproken door De Hullu, blz. 44.*

44 oires vader: *merkwaardig dat de oude genitief nog levend is.*

46 *Hier is bij uitzondering ende blijven staan, een herinnering aan het oorspronkelijk niet-Saksisch.*

47 nye ghewelde *moet wel neu gewähltte zijn.*

48 *De zin is niet duidelijk.*

ridderscap unde den steden vors. over den nyen heren, dat zy daertoe hel-
 pen unde raeden wolden, dat hem dat ghebetert worde, want deet doe ende
 voer ghehoert hadden. Unde de claghe waert den nyen heren yrst laeten
 55 weten unde nae der upverdacht de sake toe voerantworden by den ghemen-
 nen capittel, daer de ghetoeent waren, unde daer daghe benoemt worden
 daer toe comen unde de saken toe verantwoorden, de doe niet voer en quam,
 mer bynnen daeghe doe men voert claghede van der sake voer der clesyen
 nae recht unde ghewonten van der kerken als men enen bysscop plecht te
 60 vervolghen de beclaghet wort. Doe sande de bysscop vors. breve
 der clesiën unde an dee ridderscap, inhoedende van alrehande ghebreke,
 de de bysscop had an der stadt van Utrecht, daer he mede in screeff, dat he
 van anxe syns lijffs totten capittel niet comen en dorste, meer he begeerde
 dat men hem unde deghene de myt hem quamen een geleyde wolden geven,
 up een van den daghe vors. voer den capittel toe comen, hem toe verant-
 65 worden. Daer van ghespraken waert, dat men hem gheleyde solde geven
 op eynen benoemden dach voer de clesie te comen hem te verantwoorden
 myt hondert peerden, de he mede brochte tot synen huesghesinde unde dat
 myt der stadt clocke uut te liden. Dat alsoe gheschiede. Unde doe de dach
 quam dat de bysscop hem verantwoorden solde, daer de vijff godeshuese,
 70 de ridderscap, dat ghemeene lant om vergaddert waren, unde de claghers
 des daghes verbeyden, als de vernoemt was, ende doe en quam de eerber
 bysscop niet voert. Daer de claghers voert op vervolchden unde verbeyden
 al der daghe de men hem benoemde. Unde doe de byscop al syne daghe
 hadde ghehat unde meer daertoe, nae der kerken recht, unde niet voert en
 75 quam, doe begheerden de claghers dat men voirt rechten solde nae den
 rechte van der kerken unde nae den lantbrief, den de bysscop belast, be-
 zeghelt unde beswaren had. Unde daer waert doe overdragen by den dren
 staten, als by der clesiën, by den ridderen unde knechten unde by der stat
 van Utrecht: want de bysscop niet voert en quam, doe he up de claghe ver-
 80 daghet, gheëyschet ende gheropen waert ene werve anderwerve anderwer-
 ve nae den rechte unde nae ghewonte der kerken van Utrecht, als men enen
 bysscop plecht te vervolghen. Unde doe he overhorich waert, dat men alle

54 *Er staat duidelijk upverdacht, dat wel zal moeten worden geëmendeerd.*

58 *Veldenaer volgt hier, hoewel sterk verkortend, onze kroniek: f° 269' nae den rechte
 ende ghewoente der kercken van Utrecht als men enen biscop pleech te vervolghen
 ... Die biscop seynde brieven aen den capittel ende screef dat hi van anxt sijns lijfs
 nijt comen en dorst ... mit hondert peerden ende die hi medebrocht voer sijn huus-
 ghesin ...*

78 *staten door ons verbeterd uit: strengen, naar Veldenaer: die drie staten.. overho-
 rich.. De Hullu onderstelt stenden, maar regel 85 verwijst naar deze regel. Een
 kanttekening herhaalt slechts de woorden.*

80 *Of de herhaling van anderwerve auteurstekst is, foute herhaling of afschrijversfout
 voor unde derdewerve, laten wij in het midden. Veldenaer heeft derde werff ende
 vierde werff na uutwisinghe hoers rechts...*

de rechten, ghiestelic unde wertelic, de hem toebehoerden, nederleggen solde, unde dat nymant to rechte voer staen en solde, eer he dat
 85 den partyen by den dren staten vorges. ghebetert hadde. Unde dat solde men in allen kerspelen scriven unde toe weten doen nae inghehoelt des lantsbrieffs, omdat een yewelic mochte weten, woet myt den bysscop gheleghen was. Unde de breve worden daernaes alsoe inhoeldende uutghesent in allen kerspelskerken, om den luden dat toe weten te doene. Unde do bysscop Sweder dat vernam, dat men de rechten, ghiestelic unde wertlic, de hem
 90 toebehoerden, alle nederleggen solde unde dat nymant voer hem toe rechte staen en solde nae den lantbrieff, alsoe veer als he niet voer en quaem, daerom liet de bysscop vors. syn custorie van Utrecht nemen unde dede de toe Wijck leggen. Unde doe in der tijt doe de bysscop vors. beclaget waert
 95 unde he bynnen Amersfoerde was, plaghen de van Amersfoerde oir lude voir den poerten toe hebben, daghelikes hem te behoden, dat ghene vremde lude myt hoepen in de stat comen en solden, want de van Amersforde van der stadt van Utrecht daer vele aff te spreken weer, tot vele tijden om wyslic totter stat toesyen. Want de van Utrecht daer seer voer besorcht waren voir
 100 dat hem misschien mochte. Unde et ghevel up een tijt, dat de bysscop voer der poerten was unde makede hem dat overledich myt breven te lesen, unde toefde alsoe voer der poerten unde doe onlange daernaes quaemen daer luden vijff offt ses. Do dat deghene ghewaer worden de de poerten verwaerden unde wolden de poerten ghesloten hebben, dat de rijdende lude
 105 benamen unde toghen oir sweerde unde en wolden de poerte niet ghesloten hebben. Unde cort daernaes quamen daer ridende een deel ghewapender lude unde reden aldus in de stadt unde daernaes noch meer unde worden aldus der stadt machtich, dat de here van Egmonde myt een deel des ghestichtes vianden mede waren, daer bisscop Zweder, de voir der poerten doe
 110 was, ghiene weer en dede. Unde onlange daarna dat de here van Egmonde aldus in Amersfoerde gecomen was, dede de here van Egmonde nemen omtrent vijftich man uut Amersforde unde dede de voren int lant van Ghelren toe Bomel unde anderswaer, daer he der secker was, unde worden

85 *De latere commentator, die bij reg. 78 heeft genoteerd drien strengen, zet hier in margine: drien staten.*

87 *yewelic is ongewone vorm of schrijffout.*

92 *voer en quaem – voer een quaem L2, gelijk vaker een ongemotiveerde verdubbeling in dit hs voorkomt. Men kan het desnoods voor auteurslezing houden. In regel 3 hebben wij ghee- maar laten staan.*

93 *„Bedoeld is het Consistorium Curiae Trajectensis, de rechtbank van 's bisschops officiaal.” De Hullu, blz. 45 noot 3; voor deze geschiedenis ook noot 2.*

97-99 *loopt niet goed; er zal wel iets zijn weggefallen. In de kant staat onwijslic, maar dat verduidelijkt niets.*

100 *Achter voer staat van met onderstippeling.*

101 *overledich: we verwachten onledich.*

106 *Er staat ghewopender L2.*

113 *der secker = zeker van hen.*

gheseckert daer toe blijven. Unde daernae dede de here van Egmonde een
 115 deel van den huesen bynnen Amersforde bij der poerten daer men toe ha-
 nesaken wert uut rit, naeste staende up ende enwech breken, also vele als
 he wolde. Dat den luden unde oiren vrenden, den de huese toebehoerden,
 seer onbehaechlic was, unde daer en dorste nymant to seggen unde deden
 daer dat se wolden, unde al seyden de vrouwen wat, men en achtedes niet.
 120 Unde doe plegen toe vele tijden lude uut Amersforde to luden in den berch
 om te benemen daer se conden, dat men den van Utrecht ghiene provande
 brengen en solde. Unde doe de van Utrecht vernamen, dat de here van Eg-
 monde myt een deel van den Ghelresschen in Amersforde waren unde
 ghynghen daer breken unde maken dat se wolden unde myt Amersforde
 125 an den berch reden om toe benemen dat men den van Utrecht niet brengen
 en solde, unde dat bysscop Zweder tot Amersforde uut unde in reet unde
 vrentscap hadde myt denghenen de aldus in Amersforde laghen, de den lu-
 den dat oir daer nemen unde to scanden makeden, unde daer ghiene weer
 voir en dede; noch doe de heer van Egmonde unde des ghestichtes viande
 130 bynnen Amersforde quamen, dat he vele benomen mochte hebben, haddet
 hem toe synne gheweest. Unde omdat dyt aldus gheschiede unde meer van
 groeten saken de in den stichte gheschieden, want men doe seyde dat bys-
 cop Zweder doe in der tijt heymelic arbeyde unde dede arbeyden om de
 stadt van Rienen in to krijghen, doe dachten de van Utrecht: dyt moet an-
 135 ders wesen off dyt lant is ghevreest. Unde spraken myt der ridderscap daer-
 aff, de alle saken wal wysten unde de voir by den capittel gheweest had-
 den, doe bysscop Zweder dat beclaghede, wert daerof verdacht hem toe
 vyant te werden als vors. ys. Unde by een deel van hem overdroech de stat
 van Utrecht, want dat lant van Overysel van desen lande mytter twyg-
 140 dracht van den twen bysscoppen ghedeilt waren, om dat lant unde dyt lant
 weder toegader te brengen, dat se den edelen joncheren Roloff van Dyep-
 holt, de dat lant van Overysel de tijt an dat he ijrst ghepostuleert waert,
 in groeten vrede unde in groeten eren wal bewaert hadde unde daer men
 niet dan guet voir unde nae aff gehoert en hadde, dat se hem wolden an-
 145 nemmen tot eynen momber unde tot enen beschermer, dat lant te bescher-
 men unde toe verwaren, unde wolden de appellaci addorieren daer he hem
 mede bewaert hadde teghen de brieve de de paeus bysscop van den byscop
 ghegeven hadde boven dat joncker Roloff vors. meer van den meesten
 stemmen van den capittel voer eynen bysscop tUtrecht ghepostuliert was
 150 unde de appellacie myt hem vervolghen wolden totter latester sentencie
 toe van den toecomenden consilium. Unde wolden hem in der momber-

115 hanesaken = Hoevelaken?

124 *Het lijkt wel, of de tekst in de war is; de zin loopt reg. 131 niet goed af.*

133 ende hi arbeyde om renen oeck mitten ghelresschen in te crighen *Veld. f° 269'*

146 ende adherierden sijn appellacie *Veld. f° 269' zal wel juist zijn.*

147-148 *zal wel niet goed zijn.*

scap beehulplich unde bijstandich bliven ter latester sentenciën toe vors. Unde dyt waert an den postulaet unde ant lant van Overijsel ghebracht, de oir beraet daerop namen.

- § 71 Item nu weder van den Kenemers toe scriven, de seer mysmodich waren, omdat hem gheweygert waert dat se bynnen den bestande ghien provande van Haerlem noch van Amsterdam en mochten krijghen. Oic sachte men dat hem lude in den bestande offghevungen waren, unde omdat se aldus
- 5 vercortet worden, besateden hem de Kenemers unde toghen voir Monikedam, daer se inquamen unde kreghent omdat et op der Zuderzee ghelegghen was unde hem daeruit provanden mochten. Want daerbij voer, dat tot Amsterdam off tot Haerlem wesen wolde, dat myt ghienre groter macht gheveylicht een waert, dat mochten se vandaer toeven unde ophoelden hem
- 10 mede toe behelpen. Unde de van Haerlem unde van Amsterdam waren daarmede belegghen alst wal ghemannet unde beset wert, dat hem van der Zuderzee lichtelic niet comen en mochte. Dat doe begrepen unde ghevesticht waert, dat de voerseide steden den Kenemers anbrochten, dat sijt doen mosten hemselven mede toe behelpen. Unde cort daerna dede de
- 15 doerluchtige vorstynne de stede besetten myt oiren vrenden unde sande aldaer dree eerber ridders als her Dirck van der Merwede, her Arnt van Ghent unde her Adriaen van Treslonghen, heren Jan de basterts zoene van Bloys, unde Wyllam van Naldewijc myt een deel uutghecoren vechters omtrent iii^e starck off meer, de de stede voirt besorchden van den des der
- 20 to doene was unde bewaerden de stat een tijt unde dat water mede. Daer de stede van Haerlem unde van Amsterdam groet onghveoch off kregghen unde ghehad solden hebben, had ment moghen maken, dat men ghehouden mochte hebben. Dat niet en was, want wat men daer makede van bolwerken, de stadt mede te vesten unde de lude mede toe bewaren, en batede niet. Want alsoe drade alst myt eerden off ander gheladen wert, was de
- 25 gront soe weeck unde soe licht unde ontsanck hem cort daarna dat seet ghemaket hadden, unde mostent laeten bliven onghemaket, al wast hem leet. Unde doe der vorstynnen vrende gewaer worden dat cost unde arbeyt verlaeren was unde men daer niet maken en mochte, dat ment ter noet ghehoelden mochte hebben, toghen doe vandaer unde quamen bynnen Alcmer. Un-
- 30

§ 71

30 mochte: *er staat moch L2*

Deze gebeurtenis uit andere bron: His itaque gestis partialitas que dicuntur Hoecx ceperunt animosa audacia ex sententia pro capitaneo comitis Maghen (sic) et ex parte ducisse Jacobe, congregaverunt recentes armigeros cum quibus venerunt ad Waterlandiam et potenter obtinuerunt tria oppida Waterlandie, videlicet Monckendam, Purmerynde et Edam, et sic ulterius processerunt in manu forti ad Occidentalem Frisiam. Cum ergo optinuissent oppida Frisie, scilicet Eynchuysen et Medenblyck, cupiebant etiam tertium, hoc est Hoern. *Pauli p. 978.*

de cort daernae makeden der vorstynnen vrende myt den Kenemers een reyse voir Hoern in West-Vrieslant unde wolden hem oir bieste nemen. Unde doe dat de van Hoerne vernamen, woldent weren unde togghen uut, oir bieste toe bescudden unde de viande to weren, daer see by quamen. Unde daer
 35 quam tot eyne strijden unde daer mosten de van Hoerne dat corter eynde hebben, want se worden wykende unde liepen ter stadt wert. Unde daer waert der een deel gheslaghen unde gevanghen voir der stadt, unde men seyde dat daer geachte knapen van der stede doetgheslaghen unde ghevangen worden. Unde vandaer togghen der vorstynnen vrende mytten Kenemers unde myt denghenen dee daer mede anvollen voir Eynchuesen, daer
 40 se vele in ghewest hadden dat de van der stede niet hebben en wolden. Unde doe der vorstynnen vrende unde de Kenemers dat vernamen, vellen rokeloes an de stadt unde wolden myt machten doe daerin wesen, dat de in der stadt weren, weerdent unde weren wolden. Unde doe ghinckt op eyn stormen unde men seyde toe dat de van buten tot dren off tot vier steden an de stadt begonnen te stormen, unde men seyde dat de van bynnen dat manlike weerden unde wederstonden. Meer ten lesten moste dat zwaerste meest wegghen want der vorstynnen vrende woldent hebben of daer voir sterven. Alsoedat men doe seyde dat de van der stede den storm niet weren
 45 en conden, want de van buten quamen tot hem in de stadt tot ondancck dergheene deet gheerne gheweert hadden, unde kregghen de stadt, daer vele lude uter stadt in ghevangen worden. Daer vele coerns unde holtes in ghewonnen waert unde alrehande guet als men van oistwart plecht toe brengen unde des meer. Want de van Amsterdam ghien guet en lieten uutvoren dan tot Eynchuesen off tot Campen dat daer quam. Daerom bleeff de coepman de meer vandan unde voiren tot Eynchusen of tot Campen, daer see oic guede vorkuren mochten. Dus woert er de meer guets ghewonnen in der stadt.

Unlange daernae dat dyt gheschiede, soe quam in Hollant de ontsiende
 60 duerluchtighe vorste, de hertoghe van Burgoengen, de en wyle van daer gheweest hadde, unde brachte een deel heren unde guder lude mede unde quam in de stat van Haerlem. Unde doe de Kenemers dat vernamen de daer by der stat gheseten weren, slogghen umme van der stede toe der vorstynnen unde de sochten ghenade an den ontsienden vorsten unde de ghenen in ghenaden, unde vele van den Kenemers unde de hem angheslagghen waren des ghelikes. Unde dedingghden mytten mogghenden vorsten unde gaven hem zeer vele guets om sijn ghenade to dancke to wesen van dat se

33 vernamen: *er staat vornamen L2*

40 anvollen *moet aanvielen betekenen.*

57 vorkuren *schijnt verkrijgen te betekenen. Misschien staat er vorlueren of vorhieren.*

63 vorstynnen *(met mannelijke verbuiging van de bijvoeglijke woorden) maar verbeterd op onduidelijke wijze. Wij lezen vorsten. Of vorstynnen in de vorige regel correct is betwijfelen wij.*

hem vertoernt hadden. Unde men seyde doe van vele gheërfder lude de daer in den lande gheseten weren, breken op unde toghen vandaer unde
70 namen mede dat se vandaer kryghen mochten, unde voiren in Oist-Vreeslant unde anderswaer om der groter schattinge wyllen de men doe gaff in onsen lande unde sorchden mede voir een ander schattinge de daernae comen mochte. Want dat kint ghien beschud en hadde alse de here of sijn amptlude dat bescatten wouden, unde hoepten dat mochte beter weerden
75 dant do was, unde toghen daerumme de lyver vandan. Unde doe der vorstynnen vrende dat vernamen, dat de Kenemers myt den hertogen vors. ghededinct unde overdraghcn waren, bewegen myt hemsclven alst reeden was, want se veer van der vorstynnen unde van oiren vrenden waren unde men hem qualic te hulpen mochte comen. Unde et nu al oir viande waren,
80 de toe landewert by hem saeten, de daertoevoren oir vrende waren, doe Enc-huesen ghewonnen waert. Unde het oick alsoe ghestelt was, dat se de stede ter noet niet hoelden en mochten, nemen corten raet unde ghengen toe scepe de toe scepe conden coemen unde voren toe Campen. Unde de niet toe scepe en conden comen unde daer bleven worden gheslaghen unde luttel
85 ghevangen. Unde doe de ontsiende vorste de Kenemers mytten anderen weder an hem ghekregghen hadde, toech he van Haerlem tot Amsterdam unde waerts to raede dat he dat hues tot Utermeer besitten wolde, als he dede unde synen marscalc aldaer myt en deel van synen vrenden, de dat hues overlanc belaghen, wantet seer wachtich by den huese was. Daer her
90 Herbaren van IJselstein, den dat hues toebehoerde, selver up was. Unde als men doe seyde, was dat hues wal gheprovandct van dat men op enen hues hebben solde, unde wal ghemannet nae der grotte van den huese. Unde de hadden an her Herbarens hant ghetast unde lijflic ten hillighen ghesworen, dat hues hem helpen toe hoelden also lange hent dat daer wat teten waer. Dat van den sommighen cort vergheten waert. Nochtans dat
95 her Herbaren vrendelic an hem begheerde dat see hem ten hillighen sworn: weer yemant van hem de liever aff waren dan se by hem bleven, dat de guetlic affghengen, he woldet toe dancke nemen unde oir vrend blijven. De al seyden, se wolden myt hem leven unde sterven. Daer de gude ridder
100 mede ghemoet unde ghetroest was. Unde begreep dat hues op den troest van den ghenen, de dat hem ghelaeft unde gheswaren hadden, de wal gude dedynge mochten gehadt hebben, dat he oversloegh op den troest van denghenen de by hem waren. Unde onlange daernae, omtrent xiiii daghe of myn, soe waert eyn twygdrecht op den huese van denghennen de hem
105 ghesworen hadden, dat de een woldent her Herbaren helpen hoelden unde de ander niet, nochtant dat daer gadinge van provande unde sonder noet van den vianden waren dan dat de viande daervoer laghen. Unde dese

86 doe - de L2

102 mochten - mochte L2

106 gadinge is wel mogelijk, maar gaderinge zou beter passen.

twygdrecht meerrede onder hem, alsoedat her Herbaren den minsten hoep
 behielt, daer hee seer qualic in tovrede was. Unde doet alsoe ghestelt was,
 110 dachte de gude ridder: dyt en mach ic niet beteren; unde vel an ene scarpe
 dedinge voer hem, want he was also verladen van den ghenen de he voir
 lijffs unde guets ghetruwet hadde, dat hem de doe verdereven wolden.
 Unde ghinc in ghenaden des hertoghen van Burgoniën, behoelden hem
 syns lijffs, myt hem vijfften de he benoemde. Unde aldus ist ghesiet dat
 115 he van synen huese und van synen guede scheyden moste, des hem ghien
 noet gheweest en hadde, hadden hem deghene bystandich ghebleven de by
 hem waren unde daer he in gheloeven van bedroghen waert. Unde doe her
 Herbaren und deghene de up den huese gheleghen hadden, daeraff ghegaen
 waren, worden vandaer tot Amsterdam ghevoert. Unde doe de onlange al-
 120 daer gheweest hadden, waert een deel tot xii^{nen} den hals affghehouwen.
 Unde daer under den xii wasser twee ofte iii mede, de heren Herbaren de
 onghelove op den hues ghedaen hadden, daer men ghien medelijden aff
 hebben en sal, unde waren de anderen alsoe ghevaren deet myt hem ston-
 den, de hadden dan oir rechte loen ghekregghen, dat men beclaghden mach
 125 dattet niet ghesiet en ys.
 Unde onlange daerna toech de ontsiende vorste vandaer unde voir to Ley-
 den, unde vandaer toe Delfft. Unde doe indertijt off wat daervoir quamen
 in Hollant erber heren unde gude lude uut Engelant, as men doe seyde, de
 myt den hertogen begheerden toe spreken, als se deden. Unde daerna quamen
 130 de by der vorstynnen unde corten raet daermede hadden unde toghen
 weder vandaer.
 Unde van der tijt voirt wast een seggen, dat de doerluchtige vorste in Hol-
 lant niet bliven en mochte langer, ende dat om groter saken wyllen de hem
 anlughen. Want men doe sachte, dat de daulfijn, de des connynge soene
 135 van Vrancrijck was, myt groter moghen in Vrancrijck ghecomen was.
 Unde niet lange daerna besatede he hem de moghende vorste to Vlandere-
 ren wert toe varen, daer der vorstynnen vrende seer op waerden dat toe ver-
 nemmen. Dat do gheveel, dat een deel van des hertogen vrende hem scep-
 ten, de voir varen solden. Dat de van Sevenberghen vernamen unde berey-

112 verdereven kan slordigheid zijn voor verderven, maar kan ook op de uitspraak zijn geschreven.

120 Er staat duidelijk -nen, niet -uen (ven).

128 as men zal wel een verschrijving zijn voor als men.

136 he lijkt ons overbodig.

138 scepten moet inscheepten betekenen.

Het verhaal over Zevenbergen, dat in § 73 wordt voortgezet, staat zeer beknopt Chron.T., 508, en uitgebreid Pauli p. 980-981: ... circumvallavit in hyeme oppidum et castrum de Sevenberghen... Econtra vero dominus de Sevenberghen cum nobilibus militibus et precipue cum Hoeczensibus castrum et opidum egregie defensas.

- 140 den hem opt water toe wesen oir aventuer to besueken. Unde doe se de scepe vernamen, verbeyden nae den lesten scepen unde vervolchden de daer see bij quamen unde werden daarmede scermutsende, dat se alsoe voer-
 145 volchden, dat ghevel dat twee van den scepen de den hertogen toebehoerden, op een sant seylden, daer der vorstynnen vrende anvellen unde vochten daarmede unde wonnen de scepe unde vengen daer een deel guder lude. Unde daer worden een deel Pickarts gheslaghen unde overboert gheworpen. Unde de scepe de voir dese scepe voeren voer unde quamen den anderen niet toe baten, nochtans dat se wal saghen dat de anderen achterbleven, daer de vyande by waren. Unde cort daernae vernamen der vorstynnen vrende, dat de hertoghe scepte unde varen wolde. De toe Sovenbergen
 150 waren, bereyden hem daerteghen unde sloghen opt water unde waerden op syne comst. Unde doe se den vorsten vernamen unde daer gheerne by gheweest hadden unde waren ghemoet myt hem to strijden als onverveerde lewen off doet te blyven, unde nochtant dat de hertoghe wal starcker was dan see waren. Unde doe de ontsiende vorste vernam, dat de viande synre
 155 gheerden unde hem anquamen, dede als eyn wys here, deet niet al in aventuer setten en wolde, unde voer toe Briel wert an myt synen vrenden. Dat de ander ghewaer worden unde volchden hem als groetmodighe lude myt groeten arbeyde, als de gheerne ghestreden hadden. Meer de ontsiende
 160 vorste de quam daer in de haven unde by der stede, daer he unde de syne veylich waren. Unde de van Sevenbergen bleven op dat water unde wachten daer des hertoghen coemst. Daer niet aff en quam, want de ontsiende hertoghe nam de weghe bynnen lants doer om toe Vlanderen wert to varen. Unde doe de van Sevenbergen dat vernamen, dat hem de hertoghe ontva-
 165 ren was, toghen weder in Sovenberghen, daer se wal ghesien waren.

- § 72 Woe de postelaet Amersfoerde weder ant ghestichte ghebracht hevet. Ende noch in den selven jaer van xxvi doe joncker Roloff van Dyepholt mytter ridderscap, myt den steden unde myt den lande van Overysel hem beraeden hadden op de begheerten van een deel van der ridderscap, der
 5 in stilre weren, om tot Utrecht toe wesen om de saken daer toe voerspreken. Unde quam heymelic van Campen over dat water myt cleyner gheselschap op dat hues ter Eem unde lietet terstont tot Utrecht hemelic weten. De hem bereyden, den edelen man yn toe haelen, als se deden, unde brochten tot Utrecht, unde waert ghesed in des bysscopps hoff, unde verspraeck
 10 de saken myt een deel van der ridderscap unde myt der stadt van Utrecht om de lande helen als vors. is. Unde brachtet daertoe myt machten, de he

147 *Er zal wel gelezen moeten worden iets als: de voir dese scepe voeren, voeren voert unde quamen*

153 *De onverveerde lewen doen enigszins denken aan de uitdrukking van § 58,35. § 72*

11 *helen zal wel één te maken betekenen.*

medeghebracht hadde, dat he dat alynge lant van Overysel myt desen lande verlijcte ende eens makede, alst plach te wesen. Unde verbonden hem toegader, elc des anderen last truwelic helpen to dreghen unde des stijctes saken toe vorderen unde des ghestichtes palen helpen to bescudden unde in
 15 toe wynnen nae oirre machten. Unde want bysscop Zweder de stadt van Amersforde in handen des ghestichtes vianden ghebracht hadde, des hem de Ghelreschen onderwonden, hyrom begheerden de van Utrecht an den van Dyepholt, dat he weder over IJsel varen wolde unde spreken myt een
 20 deel synre vrende unde mytter ridderscap unde mytten steden, al daerom myt enen hoep oever toe peerde toe comen om of men mochte weder an Amersfoirde comen. Dat de edele her dede und voer weder over unde bat syne vrende unde bewaerde dat lant myt synen vrenden voer deghene de dat lant scaten muchten als he hyr weer. Unde heelder mede een deel synre
 25 vrende leggen om off de Gelresschen an ghene sijde off an dese sijde hem yet bewynden wolden, dat aldaer helpen toe weren, unde off de Ghelreschen an dese syde yet bewonden wollen hebben vandaer weder int lant van Ghelre te trecken unde dan dat argheste hem to doene, dat se mochten. Unde doe dee edel heer dyt aldus bestelt hadde, sat he op syne peerde myt
 30 denghenen de he daertoe ghevoecht hadde unde quam hyr doer de Veluwe omtrent ix^e peerde starck, unde brachte myt hem den bysscop van Oesenbrugge, daer he de oem aff was, den edelen greven van der Hoy unde myt vele gueder luede daertoe. Do de stadt van Utrecht dat vernam, sanden hem enteghen een deel van oiren vrenden omtrent Woldenberch, de synre
 35 comsten aldaer verbeyden voer dat hem aldaer of omtrent wedervaren mochte. Unde doe de edele heer daer quam unde der van Utrecht ghewaer waert, reet doe vandan myt den van Utrecht ter stadt wert an myt synen vrenden unde reet toe Utrecht in, daer he vriendelic unde guetlich van een deel der ridderscap unde ontfangen waert van der stadt. Unde het gheveel
 40 onlange daerna dat de postulaet van Dyepholt toe Utrecht gecomen was, een opstaen gheschiede in der stadt van Amersforde tusschen den Ghelreschen unde den burgheren aldaer, alsoedat de Gelresschen begrepen dat bolwerck dat de aldaer ghemaket hadden. Unde daer waren guede knapen in Amersforde, de noede saghen dat des ghestichtes viande myt sulker
 45 mûghen in Amersfoerde waren unde solke ghewelde in der stadt ende uut der stad deden ende daergheenre vrende de de here van Egmont in der stadt

13 myt desen lande: *de schrijver is blijkbaar niet uit het Oversticht. Dit wordt bevestigd door het woordje hyr in reg. 25.*

31 900 peerde: *De Hullu p. 50 noot 3.*

33 cum comite de Huey armata manu videlicet cum mille equitibus *Pauli p. 985. Hetzelfde Chron.T. p. 509.*

Of daergheenre betekent dergener, weten wij niet, maar we vermoeden dat er een paar woorden zijn weggefallen.

aldaer hadde doen vangen unde int tlant van Gelre gevoert hadde, dees qualic tevreden waren, Doe de saghen dat de Ghelresschen de bolwercke begreppen dat se aldaer gemaket hadden, begrepen weder myt oiren vren-

50 den twe huese in der stadt mueren, daer de van Utrecht best by hem comen mochten. Unde doe de postulaet vernam, dat syne vrende twe huese in der stadt muren hadden, bereyde hem als he alreijrste mochte, synen vrenden te baten ende to hulpen to comen om in der stadt to wesen eer de Ghel-

55 resschen daer quamen, alst gheschiede. Unde syne vrende holpen daertoe de in der stadt unde op den twen huesen waren, dat he daarbynnen quam. Unde doe liepen de Ghelresschen terstond op de bolwercke de see aldaer hadden begrepen, unde sommighe van denghenen van Amersfoerde de van oire vrentscap waren, unde rechtevoert besatte hem de postulaet dat ene bolwerck toe behoden voer scaden den see in der stadt ghedaen mochten

60 hebben, unde dat ander dat buten daer onder der stadt stont toe Hoeffflaken wert an in der mueren toe stormen, als men alreëerste mochte, dat deghenne de daer op waren gheerne gheweert hadden unde werdent also lange als se mochten. Unde des postulaets vrende setten hem zeer manlic dat toe stormen unde vellen in den graven rechte sonder langer beraet unde ant

65 bolwerck, unde elc hadde geerne de ijrste op den bolwercke gheweest om den namen daeraf te hebben ende mede om de hondert rynsche gulden te hebben de de postulaet denghennen dee ijrst opt bolwerck quaeme toege-

70 sacht hadde te geven. Dus waert daer seer ghearbeydet om ijrst opt bolwerck te comen, dat deghene de opten bolwercke weren seer manlike werden alsoe lange als se conden. Unde de Gelreschen in den lande van Ghelren besaeten hem seer den vrenden op den bolwercken toe baten toe comen, dat niet en droech, want deet stormden de en vierden niet unde de quamen boven int bolwerc myt machten undanx den anderen de boven waren, dies niet gheweren en conden unde gheerne het gheweert hadden.

75 Unde de geven hem doe den postulaet ghevangen unde der weren omtrent xxxv man. Unde doe de anderen saghen dattet bolwerck ghewonnen waert, de in de oelde stadt op den bolwerck weren, de worden ontmoet doe dat bolwerc verlarren waert, want see daermede de uterste poerte, als men toe Hoeflaken uut Amersfoerde reet, toe hoeren besten hadden, hem doer to

80 provanden unde oir vrende daerin toe laeten als sies behoveden, dat hem doe niet gheskien en mochte. Unde mede dat hem de postulaet seer besate dat bolwerck to stormen unde ontset niet en saghen, want men hem doe

65-69 *De Hullu blz. 51: „Ten bewijze hoe goed deze schrijver was ingelicht”.*

82-94 Die Gelres hadden binnen Amersfoert twee blochusen ghemaect om die stadt mede onder te houden. Mer int selver jaer omtrent alre-heylighen toech die postulaet mitter stadt van Utrecht ende quam in Amersfoerde mit hulpe van den borgheren ende wan die blochusen daer die Ghelres op waren stormender hant. Ende daer wert op ghevanghen joncheer Peter van Culenborch, Jan van Ackoyen, Gosen van Vanderijck, Dirck van Wye ende meer goeder lude omtrent iic man *Veldenaer f° 269: Dit is het laatste bericht over Utrecht dat Veldenaer met onze kroniek gemeen heeft.*

qualic toe baten comen mochte. Unde sochten deding an den postulaet,
 dat se noede ghedaen hadden, hadden se ienighe weghe ghewyst hem mede
 85 toe behelpen, dat doe onghesien was. Unde gaven hem doe den postulaet
 ghevangen beholden oirs lijves unde daerop aff van den bolwerck in des
 postulaets ghenaden. Unde daer weren vele guder lude op, de hem den pos-
 tulaet gevangen geven, als Peter van Culenborch, bysscop Zweders broder,
 Jan van Ackoyen, Goesen van Vanderic, Diric van Wijte unde meer guder
 90 lude. Unde der ghevangen waren, de van beyden blochuesen ghevangen
 worden, omtrent tosamende ii^e man. Unde de bollwercke worden ter-
 stond ghebroken unde de ghevangen worden to Utrecht ghevoert. Unde
 dyt gheschiede in den jaer van xxvi omtrent alre-Godes-hillighendach.
 Unde in den jaer vors. Galle hadden lude de do bynnen Utrecht woneden
 95 eyn opsacet ghemaket om bysscop Sweder de Wytte-Vrouwenpoerte op te
 doene unde daer in te comen. Unde sommighe van denghenen daer dyt by
 gheschiede, solden hebben ghehad een crucufix in enen linnen doeck als een
 wympel doen maken, daer se deghenne de bynnen wonden unde toe ker-
 ken ghingen voer onghelovighe lude mede versocht wolden hebben unde
 100 dyen daeraff de se wolden daervoer doetgheslaghen off voer onghelovighe
 solden hebben doen bernen. Des hem somighe van denghenen apenbaeric
 belieden, de daer onghewangen worden, daer over ghericht waert. Daer
 bysscop Zweder om op deselve tijt myt vele peerden unde myt eynen wa-
 ghen, gheladen myt volcke unde myt alrehande reescap dat he in der stadt
 105 ghebesicht waende te hebben. Unde was aldus voer an de brugge ghecome
 unde dyt was toe pryme tijt van den daghe, dats deghenne daert op droech
 bynnen niet van en wysten. Unde de cleyne poerte stont oepen, daer niet
 mer dan twe man voer en weren. Unde hadden se doe rechtevoert de daer
 waren mytten hoepe den se daer hadden an de poerte ghefallen, se hadden
 110 de poerte wal ghekreghen, eer ment bynnen gheweten hadde. Dat God niet
 wolde, deet benam, want daer groete bloetstortynge off gheschiet mochte
 hebben. Want de van bynnen, doe ment vernam, quaemen myt groeten
 hoepen voir de poerten unde bysscop Zweder myttenghenen de daer by
 hem waren, was vandaer ghetoghen. Unde dat ys toe vermoden doe hem
 115 de groete poerte van bynnen niet opghedaen en was, dat he daer om de eer
 vandoer reet.

93 alre-Godes-hillighendach: Et ipso die animarum cives Amersfordienses invito
 episcopo apertis suis portis et expulso vero eorum episcopo domino Zwedero de
 Culenburch receperunt intrusum Rodolphum de Diephout cum Traiectensibus et
 eorum complicibus ... *Pauli p. 984-5 Iets dergelyks Chron.T.*: Et dimiserunt ali-
 quos in fortificiis, scilicet bolwerck, pro munimine civitatis, sed in die animarum
 Et illi qui erant in fortificiis, theutonice op 't bolwerck *p. 508*
 Galle zal wel betekenen Sint-Gallendag=16 oct.

94 *Er staat utrecht; vaak wordt het woord afgekort utrC L2*
 102 *onghevangen is natuurlijk fout, maar ik weet niet wat de bedoeling is.*
 116 *Er staat duidelijk vandoer, maar het zal wel vandaer moeten zijn.*

- § 73 Woe de hertoghe van Burgoengen Zevenbergen belach unde want.
 Item nu weder van den hoechgeboren vorsten den hertoghen van Burgoengen toe scriven, dyent seere derrede, dat hem de van Sevenbergen den hoe-
 moet op den water deden, doe he unde de syne van den schepen van Sevenbergen in de haven ten Briell ghedrucket worden, to waren do he uut
 5 Hollant to Vlanderen wert solde trecken unde van den Briel bynnen lants doer unde alsoe voert om to Vlanderen wert te wesen... des toe moeden dattet hem zeer verdroet. Mede hoerde he vele claghen van den van Dordrecht unde van den anderen steden van groeten scaden den de van Sevenbergen daghelicx deden op den water. Unde de van Sevenbergen pleghen
 10 vele in Zelant te varen, daer se dicke groten scaden deden, de den edelen vorsten dat mede clagheden. Alsoedat hees te raede waert, dat hee Sevenbergen beleggen wolde. Daer hem de stede van Hollant unde van Zelant toe holpen, unde de ridderscap van der cabeljauscer partiën doe ne toe rieden, want Sevenbergen den twen landen van Hollant unde van Zelant tot groeten verliese lach. Unde de ontsiende heer besate hem daertoe, dat to beleggen als he ijrst mochte. Unde onlange daernae quam he voir Sevenbergen unde belach dat ijrst toe water om toe benemen den groeten scaden dan se daer op pleghen te doene, dat int ijste quaet toe benemen was om dee berghen, wyl de daer int water laghen. Unde daernae is Sevenbergen
 20 ghenomet, als ick ghehoert hebbe. Unde int ijste pleghen de van Zevenberghen doer de gate de tusschen den berghen laghen, hem to zee to helpen unde groeten scaden toe doene, der tijt toe behoerde unde groete cost om ghedaen waert, eer men hem dat benemen mochte, nochtant dat quaet te done was. Unde de van Zevenbergen deden al de weer daerteghen de se
 25 doen mochten. Meer ten latesten moste dat zwaerste meest wegghen, want de ontsiende vorste hem to mechtich was unde toe rijke, unde brachtet daertoe, dat oir varen zeer ghelaten waert. Unde doe hem dat varen alsoe ghenomen was, dat se nerghent varen en mochten, unde baden oiren heren want se geerne uter last gheweest hadden, daer de heer van Zevenbergen
 30 guede anworde toe gaff, dat beste daerin te doene. Dat he vaste vertoech langer dan der ghemeente wal lijff was unde de spraeke meerrede van daghe

§ 73

Dit hoofdstuk sluit aan bij § 71. Chron. T. heeft een kort bericht p. 508; Pauli p. 981-2 uitgebreider. Beide zijn uit andere bron. Daarentegen stamt het verhaal van Goutsch Kron. en Veldenaer uit onze kroniek, al of niet uit een hs met andere lezingen.

- 3 schepen is door latere hand ingevoegd.
 6 Hier is kennelijk een stuk weggelaten.
 21 Er staat zeer, maar in margine heeft de hand die in de noot bij reg. 3 is genoemd, geschreven: f (=fortasse) zee.
 22 groeten: gheroert L2, maar dezelfde marginale hand schrijft: groten schaden te doen.
 29 heer is boven de regel door de latere hand ingevoegd.

toe daghe. Mede sacht men doe dat daer sommighe luede waren van den gasten unde by den heren van Zevenbergen waren de hemelic mytter ghe-meenten spraken om totter zoene toe raeden, dat nochtant do ghien groet
 35 noet en was in der stede, als men doe seyde, van ghebreke. Unde doe de her van Zevenberghen vernam, dat de luede niet wal toevreden en waren, unde de sprake meerrede alle daghe onder den volke, doe waert de here meer beweghen dan he voer beweghen hadde gheweest, unde docht dat he
 40 ter meerre last ghecomen hebben. Alsoedat he en dedyng aenghinck, dat hem zwaer was, unde daer waert ghededingt dat men den hertogen dat hues myt der stadt overgeven solde, unde deghene de daer in ghelegghen hadden, de van buten waren, solden veylich uuttrecken, elc daer he wesen wolde. Unde men seyde doe wal, dat den heren van Zevenberghen toeghesecht
 45 was, dat men hem ander guede in Vlanderen off daeromtrent wedergeven solde, daer de here van Zevenbergen den hertoghe om volghede. Mer wat daeroff quam, dat en weet ick niet.

§ 74 Woe de provande de over IJsel lach myt macht ende van Godes ghenaden van den van Utrecht in de Eem ghebracht waert.

Hierna unde in den jaer van xxvii unde daertoevoren deden de Hollanders groten arbeyt unde cost om toe benemen den van Utrecht, dat hem ghien provande van buten comen en conde off en solde, dat se meenden de stat alsoe toe verderven. Unde daer dede de ene partye al oir beste toe, de der
 5 edelre vorstynnen teghen waren, oerre rechter gheborene lantsvrouwen,

38 he – de *L2*

47 dat en weet ick niet – Maer ic en weet niet op wat voorwaerden *Goutsch Kr.* Mer op wat vorwaerde dat die heer van Sevenberghe sijn stede ende slot overgaff, dat laet ic staen *Veldenaer*, nescitur quo pacto vel condicione *Sev.*. *Chron. T. dateert: circa festum circumcisionis Domini en de overgave octavo die aprilis met verwijzing naar v. Mieris IV, 883 (oorkonde van 11 april 1427). Pauli weet meer: in hyeme ... reconciliati sunt quatenus dominus de Sevenberghen libere resignavit domino duci Philippo salvis iuribus privilegiis vita et bonis omnium oppidanorum. Quod et factum est. Igitur post obsidionem xiiii ebdomadatum illustris Philippus dux Burgundie homagiabatur. Et sic dominus de Sevenberghen ... tandem exul et depauperatus fere prohdolor moriebatur in territorio Coloniensi in oppido dicto Keyserwerde supra Renum, nihil terrenum post se relinquens. Vgl. ende most dolen ende sterff in armoeden Veld.*

De 14 weken van Pauli kloppen met de datering van Chron.T.; en ook Veldenaer zegt dat hertoch Philips belejde Sevenberghe in eenen herden wijnter xiiii weken lanck. De mogelijkheid, dat Pauli Veldenaer heeft gebruikt, moeten wij ook onder de ogen zien.

Div. 28 c. 34 combineert Goutsch Kr. en Veld.: ... op wat conditiën dat laet ic staen, maer hy beclaechde hem seer dat men sijne voorwaerden niet en hielt, ende moste dolen ende starf in armoede.

§ 74

Deze par. wordt uitvoerig besproken De Hullu, blz. 66–67.

om dat toe benemen. Want de edel vorstynne unde oir vrende de daer woenden daermede verderflic hadden gheweest, unde daerom arbeyden seet de meer. Want men de van der Golde, van Scoenhoven unde van Oeldewater van gheenre sijde provande brengen en mochten dan stelende, dat
10 niet en droech hem mede toe helpen dan van Utrecht toe, daer hem de do plaghen toe provanden. Unde omdat hem de van Utrecht by der Zuderzee somtijt plaghen to provanden myt gude dat hem van Campen quam unde van den lande van Overysel int gad van der Eem. Dat de partye zeer noede zaghen, de daer alrehande weer toe deden om dat toe benemen. Unde had-
15 den een vueren scip doen maken, starck unde groet, unde lietent opboeden unde arbeyden syden-bolwercken voer dat scieten van den bussen, unde dat scip pleghen se in der Zuderzee voir dat gat van der Eem toe brengen een stuck van den lande. Als de wynt alsoe weyde, dat men van Campen myt provanden in de Eem comen mochte, soe plaghen se dat vueren scip,
20 oir Rijnsscepe unde oir bardsen toe te maken myt ghewapenden luden unde voiren voir de Eem om, dat toe benemen. Unde als de wynt omstack unde men daer niet wel comen en mochte, soe plaghen de meeste scepe weder toe Amsterdamme toe varen. Unde tot sommen tijden bleeff dat vueren scip myt een deel scepen, alle myt volke, daer liggen, na den dat se der lude
25 vermoeden to behoven. Unde al leghen de scepe aldair, nochtan plach men vaste guet in de Eem toe brengen, dat den Hollanderen van der partyen seer verdroet. Unde doe de Hollanders van der partyen saghen, dattet niet en batede, deden eyn alto groten scip maken, dat overwerp up enen platen bodem, dat lanc unde wijt unde hoech was boven water, upghetymmert myt
30 drien mastenbomen. Unde daer was ene wanderynge om ghemaket, unde myt holte van den water op bescoten boven totter wanderyngen toe. Unde was van groeten balken gemaket daer de dienden in den scepe unde myt zwaren plancken alumme ghecleet. Unde dat scepp was up den canten zeer dicke unde ghebolwercket uutten water op bynae boven totten ummeganc.
35 Unde dat bolwerck was bynnen ghevullet myt rijse unde myt eerden, unde men seyde mede mytten wytten torven unde myt gaten ghemaket myt steenbussen uut toe scyeten, unde myt boghen als een wijchuys. Item doe in der tijt weren velle sceppe myt provanden gheladen tot Campen, de gheerne in Eem gheweest hadden, de ghiene wynt en conden kryghen, daer se lange nae ghewachtet hadden. Unde doe de van Utrecht sa-

10 droech *kan misschien bijdroeg betekenen, of het is een verschrijving voor doech=deugde.*

21 voir *moet misschien als voirt gelezen worden.*

24 *Er staat: na den dat de zuderzee se der lude, waarna zuderzee is doorgestreept. Wij menen, dat ook de had moeten zijn doorgestreept.*

32 daer de dienden *is ons niet duidelijk.*

37 sceyten *L2 hebben wij verbeterd als schrijffout.*

38 velle sceppen sceppe *L2, waarbij wij menen dat sceppe(n) geschrapt moet worden.*

- ghen, dat hem de wynt onteghen was unde de provande de toe Campen lach, dat de daer niet comen en conde, unde de Hollanders hem seer starc makeden up den water, off de provande gecomen hadde de toe nemen off to weren. Dat de van Utrecht vernamen unde makeden toe omtrent dusement
- 45 ghewapent, toe peerde unde toe waghene, unde reden daermede dor de Velue to Campen toe, zeven mile weghe doert plant van Ghelre, umme de provande in de Eem toe brengen. Unde rechtevoert doe de van Utrecht ghecomen waren toe Campen, doe waert de wynt noerdoest. Unde doe men dat aldaer vernam, doe ghenck men terstont toe scepe unde de van
- 50 Utrecht unde deghene de dat guet over solden ghebrocht hebben voren over ter Eem wert mytten guede. Unde doe de Hollanders de opt water lachen de scepe saghen by hem comen, toghen oir zeylen op als se ijrste conden unde voren toe Amsterdam wert. Unde de scepe mytter provande worden in de Eem ghebracht, unde doe de provande dair ghebracht was, bereyden hem de van Utrecht alsoe drade als se conden um weder toe Campen te wesen om oir peerde unde om oir waghene, de daer ghebleven waren, weder toe Utrecht to brengen. Dat se deden, unde voren to Campen unde seten up oir waghene unde op oer peerde, unde quamen onghescadet van oiren vianden tot Utrecht.
- 60 Doe deghene de op de provanden ghewachtet hadden, aldus toe hues ghecomen waren unde de provande hem ontgaen was, haesten vele de meer om dat groete sceep te maken, want se meenden, mocht men dat groete sceep voer de Eem brengen alst ghemaket weer, daer en solde ghiene provande dan moghen comen. Unde deden doe altoe groetene cost om dat scip mytter haest toe te maken, omdat se menden dat de van Utrecht dan verderfft gheweest hadden, unde des haeste men de meer dat scip toe te maken unde daer te brengen. Daer men doe vele van sachte, woe onmaete vele guedes dat et scip costen solde, eert ghemaket worde. Unde dyt gheschiede in denselven jaer omtrent palme.

§ 75 Van den strijde toe Bernevelt.

In denselven jaer omtrent achte daghe in den meye weren de van Utrecht in de Velue ghereden om oir viande toe scadighen, de doe van den Ghelresschen daer wederreden worden omtrent Bernevelt. Unde doe de Ghelresschen des ontwar worden, voersaghen hem seer wal, woe starck dat de

5 van Utrecht wesen mochten, unde de van Utrecht alsoe weder. Unde doe se hem an beyden syden wal voersien hadden, doe reden se tot malcanderen

64 *Misschien moet groet ene cost worden gelezen.*

§ 75

Dit verhaal krijgen wij van Gelderse zijde Chron. T. p. 510, maar niet Pauli, die wel de berichten van Chron. T. p. 508-510 heeft, benevens dat van p. 511 vrijwel letterlijk, alleen het getal centum et quadraginta is bij hem cxv. De Hullu, blz. 61-62.

1 8 mei: in crastino S. Johannis ante portam latinam Chron. T., d. i. de dag na 6 mei.

als groetmodighe onverveerde manne, de strijden wolden. Daer waert zeer ghevochten om den seghe toe hebben, unde de Gelresschen, de gheerne wal ghedaen hadden, vochten alse lewen. Unde de van Utrecht, de veer
 10 van hues weren unde in der vijande lande weren, streden alse jonckeren unde tierden hem liever daer te sterven dan myt oneren uutten velde te rijden off ghevangen te weerden. Unde men seyde dat de Ghelresschen starcker weren in den velde van rijdenden luden ende besochten luden dan de van Utrecht waren. Meer de van Utrecht hadden een deel lichter luden doe
 15 mede, de hem stoltelic unde seer manlic bystonden. Unde doe oirre sommige de myt den Ghelresschen daer waren, saghen dat de van Utrecht soe manlic streden unde niet wyken en wolden, saten op oir peerde unde ontreden den Ghelresschen, oiren vrenden, ute den velde derwyle dat men daer street, unde lieten oir sporen sien. Unde doe de Ghelresschen saghen,
 20 dat hem de anderen ontreden weren, worden mede vluchtich unde begaven oir strijden. Unde daer worden een deel Ghelresschen ghevangen, deet gheerne gheweert hadden, unde dat weren deghenne de walgeboren lude, de daghelikes op der straten reden unde dat orloch plaghen te vuerne. Do de strijt ghedaen was, saten de van Utrecht op oir peerde, unde oir vrende
 25 de in den velde ghewondet waren, de nemen se myt hem unde oir ghevangen de se aldaer ghevangen hadden, unde brachten de in de stat van Utrecht. Daer den luden zeer lieve toe was, unde danckeden Gode unde den guden heren Sunte Mertijn der eeren unde der ghenaden de hem ghesciet was. Unde doertertijt was een ander opset ghemaket om bysscopp
 30 Zweder noch weder in Utrecht toe brengen, daer een deel van den Ghelresschen mede gheweest solden hebben van denghennen de by Bernevelt den Ghelresschen offghevangen worden. Unde cort daerna ghesciet solde hebben, dat daerom wederbodet waert, omdat de Ghelreschen nederlagen unde toe Utrecht ghevangen waren.

§ 76 Woe een deel van der ecclesiën canoniken ende uuter stadt vuren sonder orloff oirs capittels ende verbonden hem myt byscop Zweder teghen de stat van Utrecht.

Item doe een deel van de vijff godeshuesen unde sommige van den prelaten saghen, dat alsoe overdragen waert, dat men alle rechten, gheestelic

11 tierden hem *staat er duidelijk*.

32-4 *Het zal wel betekenen:* En dat zou kort daarna gebeurd zijn, maar het werd (door deze feiten) weersproken, omdat de Geldersen verloren en te Utrecht gevangen gezet werden.

Na § 75 is er geen overeenstemming meer tussen onze kroniek en de Divisiiekroniek, wat kan betekenen dat Leydis² over een exemplaar beschikte dat niet verder ging.

§ 76

Het opschrift begint Noe een Woe een deel, en de eerste twee woorden had men natuurlijk door moeten strepen. Ook verder in het opschrift is het woord ende te veel, of er staat iets te weinig.

unde wertelic nederleggen solde unde dat niemant voir byscop Zweder van
 der tijt voert toe rechte staen en solde, unde dat joncker Roloff van
 5 Dyepholt tot enen momber unde tot eynen bescermer angenoemen waert,
 unde een deel van der ecclesiën, van der ridderscapp unde van der stadt
 in appellaciën adoriren wolden unde hem bystandich blyven totter uterster
 sentenciën toe van den toecomenden consilium, unde dattet lant van Over-
 ysel myt desen lande verliket unde eens geworden was, doe toghen een deel
 10 van den vijff godeshuesen unde een deel van den ghesellen van Utrecht
 daer se wolden. Die men liet varen sonder oerloff van oiren capittelen daer
 toe nemen unde lieten de kercken staen, unde toghen de meeste hoep van
 hem toe Culenborch by bysscop Zweder off daer he was. Unde dat ys toe
 vermoden dat bysscop Zweder myt hem overdroech unde se weder myt
 15 hem, elc den anderen bystandich toe bliven. Unde bysscop Zweders saken
 weren doe ghesien, want de duerluchtighen vorsten van Burgonigen unde
 van Ghelren hem tosamende op den postulaet unde op de stadt van U-
 trecht hem verbonden hadden, dat hem bysscop Zweder zeer toedede, dat
 wal moghelic was, want syn walvaren unde syn voertcomen vele an Gode
 20 unde an den twen vorsten lach. Unde deghene van der ecclesiën de aldus
 uter stadt ghegangen weren unde myt bysscop Zweder overdragheden had-
 den, toghen de meesten hoep van hem toe Arnhem in Veluen unde sloghen
 hem daer neder unde makeden aldaer oir capittel, dat voir niet vele ghe-
 hoert en was. Unde want de abt van Sunte Mariën Weerde van den paeus
 25 een recht ghemaket was in bysscop Zweders saken op denghenen de des
 paeus breve niet horen en wolden unde daerweder boven recht teghen de-
 den, de mytten ban toe vervolghen unde daerop voert te varen, daer te gu-
 der tyd teghen de breve, eer de quamen, gheappelliert waert, dat kenlic ys.
 Daer beworven off de van den vijff godeshuesen de toe Arnhem ghevaren
 30 waren, een macht tor prelaten unde den canoniken de tot Utrecht ghe-
 bleven waren, uut der stadt toe manen unde by hem toe comen up den ban.
 Unde de des niet en deden, daer wolde he upp voertvaren. Unde de pre-
 laten unde dee canoniken de ghebleven weren tot Utrecht onthielden hem
 aldaer unde bleven by der appellaciën de se adoriret hadden. Want he had-
 35 de des paeus breve horich gheweest unde hadde bysscop Zweder mytter
 stadt van Utrecht daerop ontfangen in der ecclesiën unde daerop ghedaen,

-
- 7 adoriren staat ook reg. 34, en met -dd- § 70, 146: daar hebben we een verklaring in
 een variant van Veldenaer.
 16 ghesien is misschien fout.
 21 ghegangen is conjectuur voor ghevangen L2
 24 Werde – oerden L2
 25-7 Dit is kennelijk de parafrase van een oorkonde, waarop een eigen commentaar
 volgt.
 30 Er staat duidelijk tor. Omdat de zin toch al niet goed is, weten we niet precies, wat
 er van te maken.

dat men eynen nijen bysscop plecht to doene. Unde daer hadde bysscop
 Zweder terstont dan den lantbrieff bezworen unde den gheloefft te holden
 in teghenwoericheyt des capittels, dat syne voirvaders alsoe gedaen had-
 40 den, de voir hem ghewest hadden sint doe de lantbrieff ghemaket was.
 Unde hadde he den lantbrieff, den he bezworen hadde, wel ghehouden, ten
 weer hijr niet toe ghecomen. Unde doe de prelaten unde canoniken de toe
 Utrecht ghebleven weren, niet uuter stadt en quamen, alsoe de oelt abt
 hadde doen manen, voer men daerup voirt alsoe lange dat se toe banne
 45 ghedaen worden. Unde doe de canonike de toe Utrecht wonden, bynnen
 bleven, songen unde deden godesdenst als se voir ghedaen hadden, unde
 de canonike de buten waren dat vernamen, vervolchden den abt voirt alsoe
 lange unde alsoe veer, dat de abt deghenne de toe Utrecht wonden beghan
 te priviren, huden den enen, morghen den anderen, van oiren beneficiën
 50 de se hadden, unde gaven de oiren vrenden den se wolden. Unde ghiene
 van den canoniken de toe Utrecht ghebleven waren, songen als se voir ghe-
 daen hadden unde en hadden oir proven de noeder niet, wantet al teghen
 ghescreven recht was dat hem gheschiede. Doe dyt aldus ghedaen was, doe
 vervolchden de canonike de buten waren den abt vors. voirt, om de ma-
 55 ledixie doen toe lesen up deghene de to Utrecht waren van der ecclesiën
 ... dwanck zy de van des abts ban niet en hielden, want se songen unde de-
 den als se voir ghedaen hadden. Doe de abt dyt hoerde, dat de ban niet en
 batede, do consentierde he unde beval de maledixie op hem toe lesen, de
 van der tijt voirt ghelesen waert up de canonike unde up deghene van den
 60 ghisteliken luden de toe Utrecht wonden unde mede songen offte de toe
 kerken ghingen. De plaghen se mede te maledixen te lezen up joncker Ro-
 loff van Dyepholt, op syn raede de him plaghen toe raeden unde daghelikes
 by hem weren, up syne vrende van der ridderscap van den lande van Over-
 ysel unde op den raet van Deventer, van Campen unde van Zwolle unde
 65 op de stat van Utrecht unde op deghenne de in den steden doe regierden.
 Unde doe waert elc by oiren namen ghenoeemt als se heyten, unde daer
 waert myt stenen nae gheworpen als de maledixie ghelesen was. Als de pre-
 laten de toe Utrecht ghebleven waren unde de canonike mede, doe de sa-
 ghen de dwelynge van byscop Zweder, dat hy vervolcht waert voir der ec-
 70 clesiën als men den bysscop plecht toe vervolghen, daer men ghebreck an
 hefft, unde niet voir en quam unde dat he ten utersten vervolghet waert nae
 den rechte van der kerken, unde joncker van Dyepholt daernaet tot enen
 momber anghenomen waert, doe dochten de dats hem moet were daer gu-
 den raet up to hebben. Want se node teghen den paeus ghedaen hadden
 75 unde teghen ghescreven recht, oick en behaghede hem byscop Zweders sa-

50 ghiene *betekent (als er geen schrijffout is) degene.*

56 *Er zal wel iets zijn overgeslagen.*

61 *De zin wordt beter als we lezen: Doe plaghen se mede de maledixen enz.*

ken niet nae dat he hem regierde. Um ten guden eynde te comen, unde wordens roe raede, dat se hem mosten unde myt clercken de hem des verstonen, beraeden wolden. Unde deden alle de saken bescriven, woe de van Dyepholt toe Utrecht van den meesten stemmen ghecoren waert, unde
80 woe de paeus den van Dyepholt doe he van synre weghe versocht waert de confirmacie niet gheven en wolde, unde woe de paeus heer Zweder van Culenborch daerenboven de confirmacie van den bysdoem ghegeven hadde unde breve darup, hem mede toe behelpen teghen alle deghene de daer weer teghen deden. Daer de van Dyepholt toe guder tijt teghen gheappelliert hadde, unde begheerden van juristen toe weten, off de van Dyepholt
85 appellieren mochte off en mochte teghen des paeus breve, want voir van den meesten stemmen ghecoren waert. Unde al was dat sake dat toe Utrecht oick clercke unde juristen weren, soe en wolden se de last de daeraff comen mochte, op hemselven niet nemmen, unde hadden liever cost te
90 doene om myt juristen toe spreken dan de last allene op hem to draghen. Want see weren des wal wijs, dat oir geloeffde bod van rechte unde boet de anderswair waren, al eens solden hoelden, meer se waren beducht dat men den juristen van buten anders informiren mochten dan de saken gheleghe waren, unde deden daerom senden in de stede daer de groten scolen
95 waren, myt informaciën van den koere, woe de van Dyefolt ghecoren was unde terstont hemselven ingheleydet unde ontfangen hadden in den koere unde in des byscops stoel gheset, Te Deum ghesongen unde op den orghele ghespelt, daer de van Culenborch niet veer aff en was, want he selven in den capittelshuuse was doe de ghecoren waert, daer niemant van der
100 ecclesiën doe teghen en seyde noch openbaert worde. Unde dat waert versocht an den juristen van Parijs, an den juristen van Colen in Dutschen lande unde an den juristen van Benoniën van Parijse in Lumbardiën, de hem daeraff berieden unde nae den beraede oir antworde weder toe Utrecht bescreven ghesent hadden den vijff godeshusen de toe Utrecht waren, myt
105 sulken onderscheyde dat deghene deet an hem ghescreven hadden, des toevreden syn unde synts ghemoet des rechts daervan toe verbeyden, singen unde doen Godes denst als se voir ghedaen hebben. Dat groete wysheyt was, unde hadden de uter stadt ghetoghen unde hedden ghiene voersien ghehadt op dat daerna comen mochte, dat vremde was, want daer wasser
110 een deel mede, de Dypholt mede ghecoren hadden. Meer ic mene dat nijdicheyt unde partije daer seer toe gheholpen hebben, dat toe beclaghen ys, want daer groete last aff ghecomen ys in den lande unde hemselven mede.

77 *De zin wordt verstaanbaar als we lezen: dat ze hem moesten raadgeven en dus zich beraden wilden met ...*

86 *Achter want is he weggelaten, maar dat kan wel de stijl van de auteur zijn.*

91-2 *Ook hier zal wel iets fout zijn.*

102 *Parijse wordt, vermoedelijk terecht, in marg. verbeterd in: Pavien Benoniën = Bologna.*

Unde my verwondert van affghesceyden gheordende luden zeer, waerom
 se niet singen en wolden, doe de hoefftkerke ten Dome sanck, dat de mo-
 115 derkerck van den stichte van Utrecht ys, waerom dat de liever van Utrecht
 vuren unde lieten oir cloester ledich staen, dan se ghesongen hadden, als
 de somme deden. Unde vuren van Utrecht, de nochten versocht worden
 van clercken, eer se uut oiren cloester toghen, de se gheerne onderwijst
 unde bevroet hadden. Dat op de tijt niet en batede, want de oversten van
 120 den cloester alsoe verblint waren, dat men se doe niet onderwysen en
 mochte unde voren van Utrecht. Unde dat meen ick, dat doe eensdeels van
 partiën unde van nijdicheyt gheschiede, want de Sartroysen de anderswaer
 wonden, doe de ghevaren waren unde werens niet tovreden unde deden
 vernemmen, woe de zake gheleghen waren. Unde doe de dat wysten,
 125 brachten de sake an clercke dat juristen waren, unde bespreken hem daer-
 mede. Unde doe de van den juristen wal onderwijst waren, schikten unde
 lieten den broderen weten de uutgevaren waren, dat se songen unde go-
 desdienst deden als se voir ghedaen hadden ter tijdt toe dat de hoefftkercke
 hem anders liete weten. Unde in der tijt was een prior ten Sartroysen by
 130 Utrecht, den men onderwysen wolde dat he ghebleven hadde unde gheson-
 gen, den men niet onderwysen en conde, unde voir uten cloester. Unde
 dair waert een ander prior gheset unde de liet sommighen van den broe-
 deren weten, de uutten cloester weren ghevaren, dat se weder int cloester
 comen solden, unde songen unde deden godesdenst als see van rechte
 135 schuldich weren te doene: hee wolde myt hem singen. Daerom sommege
 van den broderen, de dat hoirden, de uutgevaren waren, dat se van den
 nijen prior ontboden worden, weder in oir cloester to comen unde dair te
 singen unde godesdenst to done als se voir ghedaen hadden, dat he myt
 hem wolde singen unde doen als een guet prior: do dat de sommege van
 140 den heren hoerden de myt oiren oelden prior van ghebodes wegghen uut-
 gevaren waren als ghehoersame brodere, unde vernamen mede, dat somi-
 ghe van oiren broderen de saken wal an juristen myt onderscheyde versocht
 hadden om te wetten, weer se myt rechte schuldich weren te syngen off te
 swyghen nae den dat de saken gheleghen waren, unde de juristen gaven
 145 hem daeraff mede nae den ghisteliken ghescreven rechte, toe singen, want
 joncker Roloff van den vijff godeshuesen gheposteliert was in den capittel-
 huese van den meesten hoepe der ecclesiën, unde to guder tijt gheappelliert
 hadde teghen al de breve de hem comen mochten. Hijr mach men by mer-
 ken, dat de sartroyse wyse lude syn, de hem lieten onderwysen van den ju-
 150 risten nae der yrster dwelinge, unde kierden weder unde deden dat se myt
 rechte schuldich weren te doene. Unde hadden de regheliren alsoe ghe-
 daen, ick meen dattet hem guet ghewest had unde beter dan se nu ute den
 oiren syn unde dweelen nu in Oestvreeslant unde anderswaer, daer ick

meene dat zeet wal de helffte quader hebben dan zeet in oeren cloester
 155 pleghen to hebben, unde moeten vele vremder woerde to horen daer se nu
 syn, meer dan se toe hues ghehoert solden hebben, dat se al myt rechter
 vermetelheyt upghehaelt hebben unde wal verdient. Want daer arbeyt om
 ghedaen waert, mede gheseit: dat se blyven unde hem wal berieden, mocht-
 160 en mochten unde schuldich weren toe zwyghen, myt rechte se wolden
 swyghen. Unde al wat men seyde, ten was van ghenre weerde, unde syn
 ghevaren. Daert een off twee van denghenen de doe toe Utrecht woenden,
 zeer toeghebrocht hebben unde dat de daer wal vorleden hadden, dat de
 wal verdient. Want seet! in wat last dat see oir orde unde manighen guden
 165 man van den orden myt oirre vermetelheyt unde myt oirre nydicheyt ghe-
 brocht hebben unde wat last daer in den lande unde in der stadt off gheco-
 men ys, daer de vele deels an hebben. Unde ten weer niet quaet, dattet hyr
 wal ghebetert worde van denghenen de wyser wolden wesen dan denghene
 de ghelofde boet van ghescreven recht hebben uten monde Godes unde
 170 der crafft des hillighen ghescrijfftes, want se contrari daerteghen ghedaen
 hebben, dat toe bewysen ys.

§ 77 Woe de scaldagge voer de Eem quam ende woe dat ment blochues
 in de Eem ghemaket heff om oir vyande mede toe weren.
 Item dat groete scip dat de Hollander hadden doen maken, de der edelre
 vorstynnen teghen waren, oirre rechter landesvrouwen, doe dat ghemaket
 was, waert dat scip voir dat gat van der Eem ghebrocht, niet veer van den
 lande; unde dat waert alumme bepaelt een stucke van den sceppe myt een-

160 *Er staat eerst zwyghen, en daarna swyghen, met op de y twee puntjes.
 Men zie over deze gebeurtenissen De Hullu, blz. 74.*

§ 77

Alleen nog Utrechtse aangelegenheden interesseren onze schrijver. Daarom zegt hij niets van het overlijden van Jan van Brabant (. . . verus maritus nobilissime ducisse domine Jacobe comitisse . . . Cui statim successit Philippus frater eius, prius comes Sancti Pauli . . . Sed illo etiam infra annum defuncto – dat is niet juist: april 1427 tot aug. 1430 – successit Philippus dux Burgundie, filius avunculi sui, eo quod sine prole decessit. Eodem anni idem dux Burgundie, Brabantie etc. homagiabatur denovo tanquam verus heres et tutor Hollandie etc. consilio et auxilio cabbaliavensium per omnes civitates Hollandie et Zelandie et Frisie, demptis Gauda, Schoenhovia et Audewater, quas civitates ducissa Bavarie domina Jacoba comitissa Hollandie sibi vi tenuit favore et potentia Hoeczensium. Evenmin als van het belangrijke feit: Eodem anno (d.i. 1427) diffidavit Philippus dux Burgundie, heres et tutor Hollandie territorum (!) Traiectense, eo quod contra auctoritatem Domini Apostolici et generalis concilii per vim et per nephas expulso vero eorum episcopo superintroduxissent Rodolphum de Diephout excommunicatum . . . Pauli p. 982-3) en ook niet van de vrede: Anno Domini 1428 quarta die mensis maii pacificati invicem fuerunt Dux Burgundie et Jacoba ducissa Hannonie etc. Pauli p. 988. Hierna pas vertelt Pauli de strijd om de mond van de Eem.

5 re haven in toe varen, oir baerdsen unde oir seyndescep yn plaghen toe ligen um bewaert toe wesen voir dat nemmen van den vianden. Unde de haven plach men toe sluten om te bewaren dat men by dat groete scep unde by de anderen scepe niet sedelic comen en mochte. Unde waert van der haven ter Eem wert an waren pael ghestoten viercast off vijffcast dycke, unde
 10 de waren bynnen myt rijsen unde myt eerden ghevult umme dee cleynen scepe, de by den lande plaghen toe varen, daermede toe weren, opdat daer niet in de Eem comen en solde. Unde daer deden de Hollander van der cabelliauscher partijen al oir vermoghen toe, unde dat groete scip began toe sincken doet ene corte tijdt ghelegghen hadde in den weken gronde. Unde
 15 quam aldus by, als men doe seyde, dattet scip was ghemaket up eynen groten wyden platen bodem unde inghetoghen van den bodem een deel ruems beneden hadde, meer dant scip boven. Unde doe dat scip began toe sincken in den weken gront unde plate bodem, de breet beneden was dant scip boven, alsoe alset scip upten uurant van den bodem niet gheset en was: dat
 20 beliep unde vervulde mytter modden unde mytten slijke unde sanck vaste meer in den gront, soedat mens nerghent brengen en mochte unde het moste daer blyven liggen oirs ondanckes, dat mens nerghent van der stede kryghen mochte. Unde doe de van Utrecht saghen, dattet gat van der Eem mytten groeten scepe unde myt anderen scepen de daerby laghen, seer belegghen was, doe deden de van Utrecht oir baerdzen de toe Utrecht waren,
 25 in den Rijn vueren, dat de Menijn heet, en stuck boven Rijnouwen, daer men den beste upt lant mochte brengen. Unde begheerden mede an der edelre vorstynnen van Hollant, dat see oir baerdzen, hoer almans unde al de royscepe de men daer ontberen mochte, to Utrecht te senden wolde myt
 30 een deel van oiren guden mannen: se wolden de bardzen mytten almans upp waghén over lant ter Eem doen brengen. Dat alsoe ghedaen wert.

9 *Er staat: ter eem wert an waren an waren pael L2 We hebben één keer an waren geschrap, maar kunnen de zin niet herstellen.*

Het Gouts Kronycxken blz. 128 heeft een ander verhaal: In dat selve jaer soo worden vyant die ghemeen Sticht van Ytrecht teghen den hertoghe van Burgongien, ende oorloochden teghen malcanderen, sodat hertoghe Philips tot Amsterdam dede maken een altegroote catte op die Eem, daer hij dat sticht seer mede dwanck. Ende dit was in een harden winter. *En verder een verhaal dat ook gevonden wordt bij Veldenaer f° 313'. Daar ligt het Hollandse schip, oft een blochuis gheweest hadde. De Utrechtenaren beschadigen het mit scieten van bussen. Mer doet begonde te doyen so dreyde die kat om mitten yseganck. Hetzelfde verhaal bij Pauli en bijna letterlijk ook Sev.: Philippus dux Burgundie fecit sibi quoddam grave bellandi instrumentum, quod armigeri ducis appellaverunt cattum. Illamque machinam ad instar navis constructam deduxerunt ab oppido Amsterdamensi per mare usque ad Emam fluvium... Sed etiam Traiectenses cum magna copia illuc advenientes construxerunt... excellentum machinam ex qua... faciem catti... valide destruxerunt. Et huiusmodi et tandem etiam glaciei resolutio supervenit fortiter.... Quapropter Traiectenses... ad propria redierunt. Hetzelfde Ende doe braken si op ende togghen thus Veld., Gouts Kr. en Div. 28 c. 41.*

Unde de van Utrecht deden hem wal vorsien om een nije voirhaven toe
 maken toe Bunschoten wert an eyn stuc boven der haven, dar dat groete scip
 voir lach, unde de haven toebrengen in dat in dat water dat de Eem ys, daer
 35 de scepe doer varen mochten, daer hem dat groete scip nycht lichtelic hyn-
 deren en mochte. Unde daer worde ghebeden der vorstynnen vrende unde
 de van Campen myt oiren vrenden, daerby te comen, want men wal wyste
 dattet de Hollanders unde de Ghelresschen noede hebben solden, dattet
 ghemaket worde. Unde daer waert een hemelic stonde verraemt mytter
 40 vorstynnen vrende unde myt den van Campen, aldaer byeen toe wesen om
 dat werck toe beghynnen, alst gheschiede. Daer waert de haven begonnen
 te graven unde daer waert een starck bolwerck by ghemaket unde een groet
 blockhues daeringheset. Dat deghene de int groete scip laghen node saghen
 unde deden al de weer myt bussen nae den luden toesciten. De daer arbey-
 45 den al dat se mochten om de lude uutten wercke also te drucken. Dat niet
 en batede: de haven waert ghegraven unde dat blochues waert ghemaket
 unde daer voren de scepe uut ende in, als de in de ander haven pleghen te
 varen. Unde dat nye blochues waert beset, daer lude op gheleyt om de-
 ghene toe beschudden de de haven sochten.

§ 78 Woe de postelaet myt der stadt van Utrecht ende myt oiren vrenden
 overtoghen in Betou.

Item noch in denselven jaer van xxvii omtrent Sunte-Mertyn-Scudde-
 corffsdach in den somer toech de postelaet mytter vorstynnen vrenden
 unde mytter stadt van Utrecht unde myt een deel guder lude toe peerde,
 de van Overysel hijr ghecomen waren, unde toghen toe Rienen toe, unde
 5 scepten daer over ende reden unde branden Huesden, dat daer stont in de
 Betou, unde branden dat dorp toe Lienden, dat daer ondeding was, unde
 brandent voirt, dat by den Rijnstroem lach in Betou toe Rijswijck to unde
 daer waert der Ghelresschen een deel gheslagen unde ghevangen.

33 Bunschoten: *dit vonden we alleen bij Pauli: Igitur durante bello prefato Traiectenses in virtute magna profecti sunt contra oppidum de Bunschoten. Maar het verhaal is anders. Zie ook De Hullu blz. 66.*

35 *nycht is een ongewone vorm, misschien veroorzaakt door het volgende woord.*

39 *verraemt kan wel zijn verlesen uit beraemt.*

§ 78

1 *Sint Maarten in de zomer, ook wel Schuddekorfsdag, is Translatio, 4 juli.*

6 *ondeding kunnen wij niet bevredigend verklaren.*

Het verhaal ook Chron.T., p. 512, en met bijna dezelfde woorden Pauli p. 986. Bij het conflictus wordt bij Pauli niet, bij Chron.T, wel inter Rijswijck et Mauderick als plaats genoemd. Beide geschriften hebben als datum in crastino octavarum Petri et Pauli, d.i. 7 juli.

§ 79 Woe dat blochues voir Culenborch ghemaket waert van der stat van Utrecht om tlant to bescudden.

Item in denselven jaer plaghen de van Culenborch bywylen over int stychte toe comen, somtijt by daghe unde oic by nachte, unde deden den luden vaste scaden, daer se mochten. Unde want in den Overstychte doe vele gudes weyts up den velde was unde ander coren mede, dat men noede verderfft hadde ghesien unde oick umdat men des korens toe Utrecht wal te doene hadde, unde want daeromtrent ghien weer en was dar men dat lant mede bescudden mochte, daer de postelaet unde de stadt van Utrecht van der ecclesie unde van den lande zeer umme vervolcht worden om dat koren uten velde toe kryghen, alsoedat de postelaet unde de stat des toe raede worden, een blochues voir Culenborch toe setten om dat lant mede to bescudden an dese sijde van der Lecke recht beneven Culenborch over. Unde toghen uut omtrent sunte-Jacobsdach in den somer unde begrepen daer eyne stede, daer een bolwerck ghemaket waert, een blochues daernae ingheset recht beneven Culenborch over, alsoenae der stede dat de ledelic myt bussen uitscoten int bolwerck. Unde men scoet weder vandaer men dat blochues makede in de stat tot Culenborch alsoe dycke als men wolde. Unde de legher duerde omtrent vijff off ses weken unde men en hadde niet ghemeent dattet blochues also ledelic ghemaket solde gheworden hebben sonder versoeken van den vianden. Doe dat blochues ghemaket unde beset was, doe toech de postelaet mytter stadt unde myt synen vrenden weder bynnen Utrecht. Unde de lude kregghen oir koren uten velde, daer se Gode aff danckeden unde loveden; de lude alsoe verbliët, hadden de een dat he alsoe uten velde ghecomen was unde de ander dat er koren behoelden was, want mens daer vele toe doene hadde.

§ 80 Woe de here van Buren vyant waert des hertogen van Ghelre. Item in denselven jaer overdroech de postelaet omtrent Lamberti mytten heren van Buren, dat he vyant solde weerden des hertoghen van Ghelren,

§ 79

Dit verhaal hebben wij alleen nog gevonden bij Zweder van Culenburch, Matth. Analecta III, 637: Anno 1427 sloegen die van Utrecht een blochuys voor Culenburch mit hoeren postulaet op die ander syde van der Leck, die van Culenburch verdriet aendoende.

Het verhaal Chron.T., 519, ook bij Pauli p.990, gedateerd de dag na Sint Vincen-tius, dus 7 juni, verschilt zodanig, dat het een andere gebeurtenis moet zijn.

12 Sint Jacob = 25 juli.

§ 80

1 *Lamberti is 17 september. De heer van Buren komt ook Chron.T., p. 519, voor, en bij Pauli p.991 veel uitgebreider: Eodem anno quarto die augusti Wilhelmus dominus de Bueren de Bozichem invidens prosperitati et felicitati Arnoldi ducis Gelrensis principis sui ... pactum dolose iniiit cum Rodolpho de Diepholt ... contra ducem Ghelrensem suum verum dominum ... proponens cum eisdem sagaciter capere, spoliare et devastare oppidum Tyelense...*

als he dede. Daer een reyse up ghemaket waert de stede van Tyelreweert unde dat daerby stont, dat den vyanden toebehoerde, mede toe versoeken.

- 5 Unde dat gheschiede, unde doe men by de van Tyel quam, was hem de reyse voerboet dat men der stadt niet doen enne conde. Doe brande men dat daerby stont, unde daer worden een dorp verdedinget die daeromtrent stonden.
- § 81 Item in denselven jaer omtrent ende op Kerstesavont quam byscop Zweder in Bunschoten by raede unde hulpe der sommen de daer in Bunschoten woenden, daer bysscop Zweder niet vele behulps aff en quam in de vete, dan de slote de daerby laghen, de den stichte toebehoerden, de starcker beset mosten wesen.

5 Item noch in denselven jaer van xxvii off daerby, doe de vede began tuschen den hertoghen van Burgoengen unde den hertoghen van Ghelre up de ene syde unde den postelaet van Dyepholt up de ander syde, doe qua-

3 *Er moet staan:* naar Tielerwaard, *of, waarschijnlijker:* de stad Tiel-waarts, *maar we drukken de lezing van het enige handschrift maar af.*

5 was hem de reyse voerboet: *Pauli p. 992 vertelt dit uitgebreid:* dum Traiectenses se preparassent ad reysam et nobilis Jacobus domicellus de Gaesbeeck eodem tempore improvise venisset Traiectum et finem reyse precepisset illico premisit cursorem suum secreta per aliam viam ad oppidum Tyelense et ad consulatum eiusdem, quatenus previsi et vigiles essent Venientes ergo prefati domini cum grandi exercitu apud Tyelam ... Tyelenses ... vulnerantes plurimos et sic retrocedere exercitum compulerunt... Sed cum ... nihil proficere sed magis deficere vidissent, confusi cum dedecore recesserunt conflagrantes aliquas domos in villa de Santwijck et partem de Drumpt, de Zoelen, Wadenoy et Malsen.

Insuper quinta die septembris combusserunt partem claustrum Insule Beate Marie et spoliaverunt illud. *Daarna verwoest hertog Arnold het land van Buren en sluit vrede: Pauli p. 922=Chron.T., p. 521. Een niet best afschrift van deze tekst vinden wij bij Andriessen, Historia dominorum de Teysterband etc. (diss. A'dam 1933), blz. 69-70.*

7 *Hier zal wel weer iets fout zijn.*

§ 81

3 behulps door ons verbeterd uit behuls L2

*Dit bericht over Bunschoten vindt een parallel bij Pauli p. 989: Igitur durante bello prefato Traiectenses in virtute magna profecti sunt contra oppidum de Bunschoten pro eo quod oppidani recepissent armigeros ducis Burgundie et contra civitatem Traiectensem rebellaverant. Cum ergo illud oppidum obtinuissent, subvertunt portas, turres et muros oppidi usque ad terram. Tandem per amicitiam internuncios pax est composita inter Philippum ducem et Traiectenses prefatos. *Het is merkwaardig, dat Pauli dit bericht plaatst na: Anno Domini millesimo cccc xxviii quarta die mensis maii pacificati invicem fuerunt dux Burgundie et Jacoba ducissa Hannonie etc. (p. 988). Dit verdrag staat op 3 juli 1428, maar Pauli gebruikt kennelijk slordige of verwarde aantekeningen. Het Chron.T. mist dit toch wel belangrijke bericht. Dat we het bij onze schrijver missen, verklaren we uit zijn Utrechtse instelling. Misschien is hier een nieuwe voortzetter aan het woord, die uitsluitend Utrechts is, maar wel goed ingelicht.**

men mede mytten postelaet in de vede een deel van der ridderscap van den
 10 lande van Overysel, ja de tweedeel van der ridderscap aldaer, de hoeftsteden
 van Overysel als Deventer, Campen unde Zwolle. Doe de vernamen dat de
 vorsten vors. myt byscop Zweder den postelat joncker Roloff van Dyep-
 holt verdrijven wolden, offt se conden, dat de stede seer noede gheleden
 hadden. Doe besaeten hem de ridderscap aldaer unde steden voirs. myt
 15 alder rijscap de se mochten, den postelaet te helpen unde by toe staene
 unde dat lant van Overysel mede, makeden lantweren aldaer in den stych-
 te daers hem noet was, unde besatten oir sloete aldair de niet besaet en
 weren, ende se saghen om gaste ende om ridderbaere manne ende lude de
 oerloghe vueren mochten ende conden, der seghen oech kregghen, unde by-
 20 sonder den greven van Benthem, de by hem aldaer quam unde by hem bleef
 de vede uut, unde waert bewaerre des lants aldaer, des niet ontberen en
 mochten, want dat lant van Hollant unde van Gelre hem beyde up den hals
 saeten unde daertoe twygdrecht unde verraderie, de doe toe Utrecht was.
 Daerom wast noet dat de postelaet toe Utrecht quam unde daer bleeff. Doe
 25 besaete hem de greve van Bentem unde de gude lude de daer laghen myt
 den van Deventer, een reyse toe doene voir Zuetphen, unde reden daer voir
 de stede unde wolden hem oir holt nemmen dat daer toe hoepe lach. Als
 se deden unde namen hem vele groter balken unde zwaers holtes dat daer
 lach, unde deden dat in de IJsel werpen om mytten stroem nederwert
 30 toe Deventer toe driven. Alset dede, des men daer waernam, dattet holt
 daer behoelden waert. Unde doe de van Zutphen des ghewaer worden, to-
 ghen uut unde wolden dat holt behoelden off se conden voir de viande.
 Unde doe se uter stadt ghecomen weren, doe breken de riders van Deventer
 op unde de anderen de daer myt hem waren unde tot den van Zutphen,
 35 de daer gheerne dat holt beschud hadden, unde de worden wykende ter ste-
 de wert an. Unde daer waert een deel gheslagghen unde ghevangen van den
 van Zutphen omtrent xl off daerby. Unde de van Deventer reden unde to-
 ghen toe hues unde behielden dat se ghewonnen hadden. Doe worden de
 van Deventer to raede myt den greven van Benthem ende mytten gasten
 40 de daer lagghen, dat se van den holte dat den vianden ghenomen was, ene
 brugge wolden maken over de IJsel ter Velu wert toe, daer men myt ghe-
 ladenen waghene unde myt peerden over riden mochte. Dat alsoe bestaen
 wart. Unde vele holtes dat daer angebracht waert, dat waert den vianden
 oick ghenomen, unde de brugge waert ghemaket, dat de Ghelres-
 45 schen hemluden ghenen scaden en deden, als men merken mach. Want de
 van Deventer hadden een groet bolwerck voerghemaket unde dat bolwerck
 lach tendes by der bruggen, unde als de brugge ghemaket was, weren de van
 Deventer tot vele tijden in de Veluwe unde deden daer den armen luden
 groeten scaden de daeromtrent gheseten waren, roefden unde bran-

12 postelat zal wel een schrijffout zijn.

50 den daer vele. Unde daernae, doe de rogge began te rijpen, makeden de van
 Deventer vele waghene toe unde reden mytten waghene over de brugge
 unde meyden den roggen, de halff rijpe was unde onrijpe, unde brachtene
 toe Deventer bynnen unde dyt stont langhe aldus, dat de arme lude ont-
 55 guedet worden unde verbistert, de daeromtrent gheseten waren. Ja, et ge-
 vel dat de postelaet toe Deventer was unde reet myt synen vrenden de daer
 waren voir Arnhem unde hielt daer eyne wyle om, off se gestreden wolden
 hebben, dat he myt hem ghestreden hadde, daer niet aff en quam. Unde
 doe de postelaet ene wyle daer ghehoelden hadde unde sach dat se niet uut
 en quamen, reet weder toe Deventer wert unde brande een deel dorpe de
 60 noch niet ghebrant en waren. Unde ick mene dat daer doe ter tijt unde in
 anderen reysen de de van Deventer deden als de postelaet daer niet en was,
 dat niet vele dorpe staende bleven by der IJsel noch in der Veluwe tusschen
 Deventer unde Arnhem, daer men by comen mochte, ten worde verbrant.
 Dus waert in der Veluwe groet scade ghedaen unde de van Deventer van
 65 boven unde de van Utrecht van beneden hebben de Veluwe also overhoert,
 dats hem lange wal ghedencken sal unde mach. Daghene de daer gheguet
 waren unde plaghen oick mede dan voir Lochem toe rijden unde als de van
 Lochem de viande vernamen, plaghen se uter stadt vry toe lopen tottet
 lantwer toe. Unde op der lantwar stont een dreyboem, daer de lantwaer
 70 mede besloeten was. Unde daer plaghen der van Lochem oir koën op te
 weesen ende tot daer toe volgheden se, dat de ruter de toe Deventer legghen
 dicke ghesien hadde ende makeden ene reyse daerop voir Lochem toe wee-
 sen. Doe se voir Lochem wesen wolden, hadden se heymelic in der nacht
 gheschicket by den dreyboem unde lieten den dreyboem onder der eerden
 75 ontwee snijden unde lieten dat weder toedammen, dat mens nycht lichtelic
 mercken en solde. Unde des morghens reden de van Deventer voir Lochem
 unde wolden hem oir koën nemmen unde de van Lochem liepen hastelic
 tot hem uut tot der lantwaer toe, daer de van Deventer up reden unde wor-
 pen den boem daer neder. Unde doe de anderen dyt versaghen,
 80 lipen ter stadt wert al dat se mochten, unde hem waert al doene ghevolghet
 totter stadt toe, unde daer waerter een deel gheslaghen unde ghevangen.
 Unde doe de van Deventer oir reyse ghedaen hadden, reden weder in De-
 venter, danckeden unde loveden Gode unde den guden Sunte Mertijn, dat
 hem de reyse also verghangen was.

§ 82 Item dat ghevel in derselver veede unde oick in den jaer van xxvii in den
 somer, dat de Ghelreschen een reyse myt upset ghemaket hadden voir

60 *Er staat, zoals wel meer, een i.p.v. en L2. We hebben dat ook wel eens laten staan:*
 65 *overhoert: misschien overheert.*
 80 *al doene: misschien al doende.*

- Campen om de koën hem toe nemmen, unde hielden eynen hoep achter, daer de vornsten op wyken mochten, oft sees te doene hadden. Unde de
- 5 daertoe ghesat waren, toghen daer de koën ghingen unde sloghen der een hoep toegader unde dreven de myt hem. Unde doe de een stucke weghe myt den koen waren van dan daer se de ghenamen hadden, waert daer brant anghesteken om de van Campen volghende toe maken. Des de van Campen ontwaer worden unde de stormclocke waert aldaer gheslaghen.
- 10 Unde de van Campen toghen uut unde volgheden op den brant unde quamen by de vijande unde begonden myt hem toe mangelen. Unde de van Campen, myt dat se daer quamen, vellen manlic unde seer jonckerlic by oire vrende unde oir hoep meerde zeer myt dat se quamen, alsoedat de Gereschen begonden toe wyken. Unde de van Campen volchden hem seer
- 15 unde vengen der eynen groten hoep, wal tot cc toe, unde behielden oir koën unde leden luttel scaden, daer Got zeer toe help, de ewelic ghelovet moete wesen, wantet ghijne wijsheyt en was, in sulker veeden by nachte uter stadt to trecken up der viande opset, de altoes vele vordels hebben in doene off in laeten. Unde lieve vrende, men weet wal, dat de nacht onscamel ys unde
- 20 dan by nacht uut eyne stadt te trecken, de poerten op te doene: daer mochte vele scaden of comen onder denghenen de uuttoghen. Want de lude dan onbehoet syn unde lopen vaste voirt, nu de ene, toehant de ander, unde nymant enne wachtet nae den anderen. Oick en syn de stede daer men soe uuttrect, de bet niet bewaert soe lange als oir vrende buten syn.
- 25 Want myt den eynen gheruchte off myt den anderen de poerten ophedaen mochten weerden, daer vele verlises aff comen mochte. Hijrom is groete sorghe, in veeden de poerten by nachte op te doene op borghen off in steden.
- § 83 Item in denselven jaer van xxvii in den naesomer quamen beneden int stichte omtrent Loenen off daerby een deel Pickerts, daer men doe aff seyde daer her Roelant Uutkerk mede was, Henrick van Nijenrode, de stadt van Amsterdam unde daerby de omsaters de by hem gheseten waren, myt
- 5 enen groten hoepe om dat Nederstichte by der Vechte myt rove unde myt

§ 82

3, 5, 7 *Het handschrift heeft eerst koën en dan koen.*

8 *angheesteken L2*

12 *jonckerlic komt reeds voor § 66, 108. Er is dus enige waarschijnlijkheid, dat we met dezelfde schrijver hebben te maken.*

Het verhaal vinden we nergens elders, maar de vele strooptochten worden alleen verteld, wanneer ze succes hebben. Vandaar dat de hoekse beschrijving een totaal ander beeld geeft dan de kabeljauwse, die we bij Pauli, en ook enigszins in het Chronicon Tielense aantreffen. Het laatste vertelt, p. 512, een oorlogsdaad 1427 in crastino octavarum Petri et Pauli (7 juli), wat wel met de somer klopt, maar het schijnt dat de chronologie danig in de war is.

brande toe versoken, als se deden. Dat de Stichtesche lude de daer gheseten waren, vernamen unde ghewaer worden, unde sloghen hem toesaemen lichte tot twehonderden toe, unde toghen totten vyanden als walghemode lude, de des ghemoet waren de vyande toe weren unde myt hem toe strijden. Unde warens ghemoet, liever eerberlic toe sterven dan toe lijden dat men hem dat onghebrant offghenomen hadde, unde vellen den vianden enteghen om dat oir to beschudden. Unde de worden daer alsoe mede vechtende, unde dat lantvolc dat nae uten stichte quam oiren vrenden toe baten, riepen ghemeenlic: „Utrecht, Utrecht, strijdet vromeliken! De van Utrecht sin mitten postelaet achter de hofstede!” Doe dat de viande hoerden, dat de postelaet unde de van Utrecht hem alsoe nae weren, begonden toe wyken unde enwech to loepen al dat se mochten. Unde de achtersten, de noch by dat vechtelic niet en waren, worden mede lopende alsoe seer als deghene deden de mytten vianden ghevochten hadden, de nochtant ghiene noet van den vianden en hadden. Unde weren alsoe verveert dat se haestelic toe scepe ghingen, datter int scepen vaste lude verdrencten. Unde van den vianden unde Hollanders de daer vochten waerter een deel gheslaghen unde ghevangen, daer vaste Pickers mede waren. Dar waert Henrick van Nyenrode ghevangen, de zeer ghewont was, unde een deel knapen van Weesp unde daertoe een deel Pickers unde een deel knapen van den omsaters de by Amsterdam unde daeromtrent gheseten waren, daer vaste havighe lude van ghemeynen knapen mede waren. Unde dat ghescafft was al ghedaen eer de postelaet mytter stadt daer comen mochte.

§ 84 Item noch in den jaer van xxvii omtrent alle Godes hillighen quam int ghestichte by Amersfoerde de groete ontsiende vorste de hertoge van Burgoengen myt vele ridderen unde knechten unde myt vele guder lude unde myt vele rokeloeses volkes an dat uterste bolwerck van Amersfoerde, dat toe Utrecht wert stont. Unde beghan datselven toe stormen, daer he ende de syne wal toe besaet waren, myt scutte, myt stormharnsch unde dat daertoe behoerde. Unde de van Amersfoerde, de wal vernamen hadden, dat de moghende heer in den velde was, een deel van oiren vrenden waren by den bolwercke deet saghen dat se quamen unde in den graven vellen unde begonden toe stormen. De doe gheruchte makeden dat de vyande daer waren, ende gude manne van bynnen liepen upt bolwerck. Unde de vrouwen van

§ 83

De Hullu, blz. 67, verwijst naar onze kroniek maar merkt op: „Heda (p. 285) stelt dit feit ten onrechte op het jaar 1428”. Wij denken dat hij het heeft uit het verloren stuk van de tweede bewerking van Leydis.

6 versoken – vorsoken L2

23 Piccardi bij Heda.

§ 84

6 *Er staat -harnsch*

Amersfoerde quamen daerby myt groeten ketelen, daer men water ynne heet makede, unde hete wellynge mede alsoe heet makeden alsoe heet als men dat maken mochte. De ontsiende vorste unde de syne arbeyden seer
 15 om opt bolwerck toe wesen. De van Amersfoerde unde de by hem waren weerdent manlic, de anderen de boven quamen of toe slaene unde aff to steken, scoten myt bussen ende worpen myt stenen totten vianden al dat se mochten. Unde men sachte, dat de groetmodighe vorste doe scaden leet van guden luden, dat wal toe gheloven ys. Unde men seyde van enen guden
 20 ven toe steken unde des nachts do de paelen ghesteken waren van der bruggen, waert een lanc pael unde een cort daerteghenover ghesteken, unde de lange pael unde de corte daerteghenover waren omtrent iiii off vijff voet vaneen ghesteken unde de waren op den water unde waert daeronder myt starcken zelen toegader ghebonden, daer ledere op ghelecht worden unde
 25 daer plancken op, daer men over gaen mochte. Unde an de syde daer de lange pael stonden, weren lienen boven ghebonden, de lude hem an te hoelden, de daerover gaen solden. Unde dat was gheordiniert dat twe manne toesamen over de brugge gaen solden unde achte of tien voet de ene van den anderen toe bliven, eer men volghen solde, unde alsoe de een nae den
 30 anderen toe volghen. Dat alsoe begonnen waert, unde de vorste over de bruggen ghyngen, waren op de muer van der stadt boven ghecome, eer mens bynnen wyste of ghewaer waert. Unde doe deghenne de buten waren, vernamen datter een deel van oiren vrenden in der stadt waren, diet wisten, liepen ter brugge wert om den vrenden toe baten te commen. Unde hem
 35 volchden vele lude, unde liepen op de bruggen sonder ordinancie unde de brugge waert verleden unde brack van der overlast. Unde daer velen vele lude int water, de vaste de meeste hoep toe lande quamen. Doe worden seer verladen deghene de in de stadt gheclommen waren, want de viande quamen hem starck up den hals, unde oirre en was boven viertich nycht in de
 40 stat gheclommen, unde de satten hem ter weer als diet gheerne gheweest hadden, dat niet en doech. Unde de worden gheslaghen unde ghevangen tot sestyen toe, unde daer bleef doot joncker Johan van Buren, de proeffst van Aken was, Dyric Buys, een guet man uut Zassen of uut Westvalen, de by den edelen joncker Roloff van Dyepholt, postelaet van Utrecht, plach
 45 toe wesen, Jacob van Clarenborch unde oirre twe de van Wely heten unde de anderen, de mede in de stadt gheclommen waren unde niet ghevangen en worden, quamen ter poerten uut unde scheyden alsoe vandaer.

41 doech (=deugde) hebben wij gezet voor droech L2

42 daer bleef doot joncker Johan van Buren de proeffst van Aken was – hij sneuvelt hier omstreeks 1 nov. 1427 voor Amersfoert, maar *Chron.T.*, 519, *Pauli*, p. 990, en *Zweder van Culemborch, Anal. III*, 647, laten hem sneuvelen bij Culemborg op 23 jan. 1428: in crastino Vincentii martiris=daeghs voor conversio Pauli avont. *Er kan geen twijfel zijn over de identiteit van Johannes de Bueren prepositus Aquensis. Dit probleem ook bij Willem van Berchen, diss. A. J. de Mooy, 1950, blz. XXVIII.*

- § 85 Item doe in der tijt waren vele lude dent zeer verdroet, dattet oerloch alsoe lange stont, unde sonderlynge deghene de oir vrende op den canten van den landen gheseten waren. Want wee daerboven ghyneck, de haddent quadest unde verloren altoes, soedat daer gude lude waren de menden dat men
- 5 noch alsoe lange orlochde: dat moste ten lesten ghesoent wesen. Want de heren unde de stede beyde also vast gheseten waren, dat de een den anderen qualic alsoe verdriven mochte, unde deghene deet gheerne ghesceyden hadden ghesien, de arbeyden seer om weghe toe soken, dat oerloch neder toe leggen, unde spraken hemelic daer se dorsten, huden mytten enen op
- 10 een ander tijt mytten anderen, om de lande toe vreden to brengen. Want deghene diet arbeyden, menden groet Godes loen toe verdienen, mocht ment leggen unde de lande toe vreden toe setten. Want deghene de in Veluwen ghegoet waren off in den lande van Zuetphen desghelijkes of in de Neder-Betou mede, unde deghenne de in den ghestichte van Utrecht an
- 15 beyden syden gheseten waren, danckeden deghenne de daer arbeyden, de lande toe rusten toe helpen. Want de lande unde de lude an beyden sijden myt den oerloghe verderfflic worden, dat alsoe veer quam, dat de Ghelreschen van oiren vrenden unde de uten stichte som van oiren vrenden byeenquamen up eyne benoemde stede, daer de partyen de daer quamen, an
- 20 beyden zijden ghevelicht waren. Unde begonnen toe sprecken, woe men de dynghe beste to punten brengen mochte, unde dyt waert mytten Ghelreschen eerst begonnen, daer alrehande woerde van den partyen doe ghebesicht worden, dar op de tijt niet aff en quam. Nochtant wast guet dat se toegader geweest hadden, unde elc van den dedyngesluden toech weder
- 25 den wech den he ghecomen was, unde sprecken myttenghennen de se uutghesant hadden. Daer men doe beraet op nam, unde elc van den steden deden oir beste de ene om den anderen to schedighen of to krencken daer se mochten, als se voir gedaen hadden. Unde deghene de voir ghearbeyt hadden om dee lande to verlijken unde toe vreden toe brengen en lieten
- 30 niet aff. Want de van Utrecht unde de van Amersfoerde unde de steden van den stichte van Overijsel weren des eens myt malcanderen, dat se ghien daghe mytten Ghelreschen hoelden en wolden daer bysscop Zweder in benoemt solde wesen, want se des niet weder en wolden hebben oick wat hem overghynge. Want on de van Utrecht unde de van Amersforde in synen be-

§ 85

Deze paragraaf geeft een overzicht van de verschillende standpunten die onder de bevolking van Utrecht werden ingenomen. De schrijver is vrij aardig op de hoogte van gebeurtenissen, maar beschrijft ze zeer vaag, zonder datums (de benoemde dag wordt bijv. niet nader opgegeven); pas na reg. 135 wordt er een soort regest van een oorkonde gegeven, met in de laatste regels van het hoofdstuk de datum. Wij verwijzen voor de gebeurtenissen naar De Hullu, blz. 69, die het verhaal naar andere gegevens voertzet en pas weer op blz. 82 onze kroniek § 86 omstr. reg. 150 ontmoet

- 35 ghyne wal besocht hadden, dat de stede van den lande van Overysel wal ghehoert hadden, unde want bysscop Zweder dat hues ter Horst, dat des ghestichtes hues was, an de Gelresschen ghebrocht hadde, dat hy myt rechte niet doen en mochte, so wolden se dat hues weder hebben. Oick de van Utrecht hadden eyn deel van oiren burgheren oir stadt verboden unde uter
- 40 stadt ghewijst om sonderlynge broken wyl, de se teghen de stad ghedaen hadden, doe de nochtans borghere waren ende toe Utrecht wonden. Unde want deghene om oirre broken wyllen ute der stadt gheset unde ghewyst weren unde doe nochtant van nymans bewynt en waren dan der stadt van Utrecht, doe de hertoghyne unde de uutsettynge gheschiede, soe en wolden
- 45 de van Utrecht van der rechtynge unde van der ontsettinge ghiene dach teghen nymant of hoelden. Unde dyt waert wal verstaen van denghenen de over de dedynge voer gheweest hadden. Tys toe vermoeden, dat de voergenomenen punten also vorspraken worden mytten heren unde mytten raede, eer men weder toe daghe quam.
- 50 Item dat vierde punt was van der ecclesie unde van den cloestergude van dat in den lande van Ghelre gheleghen was, dat dee vorghenoemde guede erve unde renthen solden bliven alinge an den kercken unde cloesteren bynnen Utrecht of an den cloesteren buten Utrecht off toe Deventer of daeromtrent gheleghen waren. Want daer ghistelike lude waren de van oiren kercken unde myt oiren cloesteren ghegaen unde ghetoghen waren sonder enighe last de hem ghedaen waert, unde lieten oir kerken staen ledich unde oir cloester onbesongen; unde deghene de daer bleven unde totten kercken of totten cloesteren hoerden, de mosten de kerken unde de cloesteren doen besingen unde godesdienst doen off laten doen, off de kercken
- 60 solden ledich staen hebben unde godesdienst solde onghedaen ghebleven hebben. Daerom menden de van Utrecht unde de steden van Overijssel, dat de guede de totten kercken unde totten cloesteren daer se toehoerden, bliven solden onghedeelt elc an de kerken unde cloesteren daer se toehoerden, unde de renten van den guede unde de vruchten de daertoe hoerden, solden
- 65 bliven denghenen de by den kercken ghebleven weren unde godesdienst daer bewaert unde ghedaen hadden. Unde op deghene de van den ghisteliken luden uutghegaen waren, seggen wolden, dats hem noet dede dat se uutghegaen waren, want de postelaet toe banne weer unde men en solde niet singen daer he waer off daer he quame. Unde de postelaet doe toe Utrecht was unde daer bleeff unde men daerenboven dar sanck, soe dorsten
- 70 se to Utrecht niet bliven om oirre beneficiën wyllen, de se daermede verliesen mochten. Oick en dorsten se daer niet bliven om oirre conscienciën wyllen, omdat de postelaet toe banne was. Unde dyt voerspraken, soe quamt daertoe, datter daghe gheraemt worden om de dedingeslude weder
- 75 bijeen toe brengen, unde quam toesamen weder bijeen ende spraken tegadder unde sceyden weder, unde dyt gheschiede bywylen. Unde ick meen, want de ghisteliken lude vele in den lande van Ghelre pleghen te wesen. Unde de van den vijff godeshuesen de uuter stadt ghegaen waren, makeden

oir capittel tot Arnem, unde doe de vernamen datter vaste daghe ghemaket
 80 worden om de landen toe vreden toe brengen, de arbeyden daer doe seer
 mede ynne, om in der dedynge to wesen, dat men guetlic van hem boerde.
 Meer men arbeydede voirt om de sake van den orloghe neder toe leggen,
 daer vele vertochs in veel. Unde ic mene, al was daer vaste sprake van den
 Ghelreschen unde van den Stichtschen om de saeken neder toe leggen tus-
 85 schen den landen vors., nochtan meen ick, dat de Ghelreschen niet dedin-
 gen en wolden buten den hertoghen van Burgoengen off myt synen con-
 sent. Want de hertogen hem toesamen up den postelaet unde opt stichte
 verbonden hadden, als voir wal gheruert ys. Unde ick mene, dat de deding
 daer de meer om vertoech unde mede om myt juristen toe spreken, weer
 90 de ban toe rechte were of niet. Doe dyt ene wyle aldus ghestaen hadde unde
 elc van den heren oir beste deden om de ene den anderen toe scadyghen
 unde neder toe trecken, daer doe niet vele van en gheschiede, want men an
 beyden sijden unde tot allen eynden in goder hoeden was unde elck scar-
 pelic toesach. Deghene de voir ghearbeydet hadden om de lande te vreden
 95 toe maken, de en rusten noch niet: de en arbeyden in stilre weren om de
 dedyngeslude weder byeen te brengen, dat doe gheschiede. Se quamen unde
 spreken toegadder unde myt alrehande woerde unde mytter ghenaeden
 Godes, daert bij gheschiede, worden de dedyngeslude eens unde makeden
 eyn cort bestant tusschen den Ghelresschen unde tusschen den Stichte, els
 100 op sijner eerden te blijven. Unde doe dat bestant omquam, waert daer neer-
 stelic om ghearbeydet om dat bestant weder toe lengen, want men was
 daervoer beducht, haddet weder buten ghegaen, dat ment dan te quelliker
 ton bestande wederghebrocht mochte hebben, want daer mochte dan an-
 ders in ghevallen hebben, dattet te queliker totten bestande weder gheco-
 105 men solde hebben. Alsoedat de dedinxlude hem berieden toesamen unde
 makeden om des besten wyllen weder eyn ander bestant in alre manieren
 alst voer ghemaket hadde gheweest, unde de dedinxlude solden bij den be-
 stande blijven, up ene benoemde stede unde op eynen benoemden dach
 weder byeencomen, de saken voirt to verspreken in der besten maten om
 110 de lande toe vreden te brengen, des noet was. Want gude dedinxlude, als
 elc ten besten spreken wyl, vele guets moghen doen tusschen twydrachtig-
 ghen partiën, als elc dat beste doen wyllen. Unde doe de dach quam dat de
 dedinxlude weder byeenquamen ende wesen solden, unde quamen toega-
 der in der maniren vors. unde verlengeden dat bestant noch weder een tijt
 115 alst voir gheweest hadde unde het waert een tijdt dus voert in bestande ghe-
 hoelden. Unde de dedingeslude quamen bynnen desen bestande vaste bye-
 een om dat beste toe doene, unde voirspraken dan alrehande punten, offt

89 *weer moet of betekenen*
 94 *Er staat haddem L2*
 102 *quelliker en 104 quelliker L2*

ter soene quaeme, daer men de lande voertmeer in vreden mochte behoel-
 den. Unde ten lesten, als see vake unde vele toegader gheweest hadden, ver-
 120 sach de guetheit Godes, daer alle guet aff coemt, dat se myt malcanderen
 eenre soenen overquamen. Unde ick meene bij raede der heren van beyden
 syden, want de dedingeslude tijdes ghenoech hadde, als de bestande uut-
 ghesat werden, elc synen heren toespreken, woet hem wedervaren was. Unde
 125 de heren sijn daer af verstaen, woet nuttest worde ghemaket unde dat ys wal
 toe vermoeden dat dyt aldus ghefallen mach wesen. Unde de punten van
 der zoenen, daer worden partikel aff ghemaket daer alle saken van der soe-
 nen ingescreven waren, daer de hertoghe unde de postelaet beyde oir seghel
 upghedaen hadden, daer de soenbreve nae uut ghemaket worden. Unde
 want de Ghelresche tot sommen tijden, als yemant yet vorrede in den
 130 Stichte plaghen toe rijden unde plaghen daerin toe scadighen om sprake
 de se makeden, de se in den Stichte off om yemant de daer ingheseten waer
 hadden. Off se plaghen de lude de uten Stichte waren, als de in den lande
 van Ghelre quamen off daerdoer toghen, oir lijff unde oir guet daer toe be-
 setten, unde dat recht dat men den luden daeroff dan dede, vertoech by-
 135 wylen alsoe lange dattet den luden tot groeten scaden quam. Unde om dyt
 unde om ander toe voerhoeden dat tot last comen mochte, daer de lande
 weder in verdriet off in onrusten mede comen mochten, soe waert in der
 soenen voersproeken unde overdragen, dat de heren in der soenen beliefft
 unde beloefft hebben te hoelden: woer yemant uten lande van Ghelre sca-
 140 diche den de in den stichte van Utrecht an beyden sijden, dats toe weten
 over de IJsel off daer in den stichte daer Deventer staet, off an dese sijde
 daer Utrecht staet, dat men de alst den Ghelresschen dat ghetoeent unde toe
 kennen ghegeven ys, waer dat men dan dat verhalen solde rechtevoert an
 denghenen de dat ghedaen hadden, van denghenen de in den lande van
 145 Ghelre gheguet off gheseten waren, unde dat solde denghenen de besca-
 dicht weer off de dat syne dan verloren hadde, bynnen eyne benoemde tijd
 dan ghebetert weerden. Unde ghesciede dat niet, dat ment dan van des he-
 ren weggen beteren solde denghennen de bescadicht ware in eyne be-
 noemder tijd. Unde weer yemant uut ander heren lande, de in den lande
 150 van Ghelre niet gheseten en were, ende scadichte int stichte voers. uten
 lande van Ghelre off daerin, dat men dan terstont de vervolghen solde; off
 de int lant van Ghelren dan quamen, dat men de dan toeven ende hoelden
 solde ter tijd dat dee scade denghennen diet syne verloren hadde ghebetert
 weer. Unde weert dat deghene de den luden dat oir alsoe ghenomen hadden
 155 den stichte van Utrecht uten lande van Ghelre of daeryn, unde in den lande
 van Gelre niet weder daer en quaem, den en solde in de lande vors. niet
 wedercomen, he en hadde denghennen wal ghebetert de dat syne verloren

121 soenen – scoenen *L2*

127 seghel – ghesel *L2*

- hadde, unde desghelikes soe wederom in den ghestichte van Utrecht an beyden syden der Yselen. Unde weert sake dat yemant scadichte uten
- 160 stichte off daeryn van eniger sijde des ghestichtes vors. in den lande van Ghelre, de in den stichte gheseten weer of anders dat men dat to kennen solde gheven an de syde der Ysel daer dat uut off in gheschiede voir den amptluden of den steden aldaer, dat men de alst in den stichte daer gheschiet waer, ghetoeent unde toe kennen ghegeven hadde van denghenen de dat
- 165 syne verlaren hadde, dat men dat dan verhalen solde rechtevoert an denghenen de dat ghedaen hadde van den de in den stichte gheguet off gheseten weer. Unde dat solde denghenen de bescadicht waer off de dat syne verloren hadde, dan ghebetert weerden bynnen eynre benoemder tijd. Unde en gheschiede dat niet, dat ment dan van des heren weggen beteren solde.
- 170 Unde weer yemant uut ander heren lande de in den stichte niet gheseten en were de scadichde in den lande van Ghelre vors. uten stichte off daerin, dat men dan terstont de vervolghen solde off de in den stichte dan quame: dat men de dan toeven unde hoelden solde; unde en quame he daer niet, dat he uten stichte dan bliven solde ter tijd toe dat heet denghennen ghebetert hadde de bescadicht waer. Unde dat de soene ummermeer to bet
- 175 gheholden solden weerden, soe waert dat in der soenen vorsproken dat de heren beyde de soenebreve medebezeghelen solden unde elc daerynne loven by synre vorsteliker eeren alle de punten de in den zoenbrevan ghescreven staen, unde elc bysonder vaste unde stede toe hoelden unde niet
- 180 anders daeryn laeten toe gheschic in ghienrewijs, sonder arghelist. Unde om de meerre vastenisse unde sekerheyt wylle, dat elc van den punten de in der zoenen bescreven staen vaste unde wal ghehoelden solden werden. Soe solden van des weggen een deel van der ridderscap uten lande van Ghelre unde de vier hoeftsteden des lants vors. den zoenbreff medebezeghelen
- 185 van des hertoghen weggen tot eenre oirkonde, als Nymmeghen, Arnem, Roermunde unde Zutphen; unde van des ghestichtes weggen de stad van Utrecht, van Amersfoerde van deser syde, de stad van Deventer, Campen ende Zwolle van gheenre sijde des ghestichtes van Utrecht; toe weten dat de stucken van der zoenen daerbij verdedingt unde ghesloeten syn van des
- 190 ghestichtes weggen. Unde de zoene waert ghelecht unde ghesloten int jaer van xxix op sunte-Panteleonisdach, den xxviii dach van der maent van julio.
- § 86 Item doe in der tijt off daeromtrent waert van guden luden dat wal voerspraken, dattet nu in den tijt hadde toe spreken om den dorluchtighen vorsten, den hertogen van Burgoengen ende den postelaet van Utrecht unde de lande van Hollant van Zelant mytten ghestichte van Utrecht an
- 5 beyden zijden der IJselen toe voerliken unde eens toe maken. Want de doerluchtige vorste van Ghelre, de mytten hertogen van Burgoengen doe in verbonde stont opten postelaet unde opt stichte van Utrecht, mytten postelaet unde myt den alingen stichte van Utrecht an beyden zijden der

IJselen verliket unde vorsoent waren by oirre beyder vrende raede. Unde
 10 dat ys wal toe vermoeden, dats de hertoghe van Ghelre niet ghedaen en had-
 de, soldet den hertogen van Burgoengen leet gheweest hebben. Alsodatter
 luede waren de wal dachten dattet tijt ghesoent weer, want de lande van
 beyden syden de ene den anderen groeten scaden deden, dat al toe verliese
 15 heymeliker sprake om een off twee des hertoghen vrende van Burgoengen
 unde des postelaets vrenden een off twee daerbij toe comen om toegader
 to spreken unde weghe toe soeken om de heren toe verliken unde de lande
 toe vreden toe brengen, off men conde ende mochte. Daer men alsoe ghe-
 hoer toe gaff. Daer waert een stede unde een tijt gheraemt der vorsten vren-
 20 de daer byeen toe comen myt cleynen luden, unde de gheveylicht voer den
 anderen unde veylich of unde an te varen. Unde de daertoe ghevoghet wa-
 ren, spreken ene corte tijt toegader unde makeden daer eynen anderen
 dach, tot Vredelant weder byeen toe comen. Unde daer solden de postelaet
 25 unde her Rolant van Utkerke mede wesen, want somme van der paepscap
 unde mede ander lude alrehande meren van den postelaet plaghen toe te
 seggen, dat guet was datten her Rolant sach unde sprack. Unde doe he den
 postelaet daer ghesien hadde unde den hoerde spreken, doe wyste he yrst
 bestant unde dat bestant van beyden sijden, van den postelaet unde van
 30 byscop Sweder, den he voir wal becande, doe mochte her Rolant weten
 unde vornemmen wat an den postelaet was, daer voir alrehande meren af
 gheseit waren. Unde doe de postelaet unde her Rolant op eyne tijt byeen
 gheweest hadden, nam her Rolant orlof an den postelaet unde toech weder
 tot Hollant wert. Unde doe her Rolant weder ghevaren was, doe toech de
 postelaet toe Utrecht toe unde dede dat lant bewaren voir dat inrijden van
 35 den vianden, ende besaete hem in guder hueden toe wesen, of hem viande
 hadden wyllen rueren daer dat beste teghen toe doene, want daer gheen an-
 der bestant ghemaket en was. Unde elc van den heren oir vrende ende hul-
 pers deden elc oir beste, de ene den anderen toe scadighen waer se moch-
 ten. Unde dat stont alsoe ene wijle. Unde daernaes versacht God, de ghe-
 40 nadighe conynck de al dynck in synen handen hefft, datter doe eyn ander
 bestant weder ghemaket woert een tijt durende, dat ic dencke dat aldus
 mochte toecomen. Want de paepscap de myt byscop Zweder buten wa-
 ren, unde de ballinge de van Utrecht nae byscop Zweder uutgheset unde
 verdreven weren, de vele meren van ondogheden van den postelaet plaghen
 45 toe seggen, omdat se besorcht waren, dat de doerluchtighe vorste van Bur-

 § 86

19 vorsten – vorstynnen L2

23 *Hier eindelijk een concrete naam van een plaats, maar de tijd blijft vaag. Pauli en Chron.Tiel. zijn over de jaren 1427–1430 ook zeer beknopt.*

24 Utkerke – UtrC L2

25 en 48 meren *schijnt* maren, berichten, kletspraatjes *te zijn*.

goengen van des postelaets ghestant unde van synen guden namen vernemen mochte, dat den ontsienden vorsten bevallen ende wal behagen mochte, daer se altoes voir beducht waren. Hyrom worden vele ander meren van den postelaet gheseit om syn gude gheruchte unde om synen doghentliken namen daermede toe krencken. Dat vele toevergeves was. Want
 50 synt der tijt dat her Rolant toe Vredelant by den postelaet gheweest hadde unde des postelaets zeden, sijn spraeke unde sijn bewijsen al vernomen hadde, dat toe vermoden ys, dat her Rolant synen gnadighen heren van Burgoengen al byghebracht hadde ende hem ghesacht hevet bynnen der tijt
 55 dattet weder uutghegaen unde buten bestande stont. Unde daernae, dattet eene wijle buten bestande ghestaen hadde, soe waert daer weder tusschenghesproken van doghentliken luden, dat daer eyn ander bestant weder ghemaket waert unde daerenbynnen daghe ghemaket, tot benoemden steden der vorsten vrende weder gheveylicht an beyden syden off unde an byeen
 60 toe comen, dat alsoe ghesciede. Unde quamen byeen unde vorspreken alrehande punten de nutte vorspraken waren, solden de lande toe vreden comen. Unde uut de vergadderynge worden ander daghe ghemaket unde dat bestant weder verlenget ende uutghesat tot toecomende tijden, de stede unde den dach ghenoeemt daert wesen solde, unde an beyden syden der heren vrende de ene den anderen gheveylicht wesen off unde an toe comen,
 65 sonder arghelist. Unde bynnen deser dedynge worden de dedinge wat soeter dan se voir geweest hadden, want de daghe de men op den paelen van den landen voir toe hoelden plach, worden nae ghemaket yrst toe Leyden toe hoelden unde nae tot Utrecht. Unde myt den dat her Rolant unde des postelates vrende dicke unde vele toesamen ghewest hadden unde bywylen toesamen waren, soe versacht unse lieve Here, de alle dynck toe guede brenckt, dat in synen naem doch daghelic begonnen waert, dat zees eens worden unde eenre soenen overquamen up een vorbeteren elc synre heren unde oirre vrende de se uutghesant hadden. Nochtans meen ick, dat de heren alle dynck van den daer macht an lach wal wisten, dat wal toe gheloven ys. Unde de bestande worden verliket unde een tijt uutgheset van der eenre tijt totter ander, ter tijt toe dat de zoene gheseit unde uutghesproken woert, daer dat uitspreken vertoghen van tot toe coemsten des hertogen van Bur-
 70 gongen, de doe was in Vranckrijc off daeromtrent. Unde doe de ontsiende vorste weder in Vlanderen quam, doe waert daer vele vrouden bedreven van eyner nyer feesten unde brulofften, de daer toe in handen was van dat de hertoge toe wyve solde nemen des conynges dochter van Portegalen, de men seyde datter doe was. Daer vele schoenre dynghe toe bereyt ghemaket worden, dat wal to gheloven ys. Unde de joncfrouwe van Portegael, des
 80 konnynges dochter, was daer seer statelic toe scepe ghecomen myt een van
 85

68-69 *Hier worden twee plaatsen genoemd, maar de tijd blijft nog onduidelijk.*
 78 tot toe coemsten L2: *misschien tot de comste.*

oiren broderen unde myt vele riddersen unde knechten unde myt vele vrouwen, de myt vele states daer ghecomen waren. Dat vaste tijt nam eer men de dyngen bereyden mochte de toe der bruloften behoerden unde de joncfrouwe toe beslaepen. In corten tijden daerna liet de doerluchtighe vorste

90 synen raede toe wetten, unde sonderlinge een deel van der ridderscap in Hollant unde in Zelant unde den hoefftsteden van beyden landen, up eynen benoemden dach in Vlanderen by hem toe comen in der guder stat van Ghent, de soene tusschen hem unde den postelaet van Utrecht den alingen stichte van Utrecht, den landen van Hollant unde van Zelant andraghende

95 daer dan to vorkundighen unde uut to spreken, woe de ontsiende vorste myt den postelaet unde mytten alingen stichte van Utrecht versoent was. Daer bezeghelde breve int apenbaer mit der vorsten zegel van beyden zijden off ghetoeent worden, unde op den benoemden dach, daer men die zoene uutspreken solde, unde toe eenre stede de daertoe gheraemt was, de zeer behaechlic

100 unde zeer statelic daertoe bereyt was, alsoft men eynen conynck daer onfangen solde hebben. Daer de ontsiende vorste quam doe ter tijt dat men de zoene daer uutspreken solde. Daer vele heren, banrossen unde werlike ridders van synen hoghen raede by waren, een deel doctores unde ander gheleerde clercke van synen raede desghelikes by waren, unde de hoefftsteden van Hollant unde van Zelant daerby gheroepen mede waren. Daer

105 de zoen daer openbaer in des hertogen teghenwoerdicheyt gheleesen unde uutghesproken waert, unde daertoe medegheseit unde apenbaerlic van synre wegghen, daert al deghene horen mochten de daer waren: dat de ontsiende vorste de zoen de daer uutghelezen was tusschen hem unde

110 den postelaet mytten stichte van (!) unde den landen van Hollant unde van Zelant van den synen unde den landen alsoe ghehouden wolde hebben. Want de zoene by hem unde by synen raede alsoe ghededinget was, de de ontsiende vorste in Hollant unde in Zelant unde in den hoefftsteden aldaer alsoe liet verkundighen, unde gheboet de toe hoelden. Daer ghebreck in vel

115 overmids eens bans wil de van bisscop Zweders wegghen van Culenborch op den postelaet unde op de van Utrecht ende op allen denghennen de myt hem wanderden, aeten of droncken, coften off vercoften off de ghemeenscap myt hem hadden. Als de in Hollant quamen, werde men de uter kercken unde tot somighen steden uten poerten de van Utrecht daer quamen.

120 Dat boven der zoenen was, want de doerluchtighe vorste van Burgoengen van den ban in der dedynge unde daer voor vele affghehoert had unde synen juristen bevoelen, de meysters van recht, myt beyden partyen toe spreken om toe vernemen woet mytten ban weer unde hem off synen raede, den heet bevoel, dat ondersceyt daerof by toe brengen, om toe weten wat hee

125 off de rade van synre wegghen myt rechte daeroff toe doene hadden, de uuter

110 *achter van is kennelijk Utrecht weggelaten.*

114-154 *Over deze ban De Hullu blz. 85.*

beyder partyen myt ondersceyde elke partye daerof toe spreken. Unde want bysscop Zweders vrende vele van den ban seyden als se by de juristen quamen de van des hertogen wegghen daertoe ghevuecht waren, alsoedat de
130 begheerden de brieve daer de van Utrecht mede toe ban ghebracht waren, unde waren om daer toe siene unde toe hoern. Daer de anderen op ant-
worden, als bysscop Sweders vrende, dat de breve daer niet en waren, meer se wolden wal sien off daer copiën waeren, hem de laten bewysen. Unde
doe lachten se hem enen dach oir breve van den ban by hem toe brengen. Doe de tijdt omquam ende men de breve van den ban solde voert-
135 brengen, waren byscopp Zweders vrende aldaer unde gaven guede woerde op den ban, den daermede toe verantwoordt, meer se en brochten ghiene
breve van den ban, als hem bevolen was. Doe duchte den juristen dattet alsoe niet en gheboerde, unde wordens toe raede dat bysscop Zweder off
yemant van synre wegghen myt oirer bewyse op enen benoemden dach
140 unde up een secker tijt by hem to comen unde den abt van Sunte-Mariën-
weerde daer mede to brengen, want hee een richter in den saken gheweest hadde. Unde elck van byscop Zweder unde van den abt oer bewijs daer
mede te brengen om toe wetten woet mytten ban weer. Daer byscop Zwe-
der unde de abt beyde alsoe op verdacht worden in der maniren vors. Unde
145 doe de tijt umme quam, dat men daer wesen solde unde de juristen daer
weren unde de tijdt gheleden was dat men de rechte unde de breve van den
ban daer gebracht solde hebben, de niet en quamen, doe duchte den cler-
cken dattet dynghe van nychte waren, want men den ban voir niet en reket
daer ghiene breve off en syn. Dyt ende meer dan ick hijroff gheseyt hebbe,
150 waerter toe ghedaen om dat bewijs unde om dat recht toe weten: off de ban
de van bysscop Zweders wegghen up de van Utrecht gheleecht was, off de myt
rechte bestaen mochte off niet, daer ghiene breve off voirt en quamen.
Unde van der tijt voirt hielden de clercke van Burgoengen den ban voir
niet. Nochtan wasser een deel van der cabelliauscher partijen, de niet ghe-
155 loven en wolden, dat werlike lude waren, oick wat de juristen daeraff sacht-
ten: ten was een ban unde se hieldent daervoir. Unde sonderlinge tot Haer-
lem, toe Leyden, to Delfft unde toe Amsterdam, unde de plaghen de van
Utrecht daermede toe weren, dat men hem toe vele steden aldar niet ver-
copen en dorsten, boven dattet de clercke nochtans verclaert hadden, dat
160 zeet nae bescreven recht voir ghienen ban en hielden noch ghen ban en
weer nae den bewyse dat se daeraff ghesien unde ghehoert hadden. Nocht-
ant en lieten se niet off in den voirghenoemden steden, vele van den ca-
belliauschen unde een deel van den papen aldaer de van partyen waren,
oick wat men hem seyde. God betert, ick mene, datter lude waren de meer
165 gheneyghet waren totten partyen dan totten rechte. Daerom unde om der-
ghelijken moeten vele plaghen in den landen comen, de God verliet om
onser sunden wyllen. Hierom weert guet dat wy ons alle ghemeynlic zeer
beterden unde deden dat Gode onsen heren behaechlic weer. Unde my ver-
wondert altoe zeer dat deghene de in Hollant off in Zelant gheseten

170 synt, hem dat onderwynden dorsten apenbaerlic daerteghen toe doene, bo-
 ven dat de ontsiende here de zoene dede ghebieden toe hoelden unde wol-
 de se ghehoelden hebben, dat in synre teghenwoerdicheit van synre we-
 ghen alsoe daertoe uutghesproken woert, daer een deel van der ridderscap
 uut Hollant ende uut Zeelant unde oick de raede van den hoeftsteden van
 175 denselven landen mede by waren. Unde daertoe dat de onverwynlike here
 de zoen in Hollant unde in Zelant unde in den hoevetsteden aldaer alsoe
 hefft doen ghebieden toe hoelden, omdet dee doerluchtighe vorste de zoen
 alsoe ghehouden wolde hebben, unde mede omdat ment overal ghemeenlic
 weten solde, updat nyemant seggen en solde: „hadde wy et ghewetten, wy
 180 soldent noede ghedaen hebben.”
 Unde aldus blevet staende ene gude wyle, dat de van Utrecht uutem Hol-
 lantschen steden mytten banne ghedrucket worden boven der suenen de de
 ontsiende heer den postelaet unde der stadt van Utrecht myt den alingen
 gestichte van beyden landen ghegeven hefft, daer de onverwynlike
 185 her den postelaet unde den ghestichte guede zoenbreve myt zegel bezegelt
 off ghegeven hefft. Unde hefft in denselven breven de zoene alsoe gheloefft
 toe holden by zynre vorsteliker eeren als de zoenbreve dat begreppen heb-
 ben. Daerom yst wonderlic in mynen synne, dat se daerteghen doen doe-
 ren, oick woe vele dat se om synen wyllen moghen ghedaen hebben. Meer
 190 ick dencke, omdat de ontsiende vorste nu ter tijd alsoe belaeden is mytten
 Ludekers, dat myt sulker moghen nu syn in den lande van Namen, van des
 hem de groetmodyghe vorste nu bewynt unde voer syn holt, daer de van Lu-
 dick hem al toe groeten scaden nu in doen unde ghedaen hebben, daer men
 off seyt dat se dat lant van Namen van dat buten sloeten ys, dat men woesten
 195 off verderven mach, ghebrant, ghescoert unde vele verderft hadden, daer
 slote ghewonnen unde omgheworpen hebben, unde een stede daer in den
 lande, gheheeten Bovini, belegen hebben. Daer de duerluchtighe vorste,
 als men seit, syne vrende op bit, de stadt tontsetten, unde ick vermode, dat
 deghene dee apenbaerlic alsoe teghen der zoenen doen off ghedaen heb-
 200 ben, dat zeet den hertoghen menen off toe dienen, offt dat se menen dat
 seet alsoe myt hem staende hebben, dat se nycht lichtelic teghen synen ghe-
 naeden misdoen en moghen. Nochtant dunct my vele van wysen luden in
 aventuren gheset wesen, cleyne sake alsoe hoech te nemmen, daer men
 syne groetmodicheyt, off heet alsoe naem, altoezeer mede vererren macht.

§ 87 Item in denselven jaer ons Heren, doe men Gode toe eeren xxx screeff, om-
 trent sunte-Jacobsdach in den somer unde de van Ludick mytten moghen-

184 *vóór gestichte staat lande, doorgestreept.*

§ 87

2 Sint Jacob is 25 juli; *Filips van Sint Pol stierf 4 aug. 1430. Het verhaal sluit in het geheel niet aan. Is het al vreemd, dat belangrijke feiten als de zoen van Delft van 3 juli 1428 niet worden vermeld (het veroveren van Zevenbergen 11 april 1427 is de*

den princen van Burgoengen in der veden waren, starff de ontsiende vorste, de edel hertoghe van Brabant, dat den twen landen van Brabant unde
 5 van Ludick zeer onbehaechlic was. Want de hertoghe van Burgoengen daer een recht oems zoene aff was van der zweertsyde, unde want de hertoghe van Brabant ghestorven was sonder wytlicke manlicke buert nae hem toe laeten, so begeerde de hertoge van Burgoengen an den drien staten van Brabant, hem tot enen heren an te nemmen unde tontfangen, want hee
 10 de naeste weer van der zweertsyde geboren, de van manliker ghebuerten weer. Unde doe dat vernam de hoechgeboren vorstynne, de een dochter van Burgoengen was unde zuster des hertogen Jans van Burgoengen, des hertogen vader van Burgoengen de nu ys, unde hertoch Wyllams wijff was van Beyeren, greve van Hennegouwen van Hollant, unde een rechte moye
 15 was van den hertoghen van Burgoengen de nu ys; de oir vermat dat naeste lijff toe wesen van der zweertzyde des hertogen van Brabant de nu ghestorven waer, unde begheerde an den dren staten van Brabant, dat men oir niet vercorten en wolde, want se dat naeste lijff wer van den doden lijchame des hertogen van Brabant, unde oir de heerlicheit myt rechte van den
 20 lande van Brabant bestorven unde anghecomen weer unde dat men oir tot eenre vrouwen ontfangen unde annemen wolde: se wolde den lande mytter Godes ghenae de een saliche gude vrouwe wesen. Daernaem quam in Brabant de edel hogheboren greve van Nyweers, de eens jongen broder soene van Burgoengen was, daer de hertoge van Burgoengen de nu ys, een recht oem off ys, unde begheerde dat se hem wolden annemen unde ontfangen tot eynen heren. Datse moghelijke doen mochten, wantet vorwerde waren doe hertoch Philips van Burgoengen syne drie zoenen ofguede by synen levenden lijve den enen an den anderen de graeffscappen van Vlanderen unde van Artoys, den anderen aan Brabant unde syn oeldevader aen de
 30 greeffscap van Nyveers: do warent vorwerde, off enych van synen twen soenen storve sonder wytlike gebuerte, dat dan de heerlicheyden van den lande solde comen opten greven van Nyeveers, synen jongesten soene, off op de ghebuerte de van hem ghecomen weer, want he qualicste van hem gheguet was. Daer de heren mytten staten van Brabant elc oir beraet op
 35 namen, de hem alsoe berieden, dat se den hertogen van Burgoengen annemen unde tot eynen heren ontfengen, hulden unde deden hem al dat

laatste gebeurtenis, die Holland betreft zonder verband met Utrecht), de schrijver beperkt zich tot Utrecht, maar begint zich te schikken in een verzoening van de „postulaat” Roelof met Filips van Boergondië. Misschien is dit hoofdstuk een inleiding daartoe.

- 23 *Karel van Nevers was de in 1414 geboren zoon van Filips van Nevers, de jongste broer van Jan zonder Vrees (1415 bij Azincourt) en stiefzoon van Filips de Goede. Oem is dus niet juist, en oeldevader ook niet.*
- 35 *annemen is misschien conjunctivus imperfecti, misschien presens of infinitivus, of misschien zo maar een fout. Men verwacht aannemen, tussen berieden en ontvingen.*

men eynen heren plecht toe doene. Unde ick dencke dat he hem weder oir rechten, oir privilegiën unde vryheyden overal in den lande unde in den steden beloeft unde bebriefft, de vaste unde stede toe hoelden unde toe vermeerren unde in ghienree wys daerin toe vercorten.

§ 88 Item noch weder van den postelaet unde van den van Utrecht toe scriven, de noch al van der cabelliauser partye, van den papen de hem toehoerden van der partyen unde van den papen de van Utrecht by hemselven uter stadt ghetoghen waren, de in Hollant een deel vele plaghen te comen, toe
 5 ban ghehouden worden. Unde. Unde alder zoenen de de ontsiende vorste van Burgoengen den postelaet, den van Utrecht unde den steden ghegheven hadde, daer de postelaet mytter stadt van Utrecht manich versoeken aff deden an den duerluchtighen vorsten unde gaven hem toe kennen, wes hem wedervoir in Hollant van boeven der zoenen dicke unde manichwerff,
 10 unde van den ballingen de van Utrecht verdreven waren unde boven der zoenen in Hollant unde in Zeelant bleven unde den van Utrecht hynderlick waren daer se conden unde mochten in Hollant unde in Zeelant. Unde ick en kant niet begriepen, woe de papen unde de cabbelliauser hem dorsten onderwynden alsoe dicke unde alsoe vele boven der soenen den van
 15 Utrecht dat dorsten doen, dat hem vele ghedaen waert unde menichwerpen. Dan ick dencke dat se van den sommighen uten raede van den steden ghetroest mosten waerden of lichte van anderen de meer macht hadden. Unde dyt duerde aldus eyne wyle, unde onlange daerna in den jaer van xxix omtrent in der maent van maerte – waert daervoer of cort daerna
 20 – starff paeus Martinus, de vele onrusten in den ghestichte van Utrecht unde in den lande daerby ghemaket hefft, myt dat de paeus den postelaet van Dyepholt ghien recht in synre saken volgen en wolde laeten unde des postelates boden venck unde dede vangen omdat se begheerden van den paeus, dat he den postelaet recht wolde laeten gheskien. Meer de boden
 25 worden uter venckenissen ghedaen om den woerden wyllen die daer van waren. Dats guden luden verdroet diet vernemen of hoerden seggen, unde seyden dattet onbehoerlic weer, der heren boden toe vangen de van oirre

37 Unde ick dencke: *wensdroom van de hoekse schrijver, die zich tot de heerschappij van Boergondië heeft bekeerd of zich dat inpraat.*

§ 88

De rest van het verhaal gaat over de overwinning van Rudolf van Diepholt. De auteur is echter nogal onduidelijk in dateringen: in de vorige paragraaf is men tot midden 1430 gekomen, maar hier wordt het overlijden van paus Martinus V gesteld omstreeks maart 1429: in werkelijkheid 20 februari 1431. Wij denken hier dat een copist fouten heeft gemaakt, omdat het verhaal zelf toch wel een betrouwbare indruk maakt.

14 *er staat honderwynden L2, de h doorgestreept.*

19 *Er zal wel xxxi gelezen moeten worden.*

weghen daer quamen gheladen an den paeus oir boetscap toe doene, unde niet dan hoefflic recht en begheerden. Unde nae paeus Mertens doet wert
 30 een ander ghecoren de gheheiten wart Eugenius de vierde alsoe ghenoomt, unde doe in der tijt waren de papen noch don in der weer om den ban toe zwaren in Hollant in Zeelant unde in den lande van Ghelre, de van der cabelliauser partyen waren, op den postelaet ende op syne vrienden unde op de stadt van Utrecht unde op de steden des ghestichtes. Unde makeden
 35 overdrachten dat men in den steden des ghestichts der husesen of hoven en solde unde dat men den eten noch dryncken doen en solde om God noch on gelt, noch myt hem copen noch vercopen en solde daer in den steden off daerbuten; off dat oick nymant uutten steden aldaer tot Utrecht off in enich van des ghestichtes stede varen copen noch vercopen aldaer en
 40 solde opten ban unde op groeten penen toe verboren die dat deden. Unde daer worden lude toe ghesat dat toe vernemmen, off daer yemant in verbuert hadde, unde de worden dan mede toeghesproken van den provisoren, dat se to ban waren omdat se myt bannighen luden ghesproken hadden, unde mosten uter kercken blyven ter tijt toe dat se daer absolucie off
 45 hadden. Unde dat moste den luden dan costen nae den dat de lude den vrende hadden off ghelden mochten. Unde dyt mochte duren bynae dat de nye paeus ghecoren was, dat de lude aldus ghequelt worden. Unde dat lieten deghene hen gaen, den dat recht in den steden bevaelen was, dattet gemeen aldus ghesat waert. Unde de nye paeus wart cort vergeven nae den
 50 dat he ghecoren was unde daer, als men seyde, ghistelike lude umme ghe-doedet worden, deet belieden dat seet hadden laeten doen unde benoemden machtighe lude diet hem hadden hieten doen. Unde de paeus was zeer zieck van der verghiffnissen, unde doet mytten paeus began te beteren, waert he toeghesproken van sommighen de by hem waren wanneer he al-
 55 soe starck weer, dat heet vermochte, dat he dan rechte wolde laeten doen hoelden, want daer groete saken an hengen an den gherechte de geëynt waren. Daer de paeus op antworde, hee woldet doen nae synre macht unde laetent doen. Doe dat luetber waert in den hove, dat de paeus recht wolde doen, doe lietent de procuratores oiren heren unde elc den synen weten.
 60 Unde doe de postelaet dat vernam, was zeer blijde unde hoepde ummer anteynde toe comen, want de dode paeus hem ghien recht doen en wolde. Unde dede syne vrende by hem comen, den hiët toe kennen gaff van beyden landen. Unde overdroghen daer, de postelaet unde hoer vrende, dat se noch senden wolden an den paeus, unde hoepden ummer om der duechden
 65 wyllen, de men van hem seyde, dat he den postelaet recht solde doen. Unde de bereyden hem, als se yrste mochten, unde besaten hem cort unde reden

31 don, *misschien* doende?

35 der *moet* hen *betekenen*, of het is daar, en iets als de is overgeslagen. Husesen en hoven zijn werkwoorden.

36 den is aan hen.

dorwert toe Romen, unde spraken myt des postelaets vrenden, de syne sa-
 ken aldaer bewaert hadden. Unde ghingen totten paeus off tottenghenen
 den heet bevolen hadde, unde begheerden van des postelaets we-
 70 ghen – want de postelaet syn saken by den oelden paeus ghebrocht hadde,
 de hem doe beriet op de zake. Unde een van des postelaets vrenden, den
 he daer ghesant hadde, dede vangen dat den paeus de nu weer, wal kenlick
 weten mochte, want he doe cardinael was. Unde wat vervolch des poste-
 laets vrende daerom ghedaen hadden, dat mochte de nye paeus wal ghe-
 75 hoert hebben. Unde baden den nyen paeus, hem toe horen unde recht toe
 doene van des postelaets weggen. Daer de paeus antworde op gaff off dede
 antworten, dat heet doen wolde off laetent doen, off heet vermochte. Daer
 eyn dach toe ghenoeft waert, dat den partyen to weten waert ghedaen int
 ghemeyn: dat de paeus recht hoelden wolde op eynen benoemden dach.
 80 Daer hem deghene toebereyden, de daer toe doene hadden. Unde daer qua-
 men des postelaets vrende de daer waren, unde toenden den paeus off den-
 ghenen den heet bevolen hadde, woe de postelaet, doe bisscop Frederick
 saligher ghedachten, biscop toe Utrecht, ghestorven was, woe de ecclesie
 van Utrecht joncker Roloff van Dyepholt, een vry edelman ghebo-
 85 ren was, om bede wyl des doerluchtighen vorsten hertoghe Adolfs van Cle-
 ve unde greve van der Marck, om bede wyllen der ridder unde knechte des
 lants van Utrecht an beyden syden, verre de meeste hoep daeraff, unde om
 bede wyl der stadt van Utrecht unde der hoeftsteden des ghestichts van U-
 trecht, verre de meeste hoep van der ecclesiën joncker Roloff van Dyfolt
 90 tot eynen heren ghecoren hebben unde hebben hem toe Utrecht gedaen al
 dat men enen nyen heren plecht te doene unde al vortoech dat daertoe . . . ,
 waert opghesant an den paeus de doet ys. De nae den koer nae der heren
 bede noch om des rechtes wyllen niet en dede, meer he versach daermede
 den byscop van Spyer, de syne vrende daerom toe Utrecht sande om dat
 95 ghestant toe weten van des stichtes guede de totten bisdom hoerden unde
 ghestant toe weten, woe de postelaet hyr ghemynt was. Unde doe se dat
 vernaemen hadden, saeten se weder op oir peerde unde reden weder by oi-
 ren heren unde sachten hem alsoet ghestant hyr gheleghen was. Unde doe
 de byscop van Spier dat hoerde, doe dede he als een wys here unde wolde
 100 bliven by den synen, daer he toevreden was. Unde over een tijt daernaef gaff
 de paeus heren Zweder van Culenborch, de doe doemproefst toe Utrecht
 was, de confirmaci van den bisdom van Utrecht, unde de domprovestye
 bleeff an eynen de den paeus heymelic was. Unde also hadde de postelaet

70 *Wat ze begeerden, is weggevallen.*

72 *vangen ????*

73 *weten conjectuur voor: wesen L2*

wat conjectuur voor: wort L2

91 *De zin lijkt nergens naar: wij menen dat er een stuk is overgeslagen.*

- de noch alsoe guet recht ghehadt, ten solde hem doe niet ghebatet hebben.
- 105 Aldus moste de postelaet ant volghen bliven, unde daerom, doet an den nyen paeus quam ende ghien recht daervan ghedaen was, mostet eynde deel van nyes dor verslaghen weerden. Daer bysscop Zweders vrende op antworden, dat de postelaet des bysdoems niet weert en was, want hee een ongheleert man was unde hem bet verstont op ruten unde op roven dan
- 110 opp eynde bysdom toe regiren. Unde dat he der kercken sulveren juwelen unde cleynoden uter kerken solde hebben doen nemen, daer he gelt off hadde doen slaen, daer hee syne scult mede betaelt hadde unde noch smeliker worden de se van hem seiden. Unde bysscop Zweders vrende hadden den postelaet eynde sake aldaer opgheseyt de nycht eerlic en was, meer de
- 115 zake en weet ick niet: ick solde se anders ghescreven hebben. Unde dat wolden se myt tughen bewysen, unde doe men de tughe hoerde, vernamen wal, dattet een onrecht ghetuech was unde dat de lude daerto ghewonnen weren unde van der saken niet en wisten daer se aff tugheden. Want et waren lude de men niet en becande unde ungeleert; dan alsoe vele doe men
- 120 hem voirlas de zake daer se aff tughen solden, unde men hem vraghede woet daermede was off wat se daeraff wisten, soe was hem gheleert dat se dan seggen solden: „Credo quod sic.” Unde do men dat hoerde doe waert hem omme meer besceyts ghevraecht dat totter zaken diende, daer se niet van en wisten. Unde doe van der sake niet en quam noch van mer saken
- 125 de se toe baten alsoe ghenomen hadden, doe duchte hem dat se ghiene raet meer een wisten, bysscop Zweder mede to helpen, unde sochten doe weghe om den derden daerin to brengen, opdat de postelaet uten bysdom ghebleven hadde. Unde haddens toevrede gheweest an wen dattet stichte anders ghebleven hadde, opdattet bisdom uut des postelaets handen ghe-
- 130 comen weer. Unde daer deden bysop Zweders vrende de daer weren, oir alrebeste toe om dat toe weren. Unde doe de nye paeus off deghene van synre wegghen de de zaken van beyden zyden ghehoert hadden, beriet hem wal unde hadde noede in den zaken haestelic voertghegaen, want he toe den zaken seer ghehoelden was unde node onrecht ghedaen hadde, bedachte hem unde besprac hem. Want hem duchte datter partyeghe lude in den
- 135 hove aldaer waren, unde de paeus wolde noede enich van den partyen onrecht ghedaen hebben nae synre wetenscap, unde beriet hem dat see eynde

104 de moet weg òf er moeten enige woorden achter.

126 een zal wel en wezen.

„En probeerden om een ander in het bisdom te brengen, mits de postulaat maar eruit bleef.” *Geciteerd De Hullu, blz. 80 noot 3.*

137-8 *is een omschrijving van wat reg. 144 de bode wordt genoemd. Dit is de bisschop van Macon, Johannes episcopus Matisconensis, apostolice sedis nuncius et commissarius, van zijn verklaring van 12 juli 1432, waarin bullen zijn gevidimeerd van paus Eugenius IV van 17 maart 1431 en 24 maart 1430 (!), afgedrukt door De Hullu, blz. 148–160 als bijlage O, en vergeleken met onze kroniek blz. 80–87. Macon (De Hullu schrijft ten onrechte Maçon) ligt in Boergondië, ten zuiden van Dijon. Uit reg. 156*

man, den he ghelovede de niet partijch en weer, nedersenden wolde uten hove om myt sommighen van den vorsten toe spreken de by den stichte
 140 van Utrecht gheseten weren, om dat ghestant van den twen personen toe vernemen, de nae den bysdom stonden, myt wen dattet bysdom best be- waert weer. Unde de paeus screef vrendelike breve an de vorsten, dat se dat beste daerynne doen solden unde wolden om de lande toe bet toevreden to maken ende to brengen. Unde de bode was uut Vrancrijck gheboren
 145 unde was een byscop in Burgoengen unde heet de byscop van Mackoen, een eerber heer unde een wys gheleert man, unde de hadde breve mede van den paeus an der ecclesiën, der ridderscap unde an den steden es lants van Utrecht van beyden syden, unde ghemachticht van den paeus, den ban neder toe brengen ende toe leggen, of daervan weer. Want byscop Zweders
 150 vrende de van Utrecht unde den stichtschen in Hollant, in den lande van Ghelre, toe sommighen steden in Brabant unde in Zeelant vele lastes plaghén toe doene, de lude uten kercken hielden als see daer quamen, unde haddent mede inghesat, dat men mytten van Utrecht niet copen off ver- copen een solde op den ban, daer se quamen. Unde de eerber byscop van
 155 Mackon hem bezaet unde vrede ghemaket unde wal gheïnformeert van den paeus, nam oerloff an den paeus unde toech op de reyse unde reet yrst an den hertoge van Burgoengen, daer he den waende toe vinden. De den byscop, doe he daer quam, eerlic hefft doen ontfangen unde daernae lieten de hertoge by hem comen, daer de byscop syne botscap dede, eerlic unde
 160 wal als hem de pawes bevoelen hadde. Daer de hertoge syn beraet op nam. Eyn tijdt daernae, doe de hertoge beraeden was, liet den byscop by hem comen unde dede den byscop een antworde gheven, daer de hertoghe teghen- woerdich was. De den byscop sedelic unde wyslic ontfenck van des paeus weghe, unde begheerde daerof van den hertogen, dat men hem de antwor-
 165 de bescreven wolde geven in enen breek myt enen uuthangenden zeghel, opdat he de antworde den paeus alsoe wederbrengen mochte myt des her- toghen zeghel bezegelt. Unde soe mochte de paeus weten, woe de byscop syne boetscap an den hertoghen ghedaen hadde. Unde soe en mochte ny- mant teghen de antworde seggen de de byscop van des hertoghen weghe
 170 weder den paeus ghebracht hadde, unde soe was des byscops botscap de bet to gheloven. Unde doe de byscop syne breve van der antworde ontfan- gen hadde, nam oerloff an den hertoghen unde bereyde hem voirt toe rijden om by den hertoghen van Cleve toe wesen. Unde doe he by den hertoghen

krijgen we de indruk, dat Filips achter de zaak zat, wat wel zo goed als zeker kan geacht worden. Een oorkonde van 1433 (Matth. Analecta V, 486) noemt hem Johannem Ambiamensem tunc Matisconensem episcopum. Niet helemaal correct schrijft Chron.T., 525: Anno 1433 circa festum epiphaniae Domini venit episcopus Matisconensis, en Pauli, p. 997-8, heeft eenzelfde bericht (kabeljauws en dus bischop Rudolf slechtgezind).

147 *Een vorm es lants komt nergens anders voor en zal wel moeten worden verbeterd.*

- ghecomen was, do dede he den byscop statelic unde zeer guetlic ontfangen
 175 unde lieten byscop by hem comen om de botschap toe vernemmen daer de
 byscop gheladen was. Unde daer presentierde de byscop den hertogen be-
 zegelde breve, de de paeus den hertogen ghesant hadde unde dede syne bot-
 scap mede an den hertoghen, de daertoe diende.
- Unde doe de hertoghe van steden was, dede den byscop by hem comen
 180 unde liet hem de antworde gheven daer hy by was, daer de byscop de ant-
 worde begheerde bescreven aff in enen breek myt enen uuthangenden ze-
 ghel, des hertogen zegel, bezegelt, opdat de paeus ende de by hem waren
 soldens de bet gheloven moghen.
- Daer de erber byscop zeer wyslic an dede om hem toe vorantworden mytter
 185 vorsten breve, voerdad men hem daerop seggen mochte. Unde doe de bys-
 cop aldaer ontcommert was unde de breve van der antworde ontfangen
 hadde, nam oerloff an den hertoghen unde bedancten zeer van des paeus
 weggen unde nam oerloff unde reet umme by den hertogen van Ghelre toe
 comen als hee yrst mochte, unde vernam op den weeghe waer hee was.
- 190 Ende reet aldar totten hertogen van Ghelre, daer he by ghebracht waert,
 de den byscop dughentlic unde zeer guetlic dede ontfangen, alsoedat de bys-
 cop syne botschap aldaer dede ontfangen, alsoedat de byscopp van den her-
 togen wal ontfangen waert unde beriet hem om de botschap. Unde doe de
 hertoghe beraden was, liet he den byscop by hem commen ende hem de
 195 antworde gheven daer he teghenwaerdich was. Unde doe de byscop toe live
 reet was, nam orloff an den hertogen unde reet voirt tot Utrecht, daer he
 den postelaet mende toe vinden. Unde als de postelaet vernam dat die eer-
 ber byscop op een dachvaert naeby hem was, sprack mitter ecclesie unde
 mytten oversten van der stadt van Utrecht unde bereyden hem teghen syne
 200 coemst. Unde doe des postelaets vrende vernamen, de toe Rienen waren,
 dat de byscop daer ghecomen was, ghyngen hem teghen unde ontfengen
 den byscop seer vrentelic unde lietent den postelaet weten, dat de byscop
 daer ghecomen was. De hem bereyde, myt synen vrenden hem teghen toe
 rijden, als he dede myt iii^c peerden unde ghemoeten den byscop tusschen
 205 Renen unde der stadt. Unde doe de postelaet by den byscop quam, ont-
 fenck en altoe guetlic myt volcomenre vrentscap daer in den velde unde
 reet alsoe mytten byscoppe to Utrecht wert voert doe op des-hillighen-sac-
 ramentsavent. Unde brochtene voir syn herberghe, de hem aldaer bereyt
 was, niet veer van den hove. Unde quamen des avendes byeen unde de pos-
 210 telaet dede hem zeer toe den byscop om hem toe dancke toe wesen. Cort
 nae des-hillighen-sacramentesdach begheerde de byscop mytter eccle-
 sien, mytter ridderscap van den lande unde mytten oversten toesamende
 toe spreken van botschappen daer he van des paeus weggen mede gheladen
 was om daarmede toe spreken. Daer men een capittel dede op leggen unde

195 toe live reet *zal wel iets met gereed betekenen.*

215 dat waert den steden over IJsel laeten weten. Do de dach quam dat men
 capittel hoelden solde, vergadderden hem byeen ton Dome int capittelhues
 de ridderscap van den lande van deser syde, de stadt van Utrecht unde de
 van Amersfoerde vergadderden hem ton Dome in der kercken. Unde doe
 de ridderscap unde de stadt unde de van Amersfoerde versament waren,
 220 seitten de ecclesiën van oiren prelaten canoniken totten eerberen byscop
 unde lieten hem weten, dat de staten versament waren. De voersienyge
 byscop was bereyt unde ghinck mytten heren int capittelhues. Daer dede
 de eerber heer syne botschap van des pawes wegghen an den driën staten, als
 hem bevolen was, daer he des paeus breve off mede hadde, de he daer ghe-
 225 toent hadde, de wal toe gheloeven weren. Unde syne boetscapp was, dat
 de paeus vernomen hadde alrehande twydracht de hyr in den lande wesen
 solde, rurende van den postelaet unde van byscop Zweder, want de gheer-
 ne byscop bliven solde. Unde want daer vele woerde van den paeus aff ghe-
 weest hadden van den partyen, de elc dat scoenste seyden voer oiren heren
 230 unde dicke en onwaerheyt scone gheseyt wert om elc synen vrenden mede
 toe behelpen. Unde wanttet de paeus gheerne guet ghesien hadde in der sa-
 ken vors. unde gheerne de lande toe vreden solde helpen unde mede om
 dat waer toe vernemen, myt wen van den tween, als den postelaet off bys-
 cop Zweder, der kercken ende den landen off den steden best beholpen
 235 waer, offt eynen derden toe ramen daer dat stichte bet an wesen mocht.
 Ende daer wolde de pawes dat beste in doen om de lande mede to helpen.
 Unde begheerde an den driën staten, dat se hem daerop beraden wolden
 ende geven hem ene gude antworde om de weder by den paeus toe brengen:
 he wolde van Godes ghenaden daer een guet bode van wesen, daer de sta-
 240 ten oir beraet op nemen. Unde elc van den staten berieden hem op hem-
 selven, unde does de staten beraeden waren, quamen weder byeen in dat
 capittelhues. Dat den eersamen bysscop toe weten waert ghedaen, de ter-
 stont quam. Unde daer waert den byscop van der ecclesiën wegghen dese
 antworde ghegeven: In woe groter last dat de kerke unde dat ghemene
 245 stichte ene wyle gheweest hadde, want de stadt van Amersfoerde, de des
 ghestichtes stadt was, ghebrocht was in des heren hant van Egmonde, de
 der stadt vyant van Utrecht doe was unde hadde een deel huese in de oelde
 stadt van Amersfoerde op doen breken ant eyne eynde toe Hoefflaken wert
 unde hadde daer een bolwerc laeten maken om de stad mede toe beheren
 250 tot synen wyllen, unde noch een bolwerck hadde laeten maken in de nye
 stadt, daer de poert de men tot Hoefflaken wert uutrit an dat bolwerck ghe-
 maket was om de stat machtich toe wesen, unde dat men an dyt eynde ny-
 mant inlaeten en mochte ten weer by synen wyllen. Unde pleghen uut
 Amersfoerde toe rijden, den luden dat oir toe nemmen den se wolden.

220 Seitten *met hoofdletter*; *het moet wel zeiden wesen.*

230 en, *misschien schrijffout*, *betekent een.*

- 255 Unde dat hoes ter Horst, dat den stichte toebehoerde, ghebracht an den hertoghen van Ghelre, daer dat stichte an dese syde zeer mede beladen was. Unde om des lastes wyllen waert heymeliken ghesproken myt den postelaet joncker Roloff van Dyepholt, de doe in den lande van Overysel was unde dat lant aldaer eerlic unde wal bewaert hadde unde niet van den lande
- 260 off van den sloeten aldaer van den ghestichte vervreemt en was. Unde hem waert ghebeden, een vorwarre unde een bescermer toe wesen des ghestichts van Utrecht an deze syde: men wolde hem behulplic unde bystandich wesen. Daer hee een cort beraet op nam unde beriet hem also dat he dat doen wolde by raede der steden unde des lants van Overysel. Unde warff een deel
- 265 synre vrende als hee yrste mochte, unde quam over de Veluwe rijden mit ix^e peerden synre maghe unde synre vrenden, unde reet daarmede tot Utrecht in de stadt, daer hee zeer wal ontfangen waert. Unde onlange daerna sat de postelaet op unde reet voir Amersfoerde unde quam daerin unde bevol rechtoert, dat eyne bolwerck in der nyen stadt unde began dat toe
- 270 stormen, dat he hem stormender hant op en cort aff wan. Unde doe de op den anderen bolwercke saeghen dat dat bolwerck dat hem buten toe baten stont, oiren vrenden myt sulker manlicheyt offghewonnen waert, worden ontmoet unde en saghen niet woe hem oir vrende toe baten mochten comen, unde vellen doe mytten postelaet an een dedynge in deser maniren:
- 275 dat se den postelaet hem ghevangen solden gheven, behoelden hem oirs lijfs, unde men solde ridderliken scatten; dat alsoe gheschiede, unde de ghevangen van beyden bolwercken worden toe Utrecht ghevoert. Aldus hefft de postelaet de stadt van Amersforde verlost. Unde wantet aldus ghesiet was, soe en wyste de ecclesie ghenen heren noch man levendich, de nutter
- 280 weer tot eynen heren dan de postelaet, unde daer wolde de ecclesie by blyven ten utersten rechte toe. Daerna antworten de ridderscap, dat se Gode loveden daeraff unde bedanckeden, dat he joncker Roloff van Dyepholt hem unde den lande tot enen momber unde tot enen bescermer ghesent hadde, de dat lant mytter Godes ghenaden unde myt synre manliker
- 285 vroemheyt uter vorsten moghen alsoe ghebracht hefft, dat he de vorsten myt hem unde mytten stichte verliket hefft unde ghesoent synt, unde dattet lant unde dat stichte by oiren palen ghebleven synt, daer Gode onsen Heren vele van te dancken ys. Unde beden den erberen bysscop, onsen hilligen vader den paeus dat myt ondersceyde by toe brengen, in woe groeter last dat
- 290 de postelaet dat ghestichte vant, doe he tot eynen voghet gheropen waert, unde woe de lande nu staen. Unde de ridderscap baden den vors. voirsienigen byscope, onsen hilligen vader dat by toe brengen myt ondersceyde. Want se ghenen heren en wolden hebben dan den postelaet unde dat se al-

269 *Achter stadt zal wel een werkwoord moeten staan.*

270 *op en – er kan ook open staan L2*

273 *ontmoet met misschien een ' achter de t, maar het zal wel van ontmoeden komen.*

daer by bliven wolden unde hem behulplich wesen wolden ten eynde toe
 295 als he den ghestichte ghedaen hadde, unde daer voir lijden wolden, wat hem
 anquame, eert anders ghinge. Do antworde de stadt van Utrecht, dat ghiene
 cleyne sake en was ende last, daer dat stichte unde de stat van Utrecht
 in geweest hadden sint dat byscop Zweder yrst voir eynen byscop ont-
 300 fangen waert, daer op den yrsten dat he daer inquam, een vechtelic ghe-
 sciede upter Plaetsen, daer lude doetbleven, unde Bernt Proys, de doe sieck
 in synen bedde lach, daertoe in synen bedde ter doet toe ghewont waert,
 daer he doe om gheoliet waert unde daertoe, doe men vernam dat he noch
 levendich was, quamen weder op denselven dach tot synen bedde unde
 sloeghen on doe anderwerve ende sloghen on doe doet daer he in synen hil-
 305 gen oly lach, daer vele gheruchtes do in der stad aff was. Unde byscop Zwe-
 der was opter Plaetsen unde dede doe roepen van Hasenberch, dat daer een
 vechtelic ghevallen weer, dat de lude toe hues ghingen, hy naemet op hem
 dat daer ghesiet wer. Unde nae der tyt weren de lude in der stadt zeer be-
 drovet voir een ergher dat noch ghevallen mochte. Unde byscop Zweder
 310 waert hyraff beclaget voir der ecclesiën unde van anderen groeten saken
 daer de lude in vercortet worden boven den lantbreff den he optenselven
 dach synre incomste voir der ghemeen ecclesiën beliefft unde bezworen
 hadde alsoe toe hoelden. Daer de bysscop op vervolget waert als men ey-
 nen bysscop plecht toe vervolghen vor der ecclesiën, daer men ghebrec an
 315 hefft. De doe niet voir en quam ten lesten, doe he vol al syne daghe ghehadt
 hadde. Unde byscop Zweder toich tot Wyck unde liet daer syn custorie leg-
 gen. Unde doe men toe Utrecht vornam, dat he oversloech dat eynen bys-
 cop gheboert te doene unde dreyghens niet en antworde, doe dachte men
 om eynen bescermer toe hebben, daer de lande unde dat ghestichte unde
 320 de steden mede bewaert waren, want mens doe overal wal toe doene hadde
 unde om groter noets willen, de doe anstaende was. De postelaet joncker
 Roloff van Dyepholt wart anghenomen tot enen bescermer tslants unde
 den steden toe helpen te bescudden unde toe verwaren, daer he hem zeer
 toe dede dat toe doene. Unde hefft dat alsoe ghedaen, dat alle degheenne de
 325 in den lande, in den ghestichte off in des ghestichtes steden gheseten waren,
 mytter waerheyte daer niet teghen seggen en mochten, he en hefft den ghe-
 stichte alle de truwe ghedaen de een heer synen ondersaeten doen mach;
 unde al hadden de lande unde de heerlycheyden vry syn gheweest unde sy-
 nen eerfghenamen dat hadde moghen laeten, soe en mochte hee dan niet
 330 meer daer voor ghedaen hebben dan he nu ghedaen en hefft. Unde daerom
 antwort de stadt, dat se den man niet levendich en kennen den se liever tot
 eynen heren hadden dan den postelaet joncker Roloff van Dyepholt, de in

296 anquame: *er stond eerst* -quamen, *maar de n is doorgestreept.*

308 ghesiet – ghesie L2

326 *achter teghen staat to, door en vlek vernietigd.*

dyt lant alsoe besocht ys in noeden unde in groter last, dat syn manlicheyt
 unde syne vromicheit in desen lande alsoe gheproevet syn. Unde daerom
 335 byddet de stadt van Utrecht den erberen byscop, dat alsoe toe verbotschap-
 pen an onsen hilligen vader den paeus, als he nu van den drien staten alhij
 ghehoert hefft, dat he den postelaet vors. vorsien wylle mytter confirmacie
 van den bysdom van Utrecht, want hem de rechte koer van der ecclesiën
 daeraff ghegeven ys mytten meesten stemmen cort nae bysscop Fredericx
 340 doet. Unde de van Amersfoerde begheerden desghelijckes an den erberen
 bysscop om den postelaet toe vorderen an den paeus totter confirmacie.
 Want de stadt van Amersfoerde ene verloren stadt had gheweest den ghe-
 stichte van Utrecht unde denghenen de daerynne woenden unde des ghe-
 stichtes vrende weren, hadden van lyve unde van guede ewelick verderfft
 345 ghewest, had hem God niet gheholpen unde joncker Roloff van Dyepholt
 myt synre manlicheyt. Unde doe de byscop de antworde van den drien sta-
 ten ontfangen hadde, begheerde he an den drien staten, dat hem ellic een
 antworde in enen breeff bescreven wolden geven, elc myt enen uuthangen-
 den oiren zegel bezeghelt, onsen hillighen vader de toe geven, omdat men
 350 niet seggen en solde, dat he de botschap anders dede an den paeus dan hem
 medegegeven was, dat he mytter staten apenen bezegelden breve bewysen
 mochte. Ende onlange daernaen worden hem de breve van der antworde na
 synre begherten ghegeven unde overghelevert. Daernaen sprack de erber
 byscop mytten postelaet, myt sommighen van der ecclesiën unde mytten
 355 oversten, woe hem de pawes bevolen hadde om vrede toe maken tusschen
 der gheystelicheit de nu bynnen Utrecht waren ende denghenen van der
 ghiestelicheit de om der saken wyllen van den byscop unde van den pos-
 telaet uutghegaen weren, om de toe verliken unde de toe vreden to bren-
 gen, want guet weer vrede. Doe ontboet de byscop allen de he omtrent van
 360 den papen, myt sulker macht als hem de paeus ghegeven hadde, op enen
 benoemden dach toe comen tot Vyanen by hem: se solden daer gheleyde
 hebben, veylich toe comen unde toe varen. Doe de benoemde dach quam,
 bereyde hem de bysscop unde voir aldaer unde hadde doe by hem des pos-
 telaets vrende van der ecclesiën unde van der stadt vrende. Unde daer vant
 365 de byscop een deel van denghenen van den ghiesteliken personen de van
 Utrecht ghegaen waren, unde daer began de byscop mede toe spreken: Al-
 soe dat se mosten loven van der tijt voert den postelaet hoelt unde truwe
 toe wesen unde nummermeer in byscop Zweders zaken teghen den poste-
 laet to done, heymelic noch apenbaer in ghienre wijs, unde den eet den se
 370 byscop Zweder ghedaen hadden, daer solde se de byscop van des paeus
 wegghen of absolviren. Unde se solden weder in de stadt op het oir commen
 vrij, alsoe de gude nu ghelegghen waren. Unde men en solden niet misdoen

335 *de bisschop is kennelijk de bemiddelaar.*

351 *staten in L2 verbeterd uit stad.*

myt worden noch mit wercken. Unde dyt waert hijr ghesloeten unde de byscop toech weder toe Utrecht unde brochte een deel van den papen de van
 375 Utrecht mede uutghegaen weren, toe xv of tot xvi toe, om saken wyllen dat men noede ghehadt hadde dat daer meer dwelinge off ghecomen hadde. Ende do de byscop van Mackon yrst tot Utrecht ghecomen was, doe liet he sommighe van den breven de hem de pawes medeghegeven hadde, voer de kerckdor ton Dome apenbaer hangen unde gaff mede toe kennen van
 380 somighen stucken, daer hem de paeus macht aff ghegeven hadde, van den ban, daer de abt van Sunte-Mariënweerde den postelaet unde synen steden van den ghestichte myt rechte inghebracht solde heben. Daer vele van den papen de uter stadt ghetoghen weren myt een deel van den papen uut Holland, uut Zeelant unde uten lande van Gelre, de van der partyen waren, to
 385 deden al dat se mochten om de van Utrecht unde den anderen des ghestichtes, uut Hollant unde uut Zeelant unde uut den lande van Ghelre toe weren mytten ban van byscop Zweders wegghen. Daer de abt van Sunte-Mariënweerde up ghedacht wert up eynen benoemden dach toe Vyanen by den byscop van Mackon to coemen, daer den abt gheleyde aff ghegeven
 390 wert, mytten breven daer he den postelaet ende syne stede mede toe ban had, updat de byscop mochte weten woet mytter zaken weer unde dat he daernaer doen mochte. Daer de abt doe niet en quam noch nymant van synre wegghen, daer de abt voert op vervolghet waert ten lesten daghe toe daer he niet en quam. Unde want de byscop van ghienen breven en vernam daer
 395 de postelaet unde syne vrende mede toe ban myt rechte mede ghedaen solde wesen, soe dede de byscop aldus om hem toe verwaren: Weer daer een ban off dat daer een paeus ban gheweest hadde, den ban dede he uut unde makeden toe nychte, want men ghene paeusban en mach vorderen sonder des paeus breven, der de byscop van der zaken ny ghyen ghesien en hadde
 400 noch toe Romen noch hyr al in den lande. Ende en weer daer ghien ban, soe liet heet alst weer. Ende doe dese dyngen aldus ghesciet waren, besate hem de erber byscop om int ghestichte van Overysel toe trecken mytter ridderscap unde mytten steden aldaer toe spreken om oirs syns toe vernemen unde van hem toe verstaen, by wat heren dat see liefste bleven, weer
 405 by byscop Zweder dan by den postelaet. Ende want men van synre coemste daervan wel ghehoert hadden, reden hem teghen, doe men van synre comste vernam. Ende brochten on in Deventer bynnen myt groter unde vele reverencie. Doe begheerde de voirsierende byscop mytten guden luden van den lande toe spreken om syne boetscap aen hem to doene van des paeus
 410 wegghen, alst hem bevolen was. Daer een dach ghenoeemt waert, daert der ridderscap van den lande unde den guden luden diende unde gheseten waren, unde de steden de daertoe hoerden, om gescreven unde ghebeden waert, daer toe comen om des paeus boetscap toe horen. Dat se deden unde quamen aldaer, daer de stede gheraemt was. Ende doe de byscop vernam,
 415 dat se vergaddert weren, ghyneck daer tot hem unde presentierde hem aldaer des paeus brieve, de se guetlic ontfingen. Daer hem de staten op be-

rieden unde wolden syne botscap gheerne horen. Doe toende hem de byscopp de breve van des paeus wegghen van machten als he hijr gedaen hadde. Ende seyde hem aldaer, wo den paeus anghecomen was, dat de lande
 420 hyr onvredich waren van den byscop unde van den postelaet, daer hem lede toe weer. Ende begheerde hem, van hem toe weten, oft hem lieff weer dat he daerom arbeydede, oft he conde de lande toe vrede helpen toe brengen. Daer se myt beraede toe antworten ende begheerden zeer an synre erberhey, dat he dat beste daerynne doen wolde van des paeus wegghen. De
 425 daertoe antworde, dat hiet gheerne doen wolde ende daerom van des paeus wegghen nederghecomen weer, als se in des paeus breve wal vernemmen mochten de he hem ghetoeent hadde. Doe sachte hem de byscop voert, daer weer byscop Zweder van Culenborch, de mende dat he byscop weer, dat hem de paeus Martinus ghegeven hadde. Daer doe wedder op gheseit
 430 waert, dat de postelaet den rechten koer hadde van den capittel, doe de edel byscop Frederick zeligher ghedachten ghestorven was. Unde hadde gheappelliert teghen alle de breve de hem daerop comen mochten, unde hadde syne vrende daerop toe Roman om an den paeus ghesant syn appellacie hem toe comen unde voirt myt rechte toespreken. Daer de paeus denghen
 435 nen oft dede vangen de des postelaets botscap daeraff an hem ghedaen hadde. Unde daerom dat de paeus van des postelaetes wegghen den postelaet gheerne myt rechte aldaer vorantwordet hadde, daerom begheerde de byscop van Mackon van hem toe weten, weer se liever hadden byscop Zweder toe eynen heren oft den postelaet. Of en weer hem enghien nut van den
 440 twen ghehoelden, dat se dan wolden dencken om enen guden man daer dat stichte mede bewaert were. Want de paeus gheerne hadde, dattet stichte in eeren bleve, unde daer wolde de paeus dat beste ynne doen, dat se daer be-raet op namen. Ende quamen weder by den byscop ende gaven hem dese antworde eendrachteliken myt guden ripen raede, dat se den postelaet in
 445 oiren groten noden alsoe besocht hadden, unde alsoe truwe unde alsoe bystandich ghevonden hadden, de myt synre manliker hulpe ende myt synen maghen unde myt synen vrenden alsoe truwelic hem ende den ghestichte ghedient hadde, ende daer soe by ghedaen had, dat se den man niet levendich en kenden noch van ghienen manne en hadden horen seggen de hem
 450 unde den lande nutter weer dan de postelaet tot enen heren. Unde baden den erbaren byscop dat he dat alsoe verbotsapte an den paeus, dat he den postelaet gheven wolde de confirmacie van den bysdom van Utrecht, wantet hem seer zuer gheworden ys, dattet ghestichte in eren by des ghestichtes rechte unde by des ghestichtes paelen ghebleven ys, unde wolden hem daerom
 455 bystandich weesen unde blyven ten utersten rechte to myt lyve unde myt gude unde myt allent dat se vermochten: want den ghestichte ghien heer nuter enne weer. Doe vragede hem de byscop oft oire alre syn unde

menynghe wer. Daer se ghemeynliken „Ja” toe sachten. Doe begeerde de
 byscop van hem, dat se oir antworden hem bescreven wolden gheven in
 460 enen apenen breeff, bezeghelt myt oiren uuthangenden zeghelen, alsoe
 dats de paeus de bet gheloven mochte. Unde dan mochte men weten van
 den staten van den lande oir guede begeerten unde warachtighe menynghe,
 unde soe en mochte men den byscop dan myt rechte onrechtliker reden
 niet bedencken. Want heet bewysede myt der staten zeghelen an apenen
 465 breven hangende, daer se oir menyngen solven in ghescreven hadden. Doe
 sachte de byscop, dat men hem de breve van der antworde reede maeken
 wolde, de men hem mede gheven solde, want he de gheerne mede hadde
 mytten yrsten dat men mochte, hem toe snellen ende voert toe wesen, want
 he noch veer van Romen weer. De cort ghemaket unde ghescreven worden
 470 unde den erbaren byscop ghepresentiert unde ghegeven. Unde do de bys-
 cop syne antworde hadde, danckede den gueden lueden zeer van dat se
 hem vrentlic gheweest hadden unde guetlic ghedaen. Unde zat op syne
 peerde unde reet weder tot Utrecht toe, daer he zeer wal van den postelaet
 unde van den gueden luden aldaer ontfanghen unde ghesien was. Unde doe
 475 de erber byscop syn zaken aldaer ghedaen unde gheëynt hadde, nam orloff
 an den postelaet unde van der ecclesiën de by hem waren, unde van den
 oversten. Unde zat op syne peerde unde ghyneck rijden, unde man gaff hem
 lude mede, de hem toe Renen toe vuerden unde niet van hem en solden
 sceyden eer des hertogen vrenden van Ghelre daer quamen, de den byscop
 480 van des hertoghen wegghen vors. voirtvoren unde gheleyden solden. Doe de
 aldaer ghecomen waren, namen des postelates vrende unde der stadt vren-
 de orloff an den byscop, de hem daer ghevoert hadden. De up synen peerde

475 erber door een vlek onleesbaar geworden.
 482 hadden – hadde L2

Over de bemiddeling van de bisschop van Macon geeft Chron. Tielense een bericht op p. 525, waarmee Pauli duidelijk verwant is. Deze vertelt nà de opening van het Concilie van Bazel op 17 sept. 1430 en de aanval van Filips van Boergondië op hertog René van Lotharingen in 1431 op pag. 997:

Anno Domini 1433 circa festum epiphaniae Domini episcopus (venit CT) Matisconensis sacre sedis apostolica legatus a domino papa Eugenio 2do et absolvit omnes rebelles excommunicatos Traiectenses et etiam interdictos et anathematisatos a domino papa Martino ex parte domini Zwederi de Culenborch episcopi Traiectensis et habilitavit eos ab excommunicationibus et irregularitatibus quibuscumque. Quare dominus Zwederus predictus tanquam exul ab episcopatu suo expulsus perrexit Basileam ad generalem (sic) consilium Basileense pro iuribus suis exequendis, ubi eodem anno in nocte beathi (sic) Mathei apostoli (21 sept.) et evangeliste et magna contritione obiit in consilio, sepultusque requiescit in ecclesia carthusiensis eiusdem civitatis.

Sev. slaat het Lotharingse probleem over en zegt: Anno Domini 1430 septima die decembris consilium Basiliense incepit. Anno Domini 1432 circa festum sancti Lamberti martiris exploracione facta per totam Traiectensem dyocesim a domino

sat unde danckede den postelaet unde der stadt van Utrecht zeer unde
denghennen de hem aldaer ghebracht hadden. Unde reet do voert myt den
485 Ghelreschen by den hertoghen, daer he wal ontfangen waert. Unde dat ys
to vermoden, dat de byscop niet vandaer een reet, hee en kreech gheley-
deslude, de hem eyn stucke in Brabant vuerden, daer hee veylich was.
Finis.

Johanne Vatisconensi episcopo ... factaque relatione ad dompnum papam Euge-
nium de prefatis Zwederus de Culenborch ab episcopatu Traiectensi absolvitur fac-
tusque est episcopus Cesariensis ... Et dominus Rodolphus de Diepholt postulatus
quingagesimus. tercius episcopus Traiectensis ordinatus est.

*Div. 28 cap. 45 hetzelfde verhaal, kennelijk uit Leydis², met dezelfde fout: heere Jan
bisscop van Vatisconen*